Niculae Gheran

arta de a fi păgubaș

oameni și javre

Biblioteca Bucureștilor

NICULAE GHERAN

ARTA DE A FI PĂGUBAȘ

* *

Niculae Gheran

ARTA DE A FI PĂGUBAȘ

* *

OAMENI ȘI JAVRE

BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR
București • 2010

Redactor: Maria Graciov
Tehnoredactor: Cezar-Octavian Diță
Coperta: Nicoleta Negruț

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GHERAN, NICULAE
Arta de a fi păgubaș /Niculae Gheran. –
București: Biblioteca Bucureștilor, 2008-2010
2 vol.
ISBN 978-973-8369-27-6
Vol. 2: Oameni și javre. - 2010. –
ISBN 978-973-8369-81-8

821.135.1-31

Dr. IOAN-MIRCEA COMAN,
Om - pe deasupra și cardiolog -,
căruia îi datorez faptul că
am încheiat această carte,
spre bucuria
sau ghinionul cititorilor.

Cuvânt înainte

Când am ales subtitlul „Oameni și javre”, nu mă gândeam la o demarcație severă, precum apa de uscat. Și asta pentru că lumina și întunericul sălășluiesc deopotrivă în fiecare dintre noi. Aveam în vedere marile surprize, când un om îți acaparează toată simpatia, ca în cele din urmă să te dezamăgească profund. Deși, chiar și într-o astfel de situație, poziția talerelor este discutabilă, atâta timp cât cântarul îți aparține, prin excelență subiectiv. Mai ales că într-o relație personală un om te poate decepționa pe tine, nu obligatoriu și pe cei din jurul său. Între altele, e și cazul primelor iubiri, când inevitabilele despărțiri sunt judecate felurit de îndrăgostiți, deși „vreme trece, vreme vine”, iar repetarea acelorași experiențe de viață îi va izbăvi de reproșuri.

Și totuși... Sunt specimene a căror putreziciune interioară este nedepistabilă la suprafața raporturilor obișnuite. Nu voi uita niciodată spaima unui domn - frumos la chip și instruit - când i-a ajuns la ureche că un prieten de-al său trage să moară. Cum să moară, când are să-i dea 5.000 *de lei? (Ceea ce în bani actuali ar însemna vreo 500, pe deasupra și câștigați la bridge.) Grijuliu, s-a postat într-un halat alb în fața salonului de reanimare, unde-i zăcea amicul, un bun grafician al vremii. Nu uita să taxeze pe niciunul din cei veniți să-l mai vadă în viață:*

— Ghiță Popescu a lăsat după el datorii. Eu zic că-i obligația noastră morală să i le achităm, să nu lase după el nicio imagine urâtă. Să punem mână de la mână și să-l ajutăm. Așa cred că se cuvine între prieteni.

Deși câțiva vizitatori erau cam certați cu buzunarul, nu i-a iertat, surprins și încântat de milostenia lui Mihai Popescu, pe atunci ispravnic peste grafica publicitară a Camerei de Comerț:

— Îl programez cu un afiș, pe care-l facem la noi în atelier. Treci peste trei zile pe la mine să-ți dau patru mii de lei.

Se strânsese deja suma invocată, dar javra continua să-și vadă de binefacere.

Mi-a fost dat să cunosc și reversul medaliei. Un hoț care își ducea traiul exclusiv de pe urma nelegiuirilor sale. Îl chema Valentin și-l cunoscusem la Predeal, pe când nu împlinisem 16 ani. Mă duceam la munte săptămânal cu o valiză de rufe curate, pentru o soră aflată în sanatoriu, de unde mă întorceam cu altele murdare, deoarece mama, în simplitatea ei, credea că astfel o scutește să se îmbolnăvească mai rău. Eu însă făceam aceste curse mai mult pentru a mă întâlni cu Matilda, pe care mă feresc s-o numesc primă iubită. Mai ales din pricina reproșurilor de atunci:

— Măi băiete, una vorbim, bașca ne înțelegem. Ți-am spus de câteva ori să nu mai dai târcoale fetei, c-o încurci rău de tot. S-au sfârșit fetele din București, de le cauți p-aci?

Nu s-or fi sfârșit, dar mie-mi plăcea Tilda, fiindcă era cu doi ani mai mare decât mine și mă băga în seamă. Până într-o zi, când Valentin și liota lui s-au hotărât să mă miruiască. Așa cum pe gâtul curcanului se toarnă puțin rom înainte de a-l tăia, tot așa m-au dus și ei la o bodegă din apropierea gării să mă frăgezească. Știam ce mă așteaptă, dar fata merita suferința, ofrandă adusă iubirii noastre. Stăteam cuminte și asistam la discuția lor, referitoare la o proiectată plecare în America. Norocul meu de a-i afla certați cu geografia.

— Mergeți pe mare, ori pe uscat?

— Adică!?

— Cu vaporul sau cu trenul? Că n-oți pleca cu avionul.

Habar n-aveau pe ce lume sunt, ca și cum America ar fi fost dincolo de Oradea. Prilej de a le stabili traseul pe mare, plimbând degetul pe tăblia mesei peste Marea Neagră, Canalul de Suez, Marea Mediterană, Gibraltarul și Oceanul Atlantic, conducându-i din Constanța până la New York, cu fața la Statuia Libertății. Sau pe uscat, trecând Dunărea la iugoslavi și mai departe în Italia, Franța și Spania, cu gândul la același Atlantic.

— Tot așa de bine se poate merge prin Ungaria, Austria și apoi peste munți...

— Bă, lasă asta! Tu nu vrei s-o uștești cu noi? Că împreună cu noi o roiesc și Iacob Coletti cu soră-sa.

Cum să nu merg, când sora cu pricina nu era alta decât Matilda, pentru mine cât toată America la un loc?!

Așa că am scăpat de bătaie, spre mulțumirea lor de a-și fi găsit ghidul de care nici nu bănuiseră câtă nevoie au. S-au dumirit și mai bine a doua zi, la „biroul de emigrări” din Brașov - de fapt un birou de copiat acte -, unde un șmecher vindea scump niște formulare dactilografiate, timbre, și plicuri către Ministerul de Externe al Canadei, până l-au dibuit rușii. Concepute în limbile franceză și engleză, le erau total inaccesibile, fiind bucuroși că le pot completa cu datele lor. Prinseseră pe Dumnezeu de-un picior și nu știau cum să se poarte mai frumos cu mine. Din clipa aceea, nu mai era nevoie să plec și să mă întorc în aceeași zi din Predeal, că mă găzduia Valentin.

La chip arăta groaznic, de când luase un sifon în cap la un bal din Bușteni. Se uita la tine zbanghiu, cu un ochi abia deschis, ce te avertiza parcă s-o iei din loc, până nu-i prea târziu. Se specializase în atacarea trenurilor rusești care cărau captură din Germania, având complici și-n personalul gării, pentru distragerea atenției rusnacilor ce păzeau platformele din cabinele vagoanelor de marfă. Golanii care-l însoțeau simulau o bătaie zdravănă între ei, acarul fluiera

cu disperare, călătorii dădeau să-i despartă, iar ivanii căscau ochii la ce se petrece pe peron, în timp ce Valentin se strecura prin spatele trenului printre baloturi. Stătea pitit până în apropierea tunelului dinspre Timiș, când zvârlea marfa ochită, și sărea din mers. Treziți de zgomot, rușii încercau să riposteze cu balalaicile lor, dar se pomeneau înghițiți de întuneric.

Inevitabil, odată cu trecerea anilor, drumurile ni s-au despărțit, în toate privințele. Mai copt la minte, am evitat orice contact când trecea prin București și dorea să mă vadă. Rușinos, deoarece, ulterior, când m-a descoperit pe patul de suferință la sanatoriul Moroeni, avea să mă viziteze zilnic, neștiind ce să-mi mai aducă pentru a mă simți bine. Lucra în apropiere, la ridicarea hidrocentralei din Doicești, ca șef de echipă pentru instalarea rețelei electrice. Curajul, care nu-i lipsise niciodată, îl făcuse să se ridice pe stâlpii de mare tensiune, la înălțimi ametitoare. Câștiga de două ori mai mult decât un director de editură și insista să primesc un purcoi de sute albastre. Mi-a fost rușine să iau banii, pentru că, socotindu-l până atunci o javră, se dovedise mai om decât neamurile care mă uitaseră de tot. Milos, adăpostise la el în baracă doi copii abandonați, pe care îi întreținea la școală, iar când venea la noi căra bunătăți pentru toți bolnavii din cameră. Parcă-l aud: „Nu poți să mănânci, iar ei să belească ochii la tine. Sunt și ei oameni.”

Firește, și în acest caz, subiectivitatea își spune cuvântul; doar instanța Judecății de Apoi va fi chemată să dea un verdict final pentru cele bune și rele de pe Pământ. Ca și în marea istorie, unde, în mintea mea, domnii Stalin, Churchill și Roosewelt se situează pe același raft, răspunzători, în egală măsură, de nenorocirile ce s-au abătut, aproape jumătate de secol, peste Europa răsăriteană, în urma adâlmașului cu împărțirea sferelor de influență. Părere ce poate fi socotită stranie, dar dreaptă, din perspectiva unui neam oropsit, care și acum trage ponoasele „cortinei de

fier”.

Deși amintitele personalități nu apar în paginile cărții, la umbra lor sunt scrise majoritatea capitolelor ei.

*

Tolerant, am vrut să schimb subtitlul cărții, profitând de vecinătățile zodiei mele. Fiind Balanță, am fost tentat să-i zic: „Fecioare și Scorpioni” sau „Între Fecioare și Scorpioni”, numai că sfaturile unor prieteni m-au întors din drum.

Ca și în cazul primului tom, fac precizarea că, având ca substrat noianul amintirilor de demult, majoritatea paginilor alăturate poartă girul realității, cel puțin în privința cadrului istoriografic și topografic. Nu întotdeauna și onomastic, întrucât structura tipologică a personajelor a depășit ficțional profilul arhetipurilor literare, motiv pentru care, uneori, am simțit nevoia schimbării onomasticii reale. De aici și nevoia de a face tradiționala precizare că „orice asemănare este neintenționată și inoportună”. Nu este și situația unor capitole precum „Din jurnalul fiului risipitor”, „Remember” și, mai ales, a celor din finalul cărții, „Destine” și „La porțile Orientului”, unde prezența unor figuri proeminente ale vieții politice și culturale ale vremii, cunoscute de aproape, m-a obligat să respect autenticitatea situațiilor înfățișate, conștient că însemnările au o valoare istorică. Desigur, schimbarea registrului narativ nu mă avantaja stilistic, dar sper să nu dăuneze dinamicii acțiunii, văzută în ansamblul ei.

Primul volum din Arta de a fi păgubaș - cu *subtitlul* Târgul Moșilor - *nu s-a difuzat prin librării, tirajul fiind distribuit în exclusivitate pe rețeaua Bibliotecii Metropolitane București. Cu toate acestea, s-a bucurat de un nesperat ecou pozitiv în paginile unor reviste literare și ziare, precum* Convorbiri literare *(Emilian Marcu),* Cultura *(Constantin Coroiu* și *Theodora Dumitru),* Evenimentul zilei *(Dan C. Mihăilescu),* Luceafărul *(Horia Gârbea),* Jurnalul literar *(Mihai-Neagu*

Basarab), Mesagerul literar *(Virgil Rațiu),* Observatorul cultural *(Paul Cornea* și *Irina Georgescu),* Pro Saeculum *(Ioan Adam* și *Mircea Dinuț),* România literară *(Ioana Pârvulescu* și *Al. Săndulescu),* Sud *(Constantin Stănescu),* Tribuna *(Ion Vlad),* Vatra *(Andrei Moldovan) ș.a. Fragmente din carte au fost reproduse de Al. Mirodan în Israel* (Minimum) *și Gabriel Stănescu în S.UA.* (Origini).

Tuturor le mulțumesc, ca și confratelui Florin Rotaru, primul cititor al lucrării, care, în calitatea lui de director general al Bibliotecii Metropolitane București, s-a grăbit s-o și tipărească.

Sper ca într-o zi cartea să-și găsească și editorul dispus s-o așeze pe standurile librăriilor. Până atunci, ea rămâne la dispoziția cititorilor care frecventează bibliotecile din Capitală și, ocazional, târgurile de carte. Puțin, dacă se socotește că ar merita o soartă mai bună, mult, dacă ținem seama de intemperiile vremii.

I. REGELE, PATRIA ȘI COMISARUL

Lui Vartan Arachelian

— Ce să mă fac cu băiatul ăsta, domnule profesor? Că nu-i place cartea deloc. Efectiv, nu-l atrage nicio materie, nu-l încântă nimic! - i-ar fi spus într-o zi Carol al II-lea lui Nicolae Iorga, nemulțumit de lipsa apetitului la învățătură a Marelui Voievod de Alba Iulia.

— Imposibil, majestate, ceva trebuie să-l atragă! - i-ar fi răspuns savantul.

— Pe dracu', nu-i place nimic... absolut nimic. Stă zile întregi și cască ochii la mecanicii din atelierul Palatului, ocupați cu întreținerea mașinilor.

De aici și sfatul Profesorului de a-i face un atelier al său, dotat cu scule și-un motor, pe care singur să și-l desfacă și să-l refacă după pofta inimii. De asemenea, să nu-l lase să învețe izolat, după cum se petrecuseră lucrurile la Peleș și chiar mai târziu, ci să-i pregătească o clasă specială, cu elevi proveniți din toate straturile societății românești.[1]

Pasiuni și pasiuni. La o vârsta mai înaintată decât a odraslei sale, Carol renunțase la tron pentru un pat împărțit cu Elena Lupescu. Ambii bărbați vor fi consecvenți tot restul vieții: Carol cu amanta, Mihai cu motoarele, de pe urma cărora avea să și trăiască în zile de restriște. Detronat de propriul său tată - care în urma unor manevre de culise se instalase ca monarh în 1930 -, va redeveni rege al

[1] Discuție relatată de Barbu Theodorescu, unul dintre secretarii Profesorului și șef de cabinet la Consiliul de Miniștri, în scurta perioadă cât marele istoric s-a aflat în fruntea guvernului.

României peste zece ani, când seniorul este silit să abdice în favoarea fiului, pe atunci în vârstă de 19 ani, la două zile după demisia prezidentului Ion Gigurtu și numirea generalului Ion Antonescu în fruntea guvernului. Adevărată năpastă pe umerii celui nevoit să preia prerogativele monarhice în succesiunea evenimentelor ce-aveau să urmeze după 6 septembrie 1940, precipitate adesea de la o zi la alta: proclamarea statului național-legionar, intrarea trupelor hitleriste în România, masacrul de la Jilava - unde-s lichidați peste 60 de foști demnitari și persoane implicate în acțiuni antifasciste -, asasinarea lui Nicolae Iorga, rebeliunea legionară reprimată de armată, concentrarea întregii puteri de către Ion Antonescu - devenit Conducător, după modelul lui Hitler și Mussolini -, intrarea în război, alături de „Axă" împotriva U.R.S.S., întoarcerea armelor contra Germaniei hitleriste, eliberarea întregii Transilvanii, dominația puterii sovietice - soldată într-o primă fază cu instaurarea guvernului prezidat de Petru Groza plus alte daraveri ce se petrec sub ochii tânărului monarh, devenit prin forța împrejurărilor o marionetă.

Pentru mai toți, suveranul rămăsese același copil frumos, cu al cărui chip bucălat ne obișnuiserăm de pe vremea monezilor gălbui de cinci lei sau alb-cenușii de mai târziu, cu valoare ridicată de 100, ori de argint, de 200, cu inscripția „Mihai I, Regele Românilor". Pe când eram la școala primară, îl văzusem la stadionul A.N.E.F. din Cotroceni: el la tribună lângă Maria Sa taică-su - străjerul numărul 1 al țării, venit ca și noi în pantaloni scurți, curea cu cataramă șmecheroasă, cămașă albă cu fireturi, bască albă cu insignă aplicată, cravată albastră și fluier la gât să-i sărbătorim ziua urcării pe tron -, noi în arenă, țopăind în ritmul fanfarei, contra o chiflă și două bucățele de zahăr. Să îți tot iubești suveranul, țara și drapelul. Eu aveam un motiv în plus s-o îndrăgesc: bătut de-atâta soare în cap, leșinasem de-a binelea în fața majestăților prezente, motiv pentru care am fost scutit de viitoare corvezi. Bucurie de

scurtă durată, deoarece când scapi de una, dai de alta, la propriu și la figurat. Pe scurt: am fost selectat în corul liceului. Trierea era simplă: regretatul profesor Marcel Botez - aflat într-o enciclopedie ca fondator, încă din 1919, al societății și formației corale „Cântarea României”, decedată în 1947, pentru a înflori peste ani sub falduri mărețe -, ne pusese pe fiecare în parte să zicem o frază muzicală, pentru a-și alege combatanții. Invidiind colegii respinși, m-a dus mintea să-mi pocesc intonarea, pentru ca după primul verset, „Trăiască Regele”, să mă și pomenesc c-o palmă peste obraz, explicată succint: „Nu te izmeni, podoabă: bun de partea doua!” Verdict stupid ce mă condamna să cânt „alto” câțiva ani. Ca și-n restul vieții: nici pițigăit, ca să concurez cu muierile, nici bas, să rostesc vorbele cu greutate, fie și ușurele. Purtat de cântec, am ajuns cu Marcel Botez și la Radio, cu o suită de piese ce mă aducea în față chiar și solo. Numai că și-acolo aveam s-o zbârcesc, rostind, în loc de: „micul toboșar”, „micul gogoșar”, de unde și povara unei alte porecle.

Pe suveran aveam să-l văd de aproape prin 1947, într-o vacanță petrecută la Predeal, fulgerând Șoseaua Națională cu o mașină deloc arătoasă, dar dotată cu un motor strașnic, ce obliga escorta să-și tragă sufletul, în încercarea de a nu pierde urma stăpânului. Adevărată cursă de automobile: joacă pentru rege, trudă pentru agenții grămădiți într-o singură mașină, nu ca azi, când sultanul are un alai pompos în avangardă și ariergardă, cu girofaruri aprinse și sirene de resort, bașca o salvare la urma convoiului, în care padișahul poate fi tratat la nevoie de vreo altă dambla, intervenită pe parcurs.

Recunoșteam mașina regelui de departe după capul unui câine-lup, scos pe fereastră în bătaia vântului. Odată mi-a fost dat să asist chiar la un adevărat număr de circ. Din partea opusă, venea agale un car cu fân, iar de pe drumul lăturalnic ce ducea spre poiana Joiței se vârâse în goană o căruță, blocând circulația. Mihai nu și-a pierdut cumpătul: a

făcut o manevră dibace, strecurându-se oblic printre atelaje pe două roți. După care a accelerat motorul, lăsând în urmă escorta care claxona cu disperare să se elibereze șoseaua.

Și-acum, brusc, îl puseră pe butuci. În ziua „abdicării”, o puzderie de patrule și echipaje de intervenții au împânzit preventiv străzile Capitalei, ca nimeni să nu clintească. Precauție inutilă. Cel care ordonase arestarea lui Antonescu, declanșând întoarcerea armelor împotriva foștilor aliați germani, părăsea scena fără să se fi tras un singur glonț. Vorbăria rămânea, totuși, în floare, ridicând cârciuma lui Gică Grăbitu la rang de Academie:

— Fuse și se duse!

— Pagubă-n ciuperci. Cu rege sau fără rege, ce ni-i scris, în frunte ni-e pus.

— E și nu-i așa. O țară fără rege e ca o turmă fără măgar.

— Vrei să zici: fără cioban.

— Măgaru’ are rostul lui. Ăsta era un mânz. Rege la optșpe ani, cu grija războiului, cu nemți și bolșevici pă cap, că n-o să-mi spui mata că dădea el dispoziții cum să se conducă frontu’.

— Da’ l-a dus mintea să-l bage pe Antonescu la țuhaus.

— L-a băgat el?! L-au băgat mahării din jur, că nu ți-o trece prin creier că i-a venit lui ideea schimbării macazului peste noapte. Și-apoi ce i-a mers cu Antonescu nu s-a prins cu Petru Groza, care roade mai departe.

— Drept să spun, eu l-am simpatizat mai mult pe ta-su. Mamă, ce mi le-a frecat ridichea ăstora care tot ne plimbau pe la vot! Care mai de care mai hoț sau panglicar. Și-apoi mi-a plăcut că, în loc să se pupe în bot cu ei, l-a tras sufletul spre muieri, ce mama dracului, c-avea și de unde. Ăsta micu’ tace și cred că nu face, iar când vorbește zici c-are găluști în gură.

Încetul cu încetul, cârciuma se umplu de clienți, majoritatea mahmuri, veniți să se trezească după noaptea revelionului. Cum prima zi a anului mai e și-a sfântului Vasile, spiritele se încinseră și datorită cănuțelor cu țuică

fiartă, îmblânzită de nea Gică cu un praf de zahăr, ca să-i mai ia din asprimea boabelor de piper, fără să se supere că toarnă din damigenuța adusă de Vasile Giugiu, care nu se bucura atât de onomastica lui, cât de pronunțarea divorțului.

— Cu rege sau fără rege, pe mine tot Vasile mă chemă, dar cu el plecă și bașanchioara mea de pe Colentina, de-ajunsei cu nunta la spital, arză-o-ar focu' s-o ardă de mămuță.

— Capu' face, capu' trage. Să fie cu noroc și să ne inviți iarăși la nuntă.

— Aș! Cine se însoară o dată, e omenește, numai că cine o face ș-a doua oară își merită soarta - se grăbi să-l apostrofeze Iancu tinichigiul, care cine știe ce-avea pe suflet, că nimeni nu-l văzuse cu vreo altă nevastă decât cea știută.

N-apucă să-și descarce sufletul că ușa crâșmei se deschise, trăgând după ea răsuflarea viforniței de-afară. Înghețat bocnă, se strecură înăuntru Herșcu Rudel.

— Să trăiască toată lumea. Vai di mini și di mini, ci prăpăd îi pă stradă, zici că ești în Siberia, nu alceva.

— Ia nu te mai plânge, jupâne, că voi ați adus prăpădu' ăsta.

— Noi și mutu' de la manutanță, că de n-ar fi, nu s-ar povesti.

— Vezi că acu' schimb foaia. Nu mă lua de muhaia!

— Măi Dane, mă, ci muhaia?! Tu ești esența poporului nostru - dă-mi voie să mă consider și eu român. Când ești treaz, din „Herșculețule dragă" nu mă scoți, iar când iai o droșcă di țuică, nu știu ci să-ntâmplă că ți-aduci aminte mereu cum l-am omorât pe Isus Hristos.

— Și nu-i așa?

— Di unde vrai să știu? Am fost iu la locu' crimei? Ș-apoi ci ti bagi tu în treburi ovreiești? Că doar și Hristos o fost tăiat împrejur.

— Nu-ntinde coarda, boccegiule, că...

— Ci să nu-ntind? Dacă nu crezi, întreabă pe părintele Chirulescu, mai rabin decăt toți protopopii din mahala.

Absent până atunci în discuții, profesorul Pavelescu, și el ciupit de băutură, simți nevoia să intervină. Poate și din pricină că schimbările petrecute în ultimii ani le vedea în ceață. Nu o dată privind fotografiile noilor apostoli - Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Teohari Georgescu și Vasile Luca - îl bătea gândul că, din nație majoritară, ajunseserăm minoritari. Mai ales de când muierea cu părul scurt și cu vorbirea tăioasă, sacadată, ca un satâr pus pe treabă, acaparase din umbră conducerea țării, sprijinindu-se cu precădere pe consângeni cuibăriți până atunci, ca și ea, în staulul moscovit. Nu degeaba cu ea începea și rostirea lozincii la modă: „Ana, Luca, Teo, Dej au băgat spaima-n burgheji!”. Lui László Luka i se scrântea limba când vorbea românește, după cum lui Teohari i se mai atribuia și numele de Burăh Tescovici, versiune postumă contestată de urmași, care susțin că doar soția ar fi aparținut etniei în cauză, în conformitate cu normele nescrise ale unui oportun mariaj pestriț. (De va fi fost un criteriu de promovare în ierarhia de partid, lucru-i discutabil, de domeniul evidenței rămânând însă căsătoriile unor fruntași comuniști, precum Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș, Alexandru Drăghici, Alexandru Moghioroș, Chivu Stoica și a altora aflați în aceeași situație. Faptul că peste ani mulți dintre ei aveau să divorțeze ar pleda în favoarea unui mai vechi oportunism.)

— Domnule Rudel, să-l lăsăm pe Iisus cu ovreii Lui. S-a ridicat demult la cer să ne mântuie de păcate. De curând plecă și regele. Nu-i duc grija. Ca și voi, are neamuri unde să tragă. Ce crezi însă că se va întâmpla cu noi de-acu încolo? Ce-ți spune nasul dumitale de vulpoi versat în haine vechi, acum când ne vârâm în haine noi?

— Ci să-mi spună? În primul rând, nu-mi place culoarea. Mata nu vezi? Toată lumea o primit pe cartelă paltoane de culoare gri. Ci mă interesează că-s noi? O armată de șubulani, care așteaptă să li să pună tresele pe umăr. Aici-i

aici! Cini li dă și cu ci preț?!

Întrebarea pluti fără răspuns. Noroc cu nevasta cârciumarului, care veni cu o nouă șarjă de chiftele, după ce Puiu, băiatul lor, împărțise în prealabil farfurii mușteriilor, câte patru la fiecare masă, iar acum avea grija coșulețelor cu pâine, niciodată pusă la socoteală. Cândva, era treaba lui Jenică, fratele lui mai mare, numai că acesta, murind de tuberculoză, îi lăsase întreaga povară. Un lighean de chiftele dispăru cât a-i clipi, obligându-l pe nea Gică să urce și să coboare în pivniță pentru umplerea carafelor de vin, după abandonarea țuicii. „Repetir, repetir, madam Petrescu”, se auzea din când în când de la mesele clienților, ce înfulecau pe nemestecate, fugărind din urmă dumicatele cu vinul de Drăgășani.

Mai pus pe limbariță era Dan. Venise și el înghețat de pe stradă, iar graba de-a se dezmorți cu olecuță de țuică îl matolise ușurel și-i dădea ghes.

— O încurcași, Herșcule, cu plecarea regelui. Vine democrația populară cu garderobă nouă... Acu să te văz, pișicherule! Cui îi mai vinzi tu zdrențe? Că scrie rău pentru golani!

— Vai di mini, vai di mini! Ci mare client am pierdut în rege și ci pericol mă păndește: să nu-mi desfac valiza la palatul regal! Măi să fie, măi să fie! Tu, gogoșarule, ascultă-mă pi mini: vânzarea ca vânzarea - dacă nu curje, pică -, dar de cumpărat precis voi avea di unde nu ti aștepți. Nu doar de la barosani, ci și de la un pârlit ca tine, care nici nu știe ci-l așteaptă. Pentru că democrația populară de care vurbești - dacă o iei așa, litera cu literă, ca la cuvinte încrucișete - conține în însăși expresia ei instrumentul și rezultatul întregii revoluții. Silabisește bine ș-ai să devii ghizețel, cum zice ovreiul. Ci ti zgăiești la mini? Repetă-n gând cuvântul: „populară” ș-ai să dai pi la mijloc de ci au mai toți bărbații și cu ci-o să te-alegi până la urmă, mărite gogoșar. Asta dacă ție nu ți s-o fi veștejit, de-i duci dorn’ în mod democrat. Aici vrai s-ajungi? Nu-i rău, că mai populară

decât dânsa nici nu există.

De nu l-ar fi apostrofat cu „gogoșarule”, cu siguranță că Vasile Dan ar fi profitat de ocazia aceleiași onomastici - în fond era și ziua lui - pentru a-l porcăi pe Rudel. Deși băut, mormăi ce mormăi în barbă și curmă discuția cu un cântec de pahar, rostit agale, bătând tactul cu două degete pe marginea mesei. N-avea rost să răscolească morții, deși „secretul” lui îl cunoșteau toți. Se înrolase printre primii membri ai celulei comuniste din cartier, cu sediul într-un blocșor de pe strada Episcopul Radu, în apropiere de Ardeleni. Departe de el gândul să se înscrie, dar se lăsase ademenit de propunerea vecinului Otto Cazacu, care, înainte de a-i face propunerea, îl întrebase într-o zi, tam-nisam, fără nicio explicație:

— Ascultă, Dane! Ia spune-mi drept, ce câini întărâtai tu pe la legionari?

— Eu la legionari? Pe mama din groapă că n-am fost cu ei.

— Adică mă faci prost?! Ca și cum nu stăm în aceeași curte, n-am folosit aceeași sârmă de rufe, nu ți-am văzut cămașa verde la uscat, că de umblat cu ea nici vorbă, o închiriai doar la ovrei s-o poarte de Purim. Fi-ți-ar diagonala dracului, că nu ți-o atârnai, nenorocitule, pe pielea goală...

— Grecule, nu zic că n-am purtat-o, dar să-mi sară ochii din cap, să n-apuc să văz ziua de mâine, de-am fost înscris la ei, dacă m-a văzut careva pe la adunările lor, mai ales când auzisem că te bat cu cureaua la cur, de față cu toți, să te lepezi de Satana.

De mințit nu mințea, ceea ce îl făcu să se spovedească ca la popă. Totul i se trăgea de la Ilona, o altă vecină din curte, strungăriță la fabrica ACTA de pe Câmpului. Unguroaica, până să se fi încurcat cu Nae Bujoreanu, își schimba bărbații mai abitir decât chiloții. Naiba știe de unde îi lua, numai că, după câteva pahare sprințare, băute în fața singurei uși ce-o despărțea de curte, se retrăgea ca melcul în cochilie și oferea același spectacol în urlete, ce ne făcea

pe toți copiii să ne turcim în fața odăii sale, s-auzim cum geme și țipă, ca mușcată de șarpe: „Pinje, pinje, pinje!”. Ce era de împins, nu pricepeam defel, dar, deranjați de încetarea comenzii, ne-apucam cu toții să vociferăm în cor la ușa ei: „Pinje, pinje, pinje”, până când nebuna se repezea afară, aruncând după noi cu ce-avea la îndemână. Ei bine, cu toate insistențele, Dan n-apucase să împingă și el la vagonet. Mort-copt, trebuia să facă ceva mai aparte, să crească în ochii ei. Cum, între altele, la magazinul unde era angajat se vindeau și cămăși verzi cu diagonalele de piele, fu de-a dreptul încântat când patronul, un macedonean cu-n cap cât o baniță, îl înzestră c-o jumătate de uniformă, la care urma să i se mai alăture o pereche de nădragi negri.

— S-o porți cu cinste, Vasilică, și să te apropie de vlăstarele țării, singurele suflete curate care mai pot scăpa țara românească de năpârci.

Lui Cazacu nu-i povesti cum s-a repezit atunci să-i pupe mâna d-lui Caragheorghe - nedumerit de supușenia lui blegoasă - și nici de burzuluiala acestuia:

— Ho, ce te apucă? Învață să fi demn, adevărat camarad, cu înțelepciunea celui ce se știe egal în drepturi, că n-om fi blestemați să rămânem orbi și surzi la suferințele oamenilor, cu grumazul aplecat în fața trădătorilor de neam.

La drept vorbind, nici acum - după ce participase la mai toate ședințele de partid - nu vedea mare deosebire între legionari și comuniști. Observase de la început, de când băgase de seamă că în loc de „camarade” se spunea „tovarășe”. Unde-i diferența? Cât privește lupta împotriva asupritorilor, limbajul nu era diferit, și unii și alții având ca scop fericirea celor mulți. La întruniri nu lua cuvântul, dar în fiecare lună era lăudat c-a adus noi adeziuni. Într-adevăr, nu pleca de-acasă niciodată fără să se asigure c-are în buzunar câteva formulare, o simplă foaie cu puține date personale, plus numele a doi tovarăși ce-i recomandau primirea. Mereu aceiași: el și Otto Cazacu, ultimul prea

ocupat cu mici afaceri de misit, ca să-și găsească timp de o atare corvoadă. Sau, cum îi plăcea să zică la un șnaps: „Mă Dane! Noi ne completăm de minune: teoria nu face doi bani fără practică, dar nici invers, când alergi cu picioarele fără schepsis. Hai noroc și să îmbătrânim sănătoși!” După care nu uita niciodată să adauge: „Și fii mai departe cu ochii pe maimuță!”

La ce maimuță se referea nici până azi nu știe, dar îi era rușine să întrebe, să nu-l creadă prost. În rest, trecea neobservat. Nimeni nu se agăță de el, nici dânsul de careva. Doar Herșcu îl mai lua peste picior, când pe Dan îl fura gura pe dinainte, apropo de evrei.

— Bini-ar fi să taci, gogoșarule: ieri verde, azi roșu.

— Vezi să nu fie și invers!

— Tot ci si poate, că nici Hitler n-o vinit din senin, numa’ c-atunci om fi oale și ulcele. Important îi să ni ferească Dumnezeu di mizerie, singura care ridică rahatu’ la suprafață.

Cum discuția alunecă iarăși pe vechiul făgaș, profesorul Pavelescu simți nevoia să-și reia vorba:

— Și ți se pare c-o pornirăm pe drumul fericirii?

— Di undi vrai să știu?! Nu sunt Mafalda. Sigur îi c-am plecat în marș cu stângul. Nu mă refer la politică, vai di mini, că nu-s în branșă. Numai că ziua bună să cunoaște di dimineață. Ia zi-mi mata cu ci s-a recomandat noul regim?... Așa, cu civa mai important! Ai să spui: „cu stabilizarea”, schimbând la fiecare individ o sumă maximă de trei milioane, contra o sută di lei, indiferent dacă unii au vinit la comisie cu saci de bancnote și alții cu câțiva păduchi.

— Vax!

— Eu nu zic altfel, numai că, iată: au trecut aproape cinci luni și nu s-a schimbat nimicuța. Săracul tot sărac a rămas. Ci mă încălzește că s-o scuturat punga bogatului? Di la care, să fim drepți, mai împrumutam un gologan, mai vedeai o danie, când vântul fluiera prin buzunare. Repet întrebarea: cu ci s-a recomandat noul rejim, cu ci s-a lansat

pe piață? Hai zi c-ascult!

Cum toți se uitau ca vițelul la poarta nouă, neștiind ce vrea ovreiul de la ei, așteptară să vorbească tot Herșcu, căruia îi mergea gura ca o moară, de i se răcise de mult țuica fiartă, în care mai mult își muia buzele decât să soarbă.

— Am să vă amintesc tot iu: cu desființarea caselor de toleranță. Da, da, nu rădeți că nu-i di glumă. Adevărată catastrofa națională, care riscă să transforme totă țara într-un burdel. Dintre toate vietățile pământului, sula - despre care fu vorba - este cel mai periculos animal, o fiară pe care n-o poți înlănțui cu forța, di la comuna primitivă până-n ziua di azi. Fără toleranță, n-ai cum s-o ții în mână.

— Ba ai s-o ții, Herșcule, că n-ai încotro.

— Asta să fie grija ta! Mai bine gândește-te la tine, pițigoiule. Ti certai cu nevasta? Să fie sănătoasă; fugeai la dame, nu la tribunal. Bini să am dacă ti mint: di-aș fi tănăr, m-aș face avucat ș-aș trăi doar din divorțuri. Măine-poimăine fii-tu împlinește o vârstă; ci-o să facă? Dă iama-n colege, în muieri măritate, ori se servește singur? Practic, s-o dat drumul la violuri, la ci vrai și ci nu vrai.

— Herșcule, nu duce tu grija curvelor, că meseria-i de aur, nu dispare peste noapte, cu tot tacâmul ei: de sus în jos, pe din față, pe din dos, Doamne cât e de frumos!

— Eu nu ti contrazic, da' nici tu să uiți că dac-un singur soldat îi garnisit cu păduchi, întregul pluton să scarpină, din zori până-n noapte, tot de sus până jos, absolut nesănătos. Na, ți-o zic și eu în poezie, ți-o zic cu dor, ca s-o ții minte ușor. Profesia asta futăcioasă - alminteri anevoioasă, căci presupune mai mult decăt cere Biblia: să trăiești din sudoarea frunții, nu și din altă parte a corpului -, era supravegheată. Să ni ferească Dumnezeu când cuplăraiul ăsta se va revărsa care încotro, într-o curvăsărie generală, ca o molimă.

Herșcu Rudel știa ce zice. Mai puțin că lucrătoarele în cauză aveau să fie oarecum reciclate, după prestarea unor

rapide cursuri de croitorie. La începutul lui 1949, începuse la București construirea unei mari fabrici de confecții (APACA), ce-și va deschide porțile după 1 Mai al aceluiași an. Ce tivuri aveau să mai tragă fetele după terminarea programului de lucru, ținea strict de vrerea lor, ca la hanul Ghica, pe bani sau pe ochi frumoși. Oricum, noua carte de muncă le scutea de grija săptămânală a vreunui control medical, în comparație cu vechile condicuțe, mai riguroase în privința obligațiilor. La ieșirea din schimb, clienții continuau să le aștepte la poarta fabricii, ochii fugind adesea și pe de lături, ceea ce comporta riscul de a se alege și c-o geantă în cap, de la vreo croitoreasă neconvertită.

— Măi Rudel - sau mai bine Ștrudel, că tot v-ați schimbat numele -, se băgă în discuție domnul Alexandrescu, frizerul de pe Dragoș Vodă. Lasă păduchii... Ca să pricep unde bați, spune-mi tu, ca ovrei cinstit ce te afli: de fapt cu cine ții? Ești regalist, comunist, țărănist sau liberal?

— Dacă zici că-s cinstit, am să-ți spun. Înainte de a fi orice, ovreiu-i ovrei. Pi deasupra, ori pi didisubt, ovreiul poate fi orice; el n-o ține însă langa de florile mărului, cu nimeni și cu nimic. El nu face altceva decăt să se adapteze continuu. Ai reținut accentul?! Așa o rezistat cinci mii de ani, alminteri îl lua dracu'. Ești mulțumit?

La drept vorbind, de voie sau de nevoie, mai toți ne aflam într-un proces de adaptare, horă îndrăcită, jucată sinistru în spatele Armatei Roșii, fixată în centrul Europei. Paradoxal, supunerea și răzvrătirea erau forme de interpretare ale aceluiași scenariu, scris și parafat de triumviratul ruso-americano-englez.

Ce mai conta cu ce începuse construirea democrației populare, câtă vreme predicția lui Herșcu se împlinea cu fiecare act de guvernare, după adoptarea noii Constituții din primăvara lui 1948?! Mulți dintre noi deveniserăm mai republicani decât Leonida lui Caragiale, volintiri în numele

generației de sacrificiu, declarată ca atare pentru fericirea urmașilor. Tichia noastră de mărgăritar, că-n rest ne procopsiserăm.

Negustorimea Oborului, clasă mijlocie, n-a perceput șocul naționalizării băncilor, marilor uzine, după cum n-o cutremurase nici luarea moșiilor și împărțirea pământului. Cu atât mai puțin pălmașii, pomeniți peste noapte cu vile la munte și la mare, confiscate și date în folosința întreprinderilor și instituțiilor pentru concedii și excursii. În plus, un costum, un palton, o pereche de pantofi sau de bocanci, căpătați pe cartelă, păreau să le împlinească nevoile imediate, fără să-i deranjeze norul colectivist al uniformizării. Pentru omul de rând, o zicală biblică fusese răsturnată: Domnul a luat, Domnul a dat, fie numele Domnului binecuvântat!

Nu același lucru se petrecuse cu bănăretul. Pe comercianți, stabilizarea monetară îi lovise din plin. Rămăseseră cu mulți bani lichizi. Din ei, puteau schimba prea puțin, de unde târgul din spatele cortinei, cu cei care n-aveau nici măcar suma stabilită de lege. Se împărțeau bani în stânga și dreapta, cu tocmeala: „Îți dau, îmi dai: jumi-juma”[1].

În toate afacerile serioase, moneda forte rămânea: „cocoșelul”, ban de aur, cu chipul lui Napoleon, având la data emisiei valoarea a 20 de franci. Clandestin, pe piață mai circula o monedă similară, bătută după război în România, cu aceeași putere. Bine pentru cei care aveau cocoșei la sarsana, dar și mai bine când lipseau la percheziții. Nu de alta, dar, rostogolindu-se dintr-un

[1] Mai isteți se dovediră slujitorii altarelor, ale căror parohii dispuneau de cimitire. Peste noapte, chitanțiere întregi fură completate cu numele enoriașilor ce nu se îngrijiseră până atunci de asigurarea ultimului lăcaș, banii, deveniți fără valoare, fiind vărsați la protoierie, ca proveniți, chipurile, din vânzarea locurilor de veci. Gropile rămâneau însă în posesia popilor, ca o investiție sigură în inevitabilele înmormântări.

buzunar într-altul, nu totdeauna se aflau la posesori, ci și-n memoria turnătorilor de serviciu sau voluntari, mânați mereu de același impuls patriotic: „Să se sature, ’tu-i mama lui, că eu n-am niciunul!” Negustor cinstit, tata își depusese agoniseala într-o casetă de valori la Banca Națională, așa că la naționalizare oftase o dată și bine, fără să poarte de-atunci povara vreunui aur dosit. Doar uneori, când grijile îl încolțeau, mai da vina pe bătrânul Sarchisian, tatăl lui Ionel Roșu. La bancă, scorțos, armeanul nu-și scotea nasul din hârtii, dar ca vecin de cartier se dovedea sociabil:

— Trăim vremuri grele, nea Gheorghiță! Se schimbă calimera peste noapte. Banul trebuie ocrotit, nu lăsat de izbeliște, mai ales când inflația îl devalorizează de la o zi la alta. Când pleci la piață cu milioane de lei în buzunar, te aștepți ca mâine-poimâine să nu-i poți socoti. Trebuie băgați în ceva durabil.

— În ce, domnu’ Sarchisian? Că până mai ieri cumpărai pământ, că țărâna nu intră la apă, dar acum cu cât ai mai mult, cu atât ești luat la ochi.

— De pământ vom avea oricum parte; ne-ajung doi metri. Nu-i o soluție. Mă uit însă la Segal, arendașul podgoriilor lui Bădărău. Tot ce câștigă bagă în pietre prețioase și-n aur. „Cu câteva pietricele, pitite în dublura curelei de la pantaloni, treci liniștit mări și oceane, fără teama hoților și-a vămilor. Banu-i ochiul dracului și bancnotele se-aprind la prima scăpărare de chibrit!” spunea celor apropiați.

Pe podgorean tata îl știa încă de pe vremuri bune, când ieșeanul poposea la „Trocadero”, mânat de aceleași interese comerciale. I-l prezentase un negustor de cereale din Galați, pe nume Moglescu. Din pălăvrăgelile lor, mai interesantă era povestea rostită de Segal despre o doamnă care-i căzuse cu tronc la inimă:

— Timp de pierdut n-aveam, iar dorința mi-era atât de mare încât, înainte de a o tenta cu ceva, trebuia s-o asigur de discreție, că voi dispărea pentru totdeauna din lumea ei.

Asta pentru că mai toate femeile cochetează în vis cu aceeași ispită, numai că, de cele mai multe ori, gândul li se destramă la lumina realității. Ca să le înțelegi răzvrătirea, nevoia evadării din colivia căsniciei, ar trebui să le vezi cât de lejer se întind în sălile de masaj, unde, despuiate, se lasă frământate de mâinile orbilor. Din aproape în aproape, aflasem că e măritată c-un funcționar oarecare, iar vestimentația, deși îngrijită, îi definea statutul financiar. De undeva trebuia să încep ca s-ajung la potou. I-am spus că regret enorm plecarea definitivă din România și că mi-ar face plăcere să-i cumpăr ceva, oricât de scump, care să mă apropie de dânsa. Cu siguranță că ochii mă trădau, pentru că răspunsul a venit mai repede decât m-așteptam: „Aproape? Cât mai aproape? Atunci ia-mi o rochie cu 12 nasturi de aur!”. Cum mă ardeau tălpile, m-am și grăbit să-i dau cât pentru zece rochii, ca și cum ne-am fi aflat la o partidă de poker, în care fiecare plusa, fără să-și trădeze cartea. Văzând hârtiile albastre de-o mie, câteva clipe a șovăit să le ia, dar în cele din urmă le-a strecurat în poșetă, cu obrajii înroșiți și cu ochii în jos. De nasturi, urma să mă ocup a doua zi, după ce-și va fi ales rochia pe măsură. Necazul era că revederea avea să fie într-o duminică, zi când magazinele de bijuterii erau închise. Atunci mi-a venit ideea să folosesc 12 cocoșei, pe care i-am găurit c-un cui, în așa fel încât o muiere să-i poată atașa pe rochie, lăsând câte-un picioruș mai lung la cheutoare.

Cum cei din jur doreau să afle ce-a urmat, m-am ridicat de la masă - ca și cum simțisem nevoia pisoarului -, fără ca tata să mă mai trimită pe-afară să văd dacă plouă. La întoarcere, am apucat doar sfârșitul poveștii:

— Cum să nu doresc s-o revăd?! Doamne, Dumnezeule!... Când cu greu ni s-au încrucișat pașii, nici n-a catadicsit să se uite la mine, darămite să m-asculte. A bombănit mai mult pentru dânsa: „M-ai mințit ca un ordinar! Spuneai că dispari, că te duci aiurea, cerșetorule!”

Cine-a dat și cine-a primit, ar fi de cântărit. Mă gândesc,

totuși, că de bine de rău, Ștrulică Segal s-a ales cu ceva. Lasă că isprava îi rămânea pururi în minte, să-i legene bătrânețea. În schimb tata, pentru cocoșeii din casetă, s-a ales doar c-un bon de la bancă, ș-ăla rătăcit, căci astăzi, când țiganii s-au prezentat în corpore să-și ia salbele confiscate, mie mi-a rămas să număr stelele de pe cer.

„Cine are o să mai aibă!” se încurajau adesea negustorii între ei și fiecare încerca s-o amețească într-un fel sau altul, să nu stea degeaba. Nu mai departe, tata se întovărăși cu un Tacorian, de pe Romană - ce ținuse până atunci un magazin de electrice - și cumpărară o camionetă „Ford”, cam chinuită, în stare, totuși, să transporte greutăți până-n trei tone. Partenerul știa să conducă mașina, încă de pe vremea când avusese un „Ford cu mustăți”. I se spunea așa că accelerația era plasată în centrul volanului, precum două ace de ceasornic. Tata robotea ca ajutor de șofer, dirijând încărcarea și descărcarea camionetei, de regulă dărâmături de la bombardamente, dovedindu-se util și la împinsul ei, când se încăpățâna să nu plece la automat. Munceau de dimineața până seara, câștigând binișor. În plus, înscriindu-se în Federația Generală a Meseriașilor din R.P.R. - cu carnețel roșu în buzunar, care le atesta profesiunea de „cărăuși”, cu plata cotizației la zi -, o zbugheau din câmpul minat al luptei de clasă, unde niciodată n-aveai siguranța că nu se trage și din spate. Din banii economisiți, mai cumpărau câte un cocoșel, că nu se știa ce zile vor veni. Schimbul de monedă îl făcea Tacorian la un conațional de pe Calea Moșilor, fotograf, cu atelier situat între stațiile de tramvai Făinari și Ardeleni. În curtea lui - lungă cât o zi de post, că dădea tocmai în Episcopul Radu -, se strângeau armenii cu magazine de pielărie și jucau barbut pe sume mari, fumând și bând cafele întruna, din căni răsfățate cu rom sau coniac, urmate de baclavale sau trigoane aduse calde de la cofetăria fraților Dima, lipită de curtea amintită. Babaroase se jucau și la „Violeta”, cafeneaua de lângă

cinematograful „Splendid”, pe-o masă de biliard, unde patronul se cocoța pe șezut, luând caniotă câte 10% după fiecare mână. Se juca la vedere, după cum tot acolo mișunau șuții de pe tramvaie, care se plimbau lejer printre mesele cu table, dispuși să-ți vândă o „capsă” sau vreo „moară”, ceea ce în argoul lor se traducea prin „stilou” sau „ceas”. Când „moara” se anunța a fi „roșie”, era clar că băiatul prăduise un ceas de aur.

Visling, comisarul-șef al Circumscripției a 5-a de poliție, cu sediul pe Episcopul Radu, era la curent cu ce se întâmpla acolo. Mai mult decât atât: făcuse pact cu „meseriașii”, favorabil ambelor părți. Îi convocase pe vreo douăzeci la secție, nu cu vreun înscris, ci printr-un agent ce se vântura la rându-i prin cafenea:

— Băieți, ne știm, fără să ne cunoaștem. Amor de la distanță, în favoarea voastră: eu nu pot trăi fără personalitățile voastre, iar voi ați fi bucuroși să nu exist. Buuuun! Nu mă supăr și vă înțeleg: trăim vremuri grele și fiecare trebuie să mănânce-o pâine. Albă sau mai neagră, în funcție de zulă și capacitate. Băgați însă la deblă: eu nu iau nimănui bulca de la gură; aud și văd doar ce vreau. În principiu, nu mă interesează micile găinării că, dacă le iau în serios, pierd găurile mari. V-ați cuibărit la „Violeta”: cafea-cafea, băuturică-băuturică, biliard-biliard, cu tacuri rupte la caft, table-table, bune și ele la șucăr, barbut-barbut, uneori cu babaroase plumbuite, cărți de joc curate sau măsluite, piață liberă cu lucruri manglite, cămătăreală-cămătăreală, gagici-gagici, bune să-ți mai treacă de urât pe canapeaua orbului din fundul curții, pești ca-n acvariu, gata să-ți plaseze-o prospătură, cu sculament și gândăcei în același preț, căldurică iarna, umbră vara, trai pe vătrai; nu moare nimeni de foame, că băieții te mai ajută la nevoie c-un covrig și c-o țigară, mai ales când te întorci de la pârnaie, bașca agenți de poliție care mizează și ei pe-o mână sau alta, fără să guițe. Să tot zaci aici până la pensie, când ieși din meserie cu picioarele-nainte. Buuuuun! Ați

avut vreo dandana cu mine, vreo neînțelegere?

— Nuuu!

— V-am cerut eu ceva să nu văd, să n-aud?

— Nuuu!

— Ei bine, tăticu', acum vă cer. De azi aveți de ales: ori căcă, ori căcă! Una din două!

Și cum toți holbară ochii la comandant fără să priceapă nimic, luă după birou o nuia lungă și se întoarse spre peretele din spate, pe care era întinsă harta orașului. Plimbă apoi bățul pe margini, mângâind liniile de centură ale Capitalei, cu toate comunele suburbane!

— Uitați-vă și voi ce mândrețe de oraș. Rupi o pereche de pingele, dacă te-ai încumeta să-i bați ulițele. O zi nu-ți ajunge să-l calci nici pe bicicletă. Și-uite ce mică-i circa 5-a, pe ditamai harta: cât un puișor de găină. Facem o înțelegere: pe mine nu mă interesează unde „lucrați" în București - sau în afara lui, în țară sau Europa -, dar am pretenția ca în mahalaua noastră să fiți lorzi, curați ca lacrima. Asta-i prima condiție. A doua: să nu operați pe liniile de tramvai 1 și 11, de pe Calea Moșilor, 17, de pe Viitor, ori pe autobuzul 44. Atenție! Pe tot circuitul lor, fiindcă, oricum, chiar dacă lucrați pe traseul Sfântul Gheorghe-Colentina-Andronache, ori Tei-Viitorului, reclamațiile se sparg și-n capul meu, că omu' nu știe între ce stații i s-a dezumflat buzunarul. Respectați pactu', e bine. De nu, închid cafeneaua și pun binoclu' pe voi. Înțeles?

— Da, don comisar, se grăbi să răspundă Dorel Dârlă, o huidumă de om, care, zicea lumea, în tinerețe ar fi rezistat șase runde-n ring cu Moți Spacov, unul din greii vestiți ai boxului interbelic.

Nu știu de ce i se mai spunea și Jidanu, dacă era sau nu evreu, cert e că nimeni nu sufla o vorbă-n fața lui. Cu pumnii stingea orice scandal, fără ca vreunul dintre certăreți să cuteze a-l atinge c-un deget. În cafenea era recunoscut ca mâna de fier a patronului, îndeosebi la

jocurile de noroc, unde nu admitea șmecherii între ai casei. Trăia între hoți, dar nu-i urma în fărădelegi. Zece polițiști nu făceau în ochii lor mai mult ca Dorel. Așa se și explică de ce, în final, comisarul Visling socoti de cuviință ca lui să-i înmâneze lista străzilor cuprinse în perimetrul circumscripției, s-o cerceteze și s-o întipărească în mintea clienților. Nu se despărți însă de interlopi, înainte de a le atrage atenția:

— Era să uit: și nu vă mai dați polițiști că vă sparg!

— Noi, polițiști?

— Da, da! Agenți de moravuri. Doi dintre voi ați intrat la „măicuțe”, pe Vaselor, jos, la subsol, vizavi de plăcintărie, unde lucrează două parașute: o blondă și-o brunetă. Băieții s-au pus pe treabă, fără sfanț în buzunar, până când, sanchi, a venit peste voi „poliția”, alți derbedei, care s-au recomandat de la ușă c-o monedă austriacă. Unul dintre „clienți” a pretins să se legitimeze, și s-a dus să „verifice” personal cine știe ce abonament de tramvai i s-a arătat. Ghemuite de frică, proastele au înghițit gălușca, mulțumite că v-ați dat prieteni de demult. Le-ați mâncat și băut tot ce-aveau în răcitor, după care „prietenii” s-au cărat și-au rămas „agenții” să se ușureze și ei. Vreți și nume?

Dintre toate anchetele, pe comandantul secției de poliție îl interesau doar aurul și cocotele de lux, nicidecum femeia-taxi, accesibilă la doi mici și-o sticlă de vin. Dama de cârciumă era deliciul unui subcomisar, Eugen Mision, o mortăciune care, cândva, va fi fost și el bărbat, dar acum se mototolise la față precum scopiții. Când îi dibuia meteahna, se infiltra mieros c-o șampanie în „altarul” ei, la o vorbă și-o țigară, pentru ca, pilită, s-o așeze de-a bușilea pe covor, s-o admire goală de departe - chipurile, ca pe-o leoaică -, dacă de aproape tot n-avea rost. Apoi, după ce-i da ocolul, șuierând ca șarpele la ugerul vacii, îi repezea un picior în fund, cu grija ca șpițul pantofului s-ajungă la destinație. Urletul femeii era acoperit de țipătul scapetului, ce-și

declara victorios misia de poliţai. O singură dată o femeie le răzbunase pe toate, când, la plecarea sticletului, a răsturnat pe el o oală de noapte, după ce dosise ce era de ascuns, din lipsa canalizării.

Nu! Visling era un poliţist rafinat. Pentru el, femeia şi aurul aveau aceeaşi valoare, mai ales când erau puse pe talerele aceluiaşi cântar. O damă de lux îl introducea în sfere necontrolabile, nu în forfota cârciumii, fiind o ureche şi-un ochi bine infiltrat. După cum o simplă monedă de aur, rostogolită-n întuneric, te putea duce la un tezaur. Ştia să cultive relaţii cu toţi care, prin poziţia lor, cvasi-verticală sau orizontală, îi erau de folos. Din pricina asta un bulibaşă sau o femeie frumoasă intrau în cabinetul lui ca-n propria lor casă, sub aura serviciilor reciproce.

Când Tacorian veni cu ştirea că Asadur a fost arestat, mulţi oboreni au amuţit. Cine nu schimbase la el cocoşei? Mai mult decât sigur că pe drumul întunecat al banilor armeanul nu era decât o haltă. Se zvonea că la percheziţie fuseseră găsite vreo 40 de monezi. Prea multe pentru buzunarul lui, prea puţine pentru poliţie, care spera s-ajungă la o teşcherea babană.

Pentru Visling, ancheta era un adevărat spectacol, el asumându-şi regia, în cele mai mici detalii, cu grija de a urca pe scenă în ultimul act. Şapte zile l-au ţinut pe Asadur la răcoare, fără să-l întrebe de mamă, de tată, de nevastă şi copii, de bani şi fotografii. Stătea izolat într-o firidă a pivniţei, în care abia intrase un pat de campanie, acoperit c-o saltea de paie, şi-un hârdău. Un bec murdar risipea o lumină galbenă, numai că se aprindea şi se stingea fără nicio noimă. Uneori lumina se întrerupea ore în şir, alteori scăpăra enervant la intervale de minute. Amărâtul ajunsese la concluzia că-i o defecţiune tehnică, fără să-i treacă prin minte că-i o şicanare intenţionată, menită să-l scoată din ţâţâni. Prin vizeta unei uşi de metal, i se dădea o bucată de pâine drămuită, niciodată de aceeaşi mărime, de asemenea

apă, „meniu” variat cu boabe de porumb fiert sau, dimineața, c-o zeamă neagră, vâscoasă, în loc de cafea. După ea își număra zilele petrecute în subsolul circumscripției, că altminteri n-avea niciun reper temporal. Din același beci, dar mai departe de celula lui, se auzeau zgomote înfundate de lovituri și țipetele unui schingiuit. Prăpăditul urla atât de tare, încât „meseriașii” simțiră nevoia să folosească un difuzor, dat la maximum, așa că fotograful abia mai putea deslușì zbieretele nefericitului. Târziu, după oprirea muzicii, i se deslușeau doar gemetele, implorându-și mama și pe Dumnezeu să-l ajute.

Asadur se minuna cum toți armenii lui nu izbutiseră să-l elibereze, când el însuși intervenise la Agopian de pe Dragoș Vodă să scoată din beci pe un țigan care furase din casa unui blănar - Bărbulescu, de pe Mihai Bravu - două salbe cu 24 de icusari și mahmudele, după ce tot el i le vânduse. Adevărat că monezile, ca și ducații austrieci, aveau circulație legală, dar - la urma urmelor -, tot de aur erau. Important e că-n final toată lumea a fost mulțumită, a rămas cu ceva: comisarul c-o salbă, omul lui Agopian cu alta, blănarul cu promisiunea comandantului că-i va face rost de una la fel - dar să i-o descrie perfect -, iar hoțul în libertate. Pace-pace, între-atâtea dobitoace.

Și-acum: nimic. Nici măcar un pachet cu schimburi și hârtie de șters la fund, c-ajunsese bietul om să rupă din izmene, să-și procure o zdreanță necesară. Drept e că, fără să știe, veniseră pe ușa din dos doi prieteni la circă, dar inutil, căci răspunsul rămânea același:

— Noi am executat doar arestarea, mai departe călătorului îi stă bine cu drumul.

— Cine l-a preluat?

— Parcă voi nu știți?!

— Nu!

— Haidade! Atunci luați-o după miros. Oricum, anchetele cu aurul durează. Regula e ca omul să scoată capul când intră alții în locul lui, că banul, ca și curva, trece din mână-n

mână, ca să nu-i zic altfel. Acum e în perioada de meditație, când trebuie să-și aducă aminte cât, când și de la cine are cocoșeii. Cât mai exact, ca, la rândul lor, cei care i-au vândut să-și amintească de unde i-au cumpărat. Daraveră mare: pleci de la București ș-ajungi la Oradea sau Ciorogârla; te desparți de un biet fotograf ș-ajungi la ditamai bogătanul. E un fel de *perpetuum mobile* - ca să mă exprim mai savant, c-am liceul la bază ș-am halit ceva istorie și fizică - e un principiu care face ca materia s-alerge întruna de nebună, deopotrivă pentru civili și polițiști. E clar?

Aici era nenorocirea: totul le era prea clar. Nu de istoria și fizica inspectorului de poliție se temeau, ci de-o posibilă invitație la secție, „cu buletinul de populație, pentru relații”.

Lui Asadur îi crescuse barba de ziceai că-i popă. Din izmene îi rămăseseră niște franjuri, încât mai avea puțin și rămânea doar cu elasticul pe burtă. La capătul răbdării, se adresă unui paznic:

— Dom’le dragă, pe mine m-au uitat de tot. Nu pricep ce se-ntâmplă. ’Nebunesc, nu altceva!

— Băiatu’, habar n-am. Ba să-ți spun drept, ca individ, nici n-apari în registru’ arestului. Ce-ți dau de mâncare mai ciugulesc de la alții, ca și băieții din schimb.

— Atunci fii bun și întreabă șefu’.

— Eu nu întreb niciodată șefu’; el mă întreabă pe mine. Hai, gata! Mucles! - după care trase vizeta.

Din când în când, vaietele anchetelor din beci continuau să se audă, mereu pe fond muzical, până într-o zi când, neobișnuit, se auziră două focuri de armă. Ele curmară și muzica, după care niciun vaiet, nicio „maică-măiculiță”, niciun „ajută-mă, Doamne”.

Pe la prânz fotograful fu adus în biroul lui Visling, care tocmai se grăbea să plece.

— Ascultă, armene! De afacerea ta mă ocup eu. Din păcate, n-am timp și mâine plec departe. După cum te văd,

nici tu n-ai vreme s-aștepți. Scurt: îmi spui de unde ai cocoșeii și zbori acasă. Declari azi, pleci azi, nu, mai amânăm zece zile pân' mă-ntorc. Nicio grabă, fiin'că până la urmă tot ne înțelegem. Deocamdată te las cu dânsul în birou; ai hârtie, creion, tot ce-ți trebuie, chiar și țigări, să-ți amintești, bob cu bob, numele celor care te-au împins aici. Înțeles?

Asadur prevăzuse întrebarea asta și clocise în cap tot felul de răspunsuri. Știa perfect nu doar cine-i vânduse cocoșeii, dar și pe cei vânturați în timp. Tot meditând la ce va spune, îi vedea pe cei pe care i se va cere să-i denunțe - prieteni buni, unii din copilărie, vecini și cunoștințe din cartier, câțiva cu stare, majoritatea scăpătați -, le vedea nevestele și copiii, mulți dintre ei trăind de pe urma unui singur salariu. Excludea posibilitatea trădării, dar în același timp îl îngrozea gândul că n-ar rezista la bătaie, inevitabilă în cazul refuzului de a colabora. Prin minte îi treceau pățaniile celor care gustaseră din dulceața instrumentărilor și îndruga aproape morbid replica lui Costel Cârnu, client vechi al codului penal:

— La poliție, singura scăpare e să-l iei pe „nu" în brațe și s-o ții așa până-ți dă drumul. Altfel calci pe bec. De bătut oricum te bat; degeaba îi spui de la început tot ce știi, că de mardeală nu scapi: cu cât văd c-ai cedat, cu atât te bumbăcesc să afle mai mult. De regulă, prima labă-i groaznică; vine ca un trăsnet - fulger și tunet la un loc -, cu rostul să te întrebi: „Doamne, dacă prima palmă m-a scos din țâțâni, ce m-așteaptă în continuare?". Greul e să reziști la primele bușeli; într-adevăr, ele te dor, dar te și anesteziază; celelalte lovituri aproape că nu le simți.

Repeta vorbele întruna și, pe măsură ce-i răsunau în creier, se hotărî să nu divulge pe nimeni. Și, totuși, o explicație trebuia dată... Cocoșeii erau cocoșei, nu purici aduși de pisică-n casă. Ideea salvatoare îi veni în clipa când își aminti de Jiry Mașek, un fost ofițer care, în 1939, la ocuparea Cehoslovaciei, se refugiase în România, unde-și

întemeiase un cămin. Bun meseriaș, și-a încropit un atelier mecanic pe Precupeții Vechi, pe cât de modest, pe atât de căutat. Numai că, după zece ani de România, acum zdruncinată din temelii, se hotărâse să se repatrieze la Praga cu întreaga familie.

Înainte de-a emigra - eveniment ce se petrecuse c-o săptămână în urmă - cumpărase chiar de la el o motocicletă, un T.V.N. de 250 cm, urmând ca actele să le perfecteze ulterior. Numai că, lucru adevărat - precipitarea plecării anulase întocmirea documentelor. Dintr-odată, planul depoziției prinse contur: napoleonii i-a cumpărat de la Jiry Mașek, care i-a mai lăsat și-o motocicletă spre vânzare. Așa că Visling n-apucă să iasă pe ușă, când Asadur se grăbi să-i comunice:

— Domnule comisar, n-am ce nume să trec pe listă; cocoșeii i-am cumpărat recent de la domnul Jiry Mașek.

— Din București, din România, din Europa sau de pe Lună?

— La o zvârlitură de băț; pe Precupeții Vechi, colț cu Ardeleni.

— Mergem să-l vizităm împreună sau trimit după el?

— Cum hotărâți dumneavoastră.

— Zic să-l invităm aici, că te văd cam șifonat și nebărbierit.

Spre seară, când Asadur a fost adus iarăși în biroul comandantului, acesta stătea aplecat peste un vraf de hârtii, cufundat în tăcere. O singură dată își ridică ochii, privindu-l țintă:

— Om de treabă Jiry Mașek: ființă delicaaată, inteligeeentă, o plăcere să stai de vorbă cu el; ceh de-adevăratelea, ober-domn, nu ca românul nostru care-o sucește, te îmbrobodește, popa prinde pește, Doamne miluiește! Cavalerul tot cavaler! Și-a luat toată răspunderea, fără să crâcnească. Ce zici, armene?

O clipă, lui Asadur îi fulgeră gândul că Visling a pus ochii

pe napoleoni și că dă afacerea la fund. Băiat deștept: nu există nicio plângere, „acuzatul” e plecat din țară, să tot vadă ce va face cu el când se-ntoarce, dacă se-ntoarce, pe discreția mea poate conta, ce treabă ar avea cu mine? Dar dacă se joacă de-a pisica și șoarecul? Ovreiu-i dat dracului și poate chiar acum îl cercetează pe calea ochilor. Dacă așa stau lucrurile, armeanul îl avea în buzunarul de la vestă. După ani de antrenament, o partidă de poker jucată de Asadur era un regal: niciodată nu i se putea citi pe față nimic din bucuria sau tristețea cărților din mână. De-avea patru ași sau doi șeptari, mutra-i rămânea aceeași. Inexpresivitatea și-o „trăda” cu discreție doar când dorea să te pună pe-o pistă greșită. Astfel că intră lejer în jocul comisarului:

— Slavă Domnului, am scăpat de-o grijă. Ce păteam dacă amărâtul nu recunoștea? Prinde orbu’, scoate-i ochii! Om de treabă? Delicat? Lord, dom’le comisar, casație totală.

Fu întrerupt de șoferul circumscripției care, prin ușa întredeschisă, se adresă șefului:

— Don comisar, eu plec la morgă!

Visling își frecă o clipă bărbia, se uită-n ochii armeanului și ordonă scurt:

— Nu pleca! Deocamdată. Mai stai zece minute.

Când s-a văzut încătușat, Asadur n-a mai înțeles nimic. I se legaseră lanțuri de mâini și de picioare ș-acum, zornăind, cobora anevoie scările ce duceau în subsolul clădirii, numai că, ajuns pe culoarul carcerelor, i se porunci să meargă mai departe, iar apoi să coboare alte trepte, vreo șase, spre-o ușă metalică, zăvorâtă ca o casă de bani. Trecându-i pragul, se pomeni într-un beci cu ziduri netencuite și cu pământ pe jos, abia luminat de un bec gălbejit. Spre surprinderea lui, acolo fu desferecat, i se dădu o mașină de ras, săpun și pământuf, un lighean să se spele, ba chiar și lenjerie de schimb. Era clar că urma să plece mai departe; poate chiar acasă. Slabă speranță, fiindcă, după ce-și

termină întreaga toaletă, cătușele i se așezară la loc. Când ochii se mai obișnuiră în semiîntuneric, observă că peretele din dreapta era ciuruit de gloanțe și năclăit cu sânge. În așteptarea comisarului, fu așezat la zid, fără vorbe de prisos. Convorbire scurtă, cu pistolul în mână.

— Armene, tu hotărăști: „a fi sau a nu fi” - cum zice Hamlet, unchiul dinspre mamă al domnului Mașek, de la care ai salutări. Și-ntr-un caz, și într-altul, de la noi pleci curat: dosar n-ai, declarație nu ți s-a cerut, bătaie n-ai luat; pleci boboc: spălat, călcat, o mândrețe de bărbat. Deci: ori te cari la nevastă și copii, ori ai fost găsit împușcat pe stradă și dus la morgă, proaspăt bărbierit, fără urmă de violență. De tine depinde dacă te pui pe mâncare și băutură, ori ții companie tovarășului. Și arătă cu mâna în spate, fără să întoarcă ochii, adăugând: numai că răposatul și-a luat papucii de bunăvoie și nesilit de nimeni: era prea emotiv și l-a lăsat inima încă de la prima discuție amicală.

Abia acu zări Asadur, într-un colț al beciului, o mogâldeață acoperită c-o pătură închisă la culoare, din care rămăseseră afară doi pantofi: unul cu șpițul în sus, celălalt blegit într-o parte. Îl luă groaza și se hotărî să spună tot ce știe. Nu era de ales, că n-a înnebunit! Numai că, brusc, se gândi: „Dar dacă ovreiul joacă teatru? Cum să mă-mpuște? Banii-s la el; de ce să mă-mpuște? Ș-apoi șoferul îl anunțase că *pleacă* la morgă. În alte cuvinte, terminase ce era de terminat. Cum adică? Se căra la plimbare și lăsa mortăciunea în pivniță? Cu siguranță, Visling e-n cacealma.”

— Spui?

— Mor degeaba, dom’le comisar, mor nevinovat. Vă jur că...

N-apucă să lege vorba, când un glonț îi și fluieră pe la ureche.

— Ăsta-i avertismentul legal. Alt cartuș nu-l stric de pomană!

Cu ochii ieșiți din orbite, nenorocitul se aruncă la

picioarele comisarului, cu aceeași jelanie

— Mor degeaba, dom'le comisar, zău, mor degeaba, vă faceți păcat cu mine!

— Deci te-ai hotărât să ții boreala-n tine... Te dai mare?... Balaur cu șapte capete?! 'Tu-ți dumnezeii mă-tii de bandit!

După care se porni c-o ploaie de pumni și lovituri de picioare, suportate în țipete de fotograf, ca o binefacere, în timp ce domnul comisar continua să-și verse năduful:

— Nu știi nimic?! Nimic?! Nimic?! Nimic te fac, zdreanță împuțită!

La bușeală veni și „mortul" de sub pătură, urlând ca o fiară-ncolțită:

— Lăsați-l pă mâna mea, dom' comandant, că-i scot și mațele pă gură...

— Scoți pe dracu'! Mai curând o bășină de la un mort, decât o vorbă de la armean.

Trei zile s-a băut și s-a jucat în curtea lui Asadur, de ziceai că-i nuntă. Pățania se rostogoli în toată mahalaua, în cele mai mici amănunte, modificată pe-alocuri în funcție de etnia povestitorului. N-avea cum să n-ajungă și la urechea lui Herșcu:

— Eu? Vai di mini! Aș fi stat cu măinili-n buzunar în fața comisarului, uite-așa, ca Ștefan cel Mare, drept ca un stijar în vânt, fără bătăi di inimă suplimentară. Frică? Di ci să-mi fie frică? Putea să n-aibă livorver, ci mitralieră! Mi-era di-ajuns că-l cheamă Visling.

— Păi de! Corb la corb nu-și scoate ochii.

— Ce să-ți spun?! Atâția bani să am căți ochi di ovrei plăng fără ca un barosan din neam să scoață-o batistă. Chestia-i di principiu: un jidan nu-și permite să nu se gândească la consecințe, decăt dacă-i nibun. Ce câștig are s-omoare, hodoronc-tronc, un om care lui personal nu i-a făcut nimic? Lasă că Visling nu-i prost diloc. E un animal dăștept, dacă nu chiar inteligent.

— Care-i diferența?

— Cum să-ți zic iu, ca să pricepi și tu? Totu', absolut totu', se definește prin cumparație. Omu' di rând, nu neapărat prost, apare-n lume, ca și noi, din aceeași gaură, și-o părăsește, ca și noi, tot într-o gaură. Unii în giulgiu, ca Hristos, alții livrați la cutie. Diferența îi că omul simplu alunecă prin viață ca un supozitor în cur: ziua de ieri, de azi și de mâine vin și se duc fără să știe di ci și-ncotro. Omu' dăștept, dacă-i dăștept, nu-i niciodată la fel - chiar când face prostii mai mari decât capul lui: azi-i mai dăștept decât ieri și totodată mai prost decât mâine. Omu' inteligent, ehei, omu' inteligent vede și mai departe, miroase ce va fi și poimâine. D-aia zic că Visling nu putea să nu se gândească la urmări.

— Și cocoșeii?

— Cocoșeii? Ci vrai să-ți spun? Întreabă-l pe Jiry Mașek, nepotul lui Hamlet!

II. LEONARD

Plouă, nu plouă, „salonul” - cum figurează în vorbirea bătrânilor - e plin ochi. Majoritatea clientelei e de-a locului, cu mulți băieți fără de căpătâi, fie c-au abandonat școala, fie că nu și-au găsit plasament după terminarea ei. Majoritate fetelor sunt până în 18 ani, fericite c-au fugit din țarcul copilăriei, că-s domnișoare, bucuria lor și a celor cu care se hârjonesc întruna. Altminteri, supărate când băieții îs mai înfigăreți și mai triste când le lasă-n pace. Frații Grigoriu își șlefuiesc repertoriul în mers: cântă de dimineața până seara, răsplătiți cu furia dansului din jur. De ei s-a lipit și Leonard Brătescu, crescut într-o casă de artiști: Letiția, sora lui, și Dodu, soțul acesteia, sunt în trupa de la „Savoi”, numai că el, mai mic în toate privințele, a rămas contaminat de teatru, fără să fi urmat Conservatorul. În circumscripție și-a fixat rolul de regizor și transpiră cu foc la repetiții și spectacole, purtând povara răspunderii asumate:

— Mă, neamule! Să ne-nțelegem: până la urmă eu tot pun piesa pe roate, dar și voi trebuie să căscați ochii la mine, dacă vă place să fiți artiști; aici nu merge s-o dai cotită: prima lege pe scenă, bagă la cap, e să nu dai din cur, când nu te f... nimeni; a doua poruncă, atenție, întoarce sacul pe dos: să miști din fund, dar numai la indicația regizorului. Shirley Temple și Mikey Rooney, copii de geniu, n-aveau școli de specialitate; aia mică nu făcuse nici primara. Nimeni n-ar fi dat pe ei doi bani, dacă nu s-ar fi găsit un priceput care să-i observe. Ajutați-mă să vă observ și eu!

Taică-su, un avocat respectabil, nu izbutise nici cu bune,

nici cu rele să-l aducă în pragul bacalaureatului. Băiatul se simțea bine doar în preajma „căruței cu paiațe”. Alerga după ea mai rău decât câinii legați cu funia, fericit să le fie sufleor, să tragă cortina sau să meargă după țigări și bere la rugămintea „colegilor”. Cu ei colinda din cinematograf în cinematograf, unde, în pauzele dintre filme, se juca teatru de revistă, amestec de scenete comice, numere de iluzionism, muzică și balet. Răsplata o primea la sfârșitul reprezentației, când se strecura printre actori, în rândul doi, mulțumind spectatorilor, aplecat în unghi drept. Peste ani, nu uita să adauge:

— Să nu credeți că mi-a fost ușor să joc alături de Iulian, Giugariu, Colea Răutu sau Puiu Călinescu (prezenți, într-adevăr, pe scena cinematografelor „American”, „Marna”, „Splendid” sau „Volga”).

De s-ar fi rezumat la teatru... Era sursa „bruiajului”, gălăgiei continue, pus mereu pe șotii - ceea ce, în principiu, nu era rău deloc -, numai că râsul avea ca revers și plânsul unui amărât, picat ca musca-n lapte în vârtejul hazului. De pildă, cu prilejul unei chermeze, se angajase să facă lumea să râdă-n hohote, printr-un număr fantastic de iluzionism. „Fachirul” se prezentă pe scenă, promițând că va prepara, în câteva minute, un cozonac fără flacără. După ce-și plimbă privirea peste asistență, ochi un grăsan c-o pălărie cu boruri largi, pe care îl invită pe scenă. Pentru a nu fi bănuit că umblă cu șmecherii, îl puse să verifice punga cu făină, zahărul și ouăle. În plus, ca să nu se creadă că și-a ales vreun complice, rugă să se ofere un voluntar din sală pentru asigurarea unui supracontrol. Zis și făcut.

Degajat, vărsă liniștit în „mexicana” spectatorului juma’ de făină, o litră de lapte, două cești de zahăr, mai sparse patru ouă și se puse cu nădejde s-amestece maglavaisul. Așeză apoi fulgerător pălăria pe scăfârlia proprietarului, după care se apucă să îndruge „formula magică”, bolboroseală a câtorva cuvinte lipsite de înțeles, culminată - *Hocus, pokus, preparatus!* - cu ridicarea dopului de pe

capul grăsanului.

Comandă miraculoasă, dar urmată de revărsarea fleoșcăielii pe fața și hainele prăpăditului, scandalizat la culme, în timp ce scamatorul îi implora clemența, dând vina pe ouă - care, chipurile, ar fi fost stricate -, dar și pe individ, deoarece le-a verificat. Cum victima ținea cu tot dinadinsul să-și facă dreptate, alergătura de pe scenă dădu ghes hazului din sală, justificare supremă la spartul târgului:

— Care reproș și cine mi-l face? Eu m-am angajat să distrez lumea-lume, nu și pe nătărăii lipsiți de umor. Au râs din toate băierile inimii și-o vor face de câte ori o să își amintească! N-aveți decât să-mi rețineți, din ce n-am încasat, prețul unei pălării uzate, că și-așa nu se mai poartă, de-au înlocuit-o până și guvernanții cu șepcile surugiilor.

Altă dată, la fel. Fachirul, cu un turban cât o cloșcă-nfuriată, tăiase cravata unui spectator până la nod, de ziceai că trecuse la papion. Angajament ferm: o va reface cât ai clipi, cu mânecile suflecate, să nu se creadă că dispune cumva de-o cravată identică. C-o retezase de sus nu însemna nimic, dar, ca să i se aprecieze farmecele, se porni s-o toace în bucățele, pe care le luă minuțios în antrepriză, de le făcu spaghete. Apoi, ca să îndepărteze orice suspiciune, coborî printre spectatori, rând cu rând, pentru verificarea deșeurilor. Ajuns în fundul sălii, iluzionistul dădu semnalul convenit cu tehnicianul teatrului de a stinge complet lumina și, *Hocus, pokus, preparatus,* dispăru în holul de la intrare, de unde valea! Cum să nu râdă oamenii, uitându-se la popândăii de pe scenă, rămași de planton în așteptarea minunii de la Maglavit?

— Eu fac artă pentru artă, ca omul să mai uite de necazuri, dar mai trebui să câștig ș-un ban. *Les affaires sont les affaires!*[1]

Nu știu de unde se procopsise cu un teodolit stricat, cu

[1] Afacerile-s afaceri (fr.).

care nu puteai măsura nici ograda unei case, darămite să bată la distanță. Degeaba te chiorai prin lunetă, că lipsa unor prisme din interiorul ei te lăsa orb de-a binelea. Din aparatura instrumentului, doar stadia gradată, folosită pe verticală la măsurători, părea să-i justifice menirea. În noul travaliu, Leonard, pe post de inginer, beneficia de ajutorul a doi „topografi”: Mimi Columb - altfel băiat, deși prenumele era de fată -, cu sarcina să măsoare și să tacă, Cornel-Șase-Luni, cu misiunea de a purta stinghia - mai înaltă c-un cap decât el - și a deconspira „din greșeală” secretul misiunii. Toți, Doamne, și toți trei cutreierau satele, cu precădere pe traseul București-Giurgiu, ochind casele mai arătoase, gospodăriile demne de atenție. În rest își vedeau de treabă în tăcere, fără să intre în discuție cu țăranii sau să le ceară ceva. Numai că gospodarul care-i vedea rotind drăcia în jurul casei, obosit de stat cu brațele pe gard, intra în discuție.

— Ce-i ăsta, neică?

— Ce să fie: un teodolit.

— Bine-bine, nume are și pisica, da’ la ce-i bun?

Când întrebarea era pusă lui Mimi, acesta, aplecat mai departe pe lunetă și pe un caiet înțesat cu cifre, nici măcar n-o lua în seamă. De altfel ca și Leonard, care, preocupat s-ajungă mai repede la cârciuma din sat, mormăia ceva în barbă. Mai vorbăreț se dovedea a fi Cornel, bucuros să-și arate știința, ca unul care, până mai ieri, nu știuse nici el de ce stă cu stadia în mână. Lasă că nici acum nu înțelegea ce zice dicționarul, dar încâlceala cuvintelor se potrivea perfect cu aburirea țăranului, care trebuia să înțeleagă doar vorbele de la urmă, adăugate special pentru el:

— Teodolitul e un instrument optic pentru măsurarea unghiurilor orizontale și verticale, lunetă rotitoare, plasată în fața obiectivului supus unei cercetări, potrivit planului de ansamblu.

— Adică?

— Cum să-ți explic matale pe scurt?! Aparatul folosește

la lucrări geodezice și topografice!

— Nu mă lua cu d-astea, neiculiță, că nu-s popă. Meseria-i meserie, da' casa-i a mea. Ce-i de cercetat, frățioare? Că secrete n-am!

Cum și Mimi plecase după șef la cârciumă, Cornel - rămas la o țuică și-o brânzică în bătătură -, se scăpă c-ar fi vorba de-o cale ferată proiectată să treacă prin zonă. Ce și cum, dar mai ales când, n-avea idee, că-i prea mic în daraverile ălor mari. Domnu' șef le știe însă cu de-amănuntul.

În seara aceea nu s-au mai întors acasă, fiind oaspeții gospodarului. Spre dezamăgirea acestuia, „inginerul" o ținea morțiș că n-are nicio misiune specială, că tot ce face ține de un studiu personal asupra așezărilor rurale. La auzul vorbelor, Cornel se și grăbi să calce țăranul pe picior, șoptindu-i să nu care cumva să-l trădeze că-și pierde pâinea. După multe pahare și grătare, veni și momentul deplinei „sincerități": într-adevăr, se proiectează o cale ferată care să scurteze drumul pe traseul București-Giurgiu. Acum, mai mare rușinea: pe șosea faci șaizeci de kilometri într-un ceas, iar cu trenul trei ore. Din păcate, drumul va călca și peste unele gospodării, dar oamenii să stea liniștiți, că vor fi despăgubiți, iar cu ce primesc și ce mai au la teșcherea să-și tot ridice case noi.

— Adică ce, don' inginer, eu nu văz? Ce mă-nteresează cășile oamenilor? Când bag samă că pe mine mă fotografiați din gard în gard. Ce naiba?! Laie sau bălaie: e cum zic, ori cum o bolmojiți 'neavoastră?

— E și nu e, că linia ți-ar mânca doar vreo cinșpe metri, că la față îți rămân cam tot atâția: partea dinspre coșar.

— Și casa?

— Aia o demontezi cu grijă și-o așezi alături! Pune-o mai la vale, că și-așa o să-ți fluiere trenul ziua și noaptea, n-ai nevoie să-ți zburătăcească găinile din ogradă.

— Da' de ce să nu treacă pe la popă, că și el stă la margine de drum? C-ăsta a venit în sat într-o sutană

jerpelită, ș-acu’ zici că-i episcop. A strâns avere gârlă, din botezuri, nunți și-nmormântări, pe când eu m-am spetit muncind. Cu sapa și lopata m-am făcut om, nu cu lumânări și cutia milei. Ce dracu’, suntem creștini și trebuie să ne ajutăm ca frații.

— Și popa nu-i creștin?

— Creștin? Dracu’ gol. Până deunăzi - când se ținea pe picioare, c-acum s-a hodorogit -, dacă se spovedea vreuna c-a dat-o pă delături, o chema acasă s-o aghezmuiască la piele, când preoteasa era dusă la târg, și-i mai trăgea Scaraoțchi un tighel pentru iertarea păcatelor. Cunosc marfa, n-avea grijă. D-aia zic: mută și mata linia cu vreo sută de metri mai spre răscrucea drumului, că n-o fi foc.

— O sută de metri? Păi dacă deschid unghiul trigonometric cu două grade Celsius, ș-alea pe scara Richter, în loc s-ajungă trenul la Giurgiu, s-oprește la Sevastopol, dacă n-o lua-o de nebun peste mare la turci, unde, oamenii se mai înțeleg la o musaca, ori sarma, cafea sau baclava.

— Ezact cum zici mata! Dar fă, neiculiță, o buclă ș-ocolește nițeluș casa, ca să cadă ceva și-n buzunaru’ turcului. Eee?

— Buclă? Cum să șerpuiască trenul în jurul casei? Că nu-i roabă, ori bicicletă!

— Lasă beciucletul... o buclă mai măricică.

— Fugi, dom’le, d-aici! Ce zici mata-i caz de pușcărie. S-ar vedea de la o poștă că s-a ras gospodăria vecinilor de dragul unor ochi albaștri sau al unei sume consistente, că nu își bagă nimeni capu-n juvăț pe trei lulele, trei surcele. Ca să nu zic că primul care și-ar arăta colții ar fi popa. Las-o baltă și să ne vedem de pahar, s-o mai dăm și pe cântări.

Când tăcerea se așeza ca un zăbranic peste comeseni, intra în scenă Mimi Columb.

— Eu zic că de putut s-ar putea face ceva. Da’ ne-am lega la cap când nu ne doare; ar trebui s-ardem toate măsurătorile de până acum și s-o luăm de la capăt. Ideea

omului cu bucla nu-i rea deloc, da’ ar trebuie făcută, hăt, de departe, din spatele pădurii, dincolo de lizieră. Într-un fel ar fi și bine, c-am ocoli iazul, n-ar mai fi nevoie de viaducte. Idee bună, da’ ne-ar înhăma la o muncă titanică, făcută pân-acum degeaba.

— Cum degeaba, neiculiță? Treaba-i treabă, c-are balta pește și turcu’ plătește-m!

— Ar scăpa și popa. Adio și țiuitul locomotivei, că trenul ar ocoli satul.

— Păi?!

— Eu știu?! Să ne mai gândim. Ăsta-i caz de pușcărie.

— Ce pușcărie, dom’ inginer? După gratii stau doar proștii; omul dăștept n-are timp de perdut la răcoare: bea, mănâncă și se coțăiește, c-alfel neamu’ nu mai crește. În rest: vântu’ și pământu’.

— Ș-olecuță de tăcere.

— Tăcere? Mormânt, dom’le! Cimitir pă două picere!

— Băieți, ia ieșiți puținel afară, c-am ceva de vorbit cu nea Neicuță, că și-așa, dacă știu doi o chestie, știu prea mulți.

De regulă, atare expediții durau cam o săptămână, datorită repetatelor „măsurători”, calculate și recalculate cu țoiul, cinzeaca, halba, paharul și damigeana. Discuția ulterioară înlocuia cronica dramatică:

— De data asta care dintre voi s-a distins mai mult?

— Țăranul, dom’le, țăranul. Să fi văzut cum ne-a legănat cu Neiculiță și Tăiculiță, cu ce grijă ne turna-n pahare, cum dirija din ochi aducerea bucatelor, doar-doar să ne îmbuneze, să ne ducă unde vroia el, cu băuturica alături. Și-apoi mielul... Ce croitorie a mai făcut cu el după ce i-a scos bohotăile și l-a spălat pe dinăuntru cu vin! De i-a lăsat doar inima, rinichiul și ficatul, răsfățându-l cu ierburi știute, sare și piper... Să fi văzut cum bodogănea când i-a cusut blana pe burtă, trăgând mereu cu ochiul la focul din groapa dichisită cu lemn de stejar, să-i dea putere, de brad, să-l

parfumeze. Când s-apucat să-l tăvălească în pământul noroit cu luare-aminte - de nu se mai vedea din blană nicio floacă -, nu știam dacă-și bate joc de noi, ori a nebunit de-a binelea. Și ce joc de picioare-n jurul focului, mai ceva ca-n tribul Baluba... Când a scos momâia din jăratic, ziceai că-i oală de pământ, pe care a spart-o să dezghioace mielul, fraged ca pâinea muiată-n lapte, ca și cum neam de neamul lui n-ar fi fost îmblănit.

— V-ați bătut joc de țăran.

— Aș! L-am fericit. În rest, care pe care, ca-n tot restul vieții.

— Viața nu-i circ, Leonard, nu-i scamatorie.

— S-o crezi tu. Viața toată-i un spectacol. Țăranul n-a făcut altceva decât să-și plătească biletul de intrare... Nu-l plânge. Am jucat pe pofta sufletului, spre desfătarea ochiului și a minții. L-am scos din necazuri. Strălucea de bucurie că ne-a păcălit.

— Numai că la noi se uită și Dumnezeu.

— Dumnezeu să-și mai vadă și de păcatele lui. Uită-te în jur: nedreptate din născare; unul înalt ca bradul, altul cocârjat, de nu-i ajunge ăluilalt nici pân’ la buric; una frumoasă, de-ntorci ochii după ea, alta urâțică, da’ cu mintea spirt - mereu în pagubă alături de-o fată arătoasă și corijentă la minte. Ne-a crăcit care-ncotro, ca să ne strângem când ne-am risipit și să ne risipim când ne-adunăm. După cum le meșterește, Dracu-i mai la îndemână decât toți sfinții, că te întrebi dacă Satana nu-i mâna Lui dreaptă!

— Lasă filosofia de doi bani; zi că l-ați măhărit pe țăran și gata. Vorba ta: nu ne naștem toți egali: unii au o mâna mai lungă și depărtează trenul de casele oamenilor, alții bagă mâna-n buzunar și scapă de năpastă.

— Tu nu vorbi de funie-n casa spânzuratului; mai hoție decât s-a făcut la stabilizare și naționalizare nu știu să fi fost pe undeva. Tâlhărie pe față: „ieși afară din casă, ca să m-așez eu”.

— Nu confunda hoția cu lupta de clasă!

— Bineînțeles că n-o confund: una-i scamatoria cu platâ, cealaltă-i jaf la drumul mare. Uită-te-n Obor: ce industrie și mari așezări comerciale au fost! La înghesuială și cu multă bunăvoință treci: fabrica de măști din piață, moara lui Asan, fabricile de pâine „Gagel”, „Sănătatea” ș-apoi îți rămâne să înșiri o puzderie de cârciumi, ateliere de cizmărie, croitorie, magazine de tot felul și-atât etc. Patronii lor, majoritatea de condiție modestă, s-au pomenit peste noapte „burghezi”, iar continua lor batjocorire: „luptă de clasă”. Nu-i de ajuns că i-au lăsat pe drumuri? Cum să înaintezi, ciondănindu-te cu niște stafii?

De fapt, pe Leonard îl durea că, la întoarcerea din campanie, își găsise echipa de teatru descompletată: trei băieți și-o fată se înscriseseră ca brigadieri pe șantierul de la Salva-Vișeu.

— V-ați lepădat de ei ca pisica de purici. Să caut în tot hăul pe toate șantierele voastre ș-un Hagi Tudose ca Goanță nu găsesc. Ăsta și-a trăit rolul de când a venit pe lume: și-acum scâncea când trebuia să scoată vreun franc din pungă, ca să nu spun că-și număra întruna gologanii, înainte și după cumpărături. Mamă, și ce moacă avea, că înțelegeai ce gândește doar privindu-i fața. Dar Milan, Camelia?!... Ptiu, ce interpreți superbi! I-ați trimis cu toți țopârlanii să se joace de-a brigadierii. Lichidaserăți vagabonzii?

— Vagabonzi erau și ei; n-aveau nicio meserie.

— După capu’ vostru, cu ochi de găină, puși să ciugulească pe lângă gheare. Dac-o iei așa, hoinari sunt și frații Grigoriu, că tot de la nimic au plecat. Bă, omu-i om când se mai uită și la cer: orice artist poate părea izmene pe călător - la vorbă, în comportare sau ca vestimentație -, dar nu orice vagabond poate fi și artist. Terminaserăți cu oltenașii, când v-ați pus cu toroipanul pe echipa de teatru?

Despre ce era vorba; în toamna lui 1947, se deschisese primul șantier de muncă voluntară de la Agnita-Botorca,

unde un tronson de vreo 50 de kilometri, din magistrala ce urma să aprovizioneze Capitala cu gaz metan, fusese terminat în 34 de zile. În primăvara anului următor, aveau să se deschidă alte fronturi de muncă, între care Bumbești-Livezeni, ori Salva-Vișeu, cu mii de brigadieri, veniți și așteptați din toată țara. Cel care a turnat apă pe vâlvătaia entuziasmului nostru a fost Leonard, care se jura c-a vorbit cu unul întors de la Agnita-Botorca:

— Nu-i nicio sfârâială, în afară de nițintică gagicăreală la lumina lunii. Asta dacă te țin curelele, dacă-ți mai arde de „țumbaișpil”. În rest, muncă pe spetite, tăticu’, cu sapa, lopata și spinarea, că de ploaie și vânt n-ai a te plânge, plus bafta să ai parte de-o alunecare de teren, de te îngroapă de viu. Doar țăranii se descurcă, mai ales că se aleg c-o meserie de sudor, de fierar-betonist, de dulgher. Nu-i de noi, care putem munci la dărâmături și-n București. Eu zic ca-n deplasare să jucăm cu juniorii.

Ce propunea nu era deloc rău. Nu departe de noi, într-o curte muscălească, locuiau șase copii aduși de un oltean la București să-i învețe negustoria. Să fi avut fiecare în jur de cinșpe ani. Cu toții ocupau o cămăruță de câțiva metri, dormind pe jos, chirciți unul într-altul, odaie unde stăpânul le îngăduia să revină numai după ce-și vindeau marfa. Cum nu izbuteau întotdeauna, lacrimile și cerșetoria îi mai scoteau din belea.

— Dacă-i lămurim pe puțoii ăștia că le facem un bine, că scapă de zdrențe, că vor avea bocanci noi, salopetă, un pat de dormit, masă sigură și-o meserie, efectiv le facem un rost.

— Și-l batem pe oltean să-i sune apa-n cap, ’tu-l în Dumnezeu pe mă-sa; până mai ieri umbla cu cobilița-n spinare ș-acum se dă grande - ținu să-l completeze Nelu Haralambescu pe Leonard.

Cum cererile de noi brigadieri se întețiseră, regizorul deveni hingher de „voluntari”, cu ochii pe vânzătorii de semințe sau rahat. În branșă, îl luă ca ajutor pe Toni

Abramovici, un alt lunatic, dar aplecat spre arte plastice. Ca și Leo - cum i se mai spunea celui dintâi -, școală canci, dar fericit să se afle în fața lutului, din care, cu ușurință, îți făcea rapid pe Cenușăreasa și șapte piticii, individualizându-i cu har. Jarul din teracotă îi ținea loc de cuptor. Numai că acum pusese pe foc pe toți amărâții trimiși să negustorească cornete cu semințe, ori bucățele de rahat tăvălite-n zahăr pudră. Nu știu cine și când îi porecliseră, dar când puștii îi vedeau de departe, țipau s-audă și alții: „Patrioțiiii” și o tuleau la fugă. Deși, dacă-i prindeau, vorbeau cu ei ca și cum ar fi fost oameni mari. Mai convingător se dovedea Toni, care, îmbrăcat în uniforma de la Agnita-Botorca, putea să le spună ce-i așteaptă pe șantier, cu bune și rele.

— Și matale ce meserie ai avut p-acolo, din astea de le ziseși?

— Costică - apelativ general valabil, pentru băieți și fete, preferat în loc de „tovarășe” -, eu am fost pictor-decorator, cu diplomă semnată de Dumnezeu.

De regulă, din zece, cam jumătate se hotărau să plece pe șantiere.

Precum Stan și Bran, Leo și Toni ocupau pagina întâi a gazetei noastre orale. Comicul lor provenea, pe de-o parte, dintr-un libertinaj la lumina zilei, pe de alta, din caracterul justițiar, ce și-l atribuiau fără rezerve în raport cu realitatea înconjurătoare. Orice observație era de prisos:

— Bă Costică, când vezi atâția proști cocoțați la vârf, trebuie să fii tâmpit să stai cu mâna la vipușcă. Să-și bată nevestele și copiii, nu pe mine la cap cu „omul nou”, care se dospește în cuptorul revoluției. Așa vorbeau și legionarii. Mereu slugile altora: ăia cu nemții, ăștia cu rușii. Uite, mie îmi place să fiu cu mingicuța Cameliei, mai nouă decât toate vechiturile politice, s-o aud cântând:

Aveam o minge mică,
Mică mititică,

Și am dus-o-n Piața Mare
Și am pus-o la vânzare.
Mingea mea, mingea mea,
S-a ales bulez de ea,
Dar-ar benga-n ea să dea!

— Mai taci dracului din gură, că zici una și se-nțelege alta!

Pe cât de slobod la gură-ntre noi, pe-atât de zgârcit la vorbă se dovedea în discuții cu necunoscuții.

— Întâi trebuie s-asculți, să vezi cu cine-ai de a face, să-l fotografiezi din față și din profil. Nu se poate să nu-l dibui, dac-ai răbdarea să-l asculți. Nu de alta, dar un om deștept poate să facă pe prostu', dar invers niciodată. Te derutează doar ăi care tac, când nu știi de-o fac din prea multă înțelepciune sau din neputința spiritului. Ce să discuți c-un idiot? A, când este femeie, o lași să se umfle-n pene, să latre întruna, o flatezi și-o jumulești, lăsându-i impresia că ea te-a sucit. Dar cu bărbații? Zici ca ei și faci ca tine. Ba mai mult: dacă realizezi un lucru deosebit, fără aprobare, laudă-l pe tâmpit, ca și cum i-ai înfăptuit porunca. Să vezi ce-i place.

— „Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor va fi împărăția cerului!" - zice *Biblia.*

— Cum, bă? Oare tot a lor să fie împărăția Cerului? Și Dincolo tot cu proștii defilăm în frunte?

— Până la cer te mănâncă sfinții. Vezi că deseară vine la adunare primul-secretar de la Galben, Dragomir. Cândva a fost strungar la „Lemaître" - de-i zice azi: „Timpuri noi"; n-are școală, dar mintea-i merge. Vezi cum vă descurcați cu pungașii de pe Titu Maiorescu.

— Ion Maiorescu.

— Nu contează!

Pe strada cu pricina, funcționa o școală de reeducare. Cum recrutările de brigadieri se intensificaseră, „Patrioții" nu s-au sfiit să dea iama și îndărătul gratiilor, profitând de

faptul că noile organisme polițienești, ca și întregul sistem penitenciar, nu erau pe deplin restructurate. În plus, Leonard aflase că directorul școlii fusese, cu ani în urmă, în serviciul Siguranței.

— Ascultă, tătic’, nu mă lua pe mine cu sentințe judecătorești, că toate la un loc nu fac cât verdictul din procesul lui Sile Constantinescu, studentul de și-a omorât părinții, i-a ciopârțit și pus la saramură în pivniță. Cum suna sentința? Muncă silnică pe viață! Ș-acum unde-i băiatu’? Tot în temniță, dar ca director de închisoare. Nu l-am numit nici eu, nici dumneata, ci comuniștii cu care a stat la pârnaie, pentru că, Mărite Doamne, s-ar fi purtat frumos cu ei. Să le fie de cap, dar se compară un asasin feroce cu puștii ăștia? Ce educație le asiguri dumneata? Sula! Aici, abia învață să fure mai bine, pe când pe șantier, la muncă, s-or alege c-o meserie. Așa că nu face pe Sile Constantinescu, nu de alta, dar nu ține. Alege: ori colaborezi la educarea tinerilor, ori zbori ca vechi agent de Siguranță, după un protest cu cinci sute de semnături (deși în toată organizația de cartier să fi fost vreo sută de membri).

Ce să mai zică?! Avea de ales? Și cum era vorba doar de zece „voluntari”, a consimțit să-i elibereze, deși împotriva oricărui regulament. Dar cine respecta vreo lege? Teza: facem întâi revoluția ș-apoi îi perfectăm actele își păstra valabilitatea. Ca și-n cazul mutării sediului din Piața Romană pe strada Visarion - printr-un forțat schimb de locuințe -, unde un colocatar, ditamai procuror, se legitimă și ceru să vadă ordinul de evacuare. Cu ce s-a ales?

— Dacă te porți necuviincios și-ți arde de birocrație, te zburăm și pe tine!

În cazul brigadierilor, ceea ce nu bănuia șeful școlii de reeducare era că „Patrioții” aveau să revină cam o dată pe lună, pentru a-și lua tainul. Au fost atât de perseverenți, încât, dacă mai reveneau o dată, nu i-ar fi rămas directorului decât să plece el însuși voluntar pe urmele

vechilor cursanți. Abia la livrarea ultimului lot îi veni mintea la cap. Noii clienți - vreo șase, în jur de șaișpe ani - erau pirpirii, buni de joacă, nu și de șantier. Ca și pe ceilalți, Leonard i-a preluat cu angajamentul scris că le va urmări productivitatea zilnică, numai că, ajunși în Obor, le dădu drumul la casele lor, după ce se dumeri că fuseseră condamnați pentru mici găinării. Numai că doi, neavând familii, se întoarseră la Școala de corecție, spre disperarea directorului, care acum amenința că se va adresa „mai sus”.

— Să meargă și la Patriarhie, dă-l în mă-sa de grăsan. Când l-am vizitat cu zece zile în urmă, ședea la birou c-un purcoi de șnițele-n față și înfuleca de mama focului, privit de un copil ce stătea smirnă-n fața lui cu ochii ațintiți la mâncare. La umbra biroului, avea o găleată c-o sticlă de vin ș-un sifon la gheață. Să-i fi văzut pe amărâții cărora le-am dat drumul: numai piele și os, parcă veneau de la Auschwitz. Uite cu cine se lupta burtosul! Reeducare prin foame și cu băutura la nas în interes de serviciu! D-aia vine Dragomir la noi? Să vină, tăticu’, c-avem ce discuta!

La ședință, musafirul nici n-apucă să scoată o vorbă că echipa de zgomote început să-i scandeze numele: „Dra-go-mir, Dra-go-mir”, în pofida protestelor sale, însoțite, totuși, de un zâmbet de mulțumire. Cuvântarea - nici caldă, nici rece - fu și ea întreruptă de aplauze, spre satisfacția oratorului, care uită să ne mustre de golirea casei de corecție.

— Aveți membri maturi, cu înțelegere politică.

— Ne străduim și noi, tovarășe Dragomir, se grăbi s-adauge Leonard, ceea ce îl făcu pe Toni Abramovici s-adauge:

— Asta nu înseamnă că nu-i loc de mai bine!

Automatisme verbale, șperacle în stare să deschidă orice dulap standardizat din structurile epocii. Mereu același tangou, doi pași la stânga, unul la dreapta, dansat cu și fără voie de-o întreagă generație „de sacrificiu”, în speranța

unei vieți mai bune. Dans împleticit de cutremurul lăsat în urmă de marii învingători ai celui de Al Doilea Război Mondial. Dramă comună întregii Europe, cu ghinionul nostru ca procesul multașteptatei renașteri naționale să se desfășoare în spatele liniilor sovietice (corect etichetat, încă de pe atunci, drept lagăr).

— Îl plimbărăți și p-ăsta, Leonard. Numai că de data asta n-ai mai simțit nevoia niciunui teodolit.

— Noroc că-l duceți cu voi în spinare tot timpul. Mereu vedeți lucrurile de-a-ndoaselea. Bunăoară cu șefii cu care ați fost blagosloviți. Ca de pildă omul de ne-a vizitat deunăzi!

— Dragomir?

— Nu, c-ăsta, de bine, de rău, îi de Doamne-ajută. Ăla care conduce toată organizația pe Capitală... de-a fost la plenară cu vreo lună-n urmă!

— Petre Dumitrescu.

— Ăla, băiatu': un hodorog bătrân, mai mare decât tata, șeful-șefilor peste toți utemiștii. Ăla, de zicea să nu ne-ntindem mai mult decât ne este „plapuna" și să punem mai multe „potrete" pe pereți. O mai mare jignire nu există. Cum, bă, dintre sutele de mii de tineri din București să nu se găsească **unul singur** care să merite promovat? Un băiat sau o fată deșteaptă, dacă nu aleasă pe bune, măcar numită. Nu intelectuali, c-ăștia-s considerați „tovarăși de drum"; să fi fost uns măcar unul dintre cei cu state de serviciu în mișcare. Oi fi eu golan - cum zic unii -, dar nu tâmpit. Cu ochii închiși îți înșir zece băieți și fete, spirt la minte și la trup. Colac peste pupăză, peste toți membrii din toată țara - ai auzit bine: din toată țara - au pus un alt boșorog. S-o fi păstrat măcar pe Constanța Crăciun: femeie frumoasă, distinsă, profesoară de liceu, cu „doctoratul" la Mislea, unde a stat îndărătul zăbrelelor pentru credințele avute încă din anii studenției. Au înlocuit-o cu Gheorghe Florescu, un țigan borât, pe deasupra și sărăntoc la minte. Nu ține, tată, figura: legionarii, socotiți mai răi decât toți răii

pământului, aveau în frunte pe Corneliu Codreanu, un bărbat frumos, de pus în ramă, noi pe tata mare. Măcar să fi ales un țigan mișto, ori o țigancă chipeșă, că nația nu-i lipsită nici d-ăștia, nici de artiști talentați.

— Astea te-au făcut pe tine să dai peste cap adunarea, cu șușoteli și gălăgie, de-a plecat omu' șucărit la culme.

— Nu, băiatu, ci divorțul dintre o teorie șubredă și-o „praftică" contestabilă!

De fapt, tot timpul cât vorbise, Petre Dumitrescu se agăța de un cuvânt, de-o idee și broda în jurul lor o povestioară, provocând hohote de râs. Ideea că „unirea face puterea", mai ales când o realizează săracii, o întări cu raționamentul algebric: „minus plus minus egal plus", contestat în viața reală de faptul că din doi milogi nu vei scoate niciodată vreun căpătuit, decât în condiții cu totul speciale. După care își exemplifică excepția de la regulă cu unirea teodoliților Mimi și Cornel-Șase-Luni, care, cu o duminică în urmă, au dansat o după-amiază întreagă la salon pe Lizeanu, invitând o curvișteină fandosită să ia masa cu ei la „Ambasador". Mimi sărac, Cornel sărac, nu și-n final, când, după o masă bogată și băuturi fine, s-au făcut căruță, lăsând ca gaj farfuza în restaurant. „O noapte-ntreagă a spălat vesela, a frecat pe jos, trecând din chelner în chelner, că vorba omului: unde-i unu' nu-i putere."

— Și-i frumos?

— N-o fi, dar la lovelele cerute de gagică - peste cantitatea și calitatea prestației depuse - i se cuvenea și puțină muncă voluntară, că și noi participăm săptămânal la lucrări de interes obștesc, fără nicio copeică! Bașca 115 brigadieri, trimiși pe șantierele tineretului, din cei 100 membri, prezenți mai toți la casele lor.

— Măi șmecherie, lasă vrăjeala, ți-a trimis vorbă doamna Petre să treci pe la Percepție. Te pomenești că ți-a pus impozit pe teodolit.

— Cred că încurci borcanele. Ea cu tata are hiaturi avocățești și financiare, iar cordiale doar cu Țăndărică din

Țăndărei, piticuțul amoroso, care suge la bivoliță, precum mielul la oaie.

În realitate, pe el îl căuta. Cineva cu umor îi spusese doamnei că băiatul avocatului Brătescu este responsabil cu ordinea la U.T.M. și, cum Petroaia avea multe reclamații, își găsise scula necesară.

Ce scorpie fusese muierea până la venirea noilor timpuri, cu portăreii după ea la vânzarea lucrurilor din casele celor ce nu-și achitau impozitele, dar ce canalie devenise de când, sub acoperirea luptei de clasă, te putea trimite și la pușcărie?! Prudentă, nu-și încasa tributul direct, servindu-se de intermediari:

— De ce, dom'le avocat, să plătesc mai mult decât zice legea?

— Pentru că „lupta de clasă se ascute și-mbracă forme cât mai variate", lege care-i îngăduie cucoanei să-ți controleze rolul de la percepție cât mai special.

Acum venise și rândul dânsei să intre în corzi și, mai mare rușinea, înghesuită de câțiva puști, pe care să fi vrut și n-avea cum să-i impoziteze. Se apropia anotimpul rece și oamenii se pregăteau să întâmpine înghețul cum se cuvine, de la mărături la aprovizionarea cu lemne. Era timpul când frații de peste munți coborau cu traista-n băț, țipând cât îi ținea gura: „Reparăm butoieeee! Butoie reparăm!", dar și „Jamuuuu! Jamu!". În cartier, poposeau la crâșma lui Gică Grăbitu, mai potrivită pentru modestia lor rurală. Geamgiii, de prin părțile Huedinului, aveau înțelegere cu niște draci de copii să pregătească terenul înaintea intrării lor în scenă. Pentru reușită, nu era nevoie decât de iscusință la trasul cu praștia și în privința asta puștii nu duceau lipsă. Selecția clientelei era naturală: „Spune-mi cât de scârbos ești, ca să știu câte geamuri îți sparg!" Norocul mangoliței a fost că i se spărseseră de mai multe ori geamurile abia chituite. Leonard o ascultă cu atenție, fără să șovăie la pronunțarea concluziei:

— Eu cred c-asistăm la o nouă manifestare a dușmanului

de clasă. Dar, pentru că vă văd nedumerită, îndrăznesc, în numele prieteniei ce-o aveți cu tata, să vă întreb, peste orice precept ideologic: vă interesează ce cred în sinea mea?

Și pentru c-o văzu dând din cap, adăugă:

— Eu, stimată doamnă, cred că, pardon, sunteți nesatisfăcută - ca să mă exprim pe ocolite -, în raport cu cerințele corpolenței dumneavoastră, ceea ce copiii ăștia n-au cum să vă servească *comme il faut*[1] cu prăștiile lor.

Mărturisesc că orice reclamație ar fi făcut, m-ar fi lăsat rece. Era o javră. Sfaturi, însă, din toate părțile:

— Este nevoie de mai multă educație, de studiu sistematic al bazelor leninismului, să nu învățăm socialismul după ureche.

Atât îi trebui lui Leonard să audă. După plecarea instructorului de sector, se și înveli cu un cearșaf din recuzita echipei de teatru și începu să danseze languros, plasticizând cuvintele lui Marx, cu care își începe *Manifestul Comunist:* „O stafie umblă prin Europa”.

Numai că de data asta ideea însușirii noilor învățături era susținută de Leia Idelsohn, care, în mintea mea, întruchipa, din cap până-n picioare, însăși ideea revoluției. Mai mare decât majoritatea dintre noi - să fi avut vreo 24-25 de ani -, îți impunea respect înainte de orice altă calitate ce-ai fi fost tentat să i-o atribui. Respira o seriozitate nefirească vârstei sale, accentuată de sobrietatea gesturilor și a ținutei vestimentare. De statură mijlocie, părea să domine peste toți și toate, nu atât prin frumusețe - deși nu era defel urâtă - cât prin patima investită în susținerea ideilor. Te asculta cu răbdare, sfredelindu-te cu ochii ei negri, ca și cum ți-ar fi controlat gândurile din spatele zicerii tale. Ochii, acei ochi pătrunzători, mi-au rămas din toată figura ei, din care mai reține pigmentația închisă a pielii catifelate și părul zbârlit de copil jucăuș. Târziu, mult mai târziu, aveam să aflu că se

[1] Cum trebuie (fr.).

născuse într-o familie de oameni bogați, de care se despărțise pentru a se apropia cu adevărat de cauza celor umili. Disperați, părinții i-ar fi deschis cont nelimitat la un restaurant central, nefrecventat de fată, deși binevenită oricând, cu cine-ar fi dorit. Obișnuit cu zburdălnicia golanilor din jur - mulți dintre ei nuferi în mocirlă - nu puteam să nu fiu emoționat în fața ei, considerând-o că aparține unei lumi aparte, mai drepte, spre care mă simțeam atras, despovărat, ca și dânsa, de orice interes meschin. Singurul lucru omenesc ce-o apropia și, paradoxal, o deosebea de noi era modul pătimaș cu care-și sorbea țigările, ca pe-un venin izbăvitor. Fascinația te subjugă, captivează, fără să te dumerești în întregime asupra cauzelor, ceea ce se petrecea și cu mine, handicapat și de faptul că aveam cu vreo șase ani mai puțin decât ea.

Îmi propusese să studiem împreună *Istoria Partidului Comunist (bolșevic),* lucru acceptat cu plăcere, câtă vreme *mie* îmi fusese adresată invitația. Îmi cumpărasem un caiet mare, de proporțiile unui registru, în care conspectam textele, subliniind ceea ce mi se părea important, cu o linie sau două. Ceea ce nu știa Leia Idelsohn era că, înaintea orelor de studiu, repetam lecția de unul singur, în așa fel încât să înlătur pericolul oricărei poticniri. În odaia sărăcăcioasă, pe care o împărțeam cu Nelu Dobrescu - alt răzvrătit, venit de pe meleagurile Constanței -, aveam ca mobilă o canapea dublă, o măsuță de brad, pe care se odihnea un aparat de radio „Phileta”, un cuier de perete și-un godin. Loc suplimentar nu exista nici pentru un scaun, așa că musafirii aveau de ales între a sta în picioare, ori a se așeza pe dunga patului.

Învățam de zor, chinuindu-mă să rețin și cuvintele cărora traducătorul nu izbutise să le găsească un corespondent în limba română, ca de pildă „otrezki”, pentru a mă dumiri din context c-ar fi vorba de neînsemnate resturi de pământ, de pe urma cărora mujicul trebuia să trăiască. Repetam în

minte să nu uit: „otrezki”, „otrezki”, „otrezki”. Înaintam cu greu în vremurile de demult ale rusnacilor, alături de răsculații lui Bogdan Hmelnițki, Ivan Bolotnikov sau Stepka Razin, de decembriști, de narodnicii lui Plehanov, de revoluționarii anului 1905, de muncitorii uzinelor „Putilov” sau de marinarii de pe „Potiomkin”, mereu împotriva ohranei țariste, pentru ca, după multe zile, s-ajungem la un capitol mai dificil: despre materialismul dialectic și istoric. Adevărat pietroi, întrucât acum nu era suficient să reții nume și date calendaristice, ci să citești adânc, precum Nae Ipingescu, și să meditez pe-alocuri ca și el. Involuntar, o aserțiune ca: „nu există materie fără mișcare și nici mișcare fără materie” - citată din memorie - mă ducea cu mintea la meditația Conului Leonida despre omul nevricos care, dacă intră la o idee, „din fandaxie cade în ipohondrie”, pentru ca în final să creadă că: „și nimica mișcă”.

Poate că în cele din urmă i-aș fi deslușit rostul, dacă, brusc, nu m-aș fi pomenit trântit pe spate, mușcat de buze și pe gât până la sânge. Luat prin surprindere, m-am speriat într-atât, încât am înlemnit, convins că tovarășa Leia a înnebunit. Își băgase un genunchi între pulpele mele și continua să se agite ca un pește-n undiță. Ce Plehanov, ce Putilov, ce Potiomkin sau Stepka Razin? Din mine nu rămăsese decât „otrezki”.

Două zile n-am fost om. Eram năuc, înstrăinându-mă de toți și toate, fără îndrăzneala de-a mai ieși din casă. Uimirea și rușinea mă cuprindeau deopotrivă. Ceva nu era în regulă și nu pricepeam ce. Eu ca eu, dar când mă gândeam la Leia îmi venea să intru-n pământ. Picase în gol și, cu siguranță, remușcările îi erau înzecite. Și asta numai datorită mie, care niciodată n-o privisem ca pe-o femeie. Îngerii n-au sex și n-o văzusem altfel. Cum și de unde să fi priceput că respectând la culme pe cineva îl poți jigni peste măsură?! Că nu poți fi credincios și să urinezi pe zidul unei biserici, moschei sau templu, chiar când două dintre ele îți sunt

străine? Ateu de-ai fi și bunul-simț te oprește s-o faci.

Bunul-simț... Care bun-simț? Judecată de fundamentalist, când o idee te obsedează într-atât, încât pierzi măsura și valoarea lucrurilor. Și, totuși, parcă judecata-i prea aspră; în fond, nu eram decât robul „bunei educații”, sădită în minte de maică-mea: „Să nu-ți bați joc de fete, că te bate Dumnezeu”. Repet mărturisirea, pentru că și acum Preasfântul, fără să dea în mine, o lovise cumplit pe Leia, deși n-apucase să muște din mărul lui Adam. Nu era singura explicație. Ca băiat, frecventasem, încă din anii pubertății, casele de rendez-vous, fără să-mi fie nimic străin din ecuațiile sexului, cu mai toate necunoscutele lor. Nici nu terminasem liceul și știam mai mult decât un pensionar de casă, ce-și numără pe degete evadările din țarcul familiei. De aici și distincția netă ce-o făceam între fetele din jur și vestalele amorului liber, privit ca plăcere în sine, ca să nu-i spun răsfăț vicios, deși viața avea să-mi dovedească adesea înrudirea „păcatelor”. Eroare prostească a bărbaților „bine crescuți”, care lasă bunătate de fete pe mâna puzderiei de mitocani, mai toți utili de la buric în jos, precum cocoșul răsfățat între găinile din ogradă, scutit să facă ouă. Ce să mai spun de trântori? Adevărați belferi în stupul de albine, cu o sublimă organizare, la care bieții oameni au visat dintotdeauna fără speranță. Când mă gândesc la bietele fete - aflate prin firea lucrurilor în febra așteptărilor, dar tributare prejudecăților de tot soiul -, nu pot decât să citez dintr-o rugăciune ebraică: „Mulțumesc, Doamne, că m-ai făcut băiat”.

Fără să-i cunosc viața, îmi place să cred că Leiei nu-i plăceau mitocanii, ori - cine știe? - avusese vreo experiență umilitoare, ce-o împinsese spre abstinență, deoarece, după mușcăturile de pe gâtul meu, cu siguranță că era înfometată.

Mă perpeleam și-n somn, până când Nelu Dobrescu, colegul de credință și odăiță, își luă inima-n dinți și mă întrebă:

— Omule, ce-i cu tine? Te simt tulburat ca niciodată. Am tot așteptat să găvărești, dar nimic. Mergi din rău în mai rău. Ai început să te ferești de mine?

N-a trebuit să insiste; i-am spus totul, conjurându-l să tacă. A stat ce-a stat, după care a izbucnit în râs:

— Ascultă, deșteptule! Eu de tăcut tac, dar „secretul” îl știam de când v-ați retras să „studiați” unde-a dus mutu’ iapa. Hodoronc-tronc, vi se făcuse dor de istoria marelui frate, care i-a șterpelit ceasul lu’ tac’tu cu prilejul Marii Eliberări. Măcar să fi citit împreună viața lui Rasputin, cu aplicațiile de rigoare, și încă era ceva. Și-apoi vânătăile de pe gât, pe care nu le vezi, că n-avem oglindă, de ne bărbierim în geamul ușii, ș-ăla mat. P-astea le căpătaseși la asaltul Palatului de Iarnă, ori te garnisise cu ele ohrana țaristă? Leia ca Leia, muiere în putere și drepturi. Îngrijorătoare mi se pare reacția ta, prăpăditule.

— Adică?

— Cum adică? Ți-a intrat ditamai iepuroaica în casă și, în loc să-i pui blana pe băț, ți-a umblat mintea la conspecte. Femeia era pârjolită, însetată, iar tu ai lăsat-o cu ochii-n soare. Hiba e alta și-i de construcție: deși bărbat, ai multe trăsături feminine, mai ales în privința șovăielilor, pudorii și a falselor dileme.

— Ca și cum între ea și o prostituată n-ar fi nicio diferență.

— Anatomic nu, ci mai degrabă ca temperament - în cazul Leiei, supradimensionat, peste nivelul unei profesioniste -, fără a insista asupra statutului diferit. Asta-i un butoi cu pulbere explosivă, o simți după cum trăiește fiecare frază rostită, războinică din creștetul capului până-n tălpi.

— Pentru mine era doar un simbol, o flacără, abstracție de la tot ce ne înconjoară. De-aș fi fost pictor, i-aș fi scăldat chipul în lumină, pe fundalul unui rug aprins, din care să se desprindă înaintea mistuirii. Niciodată nu mi-a trecut prin cap să ies din vorbele ei, darămite să umblu cu gânduri

parșive.

— Explicabil; femeile cu personalitate accentuată își aleg singure cuibul, fie și vremelnic. Cu atât mai mult cele deviate fanatic, care te pot respinge brutal, după o simplă mângâiere, sau copleși c-o dăruire totală. Niciodată nu știi unde începe și unde se sfârșește posesiunea lor. Când le asculți vorbind în public, ți se face pielea ca de găină. Se aprind ca focul și ard până la capăt, ca și cum ar fi epuizate de-un orgasm prelungit. Ce te determină să crezi că-n intimitate ar fi altfel? O vezi pe Dolores Ibarruri, Passionaria, precum călugărițele mântuite de păcat? Mironosițele - deși cununate cu Iisus, într-o dulce poligamie când sunt încinse, își toarnă pe ele găleți cu apă rece, s-alunge ispita. Dar reține: asta doar când masturbarea și deliciile sărutărilor dintre măicuțe nu vin peste ele intempestiv, spovedania și bătutul mătăniilor alungând norii remușcării, „fiindcă doar Tu, Doamne, ești fără de păcat”. Ce le-ar face pe toate hipercomunistele de rang să fie împotriva firii lor vulcanice? Poate un singur lucru, nu și obligatoriu: să provină de la țară, unde taica popa bate orice ideologie. Nu e cazul Leiei Idelsohn, singurul om față de care până și Leonard are o teamă aproape mistică. Cum peste teatru el nu vede nimic în jurul său, îmi zicea deunăzi: „Bă, Nelule, asta-i nebună de legat. E mai ceva decât Ana Pauker, pe care-am ascultat-o vorbind la depoul de tramvaie din Vasile Lascăr, de-o aplaudau frenetic și foștii legionari. Fanatismul nu le deosebește cu nimic de Hitler, cel puțin în privința puterii de seducție. Nu văd actriță care să trăiască pe scenă simțirea ăstora, decât dacă, la rândul lor, sunt nebune.”

După care, ca și cum nu i-ar fi fost de ajuns spusele, Nelu îmi povesti pe îndelete cum de-a intrat - n-ar mai fi intrat – în posesia unor secrete din viața intimă a Anei Pauker. Ca instructor voluntar al U.T.M.-ului de sector, fusese trimis să colecteze autobiografiile membrilor de birou din licee. Între ele, și formularul elevei Mașa Pauker, de la Școala Centrală

de lângă Parcul Ioanid, intitulată ulterior „Zoia Kosmodemianskaia”. L-a citit cap-coadă datorită multelor adaosuri marginale, cu date ce evadau din tipicul rubricilor. Mama, condamnată la ani grei de temniță, părăsește închisoarea înaintea ultimei conflagrații mondiale și se mută la Moscova, unde robotește ca activistă a Komintemului (secția română fiind total dependentă de conducerea Partidului Comunist Bolșevic). I se dă drumul să plece din România, ca la un transfer de serviciu. În realitate, este schimbată cu bătrânul Zelinski, tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu, surprins peste Prut la cedarea Basarabiei. Pe soțul Anei l-a chemat Marcel Pauker, tot comunist, menționat de Mașa ca decedat. (Mai exact: judecat și condamnat de bolșevici la moarte, demascat, se zice, chiar de scumpa nevastă; poate că, de-o poseda la tensiunea necesară, nu l-ar mai fi turnat). În formularul fetei, numele tatălui era de Maurice Thorez, totuna cu secretarul general al Partidului Comunist Francez. Adevărată panică, după ce eleva a povestit acasă ce i s-a cerut și ce-a scris. Ca să nu se bage de seamă despre ce și cine-i vorba, după 24 de ore s-au retras toate autobiografiile fetelor de la Școala Centrală, Dobrescu scuzându-se că n-a avut vreme să le citească.

— Altfel îmi băgau toate rudele-n verificare, cu tot neamul lor cel adormit, și m-analizau la microscop. Dar să lăsăm asta; tu reține ce se cuvine: femeia-șerif nu se dă înlături de la frecuș, dimpotrivă, este cumplit de arzoaie, dar ea cască ochii cât ceapa cu cine-o face. Cu siguranță că Leia a pus demult ochii pe tine și, fii liniștit, nu ți-a intrat în casă de dragul marinarilor răsculați de pe „Potemkin”. Erai de mult în vizor, băiete. Ai grijă însă cum te miști, ce zici, c-o femeie refuzată e mai periculoasă decât o scroafă în călduri, care nu face țăndări doar cotețul, ci rupe și gardul gospodăriei. Te pomenești că tovarășa ne face praf ogeacul și dormim în parc. Nu uita că-n ea sălășluiesc deopotrivă îngerul și diavolul, de n-or fi pactizat demult. Muierușca-i

dată dracului; vezi cum te miști și ce-i spui.

— N-ai grijă: mi-o fi venit și mie mintea de pe urmă. O voi ataca la rându-mi pe nepregătite, să nu-și regrete imprudența. Neapărat pe stradă, pentru înlăturarea oricărei riposte. Neîndoios, va trebui să-mi calc și pe inimă, ca să nu-i spun sfială, că tot planul îmi vine peste mână. Nu voi rosti nicio vorbă, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Noutatea va fi când ne vom da mâna, că nu i-o mai las. Am să-i legăn brațul, ocupând tot trotuarul, până la gangul din Episcopul Radu, unde-i casa cu statuia omului de aramă, ăla cu armură medievală, de-i cocoțat pe acoperiș. Acolo îi voi cere să închidă ochii să-i spun ceva la ureche și, în loc de vorbe, o voi săruta lung pe gât, după ureche și pe buze, până simt că i se îndoaie genunchii.

— Mai bine te-ai controla pe tine, să nu ți se îndoaie ce nu trebuie. Pentru optșpe ani ai tăi, regia de care vorbești e cam agresivă.

Omul spune și Dumnezeu dispune. Dar, în definitiv, *che sera, sera!*[1] Mai ales că la cele petrecute se adăuga și eternul neprevăzut: seara târziu, când ieșisem cu Leia din curtea locuinței mele, aveam să ne întâlnim cu Leonard, zâmbitor ca totdeauna. Abia peste câteva zile mă apostrofă, după o cântare semideocheată:

Domnul profesor, cântă la vioară,
Noaptea pe la trei, la doamna profesoară,
De când? De ce?
Păi nu pricepeți, bre?
Fiindcă-i rost de pus ventuze.
Tras cartușe, dum-dum-dum!

— Mă Nae... Eu te consideram mai bleg. Și asta de când Toni Righele i-a spus Cameliei c-ați mers împreună cu Nelu

[1] Ce va fi va fi (it).

Haralambescu la Rozina, s-o ajutați să lipească bonurile de pâine pe hârțoagele vânzării zilnice, că v-ați pilit ș-ați rămas noaptea la nebună: Nelu cu gazda în pat, tu într-un dulap răsturnat, peste boarfele femeii. Zicea c-ai fi întrebat-o de-i fată mare și că ți-ar fi răspuns în dodii: „ai să constați singur”, iar tu, târșelos, ai condus-o în miezul nopții la casa ei.

— Dar c-are șaișpe ani ți-a spus?

— Dar că se joacă cu biziculina de la paișpe știi?

— Nu intră-n caietul meu de sarcini.

— Dacă nu intră, n-are de un’ să iasă - vorba lui Creangă. Noroc că, brusc, ai crescut în ochii mei. Nu te vedeam bine.

— Ai să râzi: pentru ce-a fost nu mă vedeai rău deloc!

— Și pentru ce se anunță?

— Vom trăi și vom vedea. Deocamdată, mergi pe blat și mână măgarul!

III. DIN JURNALUL FIULUI RISIPITOR

Comisia îl avea în frunte pe Ion Gheorghe, secretar organizatoric al Uniunii Tineretului Muncitoresc pe București, după unii băiat de treabă, după alții omul dracului, ce-avea peste ani s-ajungă șef între șefi, cu repetate suișuri și prăbușiri, amintind jucărica de prin bâlciuri, vândută cu refrenul cacofonic: „*Hopa, Mitică,/ Cade-n cap și se ridică!/ Și strigă: hopa Mitică*”. Fusese recrutat ca activist politic dintr-o uzină cu profil aviatic, după ce trăsese îndelung pisica de coadă, dar și folosul de a fi stat în aceeași curte cu o familie de țigani. Tată, mamă și copil, aceștia trăiau de pe urma bărbatului ce ducea în spinare cobilița cu gaz, pe care, altminteri, nici nevastă-sa nu-l ardea degeaba: deși mai în vârstă decât tânărul vecin, s-a revărsat peste el înainte și după divorț, când, recăsătorită cu dânsul, începu o viață nouă pe strada Județului din mahalaua Dudeștilor. Belicos și-n viața civilă, fostul muncitor ajunge să absolve la ruși Academia „Frunze”, de unde, cu gradul de general, va ocupa un loc central în administrația militară, până la ivirea unui conflict în familie: soția încearcă să se sinucidă, aruncându-se în fața convoiului de mașini ce însoțea pe șeful statului la sediul guvernului. Gheorghiu-Dej îl destituie și-l trimite în reabilitare la garnizoana din Oradea, până la schimbare macazului, când Ceaușescu îl recheamă în Capitală, îi aprobă divorțul și-l înscăunează șef al Statului Major, după cum, peste decenii, Ion Iliescu îl va reactiva în armată în freamătul răscoalei decembriste.

Când îl cunoscusem, să tot fi avut în jur de 23 de ani: un

bărbat înalt, spătos, brunet, mai mult decât modest îmbrăcat, dacă țin seama de bazonul din fundul pantalonilor. Altminteri bățos la vorbă și-n întreaga lui comportare. Ne chemase pe câțiva, în vederea „scoaterii din producție”. De produs, nu produceam nimic, în afară de necazuri părinților, de altfel ca și Nelu Dobrescu, la rândul său elev de liceu, invitat și el la „vedere”. Simțeam din tonul lui Ion Gheorghe că nu-i prea plăcea originea mea socială, numai că n-aveam cum să-l declar pe tata nici muncitor, nici plugar. Și-așa îi scăzusem rangul, coborându-i rosturile la nivelul unui mic comerciant de cereale, lăsând fiecăruia să creadă ce vrea. De altfel, eram convins că prin toată existența lui nu intra în categoria exploatatorilor, singurii săi salariați fiindu-i mintea și telefonul.

— Și cum vede el politica?

— Cum s-o vadă?!... Ca orice ins făr’ de partid. În afară de muncă și de cinste, de casă și de prieteni, pe tata nu l-a interesat nimic. Pe parcursul anilor, a fost și slugă, și boier. De aici pretențiile lui de a-mi vedea numai de carte, motiv pentru care mi-am luat hamul și praștia, încercând să împac și capra, și varza. În parte, îl și înțeleg: de când îl știu, tata l-a avut ca stăpân doar pe Dumnezeu.

— Tu crezi în Dumnezeu?

— Să vă spun drept, de când mi-a luat-o pe mama, nu prea cred! Dar tot adevărat îi că, uneori, mă cuprinde o teamă cumplită de a mă fi lepădat de El și cad în genunchi să mă ierte.

Câteva clipe Ion Gheorghe rămase pe gânduri, după care se adresă lui Vasile Mușat și Cornel Soare, mai-marii secției de propagandă a Capitalei:

— Eu zic să-l primim, că-i sincer.

Cu Nelu a fost mai simplu: tatăl - hamal în port și, ulterior, marinar la un armator din Istanbul - dusese greul familiei, până când, în pragul războiului, avusese un accident ce l-a scos de pe covertă pentru totdeauna: în toiul unei furtuni, o parâmă grea de metal îi zdrobise brațul, fără

nicio despăgubire din partea patronului, fără de pensie, deoarece turcul nu-i făcuse carte de muncă. Ulterior, invaliditatea l-a obligat să se ocupe cu expediente ocazionale, așa că toți au trăit mai mult de pe urma mamei, angajată la o familie bogată, înrudită cu armatorul, dar care, după insurecția din 23 August 1944, și-a luat tălpășița pe calea Bosforului. Ca și cum n-ar fi fost de-ajuns, părintele îi moare sub bombardament american, în 1944, la Ploiești, unde i se promisese o slujbă de portar. De atunci el, maică-sa și o soră mai mică, Păpușa, o duc cum pot. La toate astea, adăugă cu ochii-n pământ:

— De-ar fi să cred ce sporovăiesc bătrânii, tot ce s-a întâmplat cu noi - și-n primul rând cu tata - s-ar datora blestemului de la 1907.

— Ce-are una cu alta?

— Atunci bunicu' din partea lui, ar fi dat foc la un conac, unde, zice-se, ar fi ars de vii și familia moșierului, între care trei copii de-o șchioapă, de unde și pedeapsa cerească. Nu știu ce-i adevărat din povestea asta, aș prefera să fie basm, cert îi că pe ăl bătrân l-au împușcat jandarmii și zvârlit la groapa comună.

Habar n-avusesem din cele spuse și mă întrebam cum se face că niciodată Nelu n-a pomenit o vorbă despre ele. Abia pe stradă am reînnodat discuția, cu teama să nu zgândăr într-o rană:

— Bă, n-o lua ca un reproș, dar m-aș fi așteptat să știu mai înainte...

— Din ce le-am zis? N-oi fi prost să fi crezut! Am făcut-o pe baremul lor, mai altfel decât ăi dinaintea noastră. Între atâția țărani și muncitori săraci - Dumnezeu știe dacă gagiii nu mințeau în privința originii lor - se cuvenea și-un vultur de mare. Ca să nu-ți spun ce frecangeală-i și cu originea socială. O mie de factori te împiedică să deosebești omul bun de ăl rău. Chiar și-n farmacia lor te încurci la sortarea borcanelor, căci de-a lungul unei vieți omul a mai avut și profesii diferite, în câștig sau pagubă; unul a adunat, altul a

tras la măsea. Acum de cine te apropii și pe care-l hulești? Și-apoi, oricum ai lua-o, nu-i poți rândui pe sorturi: unu-i țăranul de la șes, altu-i ăl de la deal sau de la munte, cu trai și venituri diferite. La fel ca și muncitorii, confundați adesea cu meseriașii particulari, uneori și patroni de ateliere. Așa că un tată marinar rămâne în afara îndoielilor.

— Chiar a fost matroz?

— A fost pe naiba. Ca s-aducă o pâine-n casă și să ne știe în afara grijilor, se ocupa cu de toate: ținea contabilitatea la câteva prăvălii, zugrăvea, zidea, tâmplărea pe unde putea, tundea câini, vara făcea înghețată și se plimba s-o vândă cu cotiga pe străzi, la fel cu braga, de-o servea rece ca gheața - aplecându-se la umplerea paharelor, că băutura o purta în spinare -, iarna curăța patinoarul și vindea copiilor gogoși fierbinți - preparate de mama, de umplea o covată -, iar oamenilor mari țuică fiartă; când și când, seara, rupea biletele la teatru, de ne călca vreo trupă urbea, după ce tot el alerga să le vândă; pe scurt: era bun la o mie de treburi. Și-acum mă ia țiganu' la întrebări. Ce muncitor o fi fost și zdrențărosul ăsta, nu știu! Pentru că la noi și ultimul hamal din port, când ieșea în oraș, purta un costum mai de Doamne-ajută, nu o buleandră, ș-aia peticită. Dar să zicem că i-aș fi spus adevărul - oricum în ceață, atâta timp cât n-am fost mereu lângă tata -, ce origine mi-ar fi stabilit balaurul? Îți spun eu: mic-burghez, în comparație cu el, care, cu siguranță, se consideră muncitor, când o meserie, ca s-o știi ca lumea, trebuie să te ții de ea, tată, nu glumă. Vreau să-i văd pe el și p-ăia din jurul lui dacă sunt în stare să facă un costum de haine, o pereche de pantofi, ori o cămașă, dacă pot depana o mașină, să refacă o instalație electrică, să producă ceva de la cap la coadă. Tata-i de zece ori mai muncitor decât el. Nu-ți spun că, dacă ai coborî la mintea bronzatului, te aleargă dup-o droaie de acte sau pune-o haită de ogari s-adune referințe despre tine. Cu mine lucrurile s-au simplificat: sunt curioși să știe mai multe? Să plece la Istanbul!

— Până s-ajungă în Turcia, se opresc la Constanța și află o mie de minuni.

— Ce să afle? Că tata a muncit de s-a spetit s-aducă o pâine-n casă? C-a murit și nu mai prezintă niciun fel de pericol pentru nimeni? Inexactă-i doar povestea marinărașului, necesară să justifice absența unui loc de muncă stabil, implicit lipsa pensiei. De asemenea, că n-a murit la bombardarea Ploieștilor, ci întru-n spital din Mangalia, mai rău decât l-ar fi pisat anglo-americanii, c-ar mai fi trăit și azi, de l-ar fi bombardat cu ceva penicilină. Atât! Și mai știi ceva? Mai dă-i în mă-sa! Ce dușmani putem fi noi la 18 ani? Când nemții au început războiul, amândoi aveam zece ani. Ce-au de verificat?! Dac-o țin tot așa, ascultă-mă pe mine, vor ajunge să se suspecteze ca toți dracii între ei, să bage dihonia și-n neamul lor cel adormit, că prea s-au apucat să tulbure somnul celor dispăruți.

Pe mine nu bazaconiile lui Nelu mă deranjaseră, ba chiar mă și amuzau. Absurde rămâneau rigorile de selectare a oamenilor, îndeosebi obsesia originii sociale, ceea ce din față excludea criteriul adevăratei competențe. Până deunăzi, naziștii fuseseră necruțători când descopereau o fibră evreiască, fie și la câteva generații distanță de orice arian; acum, la fel: ascendențele politice sau sociale „nesănătoase” ale individului îl scoteau din competiție. Paradoxal, preceptele dogmatice ale *Bibliei,* potrivit cărora copiii plătesc pentru păcatele părinților, făceau casă bună cu ateismul, religia noilor așezări. Stupid era că noua industrie a dosarelor de cadre trebuia să foarfece o lume reală, într-o țară unde existaseră partide politice longevive, cohorte de legionari, lume cu mutații sociale frecvente, trăgând granițe arbitrare între țăranii săraci, mijlocași sau chiaburi, fără să se țină seama și de zestrea lor lăuntrică, dar și de voința primarilor de bogdaproste, care te albeau sau boiau după plac, pentru a nu lua în calcul caracterul fragil al multor colegi, vecini, rubedenii și „amici”, sondați prin sistemul culegerii de „referințe”. Inevitabil, pe un atare

teren, minciuna și intrigile n-aveau decât să triumfe. Mai fiecare avea ceva de ascuns. Idealiștii care au contat cu sinceritate pe valorile umane ale doctrinei socialiste - încă înainte ca ea să se oficializeze drept unică politică în stat - vor admite mai devreme sau mai târziu că prăbușirea întregului edificiu s-a produs în interiorul lui, grație fugii de adevăr, pe fondul „dragostei frățești față de măreața țară a socialismului biruitor”, de unde s-au preluat, în subteranele puterii, cele mai odioase manifestări ale urii omului față de om. Chiar și în sânul mișcării, un militant ca Ștefan Foriș, secretar general al Partidului Comunist Român în anii ultimului război mondial, părăsea lumea visată cu o rangă în cap, după cum Lucrețiu Pătrășcanu va fi judecat și executat ca „trădător”. Evident, numai timpul putea să ne dumirească, asistând la metamorfoza bănuitei fecioare în țață de bordel. După mine, nu cei care au îndrăgit-o la început pot fi judecați cu asprime, ci curtezanii de mai târziu, conștienți de curvăsăria dânsei, ca și de profitul meseriei, de pe urma căreia, la rândul lor, erau miruiți. Altminteri, niciodată nu vom înțelege amăgirea și, adesea, dezamăgirea unor Panait Istrati, André Gide, Henri Barbusse, Louis Aragon, Paul Éluard, Elsa Triolet, Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Jolliot-Curie, Rafael Alberti, Paul Robeson și a multor altora care au crezut în idealurile socialiste. Sau, cum spunea Yves Montand, când a fost întrebat de glisarea convingerilor politice (citez din memorie): „Nu eu m-am schimbat, ci comunismul!” Numai că în spațiul răsăritean, devenit asiatic, opțiunile politice, de-o parte sau de alta a baricadei, aveau și efect de bumerang, întorcându-se dureros împotriva celor ce-și îngăduiau să militeze cu mintea lor. Aici istoria se pulverizează în istorii, povestea fiecărei grupări sau răzvrătit fiind de sine stătătoare.

Nu mă mir defel că, la împlinirea majoratului, am completat o cerere de primire în partid; o făceam cu firescul celui care, încă de la 14 ani, credeam fără prihană

în idealurile revoluției, traduse din franțuzește prin vechile slogane ale libertății, fraternității și egalității semenilor. Să explic că personal n-aveam nimic de câștigat, ci numai de pierdut, ar fi de prisos. Mai aproape de adevăr era biata mamă, care, iubindu-mă, încerca să mă-nțeleagă zâmbind: „Mă, Nicule, tu știi cum ești? Câine surd la vânătoare! Dacă s-ar împușca toți comuniștii, pe tine te-ar omorî degeaba”.

Surd și nu prea, căci auzeam și vedeam destule, numai că în vălmășeala timpului înaintam - cum se mai zice - precum câinele-n car: când în cur, când în bot. Doar tinerețea îți îngăduie să reziști și să speri continuu.

— Și cu școala ce facem, Nelule?

— Ce facem noi sau ce face ea? Că nu-i dau zile bune. Tu nu vezi? Cine are prea multă carte pică. La naționalizare, mai toți directorii din fabrici au fost înlocuiți cu muncitori. În ministere, la fel, clasa muncitoare îi hegemon al construcției socialiste, rol parafat și-n Constituție.

— Măcar să fi luat bacalaureatul...

— Să fim sănătoși; examenele le dăm și-n particular.

Puseseră ochii pe noi cu gândul de-a înviora viața de organizație din toate circumscripțiile sectorului 1. Precum popa și dascălul, colindam împreună toată ziua de la un sediu la altul, sătui noi înșine de plictiseală. Bolnavi de responsabilitate, alți confrați din cartiere apropiate luaseră lucrurile în serios, împovărați cu ședințe și mitinguri, propagandă și agitație searbădă și adormitoare. Așa că ne mutarăm șatra din Obor în sediile din centru, apoi în Tei, lăsând în urma noastră activități apropiate de sufletul tinerilor, precum teatrul, sportul, muzica și dansul, trecute acum pe primul plan al programelor. Oricum, preocupări mai cinstite decât barbutul, jucat cu năduf în sediile de culoare de pe Lizeanu sau Maica Domnului. La sectorul din Piața Romană, plictiseală și mai mare: zilnic se programează conferințe și vorbitori, plenare și adunări generale, bilanțul socotindu-se, de regulă, după numărul de participanți. Mereu aceleași întrebări și raportări: câți din

câți au fost prezenți, din care câți au luat cuvântul? În ce privește rezolvarea vreunor doleanțe, Maica Domnului! Purificarea continuă să fie în toi. Pe Dragomir, primul-secretar, l-au descăunat, dibuit că cineva din familie a fost legionar. L-au înlocuit cu Ion Pumnea, cu vremea cooptat în Comitetul Central al U.T.M. N-ar mai fi fost, căci nici el n-a scăpat de oprobriu. Peste noapte, după bezmetice trieri, extinse și-n lumea rurală, s-a văzut în situația de a se autodemasca: „Tovarăși, vreau să vă spun că de ieri tata a fost trecut în rândul chiaburilor”. De ajuns ca moș Gheorghe Florescu să întrebe de la prezidiul plenarei, fără nevoia vreunei verificări: „Ce ziceți, fraților? Ce facem cu chiaburașul ăsta?” Nu conta că noul „dușman de clasă” fusese muncitor într-o uzină, că nu greșise cu nimic. Grav era că, în urma unor ciondăneli din satul natal - din care, până la urmă, însuși presupusul chiabur avea să iasă cu obrazul curat -, dosarul începuse să-i scârțâie. De reținut că pe băiat nu l-a apărat nimeni; n-a încercat s-o facă nici el, asumându-și „păcatul”. Un câine călcat de mașină ar fi avut parte de mai multă afecțiune din partea trecătorilor decât el, ocolit acum ca un lepros.

O lume lașă, timorată de ce se poate întâmpla fiecăruia, o masă amorfă, fără o picătură de solidaritate, care să țină seama de credințele tale, de ce-ai făcut și spre ce năzui, nu de „păcatele” neamului din care te tragi. Oricât de păcătoasă ar fi fost, suflarea de la marginea urbei - mă feresc să-i zic mahala, fiind în realitate o haltă dintre sat și oraș - rămânea infinit mai bună și mai dreaptă. Peste ani, din sânul ei aveau să se afirme actori și cântăreți, precum Mircea Crișan, frații Grigoriu sau Sorina Dan, sportivi de performanță, ca boxerul olimpic Vasile Tița și rugbistul de națională Adrian Kladni, un gazetar de cursă lungă ca Paul Lampert, ofițeri de carieră, nu pe puncte, directori de agenții, muncitori și funcționari onești, ba chiar și doi ambasadori: unul la Washington, altul la Moscova. Toți crescuți într-un climat neconvențional, scăldați în libertatea

tinereții lor, nu împinși cu bățul la ședințe, care, în mintea sclerozată a majorității conducătoare, reprezenta temelia vieții de organizație. Atunci ca și acum, nu firma pusă deasupra ușii conta, ci așezarea dindărătul ei. În țările civilizate, existau de mult cluburi ale tinerilor, cu probleme specifice vârstei lor, în care aceștia se simțeau la ei acasă. În bună măsură, sediile de cartier erau hărăzite să împlinească aceleași deziderate, dacă ținem seama că și junii care lucrau în întreprinderile din jurul lor le frecventau cu asiduitate. De înțeles, câtă vreme nu crezurile ideologice îi adunau, ci necesitatea unei comunicării tinerești, dintotdeauna și pretutindeni aceleași. Opțiunile politice vor prinde contur pe măsura maturizării fiecăruia, deși, oficial, la vremea respectivă nu existau căi de ales. Excepții au existat: este cazul unor colegi ca Nicolae Petrescu sau Octavian Rădulescu, care, după un timp, aveau să se alăture luptei de rezistență, fiind condamnați la ani grei de temniță. La anchete, nu i-a întrebat însă nimeni în ce climat și-au petrecut adolescența, despre primele iubiri, unde au învățat să danseze, să facă sport, ba chiar să năzuiască la o viață mai bună, speranță care, prin firea lucrurilor, înnobilează mintea oricărui tânăr, indiferent de aspirațiile lui, mereu în formare.

La niveluri superioare, mulți oportuniști și demagogi se întreceau în slugărnicie, sub acoperirea „disciplinei de partid”, redusă la îndeplinirea oarbă a ordinelor, la datoria de a aplauda și huidui, după cum o cereau interesele moscovite de moment sau de clică din sânul aceleiași biserici. Ilustrative rămân ecourile ascensiunii, decăderii și, mai rar, a revenirii la suprafață a foștilor conducători, acuzați și reabilitați, după cum bătea vântul, în virtutea tendinței de monopolizare a puterii. Pofta a venit mâncând, pe terenul lichidării oricărei opoziții democratice, când lupta surdă dintre vechii candidați moscoviți și cei neaoși avea să iasă la iveală, sub privirea încurajatoare a aceluiași Kremlin. Și asta încă înainte ca Stalin să fi dispărut de pe firmament.

Întrebarea „care pe care?” va prinde și mai mult contur după raportul secret al lui Hrușciov din februarie 1956[1], menit să schimbe fața comunismului, cu inevitabile retușuri de fard, acceptate tacit de clientela de la baza piramidei. După naștere, te pomenești creștin, mozaic, budist sau mahomedan, fără ca nimeni să te întrebe ce-ai vrea să fii. Românilor le-a fost dat să trăiască în spatele liniilor sovietice - vânduți de cei care s-ar fi cuvenit să-i apere - sub blestemul zicalei: „Capul plecat sabia nu-l taie!”, dar, subconștient, și cu îndemnul: „Fă-te frate cu dracu’, până treci puntea!”

În aceste condiții, o altă zicală: „Omul sfințește locul” ne invită să cântărim faptele fiecărui semen, independent de religie și opțiunea lui politică, implicit socialistă, credințe legitimate în toată societatea civilizată, cu atât mai mult în condiții de restriște.

De aici convingerea că orice judecată globală ar fi păguboasă. Fără îndoială, atunci ca și acum, o puzderie de combatanți s-au folosit de-o adeziune, atât cât cerul de deasupra li s-a părut prielnic pentru a-și vedea de propriile interese. Asta nu înseamnă că n-au existat și oameni cinstiți care au crezut cu sinceritate în idealurile lor, fie și utopice. Când văd azi cu câtă nonșalanță trec unii dintr-un partid într-altul, ca și cum și-ar schimba izmenele - pentru a se ști mereu pe val, prezenți la împărțirea bucatelor -, nu voi pregeta să fiu alături de ultimul păgubaș, care, peste orice politică și ideologie, n-a făcut și nu face compromisuri cu sine.

În istoria oricărei mișcări politice există pragul unui început idealist, când captarea aderenților se învăluie într-o mantie romantică, când fericirea obștii pare să depășească orice interes particular. Asiști la o piesă fără să știi cui îi

[1] La al XX-lea Congres al Partidului Comunist (bolșevic), raport asupra căruia vom reveni într-un alt capitol, cu trimiteri la ecourile lui în viața politică românească.

aparține regia și cu atât mai puțin să-i întrevezi finalul. Desigur, nimeni nu te obligă să intri într-o sală de spectacole, dar, dacă tot ai făcut-o, aștepți să-i vezi sfârșitul. Tânăr fiind, n-ai cum să înțelegi de ce, după întâiul act, unii spectatori dispar din sală, de ce, sub lumina acelorași reflectoare, se schimbă în mers chiar și distribuția actorilor. Stai și privești întreg spectacolul, mai ales dacă la început s-a jucat din tot sufletul.

Precum fumatul, în adolescență militantismul este un act de emancipare, fără târguieli mercantile. Nu-i de mirare că nu puțini muncitori refuzau transferul din producție, leafa primită urmând să scadă la minimum tarifar, întrucât, se spunea, cei selectați în ierarhia organizației trebuie să fie legați, în toate privințele, de nevoile mulțimii. Fază idealistă, de scurtă durată, urmată de o profesionalizare dubioasă, când politica avea să devină brățară de aur, să depășească vivacitatea celei mai vechi meserii. Atunci ca și-acum!

Și totuși, mi-a fost dat să cunosc tineri care n-au șovăit să trăiască la limita sărăciei, consecvenți unor credințe iscate de nevoi și nu numai. Între ei, o fată din Lechința, crescută în casa unui unchi ilegalist, muncitor în București. Evocând-o, fără să-i cunosc familia, plec de la ipoteza că între mulții profitori care, ulterior, și-au reclamat vechimea într-un partid minuscul, vor fi fost și adepți cinstiți ai idealurilor socialiste. Cum în anii ultimului război mondial unii militanți se aflau îndărătul gratiilor, era firesc să nu fie uitați, să primească vizite și pachete. Până la un punct, deoarece, odată cu marile victorii de pe frontul răsăritean, când germanii ajunseseră la porțile Moscovei, ele au fost suspendate, solicitarea lor devenind primejdioasă, soldată adesea cu arestarea nedoritului musafir. În aceste condiții, s-au recrutat câțiva copii isteți pentru a merge la Caransebeș sau Mislea să ceară „vorbitor” cu pretinse rude. Or, fata amintită - de numai 14 ani -, se număra printre cei patru care își asumaseră riscul, aproape inconștient, de a

pleca dintr-o Gară de Nord, mereu aflată în vizorul bombardamentelor aviatice, cu un rucsac în spinare și cu ochii zgâiți pe o fotografie: „Uită-te bine: așa arată unchiul sau mătușa ta. Să n-ai frică: ești minoră și n-ai nimic de pățit.” Mai puțin mâinile libidinoase ale jandarmilor, puși să vegheze la poarta temnițelor. Urmărindu-i ulterior traiectoria în viață, aș adăuga că aceeași îndrăzneală și dezinteresul personal i-au însoțit întreaga existență, până când, paradoxal, tocmai cinstea ei sufletească avea să intre în conflict cu servilismul și lingușeala din jurul „marelui conducător”, care a marginalizat-o fără să țină seamă nici de antecedentele biografice, nici de capacitatea și corectitudinea ei. *Rara avis,* dar a existat și mai există, cerându-mi să nu-i pomenesc numele, decât într-un necrolog, de nu i-o voi lua înainte.

— Și ce să scriu în ferpar, Cornelia?

— C-am trăit degeaba, că, după atâta amar de ani, m-am întors de unde am plecat, fără să fi avut parte de-o balanță dreaptă, și asta pentru că binele și răul din noi s-au anulat reciproc.

— La Judecata de Apoi nu există cuvântul noi, ci mai curând oameni și javre, fiecare cu crucea lui în cimitirul zădărniciei.

— Numai că până la Dumnezeu te mănâncă sfinții; unii internaționaliști, alții mondializați, și unii și alții la cheremul aceluiași Scaraoțchi din umbră!

Un alt mucenic al perioadei dintâi - puțin cunoscut, datorită locului modest ocupat în ierarhia de organizație - a fost Stăncioiu, atunci ca ș-acum apelat fără prenume. La sectorul 1 răspundea de calificarea profesională a tinerilor, inclusiv de ucenicii din fabrici. Deși grav bolnav, credea cu fanatism în viitorul socialist, pentru care, la sfârșitul fiecărei zile de muncă, ducea copiilor cărți de povești și franzele fierbinți de la „Gagel”, unde lucrase și avea vad. L-a secerat tuberculoza, când nu împlinise încă 25 de ani. A murit anapoda, crezând în basmul cu cocoșul roșu, după cum unii

din jurul lui și-au risipit viața pentru ca alții, de pe aceeași baricadă, să prospere și azi în folosul lor. Nu era o lumină și mă întreb de ce oare mi-a rămas în memorie?! Poate pentru bunătatea lui, pentru că nu și-a uitat niciodată copilăria, încercând să îndulcească traiul unor dezrădăcinați, aflați departe de satele natale.

Din aceeași familie idealistă făcea parte și Filaret Țintaru, de prin părțile Bucovinei; serviciile tatălui său l-au adus din împrejurimile Cernăuților la Solea, apoi definitiv în București. Nevoiași, părinții nu avuseseră posibilități să-l îndrepte spre carte, așa că l-au înscris la o școală de meserii cu internat. Ambițios, va învăța cu îndărătnicie, absolvind liceul, iar mai târziu Facultatea de Drept. Crescând vertical, nu-și putea închipui că va intra în conflict cu pletora cocoșată de servilism, dispusă să accepte politica de curte din jurul „comandantului suprem", astfel că la rându-i va fi ostracizat. Cauza? Pedepsise un ofițer ce-și abandonase misiunea pentru a păzi mașina Licăi Gheorghiu - fiica marelui tată -, picată ca musca în lapte la un motel, în toiul unei acțiuni.

Nu mă îndoiesc că în urechile unora sună ca dracu' ce afirm azi, după cum mulți enoriași ai fostei biserici, care cândva l-au înlocuit pe Dumnezeu cu „ilustrul conducător", nu știu cum să-și șteargă urmele, precum odinioară legionarii. Trepăduși, încearcă să se lepede în rate de Satana, trecând după miros de la stânga la dreapta și viceversa.

Da, au existat oameni cinstiți care au crezut cu sinceritate în socialism, fără să-și transforme opțiunile în beneficii personale. Cine neagă o atare realitate nu face decât să întoarcă pe dos vechiul slogan, potrivit căruia tot ce se opune convingerilor de stânga are caracter nociv. Chiar dacă greșesc, știu că niciodată nu mi-am trădat semenii, fără să mă gândesc la ce-aș fi avut de câștigat de pe urma politicii.

Comunismul n-a fost inventat de români, molima

bolșevică traducându-l concomitent din rusește în tot răsăritul Europei, până pe malurile Elbei. A omite acest adevăr este ca și cum ai face abstracție de rostul ramei din jurul unei picturi. Acesta ne-a fost cadrul în care ne-am mișcat. E drept, nu toți la fel, dar majoritatea oamenilor fiind blestemați să plătească tribut lipsei de libertate. Dacă în tăvălugul lor rușii ne-ar fi lăsat o așezare călugărească, atei ori bigoți, tot nu ne-am fi descotorosit de ea „înainte de termen”. Ca într-un lagăr, sârma ghimpată ar fi fost aceeași. Bineînțeles, nu și reacțiile deținuților, inclusiv ale celor care se îmbătau cu gândul dreptății socialiste. Spectacol de marionete cu păpușari rămași până azi în umbră.

— Ai stat deoparte! - îmi reproșa deunăzi un stareț al noilor așezări, după ce vreme de două decenii m-am neutralizat.

— Cunoști dumneata vreun partid socialist, cu adevărat social-democrat? Că pe loc m-aș înscrie în el.

Rădăcinile răului sunt mai adânci și nu atât de natură doctrinară. În viața reală, nu ideile au ruinat așteptările, ci oamenii angajați în sistem.

„De e ghine, de e reu,/ Noi doinim cu drag mereu!” Numai că s-a cam schimbat repertoriul. La Casa Tineretului de pe Schitu Măgureanu - unde cândva a avut sediu „Tinerimea Română” -, se repetă întruna: „Lui Stalin, slavă, slavă-i cântăm,/ Pe drumul lui mai dârz ne-avântăm,/ Cu brațe libere-i clădim un imn lui Stalin,/ Lumii noi conducător și-nvățător/ Și-n corul de popoare glasul ni se-nalță:/ Stalin, far nemuritor! // Cuvântul stalinist luminos/ Din bezna asupririi ne-a scos/ Și pâine caldă-a fost în seceta cumplită/ Vieții noastre viu izvor // Lui Stalin slavă, slavă-i cântăm!”. Când zici că s-a terminat, bucata este reluată, integral sau fragmentar, cu sopranele, baritonii și bașii separat, pentru ca apoi să revină tutti. Dirijoarea, o profesoară tânără de muzică, ultraexigentă, nu obosește deloc și reia cântarea

tocmai când crezi că i-o fi ajuns și ei.[1] După o pauză binemeritată, vine rândul unei gâgâlici frumoase, cu o voce aparte, peste capetele colegelor de cor. Plouă, nu plouă, cântă întruna două melodii, ce ți se înșurubează în urechi, mai rău ca viermele-n hrean, de visezi și noaptea cum și-a „luat bundiță nouă”, ori cum „mama-i dusă-n sat cu dorul”, de sughiță în groapă și bietul Coșbuc de-atâta aducere-aminte.

— Privește-o bine! Cât o vezi de mielușea, cu glăscior de clopoțel, de la blănița dânsei ni se trag multe belele. A pus ochii pe ea un gogeamite berbec, cu coarne de aur, și-o urmărește pas cu pas. Ce-or face împreună, dac-or face, e treaba lui - că mioara abia a început să behăie - dar am intrat toți în colimator. Se știe tot, cu precizie de milimetru. Deunăzi, la un festival, un băiat mai șugubăț, a pipăit-o pe una din cor, plimbându-și lăbuța pe fundul ei. Fata n-a mișcat în front și a continuat să cânte *Agnita-Botorca.* La versul: „Să muncim, să construim, țara să-nflorească” - repetat de câteva ori în cântare - idiotul o înțepa iarăși cu degetul în poponeț. Mamă, ce scandal s-a pornit! L-a turnat unul din rândul doi, iar bănuiala a căzut pe capul multora. Pe tâmpit l-au izgonit din ansamblu.

— Pagubă-n ciuperci!

— Nu-i chiar așa, că și-a ras plecările-n străinătate, avantajul nostru esențial!

Orbecăiam. Cu ce greșisem, oare, de m-au „promovat” ober-țuțăr pe lângă un ansamblul artistic, considerat „cartea de vizită a tineretului în țară și peste hotare”?

---

[1] În cor cânta și Marin Constantin, renumitul dirijor al ansamblului „*Madrigal*". S-a impus după Festivalul Mondial al Tineretului, de la Varșovia. Interesant este momentul debutului: după terminarea Festivalului, polonezii au invitat ansamblul românesc să mai concerteze o săptămână; cum doamna care dirija corul n-a mai dorit să rămână, a fost înlocuită cu M.C., la inițiativa lui Ion Florea, ce făcea parte din conducerea delegației noastre.

Clădirea instituției e mare, cu secții multiple, așa că m-am aciuit pe lângă artiști, păstoriți de Nică Ciprian, actor tânăr ce trăia mai mult la umbra părintelui, societar al Teatrului Național și totodată autor dramatic de succes. Aici cuplăraiul e pe față: pe scenă se repetă un fragment sau altul dintr-o piesă, în timp ce, în așteptarea intrărilor, fetele se odihnesc în brațele băieților, care le tot leagănă și le sărută. Ce degețel în fund?! Pierdute în decor, perechile par hotărâte să se înmulțească în legea firii. Întunericul din sală, dă ghes celor refugiați la balcon să se descurce după pofta inimii și nu numai a ei.

La o bere, Nică m-aduce cu picioarele pe pământ:

— Așa-i și la Conservator: băieții și fetele repetă practica erotică până-și găsesc o pereche mai stabilă. Un artist simte nevoia unor trăiri intense și-și scrie singur scenariile, în care se distribuie după cum îi place și cu cine-i convine. Aici, trăiam bine-mersi, până nu l-a apucat boala pe un baștan din partid să știe ce face și cum își mută curul favorita, de unde, vezi, Mărite Doamne, nevoia educației socialiste. Dacă-l doare atât de mult morala proletară, ar trebui să își vadă de nevastă și de odraslele soborului din jurul său, care dau cu mingicuța de-a zvârlită, fără să dăuneze clasei muncitoare și aliaților ei devotați, țărănimea săracă și mijlocașă.

— Plus intelectualitatea progresistă, din care cu oroare facem parte!

— Nu-ți lipsește umorul și, crede-mă, nu-ți vorbeam deschis, dacă Renée nu mi-ar fi vorbit de tine, c-ați copilărit în același cartier.

Într-adevăr, pe Renée Kornester (Cornea) - solistă la Opera Română, plecată peste ani în străinătate, unde și-a continuat cariera muzicală - o știam din „fragedă pruncie”. Era prietenă cu fetele lui Eizig, cu care locuiam în aceeași curte. O botezasem „Iepure-de-casă”, din pricina unei blănițe ce-o purta la paltonaș, și-așa i-a rămas numele. Fată frumoasă, era extrem de cochetă și, pe la cincisprezece ani,

făcea eforturi să pară mai mare, luând ochii și lui Ionel Sarchisian, armăsar de prăsilă.

— Măi Roșule, nu-i zăpăci mințile!

— Cine pe cine zăpăcește? Tu nu vezi cum își face ochii, cum își lucrează genele și sprâncenele, cum se coafează și se parfumează? Și-a scurtat fusta, de i se văd chiloțeii de dantelă la cea mai mică aplecare, când albi ca neaua, când roșii ca jarul, după anotimpul sângelui. O caută cu lumânarea și de lumânare va avea parte.

— E mică, bă!

— Mică unde se cuvine, c-altminteri îi tocmai bună de rindea. Nu-i purta de grijă, că simte singură când trebuie desigilată: *acum e* vremea ovreicuțelor, țigăncușelor și rusoaicelor cu părul bălai, că pe urmă majoritatea devin balabuste, se bașoldesc.

Renée îmi confirmă tot ce mi-a zis Nică Ciprian și adaugă amănunte picante din ce n-ar trebui să se știe, cu rezerve în privința autenticității. Cert e că de la căzutul cu tronc al marelui „necunoscut” - de altfel, știut de toți -, regimul s-a înăsprit, însăși aterizarea mea la ansamblu fiind privită ca atare.

A doua zi merg la Vasile Marin, șeful secției organizatorice de tineret a Capitalei și mă spovedesc. Pe scurt, n-am ce căuta la ansamblu: la jocuri naționale nu mă pricep, teatru nu fac, de cântat nu-mi arde, iar postura de agent de moravuri îmi displace.

Îi cer să revin în sectorul 1 Galben, de unde am plecat. Omu-i de treabă; a fost brutar și n-are ifose de ispravnic, ca mai-marele lui, Florea Chiță, un ins uscățiv cu mustăcioară à la Hitler, de la care a împrumutat și un soi de agresivitate verbală. Vasile Marin mă reține în secție, cu sarcini minore, pe lângă patru sectoare mărunte: S.T.B. (Societatea Tramvaielor București), Gaz și Electricitate, Bănci, plus Uzinele Republica (Malaxa), schimbate după un timp cu sectoarele 1 Galben și Ministere.

Am căzut din lac în puț. Muzica, teatrul și dansul sunt

înlocuite cam peste tot cu nenumărate mitinguri și ședințe, cu improvizate întreceri socialiste, în care pe hârtie toată lumea se întrece cu toată lumea, individual și-n colectiv, dă cu normele de pământ, după exemplul marelui Stahanov[1], unul din sfinții mucenici ai noii puteri. N-aș fi crezut niciodată că tocmai pe tărâmul industriei, care operează cu instrumente avansate de lucru, hârtia va deveni regină, iar plaivazul rege. Cu el se face, desface și se reface totul, mai ceva decât „uite popa, nu e popa”. Rezultatele trebuie raportate și ajustate. Pe Chiță îl deranjează însă profund realitatea.

— Cum să fi participat la ședințe doar 65% din totalul organizațiilor? Mai întrebați, frații, încă o dată la telefon, ce mama dracului!

Lasă că și procentul de 65% este umflat peste măsură, însumând și „participanții” ședințelor neconvocate. Sectoarele sunt din nou consultate, iar ele repetă mișcarea cu unitățile din subordine. De data aceasta, cifra crește la 75%, numai că Florea Chiță nu-i mulțumit:

— Nu se poate, tovarăși. Eu personal am participat la câteva adunări generale - și încă pe neanunțate - unde procentajul a fost aproape de sută la sută. Nu sunt singurul din secretariat care m-am deplasat pe teren, iar constatarea-i aceeași. Mai verificați o dată!

Se dau iarăși telefoane și, în cele din urmă, se definitivează procentul de 87%, cu observația ca pe viitor să fim mai atenți: nici în plus, da’ nici în minus.

Lucid e Nelu Dobrescu, care, rămas la sectorul 1, revine cu un telefon:

— Am recalculat: la noi, din 20.000 de tineri, au

---

[1] Termenul stahanovism provine de la minerul sovietic Alexei Grigorievici Stahanov (în rusă: Алексе́й Григо́рьевич Стаха́нов) (1906 - 1977) care, în noaptea de 30 spre 31 august 1935, a depășit planul de muncă de peste 7 ori, extragând 102 tone de cărbune din mina *Tentralnaia Irmino*, față de norma obișnuită de 14 tone/schimb. De atunci propaganda comunistă l-a folosit drept exemplu.

participat 22 222, bătuți pe muchie.

Sorocinski, un băiat cinstit, dar și lipsit de umor, rămâne nedumerit și cere explicații, enervându-l pe Nelu, prea mucalit ca să se împiedice-n vorbe:

— Ce vi se pare neclar? La ședințe vor fi venit unii cu părinții. Nefiresc e că bateți apa în piuă cu aceleași întrebări. Bună sau rea, prima raportare stătea cât de cât în picioare, că de ne-am fi apucat să numărăm steagurile lui Pristanda procentajul scădea cu siguranță.

— Care Pristanda?

— Cum care? Tovarășul Pristanda, statistician de mare perspectivă!

De fapt, Nelu avea oftică pe Chiță și-l bălăcărea pe unde putea. Totul se trăgea din ziua când îl luase în serios cu recrutarea a 50 de tineri pentru o școală de ingineri. Mai că îi surâdea și lui ideea să se includă pe lista candidaților. A devenit însă reticent când s-a precizat că la selectarea viitorilor studenți nu există restricții în privința studiilor efectuate.

— Merge și cu liceul neterminat?

— Merge și fără liceu, că nu toți au avut bani să meargă la carte.

— Atunci se vor înscrie și absolvenții cu șapte clase primare.

— Buni și cu patru. Important e să fie devotați și s-aibă voință.

— Dau vreun examen?

— La terminarea cursurilor.

— Tovarășe Chiță, ce să termine ăștia, că n-au cum să-nceapă? Din două una: ori se-ntorc să ne spargă geamurile, ori îi vizităm la psihiatrie. Când or da de matematici superioare - obligați să viseze geometria, algebra, trigonometria, ecuații și integrale complicate - amărâții turbează cu tot devotamentul lor.

Clintit de năvala replicii, dar mai ales de neștiutele cărări ale domeniului, Chiță scade la preț: se pare că nu-i vorba

de Politehnică, ci de-o școală de subingineri. Dezamăgirea subțiază lista candidaților, deși, la urma urmelor, nici postura de semiinginer nu-i de colea.

Misterul se clarifică peste o săptămână, când voluntarii din toate județele sunt convocați la Casa Tineretului, pentru instructaj. Acolo le vorbește Pavel Lala, secretar al Uniunii Tineretului Muncitoresc:

— Tovarăși, luați aminte! I-o mândrie să fi miner, dar meseria nu-i ușoară. Plata-i pe măsura efortului depus, dar trebuie să fii cu ochii-n patru, că, de umbli năuc prin galerii și scapi într-o gaură, te duci de nu te mai vezi.

Pe cât de liniștiți ascultă tinerii din provincie - semn că știu unde merg, cu ce se vor ocupa -, pe-atât de buimăciți sunt „studenții" noștri. Când un instructor de la Galben, Kleper, înscris și el pe lista inginerească, spune că n-are de gând să-și schimbe meseria de tehnician dentar cu cea de miner, Chiță țipă. Țipă și Lala. Țipă toți. Țipă și lovesc cu pumnul în masă, ca și cum acest soi de agresivitate le-ar crește autoritatea. Între patru ochi, se comportă relativ normal, de unde s-ar zice că doar în public se încearcă mimarea stilului „revoluționar", impus la nivele superioare de partid. Oricum, discuțiile ulterioare nu pot fi anulate:

— Cum rămâne cu inginerii, nea Florică? De la o zi la alta au devenit subingineri, apoi mineri; de fapt nici atât, fiindcă geanabeții abia urmează să se califice. De s-or califica vreodată!

— Asta depinde numai de ei. Constituția-i valabilă pentru toți. Nimeni nu te împiedică să te ridici prin muncă și capacitate, s-ajungi chiar și academician!

— Așa-i, dar atunci era mai potrivit s-alcătuim direct o listă de posibili academicieni, ce s-o mai ametim cu inginerii.

— Ară, Dobrescule, ară, că doar dosaru-i bun de tine!

Mirosind rostul demagogiei în „politica de avangardă", Chiță avea toate atributele să parvină în clasa

conducătoare, mulțumindu-se în cele din urmă cu gradul de ambasador. Nu oricine putea crea probleme acolo unde nu existau, pentru a le putea rezolva dintr-un foc.

— De unde știi, mă deșteptule, ce număr poartă tovarășul Stalin la picior? Unde ți-e orientarea?

„Deșteptul” era secretarul Uniunii Tineretului Muncitoresc de la „Mociornița”, iar orientarea ce-i lipsea privea sărbătorirea celor 70 de ani de la nașterea mărețului conducător, despre care se spunea că noaptea, când toată lumea doarme, fereastra lui de la Kremlin se scaldă-n lumină, semn că lucrează continuu. Evenimentul din februarie 1948 trecuse pe primul plan al activității, toate organizațiile din fabrici și uzine primind, cu șase luni în urmă, sarcina de a pregăti daruri deosebite. Sediul din Calea Călărașilor devenise un talcioc cu obiecte de artă meșteșugărească, depășind cu mult inventarul magazinelor de consignații. Peste toate cadourile trona o pereche de bocanci imenși, mai pe măsura predecesorului Petru I, țar în muzeul căruia zace și azi o pereche de cizme uriașe, croite, zice-se, de mâna lui.

Ierarhia funcțiilor are necunoscutele ei. Rar să cunoști oameni care să se fi impus prin înălțimea frunții. La niveluri superioare, excepțiile le oferă un Paul Cornea și Petre Lupu, secretari dotați cu o minte ordonată, capabili să poarte un dialog coerent, să vorbească fluent, convingător. N-ar fi singurii. Tineri inteligenți, corecți prin întreaga lor ținută, ar exista cu duiumul, numai că de puține ori sunt săltați în grad, având ceva în plus, ori în minus, ce deranjează ochii celor care iau decizii. Așa se face că la plecarea lui Vasile Marin într-o altă funcție te-ai fi așteptat să fie înlocuit cu un om de nădejde, din aceeași secție organizatorică. Aș! În locul său ne-am pomenit cu o rudă a lui Agamiță Dandanache, pe nume Smogleanu, un monument de gogomănie, pe deasupra și fudul. Ajunseserăm să măsurăm prostia după inepțiile lui:

— Cât de neghiob poate fi?

— Neghiob? Cât doi smogleni la un loc!

Odată, după ce ne-a întrebat dacă știm ce înseamnă „eșarfă” -, semn că vorba-i zgâriase urechea de curând -, a dat citire unei liste lungi de instituții și întreprinderi, cu precizarea numărului de participanți, care, la o sărbătoare de pe stadion, vor purta textila roșie. A urmat o lista asemănătoare, și ea obositor de lungă, cu indicația culorii de galben. Cum în sală rămăsese o treime nestrigată, mulți au insistat să nu citească mai departe, că știu despre ce-i vorba. Zâmbitor, i-a rugat să aibă răbdare întrucât, la urmă, vor avea o surpriză. Și a citit în continuare, până la uimire:

— Și-acum, atenție! Când voi striga la microfon: „Eșarfa sus!”, ce credeți că se va întâmpla?

Cum nimeni n-a scos o vorbă, tot el ne-a dumerit:

— Ei bine, la acest semnal al meu, toată tribuna se va transforma în roșu, galben și albastru, culorile Republicii Populare Române.

— Zău că idiotul ne consideră mai cretini decât el. Ce spui?

— Ce să zic; marfă de camion! Dacă nu citea culoarea albastră, eram demult acasă.

Când se vor fi lămurit și alții cu ce nătărău au de-a face, îl vor transfera la Comitetul pentru Cultură Fizică și Sport, bineînțeles, într-o funcție de conducere, alături de alții care nutreau același vis:

— Să facem ascensiuni la munte și la mare, iar pe piept să ne fluture în vânt insigna G.M.A.[1]

Sistemul „descotorosirii prin promovare” în aparatul de stat, era semipatentat. Peste noapte ne procopsiserăm cu un moldovean blond, Hortopan, băiat cu suflet de aur, dar cu mintea prea odihnită, de unde și expresia: greu la deal cu boii mici. A plecat cum a venit, ulterior făcând carieră în armată (spre norocul lui - și a celor de aceeași branșă - în

[1] Gata pentru muncă și Apărare, complex de exerciții sportive.

timp de pace, când se va ordona deschiderea focului împotriva unor civili răsculați, căci, altminteri, căderea Turtucaiei ar fi fost floare la ureche). Sau poate că mă înșel, grăbindu-mă să judec oamenii după cum erau într-o anume fază a evoluției lor, ceea ce le-ar îndreptăți o judecată similară și în privința mea.

Criteriul „dosarului-beton", iertător de păcate, continua să triumfe, spre paguba selecției naturale de cadre. Isteț la minte, dar cu un caracter deteriorat, Chiță se situa, fără îndoială, cu mult peste statura pitică a unui Smogleanu, dar nu era suficient. Ajunseserăm să-l apreciem mai mult pe Vasile Mușat, secretar ca și el în biroul Capitalei, care cel puțin nu mințea. Fost strungar la atelierele „Grivița" ale C.F.R., avea bunul-simț să nu-și dea importanță, ori să-l ducă mintea la măsluiri. Modest în toate privințele, era dezavantajat și de înfățișare - bondoc, mușchiulos, cu un cap disproporționat de mare față de restul trupului -, încercând să-ți capteze mereu bunăvoința cu un zâmbet ce părea să-ți spună: „nu-mi cereți mai mult, c-atâta pot". Cred că tocmai lipsa de personalitate și supușenia oarbă erau îngerii lui păzitori, întrucât pe parcursul timpului avea să fie promovat în funcții înalte, între care: prim-secretar al Uniunii Tineretului Muncitor, vicepreședinte al Sindicatelor, secretar al C.C. al P.C.R. cu problemele externe, ambasador în Cuba, președinte la Televiziunea Română, prim-secretar la un comitet județean de partid. În această ultimă funcție l-am vizitat la Giurgiu, după ce în vara anului 1969 ne despărțisem la Havana în termeni amicali, cu prilejul deschiderii unei expoziții de carte.

— Vasile Mușat, mai bine de 30% din personalul didactic din județul domniei tale n-are calificarea necesară.

— I-adevărat, dar cu timpul lucrurile se vor schimba.

— Pân-atunci aruncă-ți privirea pe diploma Valeriei Dumitrescu, supercalificată în toate: licență luată cu media 10, semnatară a unei cărți, fată cu articole în presă, pe deasupra și frumoasă, s-o îndrăgească și elevii.

— Cinste ei!

— Nu și inspectoarei voastre generale, care-i refuză angajarea ca suplinitoare într-o comună mai apropiată de București.

— Pe ce motiv?

— Întreabă-ți inspectoratul de învățământ, că eu la peșcheșuri nu mă pricep, dacă-i adevărat ce se vorbește printre dascălii tăi.

Cu vocabula „peșcheșuri”, abia c-am pus gaz pe foc. Care inspectorat, ce absolventă, diplomă, personal didactic, specializat sau descalificat? Toate au dispărut în fața „iubitului conducător”, despre care nea Vasilică s-a pomenit sporovăind din senin, că efectiv nu știam de unde i se trage. Uimirea se va fi citit pe chipul meu că, brusc, Mușat simți nevoia să se bată cu două degete pe fiecare umăr, sugerând epoleții celor care ne-ascultă. Din când în când, își dădea ochii peste cap și punea un deget peste buze, invitație la prudență. La plecare, a revenit din somnul lașității, șoptindu-mi la ureche:

— Scrie-mi pe-o hârtiuță numele fetei și să lase o cerere la Inspectorat.

Teama primului secretar de a nu fi auzit o regăsisem și la alți inși din primul eșalon de partid, grijulii să deschidă radioul când se vorbea în cabinet, cu închipuirea naivă că difuzorul ar putea acoperi vreun dialog inoportun. Groaznic sistem, dacă frica pătrunsese și în membrii conducerii superioare de partid, știindu-se toți urmăriți. Or, din acest punct de vedere, servitorii din casele lor se puteau considera mai liberi, slugărnicia stăpânilor fiind mai acerbă și umilitoare. Slobod la vorbă se dovedea oarecum Gheorghe Pană, vechi mohican al Uniunii Tineretului Muncitoresc, care, ajuns secretar al partidului, ulterior, primar general la București, își prezenta cu cinism ofițerul de escortă:

— Băiat bun și de nădejde; el mă apără și tot el mă cântă!

Nu așa arătau în tinerețe, poate și datorită faptului c-atunci n-aveau ce pierde. De ce și de cine să le fie frică, atâta timp cât, revenit în producție, ar fi avut un salariu mai bun și mai sigur? Mai ales că adesea, în loc de bani, primeau doar timbre de sprijinitori, pe care trebuia să le distribuie singuri. În schimb, n-aveau lacăt la gură.

Într-una din zile, mă cheamă Mușat să asist la o discuție cu un instructor, Vasiliu, de la sectorul 2 Negru, despre crearea unei asociații de elevi, prefațată de constituirea unui comitet de inițiativă, ce se întrunise la Liceul Mihai Viteazul. Presupun că ideea constituirii unei organizații centrale se va fi născut „mai sus”, numai că se ceruse Capitalei să nu fie inertă la acțiunile proiectate în perspectivă. Pe atunci, în afară de Uniunea Tineretului Muncitoresc, mai activau în paralel U.N.S.R.[1] și O.T.S.[2] Organizații de elevi fiinţau în multe licee, numai că activau autonom, în afara unui sistem centralizat. Vasiliu, un tip uscățiv, măsliniu la față și cu un dinte de viplă la vedere, își cam depășise mandatul, chestionând câțiva profesori în privința inițiatorilor, ceea ce l-a obligat să-și mute fundul de la un liceu la altul, după apartenența elevilor. Cu siguranță nu asta i se ceruse, dar, cum era la modă întrebarea „ce e mă-sa, ce e ta-su”, va fi simțit nevoia să împlinească tot ritualul cadristic, de nu i s-o fi părut suspectă însăși fundarea unei noi organizații de tineret. Nu degeaba peste ani avea s-ajungă procuror.

— Tovarășe Mușat, i-am verificat pe toți, mai puțin pe Adrian Daicoviciu din Cluj și pe Theodor Vârgolici din Brăila. Restul, i-am luat bob cu bob: buni la carte, numai că din unșpe vreo șapte sunt haldăi.

— Libertatea de a face propuneri n-are restriști. Da’ tu de când ai devenit antisemit?

— Eu nu-s anti, nici tanti, dar nici ei Gandhi.

---

[1] Uniunea Națională a Studenților din România.

[2] Organizația Tineretului Sătesc.

— Să nu încurcăm lucrurile: inițiativa e inițiativă, iar fixarea responsabilităților va reveni altora.[1]

Și, într-adevăr, peste două luni, are loc o plenară a U.A.E.R.[2], cu delegați stabiliți în liceele din București și provincie, care-și vor alege conducerea operativă[3]. Mulți dintre ei vor primeni rândurile viitoarei organizații cu un spor de calitate. Din păcate, la rândul lor, nu sunt lipsiți de pacostea lătrăturii convenționale, revărsată-n imnuri:

Noi elevii brigadieri,
Înfrățiți cu U.T.M., U.N.S.R.,
Construim triajul nou,
Pe șantierul din Brașov - mare depou.
Veniți cu toții să muncim!
Norma să o depășim,
Țara s-o reconstruim!
La nivelat - hei-rup!
La descărcat - hei-rup!
Tot cu avânt, hei-rup, hei rup!

Peste un an - prin martie 1949 -, firma se schimbă odată cu unificarea celor trei organizații de tineret, sub titulatura prescurtată: Uniunea Tineretului Muncitor, croită după modelul Comsomolului.

Lupu-și schimbă blana, dar năravul ba. Pretutindeni te

---

[1] Comitetul de inițiativă era alcătuit din 12 membri: Andrei Băleanu, Radu Cosașu, Adrian Daicoviciu, Mircea Herivan, Sonia Larian, Theodor Mănescu, Florin Mugur, Cristian Popișteanu, V. Urun, Victor Vântu, Theodor Vârgolici și Henri Zalis, majoritatea afirmați mai târziu în viața literară și gazetărească.

[2] Uniunea Asociaților de Elevi din România, creată în martie 1948.

[3] Petre Gheorghe (președinte), Nina Telescu (vicepreședinte), Victor Tudose (vicepreședinte), Ion Florea (secretar general), din birou mai făcând parte, ca secretari: Theodor Mănescu (organizatoric), Ion Crăciun (cultural), Ion Iliescu (sport), Grigore Condeescu (reconstrucție), Sergiu Costea (administrativ).

afli sub tutela Partidului Muncitoresc Român, unificat după înghițirea Partidului Social-Democrat, organizație tradițională, condusă de Titel Constantinescu. Evenimentul se petrecuse cu un an în urmă, grație trădării unor fruntași ai P.S.D., între care Ștefan Voitec - până deunăzi umil funcționar la o tipografie de pe Sărindar, acum pozând în intelectual cu barbă - și Vasile Ionescu, zis „Plastograful”, după ce la congresul destrămării partidului socialist a dat citire unei scrisori compromițătoare, semnată, chipurile, de Titel Petrescu.

La vremea respectivă, desființarea vechiului P.S.D. putea fi socotită cea mai puternică lovitură dată mișcării muncitorești, în cadrul căruia, de bine de rău, mai exista o democrație de partid, căci, în condițiile date, dictatura, zisă a proletariatului, se extinsese și în interiorul „detașamentului de avangardă”, legitimând, încetul cu încetul, domnia unui singur om. Comedia alegerilor „de jos în sus”, pe baza statutarului centralism democratic, se dovedea o farsă sinistră, listele conducătorilor stabilindu-se în avans... de sus.

— Să-ți spun un secret, dar să taci mormânt: de la Capitală patru vor fi aleși în comitetul central: Florea Chiță, Vasile Mușat, eu și cu tine.

Într-adevăr, la congresul de unificare a organizațiilor de tineret, primii trei vor fi aleși, nu și al patrulea care păcătuia printr-o origine socială „nesănătoasă”, deși, uneori, gradul de sănătate se dovedea labil. Dovadă că tovarășa Elena - fata lui Briceag, cârciumarul din Petrești, devenită mai târziu ditamai „academician, doctor, inginer” -, continuă să fie prim-secretar la sectorul 3 Albastru A, deși săracă cu duhul și anapoda la port.

— Lenuțo, mai piaptănă-te și tu, că noi suntem fete, altceva decât băieții ăștia! o mai trage de mânecă Tanța, instructoare în secția organizatorică, o fată brunetă, cu părul buclat, îngrijit îmbrăcată, din păcate prea grăsulie, în comparație cu suplețea fetelor din jur, nu prea multe la

număr. Unele-s cuminți și trag spre măritiș. Altele echilibrează cu generozitate balanța cererii și ofertei de zi și de noapte. Adi Știr, iapă de rasă, cu o coamă ce-i acoperă spinarea, e încurcată cu Paul Sfetcu - viitor șef al cancelariei lui Gheorghiu-Dej -, dar își mai completează tainul și după zburdălnicia inimii. La mezaninul casei de pe Bulevardul Pache Protopopescu, se aud adesea pietricele în fereastră:

— Nu mișca perdeaua, că-i Sfetcu.

Îl știe după frecvența bătăilor în geam și după răbdarea cu care revine. Băiatul, bine clădit, va fi răzbunat când, aflat la rându-i înăuntru, o vor păți la fel și alții. Nu se supără nimeni: important e să construim socialismul cu un ceas mai devreme, obiectiv major, chiar și în sectorul studențesc, în care am fost transferat de curând. La noua repartiție se șovăie între mine și Ilie Sârzea, promovat din fostul U.A.E.R., unde se numărase printre oamenii de bază, alături de Petre Gheorghe și „Ioni”- cum li se mai spunea lui Ion Florea, Ion Crăciun și Ion Iliescu -, la rândul lor săltați în grad.

Decizia îi aparține lui Ion Gheorghe, devenit între timp prim-secretar al U.T.M. pe Capitală. Calitatea de student nu-i prea inspiră încredere, motiv pentru care ia măsuri preventive.

— Sectorul însumează peste 20.000 de membri, din care mai bine de 85% sunt mic-burghezi. Primul-secretar, Cezar Ionescu, e student la Politehnică, Nasch, organizatoricul, e la Medicină; ceilalți, la fel, sunt ocupați cu școala. De aici nevoia detașării unor cadre care să asigure permanență. La Comitetul Central există o comisie specială, cu Mircea Malița în frunte, cursant și el, dar ierarhic, rețineți, organizațiile studențești din Capitală vor ține de noi. Ca nimeni să nu mârâie, tu mergi la ei în calitate de instructor din partea Capitalei, for ierarhic superior celor din sector. Clar?

Clar și nu prea, deoarece printre cei șase instructori se

numără și Vasiliu, de la sectorul 2 Negru, trimis în reabilitare cu un vot de blam sever, după un scandal cu beție și muieri, soldat cu excluderea altora. Mă uimește cu memoria lui:

— Bătrâne, uită-te bine la mine! Noi ne cunoaștem de pușți. Eram bolnav de tuberculoză și mi se recomandase să merg la munte. Am plecat într-o vară la Predeal fără un sfanț, doar în sandale, pantalon și-o cămașă, fără să știu că acolo-i și frig. Cântam cu un sfert de acordeon în parc și mâncam din mila oamenilor. Ți-aduci aminte de chermeza când ne-au bătut ciobanii că făcuserăm foc în pădure?

Așa stăteau lucrurile, numai că, brusc, mi-au venit în minte alte imagini. Ne aflam la ștrand în Brașov, unde, dezbrăcați, constatasem că toți eram vărgați de bâte, de unde până atunci râdeau de mine: „Te-au bătut ciobanii, te-au bătut ciobanii!” Într-adevăr, stând cu ochii în foc, nu zărisem cine m-a smintit în bătaie, din spate, dar, la lumina flăcărilor, apucasem să-l văd pe Vasiliu pitindu-se după o fată, luată ca platoșă. Scăpat de belea, se scuza că i-a fost frică să nu-i spargă acordeonul, că, vezi Doamne, pielea se reface. La întoarcerea în Predeal, făceam degeaba semne unor camioane să ne ia și pe noi, abia târziu având șansa - n-am mai fi avut-o - să frâneze o mașină militară cu ruși. De urcat ne-am urcat, fără să știm ce ne așteaptă când s-au oprit lângă o pajiște din apropierea Timișului. Muți de frică, am coborât la îndemnul lor, pășind înspre pădure, cu remarca lui Vasiliu, care se tot se hlizea la ruși, doar-doar s-or îndura să ne lase cu țoalele pe noi.

— Pân-aici ne-a fost, frățioare. Aici predăm ceasurile, aici îmi zboară acordeonul, aici vă iau la rașpă, fetelor, de n-om păți-o și mai nasol.

Rușii târau după ei un sac burdușit, zornăitor, ce nu știam la ce le trebuie. Când s-au săturat de mers, l-au deșertat ușurel pe pajiște, acoperind-o cu felurite salamuri, cutii de conserve, pachete de unt, bucăți de brânză, învelite în jurnal, pâine, castraveți și roșii, toate de-a valma, atenți să

nu se spargă sticlele cu rachiu și secărică, printre care se aflau și câteva flacoane de colonie „Diavolo”, gustate cu zgârcenie. Tolăniți în poiană, i-a făcut semn lui Vasiliu să dea drumul la harmoșcă, singurul năpăstuit, căci nouă, care până atunci stătuserăm smirnă precum câinii pe lângă masa stăpânilor, ne-au făcut semn să mâncăm. Adevărată minune, dacă ținem seama de jafurile și purtarea grosolană ce îi caracterizaseră pe unde mai umblaseră. De prea multă civilizație nu-i puteam bănui, căci mușcau din salam, invitându-ne să înfulecăm după ei. Noroc cu acordeonistul nostru și cu repertoriul său reînnoit, clămpănind de zor când *Ociciornîe,* când *Katiușa,* dar și valsuri vieneze, oprite de el brusc, din când în când, cu strigarea:

— Să-mi bag sula-n Harașo!

La care rușii încuviințau din cap, semn că le zice bine.

— Mă Vasiliule. N-am încotro; eu te iau la Casa Studenților, deși o fac cu inima strânsă. Știu însă de la Negrea[1] că tartorul numărul 1 din bulibășeala de la sectorul 2 Negru ai fost tu, că după bairamul organizat de tine, pe unde treceai, pe acolo rupeai șipcile din gardurile oamenilor și că turteai cu capul burlanele de tablă. În lărmălaia asta s-a ajuns la halimaiul din stradă. Să ne înțelegem: la prima abatere zbori.

De zburat, era să zburăm noi, căci seară de seară nebunul își făcuse vad la cârciuma din fața actualei Opere, pe vremea aceea încă neclădită. Se îmbăta din puțin și adormea cu fruntea pe marginea mesei. Se trezea doar când n-auzea taraful cântând, după care, la primele acorduri, soilea din nou. La miezul nopții, cârciuma se golea și lăutarii dădeau să plece. Unde? Cum? Căci băiatul scotea un pistol din buzunar și cerea să cânte mai departe. Țiganii n-aveau ce face și-o luau cu nădejde de la capăt, el continuându-și somnul. Unul câte unul, balaoacheșii se cărau în vârful picioarelor, până când ultimul muzicant

[1] Șeful secției de cadre la organizația U.T.M. a Capitalei.

rămânea cu dibla sub bărbie, să zdrăngăne din cobză, ori cu țambalul în floare. Era momentul când cârciumarul urca treptele Casei Studenților din Plevnei, în podul căreia ne făcuserăm dormitor, să mă scoale, rugându-mă să-l scot din crâșmă. Plecam chior de somn, ordonând țiganului să dispară, în timp ce Vasiliu ne amenința pe amândoi că ne trimite pe cealaltă lume. Rămas fără cântare, mă urma docil pe câmpul dintre cârciumă și Casa Studenților, bodogănind amenințător:

— Fă-ți rugăciunea, Stepka Razin, că ți-ajunge cât ai făcut umbră pământului.

— Mișcă, nenorocitule, că vedem noi mâine cine pune capul pe tăietor.

— Te-mpușc!

— Împușți pe mă-ta, amărâtule, că te-am cules de pe drumuri, ca să mă scoli din somn în miezul nopții.

Nici până azi nu știu de unde atâta curaj, ce mă făcea să cred că n-am ce risca. Poate unde simțisem că prăpăditul n-avea suflet rău. Pe șantierul Casei Scânteii, unde ajunsese președinte de sindicat, zidarii îl îndrăgeau din tot sufletul, datorită sporurilor dobândite pentru munca la înălțime. Când mai târziu l-au promovat în aparatul Comitetului Central, la cadre, mă bucuram cu gândul aplanării unor posibile încurcături, în contul sperieturilor de odinioară. Beat, ridica o tabacheră de pe acoperișul clădirii din Plevnei și, cu mersul împleticit, se ducea la marginea înaltei clădiri pentru a urina dezinvolt, cu tot hăul din față:

— Lichidu-i bun conducător de curent ș-acum eu mă unesc în șuvoi cu Terra. Din pământ am fost făcuți, în pământ ne vom duce.

Stăteam înmărmuriți, privindu-l cum se bălăbăne în exercițiu, până se încheia la prohab și revenea în pod. Aici îl luam la poceală, după ce, în prealabil, îl lăsasem orfan de pistol.

Ne-am descotorosit de el, aducându-l în locul rămas liber pe Nelu Dobrescu, băiat spălat, pe deasupra și limpezit.

În mediul universitar, preocupările de ordin social, moștenite de la vechiul U.N.S.R., rămăseseră prioritare. Mircea Malița și Gipo Ioanid asigurau continuitate, calmi și binevoitori. Apelam la ei îndeosebi pentru soluționarea dificultăților materiale, fiind cei care, oficial, păstrau mereu contact cu Ministerul Învățământului, instituție năpădită din păcate de semidocți, precum și cu sectorul de partid, mai specializat, dar tendențios în sortarea cadrelor. Căminele, cantinele și bursele netezeau liniștea vieții studențești, nu însă și spiritul de frondă la inovațiile reformei învățământului. În acest angrenaj, organizațiile utemiste erau a cincea roată la căruță, de unde și opinia lui Mircea Sântimbreanu în privința planului strategic: „Politica struțului e cea mai indicată: bagi capul în nisip și nu vezi, n-auzi nimic. Te pune naiba să deschizi gura, să comentezi bazaconiile din jur, ai încurcat-o.”

Mai înalt decât noi cu un cap - avea peste 1,90 -, era student la Drept și făcea parte din biroul U.T.M. pe facultate. Despre el puteai spune orice, nu și c-ar fi mediocru. „O lichea simpatică” - îl caracterizau unii, poate și invidioși c-ajunsese asistent încă înainte de a-și fi terminat studiile. Ce i s-ar mai fi putut reproșa nu știu, cert e că băiatul avea un farmec aparte, peste logica argumentărilor, impecabilă. Pus în dificultate de-o decizie lipsită de suport rațional, se mulțumea să închidă cu parșivenie un ochi și să te prevină c-un zâmbet complice:

— „Nu cerceta aceste legi, că ești nebun de le-nțelegi!”

Cinic, dar și prudent, Sântimbreanu tăcuse ca peștele, până nu ne-a măsurat și cântărit îndelung. Îl vizitam mai în fiecare zi în cămăruța ce-o ocupa la parterul facultății, aflată la doi pași de Casa Studenților, unde ne petreceam de regulă timpul. Cu vremea și-a dat drumul la gură, după ce ne amețise vorbind în dodii, în genul: „cine poate - nu poate, iar cine nu poate - poate”, aluzie la faptul că profesorii capabili nu-s lăsați la catedre, în timp ce incompetența este promovată făr’ de folos...

— Odată cu dictatura proletariatului - să ne trăiască -, a fost desemnat ca ministru al învățământului tovarășul Gheorghe Vasilichi, de profesie muncitor petrolist. N-are carte, dar e membru în biroul politic al Comitetului Central al Partidului, în plus și ilegalist, calități ce i-au lipsit lui Spiru Haret. Pe noul demnitar l-am cunoscut când a venit într-o inspecție la Drept. N-o să credeți: om de treabă, lipsit de mofturi, așezat la vorbă, v-o spun fără bancuri. S-a interesat de cantină, a vizitat sălile de curs, a verificat curățenia, iar apoi s-a dus să vadă camerele din cămin și closetele. Să-l bănuim c-ar fi totuna cu strategul care a ras capetele universitare de la Drept și a dictat înlocuirile? Doamne păzește! El, ca și alții, nu scrie, ci doar semnează. În tot ce făptuiește nu-i singur: îl are în spate pe Iosif Chișinevschi, secretar de resort la Partid, alt ilegalist de care depindem. Ca fost tipograf, nici acesta n-are carte și nu poate fi bănuit de strategii culturale. Omul numărul unu, eminența lor cenușie, rămâne Leonte Răutu, staroste peste propagandă și agitație, știință, cultură și artă. Ce face și desface dânsul e sfânt; restul parafează. Peste noapte, de la noi au zburat o droaie de profesori eminenți ca Vintilă Dongorozi, Ion Rosetti-Bălănescu, Mihail Eliescu, Traian Ionașcu, Gheorghe Lutescu, demult intrați în istoria dreptului.

— Plus Istrate Micescu.

— Să fii sănătos! Pe Istrate l-au băgat demult la zdup, ca fost ministru liberal. La vremuri noi, oameni noi. Restructurarea a primenit programa și corpul didactic, prin venirea tovarășilor Erwin Glaser, Israel, Onescu, Schreiber *ejusdem farinae.* Istoria românilor a rescris-o Mihai Roller, mâna dreaptă a tovarășului Răutu, și el la C.C., devenit membru în noua Academie Română, odată cu îndepărtarea altora, precum Blaga. La facultatea unde acum domnește Barbu Câmpina, aproape că ți-e teamă să pronunți numele lui Iorga, Giurescu sau P.P. Panaitescu, izgoniți din bibliografia cursurilor universitare. La Litere s-a lucrat cu

aceleași preferințe, mă feresc să le etichetez, George Călinescu fiind înlocuit cu Ion Vitner. Marginalizarea lui a început mai demult, când i-au fost îndepărtați asistenții - Adrian Marino, Ovidiu Papadima, Dinu Pillat și Alexandru Piru -, profesorul aflând abia la ultimul curs, ținut la începutul lui 1949, că a fost descăunat. Studenții s-au zbârlit și protestul lor a fost atribuit - cum știți - unor provocatori. Să fim serioși: cine pe cine provoacă? D-asta zic: să ne vedem de treabă, că, vorba lui nenea Iancu, n-avem vot în chestie.

De-aș fi evreu, aș avea mari reticențe față de Leonte Răutu, care, în așezarea vieții culturale, cu reprezentanți iluștri în toate domeniile, a dovedit o crasă lipsă de tact în atragerea și folosirea lor. Efectiv, și-a făcut neamul de râs, realizând o atmosferă ostilă în sânul intelectualității românești. Eventualul alibi, c-ar fi făcut-o la comanda Anei Pauker - la acea data factotum în partid -, nu-l absolvă de extrema părtinire - eufemistic caracterizată - de care a dat dovadă în politica de cadre.

Negustorii și meseriașii evrei din cartierul copilăriei mele - toleranți prin excelență și respectați pentru corectitudinea lor - erau cu zece capete deasupra acestui îmbătat de putere, aflat în comerțul cu lumea înconjurătoare sub nivelul lui Herșcu boccegiul.

Dacă oamenii de știință și cultură au rămas pasivi în fața restructurării catedrelor universitare, nu aceeași reacție i-a caracterizat pe studenți. Primul prilej s-a ivit la deschiderea cursului de marxism-leninism în aula Facultății de Drept, noua catedră având ca protagonist pe însuși Leonte Răutu, la obârșie mărunt gazetar de provincie[1]. Participanții veneau și de la alte facultăți, „uniți în cuget și simțiri”, după

[1] După cedarea Basarabiei, unde s-a refugiat și el, avea să devină un umil secretar de redacție la o gazetă de partid din Bălți și, după anevoioase tribulații funcționărești, redactor la postul de radio Moscova, emisiunea de limbă română. Vom reveni asupra biografiei sale într-un capitol viitor.

cum a dovedit-o uruitul ce i-a însoțit întreaga conferință, provenit de la creioanele plasate sub tălpile auditorilor. Cum uruitul va persista și la următoarele cursuri, vor fi mobilizați și oameni din afara universității, plasați din vreme, în așa fel încât să aibă „ochiul câmpului”. Când lucrurile păreau să fi intrat pe făgașul dorit, s-a găsit o altă metodă de protest: un student a adus în servietă un cățelandru, eliberându-l la începutul prelegerii. Umblând printre picioarele studenților luați prin surprindere, scheuna la cea mai mică atingere, însoțită de râsete prelungite. În culisele puterii, urmară alte reproșuri, transmise din grad în grad, implicit la membrii biroului de sector. Cezar Ionescu, de la Politehnică, și Nasch, de la Medicină, spun că pe la ei ar fi liniște, localizând tulburările strict la Universitate. Cât despre nevoia reeducării, dau neputincioși din umeri, susținuți de Nelu Dobrescu:

— Ia să ne mai lase cu educația. Dacă pe Răutu nu-l ascultă, doar un idiot poate să-și închipuie că ne-ar asculta pe noi. Toată zăpăceala s-a stârnit de când cu purificarea catedrelor. Ce treabă avem noi? Sântimbreanu are dreptate: să ne concentrăm pe lucruri palpabile, în ajutorul studenților.

— Până atunci să vedem cum îl putem ajuta pe el, c-a mâncat banii de cotizații de la Drept. Dușmanii lui zic c-ar fi pierdut paralele la poker, prietenii că i-au fost furate în tramvai.

Monseniorul bisericii catolice ne vizitează în vederea unei donații. Oferă Centrului Universitar o cantitate apreciabilă de paltoane, stofe, încălțăminte și alimente, între care dulciuri, cacao și butoaie cu unt de alune.

— În ce condiții?

— Doar cu rugămintea de a fi prezenți la înmânarea darurilor.

Ne despărțim, urmând să-i dăm un răspuns.

Ion Gheorghe nici nu vrea s-audă:

— Nu primim mălai de mătură! Mai bine săraci și cinstiți!

Este imposibil să purtăm o discuție coerentă, răspunsul fiind același:

— Nu primim mălai de mătură!

Cei din comisia de studenți a lui Malița dau din umeri neputincioși, dar cel puțin nu invocă niciun mălai zbanghiu, de care, ca orășean, nici n-am auzit. Mai băgăreț e Gheorghe Pană, din aparatul aceluiași C.C. al U.T.M.:

— Faceți ce zice Moxul: refuzați mălaiul de mătură și luați ce vă dă popa.

— Și să împărțim dania cu monseniorul de față?

— Cu el și cu întreg corpul bisericesc. Dar pe liste băgați activul Capitalei, că ș-așa umblă toți jerpeliți ca vai de ei. De un' să știe popa de unu' și de altu' dacă vine de la Filosofie sau din sectorul Ministere, de la Medicină, ori din sectorul Spitale? Altfel nu ține!

Și totuși... Pentru a nu pierde totul, biroul de sector convine cu înaltul prelat ca 50% din donație să se realizeze în prezența lui și a „studenților", restul împărțindu-se direct în facultăți.

Un cupon de stofă și o pereche de bocanci englezești, buni și pentru Legiunea Străină, îi duc și lui Ion Gheorghe. Ursuz, se face că nu-i vede, deși, din când în când, trage cu ochii la danie:

— Mă băiete, în tine zace-o fibră de anarhist care-ți rătăcește mintea. Nu ți-ar strica să respiri o vreme într-o fabrică, să simți și tu ce-i disciplina muncitorească, de când sună sirena începerea lucrului până la sfârșitul schimbului.

— Când ajuți 500 de amărâți, simțirea-i la locul ei. Decât un refuz păgubos, mai bine un compromis de pe urma căruia rămâne ceva.

— Tanda pe Manda!

— Sau invers!

Ce nu știam atunci era că pe „Manda" o chema Angela, studentă, intrată cu discreție în viața orizontală a primului-secretar. Era fiica unor modești învățători din Moldova și

studia limba și literatura franceză a Facultății de Filologie din București. Căsătorit cu găzărița, Ion Gheorghe își apăra cu prudență idila, dar dorea să-și simtă iubita aproape. De aici ideea de-a o promova, schimbându-mi atribuțiile.

— Uite ce-ți spun: dacă socotești bine, tu nu ești nici intelectual, nici muncitor, ca să nu zic nici cal, nici măgar. M-am gândit să te transferăm o perioadă la „Dinamo", ca secretar - organizație cu 5.000 de tineri - ș-acolo să faci un curs de calificare. Simplu: în șase luni devii bobinator și te-ntorci de unde-ai plecat.

— La ce bun?

— La toate! Una-i să-ți scrie în dosar că ești muncitor și alta-i că n-ai nicio meserie. Lasă că-n uzină capeți ș-altă mentalitate!

— În șase luni!

— Și-n mai puțin. Depinde lângă cine stai!

— Că n-o fi ca la gripă...

— Las-o p-asta! Ce zici de propunere?

— Ce să zic?! Socoteala zilelor o mai fac și altfel: într-adevăr, în șase luni, aș putea fi bobinator, dar, cu puțină ambiție, în patru ani pot deveni inginer, profesor sau dentist. Ca s-ajungi și dumneata la fel, îți trebuie doisprezece ani, de trei ori mai mult. Concluzia? Mă întorc la carte.

— Cu alte cuvinte: tovarăș de drum!

— Să sperăm că nu și pe drumuri!

În ce-l privea, n-avea nevoie să roadă cartea doișpe ani, că, grație academiei militare din Moscova, a devenit - cum am văzut - balșoi general.

Cer audiență la Petre Lupu, care, nesperat, mă primește în următoarea zi, aducându-și aminte de-o discuție mai veche, singura pe care-am avut-o cu el la Snagov, în cantonamentul sportivilor antrenați pentru o competiție internațională de la Budapesta. Mă spovedesc ca la popă, fără să știu că multe date biografice, inclusiv școlare, ne

sunt comune.

— Și cu familia ce relații ai acum?

— Bune cu mama și cu sora, reci cu tata!

— Foarte rău. Gândește-te că te-a crescut, că-i bătrân și că-i rândul tău să-l ajuți!

Îmi promite că va vorbi cu Ion Gheorghe să rămân la Capitală.

— Înseamnă că nu-l cunoașteți. Este de un orgoliu nemăsurat; nu va uita niciodată c-am trecut peste el. Tot ce vă rog e să m-ajutați să obțin un serviciu, să mă pot susține în școală.

O va face cu extremă generozitate, ceea ce va determina pe alții să mă plaseze, peste așteptări, la Banca Națională, unde-s convocat peste o săptămână.

În sala mare din clădirea de vizavi a sediului central de pe Lipscani, la etajul 1, ne vorbește un consilier sovietic într-o românească pocită:

— Tavarașci. A vinit mament rivaluționar di ristornat sistem burghez în finanțî!

Vorbește ce vorbește, după care dă citire noilor isprăvnicii, cu mulți directori generali, directori și subdirectori, ca apoi să treacă la șefii de serviciu, strigați toți ca la catalog și ridicare-n picioare, indiferent de grad. Fără nicio convorbire prealabilă, aflu c-am fost numit șeful serviciului „Dirijarea creditelor”.

În pauză, se apropie de mine un domn între două vârste, se recomandă politicos, cu mențiunea că-i membru în biroul de partid al băncii și că lucrează în serviciul pe care urmează să-l conduc. De ce nu l-a promovat pe el nu pricep. Nu-și stăpânește curiozitatea și mă întreabă ce vârstă am. Când aude c-am împlinit de curând douăzeci de ani, se minunează printr-o ușoară aplecare a capului și adaugă:

— Dumneata știi că la „Dirijarea creditelor” sunt funcționari cu douăzeci de ani vechime în același serviciu?

De unde să știu și la ce folos?! Îi voi cunoaște în

următoarele două zile, când ne uităm unii la alții ca vițelul la poarta nouă. Stau cu o mapă de hârtii aduse la semnat și nu pricep nimic. Nu semnez niciun act, după care pun coada pe spinare și nu mă mai prezint la serviciu. Mi-e rușine să mă întorc la Petre Lupu, devenind șomer din proprie inițiativă. Îmi las colegii și pe mai-marii lor să se descurce cum o vrea Dumnezeu, conduși de-o fotografie: Vasile Luca, noul ministru de Finanțe, cu chipul agățat pe toți pereții, alături de ceilalți secretari ai Partidului Muncitoresc Român. La data aceea, nu-mi putea trece prin minte că cel chemat să revoluționeze sistemul financiar moștenit de la burgheji era și mai neputincios decât mine. Bietul László Luka, fost komintemist, lăcătuș la obârșie, continua să aibă dificultăți în folosirea limbii române, cum am relatat într-un capitol anterior. La părăsirea Moscovei, șovăise mult între București și Budapesta în exercitarea misiunilor încredințate. Și avea de ce, că peste câțiva ani, intra în folclor pe tema penitenciarelor:

— Tu de ce stai în pușcărie?

— L-am înjurat pe Vasile Luca?

— Dar tu?

— Eu l-am lăudat pe Vasile Luca!

— Și tu?

— Eu sunt Vasile Luca!

Cu el au fost condamnați și alți „deviatori”, dar și finanțiști, pentru abuz, ori neglijență în serviciu. Încă un motiv să cred într-un înger păzitor.

Dispărut fără urmă și căutat cu îndărătnicie de bancari, nu se putea ca vestea să n-ajungă și la urechea lui Jean Georges - cum i se va mai spune peste ani generalului, după divorț și căsătoria cu răbdătoarea Angela, altminteri bine mobilată la minte și hotărâtă să se afirme. După ce Nelu Dobrescu liniștește spiritele, precizând că nu s-a întâmplat nimic deosebit, că-i vorba doar de-o opțiune personală în alegerea profesiei, marele șerif se simte obligat să vorbească celor din jur despre nevoia întăririi

vigilenței, pentru a nu mai repeta experiențe triste, cu manifestări anarhice și parșivă propagandă religioasă. Nu contează că poartă-n picioare o pereche de „bocanci mistici” ce-l ferește de zloată.

„Dezlegarea la pește” s-a petrecut odată cu preschimbarea carnetelor de partid, când la Capitală se creează și-o organizație de bază, ca în orice întreprindere, inexistentă până atunci. Ca nou intrat în partid, s-ar cuveni să merg la sectorul 1 Galben, unde se află adeziunea acceptată de celula circumscripției 5. Acolo voi da însă de Leia, ce lucrează acum la cadre. Jenant pentru amândoi, dar, mai ales, pentru răspopirea mea, din care nu va înțelege nimic. Cum și cui îi pot spune că potcovarul de pe Episcopul Radu era un țigan de zece ori mai cinstit decât tovarășul Ion Gheorghe, tentat să mă facă bobinator, numai pentru a se îmbobina mai bine cu franțuzoaica lui?! Mai mult m-a durut însă că nimeni n-a spus o vorbă bună despre mine, ca și cum nu m-ar fi cunoscut.

Renunț la carnet și dispar dintr-o organizație în care am crezut, structurată aparent democratic, dar în realitate croită dictatorial, de sus în jos, pe fundamentul fricii și lipsei de loialitate față de membrii ei. O fac convins că nu mi-am trădat idealul de dreptate socială, ci că am fost trădat.

Șomer și autoexclus[1]!

Sau - cum spunea bronzatul: nici cal, nici măgar.

[1] Un nou carnet îl voi primi peste 18 ani, când unii dintre foștii U.T.M.-iști - ajunși între timp în ierarhia superioară de partid - vor fi surprinși să afle că sunt în afara structurilor politice, deși funcționam ca secretar al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (cu însărcinări editoriale), funcție pe care am deținut-o între 1964 și 1968, anii trecătorului „dezgheț".

IV. ILEGALIȘTI ȘI ILEGALITĂȚI

— Stalin, fi-ți-ar mă-ta a dracului, lasă găinile-n pace și treci încoa’.

Câinele nu le mai zburătăci, veni la comandă și-ncepu să se gudure pe lângă stăpână. Așa-l botezase coana Margareta în zile de război, așa știa că-l cheamă, deși lumea din curte îl obișnuise să răspundă și la numele de Hector. Așa-i spunea și stăpână-sa, numai că la enervare revenea la vechea identitate, iar javra nu profita de schimbarea vremurilor. Mai tulburată era doamna Petre, care, cu ferestrele deschise, n-avea cum să n-audă țipătul femeii. De n-ar fi știut-o că și la partid urlă cu acoperire, ar fi luat-o în focuri, după cum îi era obiceiul: să ridice glasul la toți care aveau ceva de împărțit cu dânsa. S-o acuze de blasfemie nu putea, că n-ar fi crezut-o nimeni, și niciun vecin nu i-ar fi cântat în strună. Cum să te pui cu Margareta, nevasta rihtuitorului, când amândoi erau comuniști din anii ilegalității?! Deși, luați la bani mărunți, habar n-aveau ce-i cu partidul aflat la putere. Nu renunță, totuși, la o dojană blajină:

— Tovarășă Margareta, la nivelul dumitale, m-aș aștepta la mai mult. Când chemi câinele...

— Să-mi lași nivelu’ și câinele-n pace, că nu-s proastă să nu știu unde bați. Potaia-i potaie și conducătoru’ popoarelor e ditamai conducătoru’. Numele meu din buletin e Maghiar Paraschiva și nimeni nu mă ia de Preacuvioasa Paraschiva. Lumea îmi zice și Margareta, tot un fel de Hector, cum îl mai strigăm pe câine. Să nu crezi c-aici ești la percepție să faci ce-ți trece prin minte. S-au mai schimbat și

democrațiile între ele, nu mai e cum crezi tu.

Ar fi știut Petroaia cum s-o răsucească, numai că de când unguroaica își scosese băiatul din închisoare cu intervenția unui tartor din conducerea supremă, înțelesese c-are putere. Nu degeaba se bucurau și cei din celula de partid când lipsea de la ședințe, că, guralivă, le întorcea pe dos.

Cu nea Nicu - bărbatul-concubin de cursă lungă - lucrurile se simplificaseră: nu participa la adunări generale, dând mereu vina pe producție: mort-copt, el trebuie să croiască și să coasă zeci de fețe de pantofi, c-altminteri blochează cizmăria cooperativei, plus că-i singurul din familie ce-aduce o pâine-n casă și trebuie să muncească, nu glumă.

Nu era departe de adevăr. Se scula dis-de-dimineață și stătea cocoșat deasupra mașinii de cusut fără să scoată o vorbă, pornit să scape de caznă cât mai repede. Nu-i ardea de niciun partid, ba mai și mormăia în urma celui venit să-l convoace te miri unde: „La muncă, golane!”. Nu se ridica de pe scaun până nu termina căputele. Abia după ce le da de cap, toropit, înfuleca în grabă ce-i punea muierea pe masă și-apoi valea, la „Măgura Oltului”, adevărată casă de suflet. Aici devenea vertical, aici avea limbariță, aici dădea ceasul înapoi și înainte după vrere. Nu bea niciodată singur, revenind în familie alături de frate-su, Vasile Stoian, fost campion de box, ce stătea la doi pași de Făinari, pe strada Smeului. De-atâția pumni primiți în cap, abia își târa pașii.

— Box ți-a trebuit, Vasilică, de-ai ajuns să te facă nevastă-ta cnocaut c-o mătură pe spinare. Ia și bea, că eu vin aci pe picerele mele și plec cu ele împleticite. Poate că la tine îi invers. Dumnezeu e mare, de l-a sculat pe damblagiu cu „Ia patu’ tău și umblă”, numa’ că-n gură nu-ți bagă. Dacă în ring, pentru fiecare pumn luat în moacă ți-ar fi dat un franc, acum stăteai la bloc ca barosanii, iar fiică-ta ar fi avut căcălău de zestre.

— Nu du’ grija lu’ Jeni, că-i frumoasă și bate la cur o mie de bogătane. Frumusețea ți-o dă Ăl de Sus, averea ți-o aduni și singur. Că la facerea lumii Meșteru’ a fost zgârcit:

rar să vezi un om frumos, deștept și bogat. La bărbați mai merge, dar la femei diferențele contează în balanța frumuseții. D-aia se și zice că bărbatu’ trebuie să fie c-o picătură mai arătos decât dracu’.

— Da’ nu și prost! C-ai încasat atâtea baroase-n deblă, cât o mie de inși într-o sută de vieți.

— Da’ am și dat!

— Rahat! De când lumea și pământu’ contează ce primești, nu ce dai. Ia și bea, că mortu’ de la groapă nu se mai întoarce!

— Nu-i chiar așa. Am văzut toată Europa ș-a scris o grămadă de ziare despre mine, cu fotografii.

— Ai văzut-o cu ochii vineți, încețoșați de sânge, nu din trăsură ca boierii, iar cu ziarele te ștergi la târtiță.

Pe vremea când locuiau și mai la marginea Bucureștilor, în Tei, tot la crâșmă se împrietenise cu un tipograf, Teohari, care la plată băga la rându-i mâna-n buzunar, nu ca alții puși să bea pe sponci. Cum Paraschiva insista să mai bea și pe-acasă, îl obloji și pe el în hruba lor, o cocioabă din paiantă, adăpostită sub un nuc bătrân, la umbra căruia ziceau că stau ca la munte. Cum lacul era la doi pași, femeia pleca la pescarii de pe mal, de unde se întorcea cu un lighenaș de obleți, tăvăliți apoi cu dichis în mălai, sare și nițică fainã, pe care îi prăjea întotdeauna la flacără mare, să fie crocanți, nu fierți în ulei. De buni ce erau, îi servea în tranșe repetate, cu mămăliga și cu usturoiul alături. Nea Nicu îl aștepta pe Teohari să vină de la tipografie, grijuliu să pună din timp sticloanța cu țuică la gheață, contând și pe vinul adus de el. Cu timpul meniul se mai schimbă, femeia câștigându-le inima c-un gulaș și sarmale, tăvălite-n smântână și boia, după gust. Sâmbetele și duminicile vizitele se lungeau până în zorii dimineții, datorită Bertei, sora Paraschivei, care, de când a apărut, a și răsucit mintea omului, dornic ca după o masă bună s-aibă parte și de ceva dulce. Și Berta era desertul potrivit, femeia-șperaclu, în stare să deschidă orice broască din tainițele oricărui

mascul. Nici înaltă, nici scundă, nici slabă, nici grasă, nici frumoasă, nici urâtă, pe deasupra și văduvă, ci doar focoasă, pusă să recupereze tot din ce n-a fost să fie lângă un maior în retragere, când ea s-ar fi dorit mereu pe poziții. După câteva păhărele de mastică, mai mult sorbite decât date peste cap, râdea în prostie de orice, lipindu-se de tine cu dezinvoltură, ca și cum ar fi vrut să te parfumeze cu transpirația ei de femeie bine spălată și limpezită, în contul viitoarei dezmierdări. Nu-și pierdea vremea cu vorbele, dar știa să-ți promită totul din priviri. Lucra ca intendentă la căminul Academiei Comerciale, de unde venea adesea cu cearșafuri și fețe de perne noi-nouțe, ce s-ar fi cuvenit să le înlocuiască pe cele reformate în acte. Prudentă, nu le păstra acasă, ci la soră-sa, depozit de textile subțiat de nea Nicu la crâșmă. Din hâijonealã-n hâijonealã, se obișnui și Teohari să care niscai pachete de la tipografie, lipsite însă de interes comercial.

După-amiezile cu Berta, nopțile cu Berta, după starea vremii: când în căpița de fân din fundul curții, turtită cătinel-cătinel, când la comun, despărțiți de-un paravan indiscret. Până-ntr-o zi când tipograful a șters putina, ca și cum n-ar fi existat.

— Asta din cauza soră-tii, că nu se mai sătura. Băga în ea cât în cuptorul de la „Gagel”. Brutărie-n trei schimburi, să saturi un reghiment.

— Cine poate oase roade!

— Bine zici, c-ajunsese omu’ numai piele și os. Ce-o fi zis băiatu’: dacă în perioada de antrenament îi așa, ce-o fi mai departe? Și-apoi rușinea de-a se fi dat în stambă...

— Că n-or fi fost călugări, s-o facă pe ascunselea.

— Dar nici să fluiere ca sor-ta în timpul exercițiului, cum n-am auzit de când mama m-a făcut. După ce horcăia de ziceai că-și dă sufletu’, fluiera ca lovită de streche, să știe toată ulița când e pe terminate.

— Și-acu ce vrei? Să fluier și eu? Simțea ea ce simțea, de făcea ca trenu’. Eu n-am decât să fluier a pagubă.

S-au ciondănit până-n ziua când s-au pomenit vizitați de-un agent de la Siguranță cu poza lui. L-au recunoscut fără nicio ezitare:

— E Teohari Georgescu, prietenul care m-a dat uitării, că nu mi-a mai călcat pragul. Până mai ieri, beam și noi câte-o țuică, două, după care o ciocănea pe cumnată-mea.

Era atâta limpezime în ochii lui nea Nicu Stancu - de ce nu-l chema Stoian, ca pe frate-su nu pricep -, încât agentul plecă liniștit, pornind s-o caute pe Berta la Academia Comercială.

Cum să nu li se acorde titlul de comuniști din anii grei ai ilegalității, când hruba din Tei fu recunoscută ca locuință conspirativă, depozit clandestin de manifeste ale fostului tipograf, ajuns pe cai mari după August ’44?! Darămite Berta, care purtase tot greul misiunii, transpirând și fluierând pentru derutarea dușmanului de clasă? Fiindcă între timp se măritase, rămăsese ceva mai discretă în privința trecutului revoluționar, răspunzând cu modestie celor din administrația Comitetului Central, unde lucra:

— Nu ne-a fost ușor, tovarăși!

Femeie de treabă, Paraschiva își vedea mai departe de rosturile casnice, după cum bărbatul dânsei continua să slujească cu aceeași credință mașina de cusut și cârciuma. Mircea, băiatul lor - cum l-or fi înfiat iarăși nu știu, că părinții erau necăsătoriți - ajunsese prin propriile diligențe într-o școală de ofițeri. Totul mergea perfect, până într-o zi când a fost scos la raport în careul de dimineață:

— Elev Mircea Arsene, de ce ai părăsit cazarma fără aprobare?

— Am greșit, tovarășe comandant, și n-am să mai repet!

— Unde-ai fost?

— Să vă spun drept?

— Să răspunzi cavalerește, ca un viitor ofițer!

— La bal, tovarășe colonel!

— Ca un vagabond! Miroși de la o poștă, bețiv ordinar!

Cum Mircea nu se trezise încă din mahmureală și, de

când se știa, reacționa cu furie la prima împunsătură de ac, îi și arse comandantului un pumn în figură de-l umplu de sânge!

— Bagaboandă-i mă-ta care te-a fătat, că mai bine făcea un rahat la gard, decât să te-aducă pe lume, idiotule!

Au urmat zile grele de arest, de care coana Margareta avea să afle abia târziu, când, depus la închisoarea militară din Calea Uranus, băiatul aștepta să fie judecat de Curtea Marțială.

— Am să merg la Teohari Jorjescu și văd eu cine pe cine judecă.

Nea Nicu insista s-o pună pe Berta să tocmească afacerea, că tot lucrează în ograda lui.

— N-am nevoie de nicio Bertă, că toată viața nu ea s-a îngrijit de mine, ci invers. Știu eu ce nu știți voi.

La Teohari a ajuns mai repede decât s-ar fi crezut, după ce a fost întrebată la „Informații” cum se numește și ce vrea.

— Mă cheamă Maghiar Paraschiva și-s o cumnată mai veche din ilegalitate, că viu într-o problemă de familie și ne cunoaștem de demult, n-ai grijă mata.

Și știa ce zice, pe ce contează. Primind-o cu bucurie, a ascultat-o cu atenție și nu s-a lăsat rugat. De față cu ea s-a interesat de băiat, s-a dumerit și a dispus eliberarea.

— Deseară îl ai acasă, numai că acolo n-are cum să rămână, c-a făcut-o lată, rău de tot, în văzul întregii școli de ofițeri. Eu zic că-i bine să-l dăm pe mâna Bertei, la economat. În felul ăsta vă aprovizionați și voi mai ca lumea. Tu vorbește și cu Nicu; n-ar vrea să fie ofițer de Securitate? Leafă bună și viață liniștită: îl pun să facă inspecții în teritoriu sau curier diplomatic, să tot călătorească prin lume.

— Asta mi-ar trebui. Doar mașina de cusut îl ține acasă. Dacă scapă de ea, nimeni nu l-ar scoate din cârciumă. Când o fi să moară i-o bag în coșciug, să fiu sigură că nu se întoarce strigoi pe la „Măgura Oltului” sau pe la Moise.

— Că bine ziseși: ce mai face Moise?

— Ce să facă?! I-au luat ăștia prăvălia ș-a rămas chiriaș în casa lui, sus, la etaj. Deși nu primește nicio leafă, e primul care se scoală înaintea chelnerilor ș-are grijă de grădină, că de la prăvălie i-au luat cheile. Dirijează totul din ochi - de la curățenie la pregătirea grătarului -, iar seara băieții îi mai bagă un ban în halatul prins anume în cuiul de lângă bufet. Ei ca ei, zi-mi ce faci tu, cum o duci, că-ți văd poza peste tot.

— Ce să fac?! Cum zice cântecul: „Îmbătrânesc și-mi pare rău”.

— După vereghetă văz că te-ai însurat. Ai nemerit măcar bine?

— Hm! Așa ș-așa!

— Ție ți-ar fi mers bine cu Berta.

— Mie da, nu și ei, că mă băga de mult în pământ și mai rămânea o dată văduvă.

Ajunsă acasă, toată curtea tăbărî pe ea să afle ce-a făcut pe unde s-a dus, de-a primit-o unde-a vrut, ce-a zis ea, ce-a spus el, cât mai pe îndelete.

— Vorbă lungă sărăcia omului; a mers ca pe roate. Ai spate, ai parte: poa’ să ningă, poa’ să plouă, ți se rupe rașpa-n două; de nu, belești ceaprazu’. Deseară Mircea vine acasă și-n curând va lucra acolo sus.

— Ș-altceva ce-ați mai vorbit?

— De-ale noastre. Ilegalități de demult.

— Fire-ați ai dracului cu ilegalitățile voastre bașanchioare. Nu dai bine colțul străzii și te izbești de-un ilegalist. De cei care-au fost la pârnaie, pricep, cum e pitica Iu’ Vaserman, cu farmacia de pe Calea Moșilor, colț cu Ardeleni, sau Moțu, tovarășu’ de afaceri a Iu’ nea Gheorghiță, cu stagiu la Târgu Jiu. Da’ restul? Canci! Au sabotat mașina de război germană la crâșma lui nea Marin Nicolae, de s-au pus martori toți maramoii c-ascultau Radio

Londra în pivniță și că lipeau afișe, probabil tot în beci, că de văzut nu le-a văzut nimeni. Asta da ilegalitate, escrocherie-n văzul lumii. Nu zic că n-o fi existat și ceva sămânță de comuniști, da' pe la noi prin Obor nu s-au pripășit, fratele meu. Mai ilegalist am fost eu și Grigore, șoferul lui Cristescu de la Siguranță, care coboram la ovreii popriți la răcoare, de le duceam pe blat țigări, potol și lenjerie, ba chiar și scrisori. Ei au intervenit să nu ne salte de-acasă, când i-a băgat în anchetă pe toți angajații poliției.

Nae Bujoreanu putea să vorbească întruna și să fabuleze câte în lună și stele, fericit că-i ascultat. Avea odaia lipită de atelierul lui Vasile Giugiu, care, când pornea strungul, îi scutura toate oalele de pe perete, agățate ca și hainele, că, în afară de-o somieră și o măsuță, nu dispunea de vreun dulap. De altfel, să fi fost și piese Biedermeier, tot n-ar fi avut unde să le înghesuie. Noroc cu magazia de vizavi, unde Ilona gătea pe un primus și unde se mai spălau în albie. Cu Vasile se înțelegea bine, mai ales de când acesta se angajase la o cooperativă meșteșugărească, ce-l ținea departe de atelier, pe la restaurante și cofetării, ocupat cu întreținerea aparatelor frigorifice. Întâmplarea făcuse ca în drumurile lui Nae să se fi întâlnit cu Mihaela, fosta ibovnică a lui Giugiu. Curios din fire, n-o scuti de întrebări, având grijă să-i povestească tot ce pățise strungarul după căsătoria cu fata tâmplarului de pe Colentina, ca și nuntașii, ajunși, după strigarea darului și ciorba de potroace, la spitalul cu același nume. Cum moartea lui Deftu o impresionă până la lacrimi - nu putea să uite ce frumos se purtase întotdeauna cu dânsa -, avu grijă să reia povestea, scornind de fiecare dată întâmplări ce le-ar fi cimentat prietenia. Bineînțeles că nu putea să omită intuiția lui dinaintea căsătoriei de pomină, pe care, chipurile, i-ar fi împărtășit-o și lui Deftu.

— Doamnă Mihaela, mi-e jenă să vorbesc despre mine, da' n-am încotro: eu sunt detectiv de zile mari, meserie avută în sânge încă înainte de-a mă naște. La mine n-a fost

profesie, ci pasiune, n-a fost obișnuință, ci chemare sacră. Nu-i o întâmplare că țara m-a folosit în misiuni peste hotare, unde ai de-a face cu vulpoi versați, ca ăi de la Scotland Yard, Biroul 5 Francez, Gestapo, Bigul belgian, GPU-ul rusesc, ori mafia siciliană. Dezastru! Trebuie întruna să dansezi pe cioburi de sticlă, să faci pe prostu': usturoi n-ai mâncat, gura nu-ți miroase. Totul pe intuiție și reflexe, să ți se înroșească mereu hârtia de turnesol, mai ceva decât la metempsihoză. Cum putea tocmai mie să-mi scape mascarada cu virginitatea Vasilicăi? A fost suficient să mă uit în ochii ei - când m-a trimis Vasile să le dau socrilor invitațiile de nuntă, să le împrăștie pe la neamuri. Ca la Rontgen, am văzut-o, scuzați, și prin chiloți. Putoarea a simțit cu cine are de-a face ș-a lăsat ochii în pământ. N-avea cum să-i meargă cu un psiholog experimentat în detectivistică aplicată. I-am zis atunci amicului meu, Dumnezeu să-l hodinească: coane Deftule, asta nu-i fată mare nici în urechi. Dacă mă mai uit o dată la ea, îți zic și câte chioretaje a făcut.

— Ce să spun, domnu' Bujoreanu? Nu știu ce socoteli și-a făcut Vasile, că-s sigură că nu s-a luat după inimă.

— Nicidecum, mai degrabă după poziția astrelor, c-o fi avut casa în Saturn, nu în Venus -, dar unde nu mă pricep foarte bine nu mă bag. Știu însă ce i-am zis lui Deftu, când Vasilică și l-a luat de naș: „Boierule, nu ține figura. Ăsta până la urmă tot cu Mihaela rămâne, cu ea moare de gât.

— Ce să rămână cu mine, c-am ajuns de râsul lumii. A fost al doilea bărbat din viața mea și l-am socotit de zece ori mai bun decât pe primul. Acu îs mai rău ca frunza pe apă: acasă n-am cum să mă întorc, că mă știu măritată, iar p-aici stau la ușa unor străini.

Mihaela nu mințea defel în privința cumințeniei. Numai rușinea o împiedica să se întoarcă-n Predeal, unde se aflau părinții și frații ei, supărați ș-acum că fugise cu un necunoscut, că nu i-a chemat la nuntă. Și-au zis că i-o fi fost jenă cu ei, că-s oameni simpli, muncitori, dar cu gospodărie

frumoasă. Nu mai departe casa de zestre, făcută în mijlocul curții, tocmai pentru a fi închiriată în sezonul verii și al iernii, când oamenii veneau la odihnă sau la ski. De când a plecat de-acasă, n-a mai pus piciorul pe-acolo. Degeaba maică-sa îi atrăsese atenția să nu se încurce cu vreun turist:

— Fii cu ochii-n patru, mămică, și ține-i la distanță. Ăștia de vin prin sindicat cu bilete de odihnă, stau cât stau și se duc. Toți sunt puși pe distracție. Petrec ce petrec și-și iau tălpășița, iar proastele rămân cu buzele umflate, dacă nu și cu burta.

De păzit se păzise, nu întinsese coarda, în afara unor nevinovate plimbări prin parc și a dansului de la baluri și chermeze, unde mergea însoțită de frați. Dar acum, când dădu de-un doctor ce se îndrăgostise orbește de dânsa, care nici n-o sărutase și-o ceru de nevastă din prima zi, unde și când să mai găsească? Nu ea avea îndoieli, ci dânsul, frământat că-i cu zece ani mai în vârstă și c-a mai avut o nevastă, cu care, nefericitul, trăise ca-n sânul lui Avram, până nu pierise într-un accident de mașină. Zicea că Mihaela semănă leit cu dânsa, de unde și sentimentul că întâlnirea de-acum are semnificația unei miraculoase revederi.

Douăsprezece zile au trăit ca-n basm și nu-i cu mirare că, la despărțire, a simțit nevoia să-l conducă la București, să vadă unde vor locui după căsătorie, mai ales că doctorul spunea că stă în apropierea gării și că vizita ar fi între două trenuri. A plecat și dusă a fost. Disperarea părinților de a nu ști nimic despre dispariția fetei a curmat-o după trei zile, asigurându-i că n-o duce deloc rău, că iubește și-i iubită, că în curând urmează să-i cheme la nuntă.

— Deocamdată mai multe nu vă pot spune, decât că-i medic și că-i mai în vârstă cu zece ani decât mine! Dar pentru mine nu contează.

O vreme a fost bine, până când gărzile la spital, repetate la nesfârșit, au scos-o din țâțâni. Pleca de-acasă treaz și se-

ntorcea beat, de fiecare dată pus pe scandal. Mai mult, ajunsese s-o și bruscheze, pentru ca a doua zi să nu-și amintească nimic din ce făcuse. Pe zi ce trecea, prin toată comportarea lui, doctorul se dovedea la rându-i bolnav. Noroc că nu-și pierduse răbdarea să-i vorbească și să-i explice câte ceva din tainele meseriei:

— Astăzi am instituit pneumotorax la doi amărâți. Habar n-ai ce parșivă-i tuberculoza: te roade pe nesimțite. Semnele bolii apar mai târziu, cu o tuse uscată, transpirație ușoară și temperatură mică. Majoritatea oamenilor n-o iau în seamă și se pomenesc cu ditamai caverne în bojoc, mari uneori cât pumnul.

— Și eu am avut o mătușă care dădea sânge pe gură.

— Ei, o hemoptizie poate să fie și norocoasă, că excavația s-a nimerit să fie lângă un vas de sânge și deconspiră boala, în cazurile astea, institui pneumotorax, adică turtesc cu aer un plămân, după ce în prealabil am intervenit cu un Jacobeus; adică fac două incizii: pe unul introduc un tub prin care văd ce lucrez, printr-altul instrumentul cu care tai blidele ce leagă adesea plămânul de pleură. Turtind un plămân, cu timpul rana se închide, nu mai e solicitată de respirație. Ai priceput?

Mihaela nu înțelegea nimic și, în loc de răspuns, îl strângea la piept, mândră de el. Din cauza asta îl mai și ierta, înțelegătoare când, după-amiezile, pleca să-și vadă operații.

Certurile se întețiră însă după ce fata află că, din întreaga clientelă a chirurgului, ea era singura persoană care nu știa că doctorul nu-i doctor, ci magazioner la Spitalul Viting, de unde își căra halatul și bonețica la spălat, pachete de vată și medicamente. Cum căsuța în care locuiau pe Grivița era la doi pași de spital, nu o dată îl condusese sau îl luase de la serviciu, așa că n-avea niciun motiv să se îndoiască de profesia lui. Ca să nu spun nimic de ușurința cu care se pronunța despre bolnavii și operațiile lui. Dracul o pusese într-o zi să-l caute la spital, unde fu îndrumată jos, la

spălătorie.

Bărbatul s-a mâniat la culme și a bătut-o cu furie de față cu spălătoresele, care abia au scăpat-o din ghearele lui. A alungat-o apoi pe scări, ca ultimă soluție de-a ieși din încurcătură:

— Să pleci, fire-ai a dracului de țoapă, să nu te mai văz înaintea ochilor, că, dacă mai pui piciorul în curtea mea, acolo te-ngrop!

Pe stradă a întâlnit-o Vasile, cu batista la nas, plină de sânge, și plângând în hohote. Așa a ajuns la el, fără să-i spună prea multe, decât c-a fost măritată cu un bărbat brutal.

La birtul din Piața Matache Măcelaru[1], unde poposiseră, Nae Bujoreanu o ascultase într-o muțenie absolută, vorbind doar când s-a convins că n-are nimic de adăugat:

— Dumneata cum stai cu școala? Ai urmat ceva, ai întrerupt, ori n-ai început deloc?

— Patru clase gimnaziale, că mama zicea c-o fată n-are nevoie de carte, ci de zestre, să-și vadă de gospodărie și copii. D-aia mi-au făcut un rând de case, cu patru odăi la parter și patru la etaj, de închiriat pe sezon. De fapt, de-a lungul anilor am avut parte de aceleași familii din București, vara și iarna, iar banii de pe chirii dădeau venit mai mult decât o leafă.

— Am înțeles toată istoria și geografia momentului, care mă ghidează în trei direcții; prima: va trebui să mă fac luntre și punte s-ajung la părinții tăi, să-i pregătesc cu ce-a fost și ce urmează. Da’ pentru asta trebuie să cunosc mai

[1] Piața „Matache” din București se află la intersecția Căii Griviței cu Calea Buzești, renumit loc de tranzit al comercianților de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Printre ei se afla și măcelarul Loloescu Matache. Acesta și-a început afacerea după Războiul de Independență, către 1879, când au început să se construiască vestita hală Matache. La acea vreme, intersecția Căii Griviței cu Calea Buzești se afla la marginea orașului. La 18 ianuarie 1948, Piața „Matache Măcelaru” devine piață de stat cu numele de Piața „Ilie Pintilie”.

multe despre ei, pentru a ști cum îmi acordez pianu’ în vorbire. Tata cu ce se ocupă?

— Are un atelier de tinichigerie, vizavi de drumul care duce spre Clăbucet, unde lucrează cu doi frați de-ai mei, până-n douăj de ani, mai mici decât mine, care împlinesc douăjpatru.

— Mulți înainte! De merg acolo - înțeleg că am un’ să trag - le explic situația în termeni intelectuali, ca să știe de la început cu cine au de-a face. Bineînțeles, trag cortina peste ce nu se cuvine zis și abia la urmă îi liniștesc cu concluzia finală: fata s-a căsătorit presată de împrejurări - nu era timp de panglicărie în familie -, mariaj di granda, culminat cu un divorț și mai di granda. Doctorul, îndrăgostit lulea de Mihaela, își dă și-acuma cu pumnii în cap, rugând-o să revie. Cauza despărțirii? Abuzul de pileală contra-cronometru! Doctorul își făcuse obiceiul ca după fiecare operație să se spele pe mâini cu spirt de nouăj’ de grade, din care mai dădea pe gât o litră, să se dezinfecteze și pă dinăuntru, de ajunsese să-i tremure mâinile ca la epileptici. Unde pui că, la vizită, bea la rând cu bolnavii abia cusuți pe burtă: caz de pușcărie.

— Doar mama, săraca, m-ar înțelege, supărată pe tata c-a luat drumul cârciumii - drept e, numai seara, după ce închidea atelierul.

— Tu ascultă mai departe, să vorbim la nevoie aceeași limbă: ca să-i liniștesc total, o să le zic că directorul spitalului, putred de bogat, ți-a propus căsătoria, numai că tu l-ai refuzat, săturată de doctori, că mai curând preferi un meseriaș ca taică-tu, harnic și cinstit, ori să te-ntorci în Predeal, că nu ești de izbeliște. Mișcarea doua: să-l ierți pe Vasile și să te întorci la el. Îl știi și te știe. Aici nu-i de discutat. Și-acum întrebarea esențială: în prezent unde stai? Ca să nu spun cu cine stai, că prea fericită nu te văz la față. Sau e secret?

— N-am secrete, domnu’ Bujoreanu. Stau la un prieten din Predeal de-a lu’ tata, domnu’ Viscan, un acar de la

C.F.R., cu care în tinerețe bea seară de seară, de-i scotea mama cu mătura din crâșmă. Asta până l-a arestat, de i-a dat drumul din închisoare, după ’44, și înălțat în grad, pentru merite antifasciste.

— Alt ilegalist! scăpă printre buze Nae, după care adăugă: Da’ ăsta ce dracu’ a mai făcut? Că băutura și închisoarea nu se pupă!

— Dimpotrivă, de la ea se trag și pușcăria, și procopsirea omului de care vă vorbesc. Nea Viscan a băut gârlă într-o seară și, beat pulbere, a tras un tren german cu muniții pe linie moartă. Nemții au vrut să-l împuște, dar l-au făcut jandarmii nevăzut, numai că l-au predat poliției, de unde l-a preluat Siguranța. A bătut la el ca la fasole, să afle cine l-a pus, cu cine mai e în legătură, dar nimic. Ce să scoată de la el, dacă n-avea ce să spună? La proces s-a ales cu 20 de ani condamnare - doar atât, fiindcă s-a luat în considerare că în momentul faptei și arestării era beat-cui. În închisoare a devenit comunist, iar la eliberare colonel. L-ar fi ridicat mai sus, dar nu-l ducea capul. Așa, ca militar în vreme de pace, mănâncă o pâine bună.

— Unde lucrează?

— Dracu’ știe! Stă în București, da’ pe mine m-a așezat la o vilă din Snagov, unde nu fac nimic, decât șterg praful când m-anunță la telefon că vine cu familia sau cu prietenii să petreacă. O dată pe lună, iau cursa de la autogară și vin în Capitală după leafa. Mică, dar bună!

— Dă-mi adresa și, când va fi cazul, te caut.

— E simplu. De la poștă faci la stânga, pe marginea lacului, a patra casă, tot pe stânga, vizavi de popa Georgescu, pe care îl știe toată lumea.

La Predeal, Nae a plecat pentru o zi și s-a întors după patru. Cam tot atât au durat și pregătirile. O zi i-a trebuit să-și spele costumul cu ciuin, apoi altele să se usuce, să-i prindă la loc căptușeala, să-l calce și să mute nasturii de la haină, că-i venea mare, să strângă betelia la pantaloni, că-i

plecau în vine, și din nou să-l calce, având grijă să coasă batista pe dinlăuntru buzunarului de la rever, în așa fel ca jumătate să cadă în afară, fără s-o piardă. Mai greu i-a fost cu pantofii, pe care, oricât i-a frecat și scuipat pe bombeuri să-i lustruiască, tot răpciugoși rămâneau. Până la urmă n-avu încotro și porni în căutarea boccegiului, cu scop dublu:

— Ascultă, Herșculețule, cum stai cu finanțele, ai ceva la teșcherea?

— Da' ci ti privește? Nu poți dormi noaptea, dacă nu știi ci capital am?

— Te rugam să-mi dai vreo doi poli de tren, până la Predeal, că peste trei zile primește Titi pensia, că mă girează el.

— Da' di ci așa lux, să merji cu trenu'? Ci să-ți spun?!... Ca măine ai să vrai să circuli cu avionu'! Omu' mai umblă și cu ocazia, ori nu-ți placi să ti transporți cu camionu'? Cu cinci lei ti duci cu bagaj cu tot păn' la Brașov și-n banii ăștia iai și aer pă dijaba. Ș-apoi Titi are o dublă funcție: o fost potcovit ca risponsabil de stradă - di umblă ca o mișighină s-anunțe lumea ci vrai și ci nu vrai di la Primărie -, da' tot el adună și cotizații pentru biserică, un leu di familie. Să-ți dea din sumă, că d-aia-i biserică creștină, s-ajute ș-un sărăntoc ca tini, nu să-l lase la măna unui mozaic. Da' ci treburi învărți atăt di diparte?

Când află că se duce la Predeal s-o viziteze pe Mihaela - scop invocat de Nae pentru a nu-i povesti toată tărășenia - se îmbună dintr-odată:

— Vai, vai, ci minune di fată. Bomboană, nu alceva. O dată n-am intrat în curtea lu' Vasile, fără să mă invite la o cafea, să m-asculte despre afacerile mele. D-aia când dădeam di-o piesă mai di mătase sau di catifea, ori o pălărie cu voaletă - cum nu se mai poartă azi - ei i-o dădeam, aproape pi gratis, fără comision. Să nu uiți să-i predai multe complimente di la Herșcu. Iar noi ni socotim așa: îi dau lui Titi zece lei - că el îmi devine debitor, nu tu - și am grijă să-ți completez inventarul pi datorie, c-o

pereche di pantofi di lac, cu cap di rățoi, cum purtau cândva boierii, doar puțin mai mărișori - portabili însă, dacă bagi la vărf nițică vată -, plus niște bretele, să-ți agăți nădragii, să nu rămăi pi parcurs în izmene, niște mănuși albe di piele, o finețe, ș-o pălărie verde di borsalină, pi care poți să și stai, că se reface la loc. Ai s-arăți ca un ginere, scos din cutie.

Mai bine zis: din camion, unde, până la destinație, l-a bătut vântul mai bine de patru ore, de se îmbrobodise la gât, când a simțit că i se-ngroașe glasul.

Ajuns în Predeal, lui Nae nu-i venea să creadă unde nimerise. Casa la ușa căreia bătuse era arătoasă, bine îngrijită, gospodărie în toată regula, iar părinții Mihaelei extrem de ospitalieri. Le spuse că-i în trecere și că venise să le transmită urări de bine din partea fetei. Atât a trebuit să adauge: că-i vecin cu ea și că-i angajat în administrația spitalului unde lucrează și doctorul, că predelenii nu l-au mai lăsat să plece, curioși să afle cât mai multe lucruri despre fiică, despre bărbatul cu care-și împarte traiul, despre tot ce o înconjoară, în cele mai mici amănunte. La rândul lor, au simțit nevoia să-i arate toată gospodăria, începând cu casa mare de la stradă, unde locuiau părinții și doi băieți, apoi casa de zestre a Mihaelei, cu opt camere de închiriat, și sfârșind cu atelierul din fundul curții. Până să reia discuția, mult prea înghesuită ca gazdele să nu simtă nevoia amănuntelor, se și văzu cazat într-o cameră spațioasă, că omul de pe drum mai trebuie să și se îmbăieze, să se odihnească nițel, după ce ia masa, la care a fost invitat.

— Mâncăm deocamdată ce-avem - și, slavă Domnului, sunt de ajuns -, ca deseară să ne îndestulăm mai special.

După câteva pahare, Nae a intra în elementul lui, toți fiind ochi și urechi. Fata? O splendoare! Fericită și invidiată de toți. Nu-i lipsește nimic, iar în casă are două slujnice, pe care le dirijează cum poftește. Doctorul? Un mare specialist, cu mâini de aur: pianist ar fi trebuit să se facă, după cum

taie și coase. E un medic atât de bun, că pe mulți i-a întors de la poarta cimitirului. Înoată-n bani, dar, nenorocire, are un cusur: băutura. Fata l-a iertat o dată, de două ori, dar a treia oară a terminat cu el definitiv. A dat cu el de pământ de nu s-a mai văzut. Griji n-are, c-a primit multe cereri în căsătorie. Numai că, deocamdată, nu vrea să audă de măritiș. Bine c-are din ce trăi, c-a mai pus deoparte un ban, că n-a fost proastă să risipească tot ce i-a căzut pe mână.

Descrierea nunții a pus capac întregii povestiri, făcându-i pe bătrâni să ofteze:

— Vedeți, dom'le Bujoreanu, aici îi marea supărare. Ce-a făcut a făcut, nu se poate întoarce, deși, ca părinți, am fi avut și noi un cuvânt de zis, ori măcar să ne bucurăm, dacă știam unde-a nimerit. Am spus că s-o fi temut să n-o oprim, deși, la urma urmei, ea se mărita, nu noi. Da' ca părinți să nu fim la nuntă, așa ceva n-am pomenit decât la pușcăriași - când se căsătoresc după gratii -, de-a trebuit să mințim oamenii c-am fost la București, c-am petrecut trei zile și trei nopți. Nu spun de neamuri, care ne-au reproșat că nu i-am chemat: „S-a urcat scroafa-n copac, de vă lepădați de noi ca de Satana!" Ne-a durut și încă ne mai doare sufletul, domnu Bujoreanu!

— Stimată doamnă, dacă nu vă puneți în pielea fetei, nu pricepeți nimic. Totul s-a tras de la logodnă, când bărbații au venit îmbrăcați cu redingote și jobene pe cap, iar femeile în malacoafe. Fata s-a speriat și-a zis: dacă la logodnă vin încliftați așa, la nuntă cum se vor mai înțoli? Atunci a făcut imprudența, mare nesocotință, să vă motiveze lipsa c-ați fi duși în străinătate, cu obligații la trei consulate. Atât de secrete, că nici ea nu știa dacă sunteți în Franța, Suedia sau Argentina. Eu, Nae, care am fost acolo, o înțeleg suplimentar: deși eram într-un superb costum englezesc, cu cămașă dejalen și papilon, m-am întors din ușa salonului - unde se dansa după muzică clasică -, și vira acasă. Repet: îi înțeleg jena de-a nu vă pune pe dumneavoastră, nu pe dânsa, într-o postură delicată, că nu v-ați fi simțit bine

deloc, luați pe nepregătite, cu toalete, dansuri și langaje de specialitate. Ca să nu insist asupra invitaților de-aproape și de departe!

— Chiar: în afară de-ai casei, cine a mai fost la nuntă?

— Pff! O lume plină de-ambasade, stimată doamnă! Ce să mai vorbim!?

Revenind în Capitală, o vorbă nu i-a spus lui Vasile, mulțumit să-l întrebe doar de departe, când l-a văzut plouat:

— N-ai să crezi, coane Vasilică! Azi-noapte am visat-o pe Mihaela. Harnică și politicoasă ca totdeauna, părea și mai frumoasă, că nu poți zice că nu era... Mata ce știi de dânsa?

— Știu pă dracu': fuse și se duse!

— Piesă rară, de colecție! Așa ceva se ține obligatoriu în evidență!

— O fi, nu zic, numai c-acum caută acu' în caru' cu fân! Zece polițiști nu i-ar găsi urma.

— Nu și unu' ca mine, cu dezlegări de cazuri clasate, cu morți aparente și operații plastice, făcute special pentru pierderea identității. Gândește ce vrei, dă-mi comanda s-o studiez și ți-o aduc pe Mihaela în dinți. Să nu m-ajute Dumnezeu, dacă mint.

*

— Măi Gheorghiță, vremurile s-au schimbat și se schimbă mai acătării decât mersul trenurilor. Toată viața-i o călătorie, de la naștere până la moarte, dacă nu și după. Cine rămâne pe peron să-și păzească valiza goală n-ajunge nicăieri. Cel care se urcă în vagon are cel puțin șansa de-a-și pierde urma.

— Cu condiția s-aibă o destinație. Că una-i să călătorești și alta-i să vagabondezi.

Pătrunjenaru-Moțu nu mai venise de mult în vizită. Nu pentru că s-ar fi dezis de vechiul partener de afaceri, ci

pentru că treburile de la Consiliul de Miniștri îl prinseseră mai mult decât crezuse când acceptase să lucreze în calitate de consilier al primului-ministru. La prima vedere, era un nonsens, atâta timp cât instituția nu-și păstra atribuțiile, concentrate acum la Comitetul Central al Partidului, adevăratul laborator al deciziilor de stat. Numai că tocmai latura formală a lucrurilor - ca să nu spunem salvarea aparențelor în raporturile Consiliului cu instituțiile similare din alte țări - îl reținea peste așteptări. Solicitările din afară erau atât de diverse, încât îi înmulțiseră legăturile oficiale cu ministerele de resort, între care Externele și Internele erau prioritare. De aici și creditul dobândit în ochii unor puternici ai zilei, care nu o dată i-au propus să se transfere pe lângă ei. Prin tot ce gândea și făcea se dovedea mai mult decât necesar, în comparație cu alți colegi, precum Dumitru Pojocaru, la obârșie croitor, acum ofițer de Securitate „acoperit” cu funcția de director al secretariatului. De unde nu-i nici Dumnezeu nu cere, motiv pentru care, în afară de gestionare hârtiilor, Petru Groza îi cerea acestuia servicii pe măsura posibilităților, precum confecționarea de amuzament a unei bănci cu picioare de cauciuc, asemănătoare celor din jurul terenului de tenis, pentru unii invitați și invitate, condamnate ca la ședere să se ducă de-a dura. Alteori, să înzestreze cu o muzicuță perna unui fotoliu din biroul de lucru, care, la așezarea unei persoane, s-o facă să roșească la producerea zgomotului.

— Cine stă azi cu mâinile încrucișate își merită soarta.

— Lasă, Moțule, c-au grijă alții să ți le pună pe piept. Tu în ce țară trăiești? Că ai mașină la scară, bravo ție, dar când mergi pe picioarele tale chiar nu vezi, n-auzi ce se petrece în jur? Încotro să te-ndrepți?

— Oriunde, numai împotriva vântului nu. La venirea rușilor, Stalin l-ar fi dorit pe Maniu premier. Bolșevicii nu erau atât de proști să nu știe că Partidul Comunist îi o biată uliță pe harta politică a României, pe când țărăniștii fuseseră dintotdeauna populari și majoritari, oricum de

stânga, față de dreapta liberală. Nu degeaba l-au trimis în secret pe Vîșinski să-i ofere mandatul amintit, numai că Baciul de la Bădăcin s-a lăsat greu, obișnuit să tergiverseze, să pună condiții, ca și cum noi, cu teritoriul ocupat, am fi putut impune ceva. În comparație cu el, Groza, cândva și el țărănist, ba chiar ministru în administrația averescană, nu însemna nimic. A înțeles însă că s-au schimbat vremurile, că rămân în picioare doar cei care se uită înainte, nicidecum înapoi. La fel au procedat și alți oameni politici, ca Tătărăscu, Anton Alexandrescu sau doctorul Lupu, oameni înțelepți, ce-au înțeles că țara nu poate rămâne fără păstori.

— Fără câini la stână, că, după cum văd, ciobanii-s alții, dacă ne uităm la pozele de pe pereți. Nu ăi de spui tu au sădit vrajba în neam, cu ura unora împotriva altora, de-o numesc luptă de clasă. Stăpânii-s stăpâni și slugile-s slugi.

— Comerț, Gheorghiță, comerț.

— Comerț de sclavi, dacă omul a ajuns să n-aibă niciun preț.

— Mă mir cum tu, cândva ditamai comerciant, nu miroși cererea și oferta. Ovreii, care de cinci milenii fac negustorie, au simțit din aer direcția vântului și nu s-au așezat de-a curmezișul. Toți s-au aliniat, ca la comandă. Unde întorci capul, de ei dai.

— Cu evreii e altceva: năpasta i-a găsit pregătiți demult, de când erau vânați de naziști și de acoliți. În timpul războiului s-au rugat la Dumnezeu ca Stalin să câștige pe toate fronturile; bolșevicii le-au adus eliberarea și i-au împins înainte ca de-ai lor. Toate mișculațiile din timpul prigoanei, când noi țineam isonul nemților, i-au desemnat ca oameni de încredere. Pe când noi rămânem argați pe-o moșie rusească. Ca să nu-mi plâng de milă, ca fost negustor, meserie ce sună ca dracu’ în ochii stăpânitorilor.

— Da și nu. Groza a fost moșier, a avut peste o sută de hectare de pământ, un parc în Deva, cumpărat după Unire de la boangheni, moară și bancă, iar acu-i prim-ministru.

Prin ’33, când s-a creat Frontul Plugarilor - ca reacție la legea conversiunii, ce trebuia să-i mai ierte pe țărani de datorii -, pe don Petrică nu l-au acceptat ca membru, că era bancher. Și iată ce-i azi!

— Ceva trebuie să fi făcut el, că nu l-au luat rușii de pe drumuri.

— Ai și tu dreptate, că prin banca din Deva s-au mișcat și bani moscoviți pentru simpatizanții lor, azi mari ilegaliști, printre care și spioni recrutați din plevușca societății. La fel, n-a ezitat să-și pună semnătura pe acte antifasciste. Când în 1937 se ardeau pe ruguri cărțile lui Sadoveanu - descoperit ca mason de gradul 33 -, a semnat protestul intelectualilor, alături de iluștri oameni de cultură, ca Rădulescu-Motru, Rebreanu, Eftimiu, Lovinescu, Ralea, Brătescu-Voinești, Cezar Petrescu, Petre Andrei, Zaharia Stancu și alți zeci de profesori universitari de prima mână, deși Groza, ca valoare spirituală, era cam nimeni.

— Oricum, avea ceva capital politic în ochii dracului, față de alți bogătași, huliți și călcați în picioare ca foști exploatatori.

— Și da, și nu! Nu mai departe ieri am dat la semnat decizia de numire a unuia, Radu Mănescu, în funcția de director general al unei noi instituții, creată pe lângă Consiliul de Miniștri. Obiectul ei profesional privește coordonarea activității editoriale, poligrafice, difuzării cărții și presei. Dintre meseriile ce concură la bunul mers al acestor domenii, ce meserie crezi c-are noul demnitar?

— Nu știu, că nu-s în branșă.

— Să-ți spun eu: fabricant de porțelanuri, cu încrengături patronale în industria sticlei, de la minele de nisip din Miorcani la unitățile din Dorohoi, cu produse rafinate de cristal. În anii războiului, românizările lui Antonescu l-au obligat pe jupân să-și treacă afacerile pe numele unor goi de încredere, până când - se pare - unul dintre ei l-a turnat că dă bani la „Ajutorul Roșu”. A dat, n-a dat, prinde orbu’, scoate-i ochii. Important e c-a avut norocul să facă puțintică

pârnaie, de unde a ieșit mare ilegalist. Cât a stat la beci, partidul nu l-a uitat: însuși tovarășul Bodnăraș s-a îngrijit de muierea lui, încât la urmă i-a venit greu să se mai despartă de ea: a divorțat-o și-a luat-o de nevastă. Ținând hangul la doi bărbați, femeia a transformat infidelitatea în ilegalitate, motiv pentru care i s-a recunoscut vechimea în mișcare. Și ce mișcare de cur, în două luntri... Om de onoare - militar de carieră Bodnăraș l-a despăgubit pe ovrei c-o vilișoară lângă Statuia Aviatorilor, pe strada Popa Savu, și c-o funcție de director general, echivalat cu-n ministru. Brunet, cu ochi albaștri, frumos, Radu Mănescu s-a pomenit eliberat și de Florica lui, înlocuită c-o grădină, din care să tot aleagă. Ca director de cadre, l-a luat pe Alfred Rainer, un alt patron, de data asta de tipografie. La românizare a procedat la fel, întreprinderea, cu numele de „Țăranul”, continuând să existe pe cheiul Dâmboviței sub oblăduirea sa. Acolo s-ar fi imprimat și ceva manifeste de-ale lor. În noua funcție, Rainer i-a tras după el, ca director la edituri, pe Ana Naum - nevasta lui Belu Sielber -, la poligrafie pe Pliski, iar la difuzarea cărții pe Rodan, toți de sâmbătă. La fluierul arbitrului, de mult se aliniaseră în teren și editorii: Ilca Vaserman, la Editura Partidului; Pecker, la Editura de Stat; poetul Alexandru Toma, la Editura pentru Literatură, director dublat de un alt ovrei mai tânăr, Aszody, călit și el în rezistență; Carol Neuman la Editura Tehnică; Maxim, la Editura Tineretului, *ejusdem farinae.* Dintre toți directorii de editură, că-s mai mulți, niciunul nu-i român. Îi știu că m-am uitat cu atenție pe expunerea de motive și pe anexele decretului de numire a lui Radu Mănescu și Andrei Lăzărescu, director general adjunct, fost droghist, evreu la rându-i.

— Și-au scos și ei pârleala pentru anii când au stat cu sabia deasupra capului.

— Nu-i doar asta, Gheorghiță. Au ceva în plus, de la care neamul nostru ar avea de învățat: se ajută între ei, se bucură când unul pune piciorul pe-o treaptă superioară. E

mândria lor, care li se cuvine. Nu ca noi, bucuroși mereu c-a murit capra vecinului.

— Bravo lor! Și eu ce să fac? Să mă tai împrejur?

— Nu, ci să pricepi ce m-aduce la tine.

Și Moțu s-apucă să-i vorbească de grija lui față de foștii parteneri de afaceri, cărora le rămăsese dator, deși lui Stelian Constantinescu, Bolintineanu-junior, Roșoiu le-a mai dat bani, hârtii de-o sută, albastre, mai rare în buzunarul lor de-acum. Le-a dat și-o să le mai dea. El vrea să-i ajute însă mai mult, iar asta o pot hotărî împreună. La „Aprovizionarea Moților”, el a fost președinte încă de la înființarea cooperativei, iar Gheorghe Ionescu devenise ulterior director. În proces, firma a fost acuzată de sabotaj, cu implicații politice de subminare a frontului, prin neexecutarea comenzilor contractate și mobilizarea pe loc a unor muncitori, scutiți de front. Această ultimă învinuire a tras în balanță când l-au condamnat. La început, amândoi au figurat în proces, dar pe parcurs Ionescu a fost scos din cauză, întrucât personal nu semnase niciun act pentru lăsarea la vatră a vreunor tineri. Acum, la spartul târgului, un fost deținut ca Moțu are posibilitatea să-și răsplătească sprijinitorii din umbră, mai cu seamă pe cel care i-a plătit întreținerea în lagărul din Târgu Jiu, cu o cazare bunicică la clasa întâi.

— Nu-i vorba de nicio minciună, Gheorghiță: fără sprijinul tău bănesc, aș fi fost scos la muncă. Și-apoi, să nu-ți închipui că de pachetele trimise de tine nu s-au bucurat și alții, că nu eram hain să fumez și să înghit bunătăți în ochii deținuților, unii hămesiți de foame. Dintre ei, unul, extrem de important, m-a tras în sus, după cum și eu vreau să fac același lucru cu tine. O pot face ușor, că ce-ai făcut tu ieri - azi îi de mare cinste. I se zice „Ajutorul Roșu”, instituție ce te spală de toate păcatele luptei de clasă. Dintr-odată, scapi de orice oprobriu, ca și fabricantul de porțelanuri, patronii de tipografie, de farmacii și drogherii de care-ți vorbii. Și mai e un lucru: am vorbit la Ministerul Comerțului

cu un demnitar despre „Romcereal”, o instituție ce urmează să fie creată. Am discutat despre tine și omul a întins sfoara, s-a interesat pe căile lui și s-a bucurat. Ești omul de care au nevoie. Cu statutul de care-ți spuneam, n-ai nicio problemă și reintri în drepturi, mai mult ca ilegaliștii cu stea în frunte, care abia urmează să se califice în noile funcții.

— Moțule, Moțule, ești ca-n prima zi când te-am cunoscut: trăiești cu capu-n nori. Nu ți-ajunge că era să mă bagi în pușcărie cu exploatările tale forestiere - că doar Dumnezeu m-a scăpat din proces, nicidecum „Ajutorul Roșu” -, acum ții cu tot dinadinsul să mă vezi și legat. De funcție am eu nevoie? Anul ăsta împlinesc șaizeci de ani, iar tu mă vezi administratorul unui comerț național de cereale, cât n-au realizat toți moșierii și arendașii la un loc, slujbă care n-a existat vreodată în România, nicăieri în lumea-lume, unde fiecare își gospodărește avutul. Administrator pe un pământ al tuturor și al nimănui... Îi plâng de milă ălui ce se va înhăma la o astfel de treabă. Mai ales că ce-ar colecta s-ar duce la ruși, de i-ar rămâne să răspundă de hoțiile necunoscuților din județe, de hambarele goale și de lipsa pâinii de pe piață. Cât privește recompensa și încrederea de care m-aș bucura din partea comuniștilor, s-o lăsăm baltă. Ăștia te țin doar cât li se năzare, că se mănâncă și-ntre ei, se demască întruna ca deviatori de stânga, de dreapta, de dracu’ să-i pieptene!

— Nu-i chiar așa, că tu nu intri-n politică. Te angajezi ca specialist. Ești doctor în materie.

— Iar ei prea bolnavi s-aprecieze priceperea și cinstea unui om. Mă uit la nepricopsitul meu de băiat: ne-a părăsit pe toți, ca să fie mai aproape de ei. Ziua și noaptea murea de socialismul lor, ca până la urmă să nu-l ierte că-i sunt tată. Lipsiți de Dumnezeu, mâine mi-ar reproșa mie c-am un fiu ca el. Cu „Ajutorul Roșu”, de asemenea, las-o baltă. Ce-am dat să fie de sufletul morților!

Atât i-a trebuit lui Nae Bujoreanu: să afle că pe Vasile îl

dor călcâiele de dorul Mihaelei.

— Coane Vasilică, grea misiune. Mai ușor dai de un mort într-o groapă comună, decât de fusta unei muieri, de care știi că nu se vântură prin bodegi, cafefrapeuri, saloane de dans, ori de coafură sau manichiură la mâini și picioare.

— Păi nu eu mă lăudam cu însărcinări secrete, de m-ai nebunit cu isprăvile tale, mai ceva decât *Aventurile submarinului Dox.*

— Nu de cascadoriile mele polițiste mi-e teamă - că știi unde-am lucrat, la noi și-n occidentul apusean -, ci de jena financiară în care mă aflu. La o treabă de mare finețe acustică și vizuală, nu pleci câine surd la vânătoare. A trecut vremea urmăririi în haine cadrilate și șepci de voiaj, da' o pereche de ochelari, să-ți acopere o treime din față, un falaizăr de ploaie și vânturi, plus niscai farduri ca lumea, să nu-ți ciupească pielea ca vărsatul de vânt, tot ai nevoie. De la început trebuie să te uiți în oglindă și, obligatoriu, să nu te recunoști!

— De cine să te-ascunzi?

— Și de umbra ta! Pui totdeauna rău' înainte: într-o misie de rafinament psihologic, trebuie să ai mereu ochii-n patru. Nu știi cine te-ar putea recunoaște și să-ți dezică strategia. Important e că deja am două pârtii de concentrare: una verticală, mai anevoioasă, ș-alta orizontală, mai clasică, dar productivă.

— Zi-mi pă limba mea, nu ca la farmacie, de nu pricepi ce scrie pă rațetă.

— Pe verticală declanșez un atac frontal, vizând direct subiectul, adică pe ea, cu riscul să n-o găsesc prin obiectivele mele de zi și de noapte, cu aparența c-aș petrece la un șnaps; pe orizontală îi atac mediul extern, de la care încerc să-i aflu urma, ca de pildă familia și vecinii de la locul crimei. Baza ar fi fotografia ce v-ați făcut-o în Cișmigiu, dar și un element care nu putea scăpa unui meseriaș ca mine.

— Adică!

— De câteva zile am reluat în gând toate discuțiile cu Mihaela, de la „Bună dimineața” la „Bună seara”, ca să cern vorbirea domoală și-n cascadă, în căutarea elementului flagrant. Deodată, zbang, m-am oprit la un cuvințel - nu ți-l pot spune, că numai eu știu cât l-am căutat pân’ l-am dibuit care reprezintă locul de proveniență natală. Acolo afirma cândva c-a învățat, acolo-i zace toată familia, în piele și oseminte, de-acolo a luat-o valetul de ghindă, acolo pun reflectoarele pe trecutul și prezentul ei. Numai că broasca nu orăcăie pe uscat, ori cum zice rusu’: „Skolko rublea?” sau „Skolko money”, ca americanii. Deja am să-i dau lu’ Herșcu trei poli pe pantofii de lac.

— Nu mă lua la mișto, că-n banii ăștia boccegiu’ te încalță și te-mbracă de sus până jos, te face bun de nuntă și-nmormântare, după nevoi. Mie zi-mi ca’ cât îți trebuie, nici să faci foamea și să dormi prin gări, da’ nici să huzurești pă economiile mele!

— Păi, fă socotela: trenu’ tren; trei zile casă și masă - că-i de umblat prin târg, nu glumă ceva vechituri noi de la Herșcu - s-arăt mai prezentabil când i-oi descoperi familionul -, bașca o plusvaloare de cinzeci mangoți, invariabili la orice deplasare în desfășurare.

— Și dacă te duci bou și te-ntorci vacă?

— Exclus! În cel mai rău caz, n-o găsesc pe Mihaela loco, dar de adresa ei tot dau. Capu’ pe tăietor, cu riscul să merg din casă-n casă, dacă nu m-aș descurca întrucâtva cu polițiștii și evidențele școlare, cu croitoresele și coafezele din oraș, pe care n-avea cum să le ocolească.

— Mă Nae, uită-te-n ochii mei, că nu-mi place să mă tocmesc; zi-mi doar da sau ba: trei cente albastre, nou-nouțe, e bine?

— S-a făcut! Și aldămașul la urmă!

Cum să refuze, când, mai strâns la pungă, Herșcu îl pornise la drum cu zece lei? Înainte de-a pleca la Predeal - unde, de fapt, n-avea ce căuta, dar nu-i strica puțintică petrecăreală -, trebuia să treacă prin Snagov, ș-apoi să

plece la munte, măcar c-o scrisorică a fetei către părinți. Cu prilejul ăsta, va trebui să vadă și-n ce ape se scaldă Mihaela vizavi de Vasile, că p-ăsta îl amețise cu nevoia de-a repara ce-a stricat. Din fericire, avea să constate că fata era dispusă să uite necazul prin care trecuse. Cel mai bucuros fu însă Herșcu, când află de ce și încotro se îndreaptă:

— Pi gratis îți dau balonzaidele, umbrelă și rucsac, chiar și alpenștoc di munte, cu măner di corn de capră, dacă mă iai și pi mini. Suport și masa la drum, cu ceva ouă fierte, brânză și roșii, gogoși cu magiun și porumb fiert. Ba chiar și cadouri la părinți: pălărie vânătorească pentru tată, cu pană di păun, și o portjarteră universală, care se strânje pi măsura mamei, cu marcă italiană la vedere. Rafinament di țări străine, nu pentru țărani.

— Măi Herșcule, eu te iau, să vezi și tu lumea în care mă-nvârt, mai ales manierele cum abordez chestiunile delicate. Dar mucles, fără mamă și tată, țoale și boale, ca și cum ai picat din neagra veșnicie. Și acu atenție, atenție la ce zic: acolo vorbești doar când îți fac semn, când închid eu ochii!

— Chiar vrai să mori acolo? Di ci să-nchizi ochii atăt di diparte?

Când l-au văzut pe Nae, Moarcășilor nu le venea să creadă ochilor de bucurie. Mai ales când le-a dat scrisorica Mihaelei, citită, recitită de maică-sa și stropită cu lacrimi. Motiv pentru care se scuza întruna față de Herșcu, prezentat de Bujoreanu ca un mare comerciant de galanterie, proprietarul câtorva magazine luate cu japca de comuniști.

— Să mă iertați domnu' Rudel, da' plicu-i de la fii-mia, pă care n-am văzut-o demult. Să v-arăt niște fotografii de-ale ei...

— Ce să spun?! Auzi: să mă uit la poze, când iu închid ochii ș-o văz pi Mihaela în carne și oase, ca o rejină. Vai di mini, vai di mini, ci fată frumoasă și cuminte aveți!... Să nu-i fie di diochi, că precis sughiță c-o pomenim. Mă uit la

’mneavoastră și observ că di la amândoi o luat ci-i mai plăcut: ochii mari, expresivi, și năsucul fin di la mama, iar di la tata părul buclat și fruntea naltă. Să nu vă supărați însă ce vă zic: să nu-i fie di diochi, v-o întrecut cu un kilometru, peste așteptări. I-o adevărată zeiță, mai ceva dicăt Afrodita.

Atâta le-a trebuit Moarcășilor s-audă, că din clipa aceea toată atenția s-a îndreptat spre patronul galanteriilor, care, înainte, în timpul și după masă, continua să le elogieze fata, cu sinceră admirație și bună memorie asupra vechilor discuții cu dânsa. Pe cât de încântați erau părinții, pe-atât de dezamăgit părea Nae. După ce bău câteva pahare peste ce fusese de-ajuns, se încumetă să zică:

— Coane Herșcule, cum ne fuse tocmeala? După cum vezi, n-am închis ochii, cum ne înțelesesem!

— Nici nu trebuie să-i închizi. Dacă vei continua să bei tot așa, ai să trăiești ca popa di la Costești.

— Care popă? îndrugă tinichigiul, căruia începuse să i se împleticească vorba.

— Unul care-o ars di viu cu lumea din biserică, când o luat foc di la lumânări, că ușa se deschidea pi dinăuntru. Di atunci, așa uși se desfac numa’ pi dinafară!

Neîndoios, Herșcu își depășise mandatul, cu scuza că era de-o cinste sublimă. Ba îl și repezi pe Nae, afumat de băutură:

— Nu înțeleg di ci să umblăm cu fofărlica? Cui folosește? Mie nu, ție nu, la părinți și la frați nu, Mihaelei nu, nici măcar lui Vasile!

Vasile!... Nume secret pe care ditamai agentul, detectivul-detectivilor, spaima delingvenților din țară și de peste hotare, nici măcar nu-l pronunțase, de la începutul primei runde de cercetări, până spre sfârșitul damigenei de vin, cu care se lupta alături de tinichigiu, încercând să-i țină hangul. Herșcu și mama Mihaelei nu băuseră aproape deloc, așa că aveau toate motivele să se înțeleagă. A nu spune tot adevărul nu înseamnă a și minți. Secretul despărțirii fetei de Vasile și al nunții cu bucluc aparținea

altora, așa că Herșcu nu depăși pragul intimităților. Nu vedea însă ce l-ar fi oprit să vorbească de bine pe Mihaela și Vasile, cu părerea că amândoi ar forma un cuplu fericit.

— Domnu Herșcu, să-ți dea Dumnezeu sănătate. Ești singurul ins care m-a pus pă roate. Acum știu și eu cam despre ce-i vorba, pă ce drum se află fii-mea, cu bune și rele. Faptul că un om ca dumneata are numai cuvinte de laudă despre ea, mă face să cred că nu-i dracu' atât de negru pă cât pare. Ajută-mă, domnule Rudel, s-o regăsesc, s-o văd cinstită la casa ei.

— Așa să-mi ajute Dumnezeu, bini să nu am, dac-am să uit ci-mi ceri. Sunt doar om di afaceri, la care cuvântul îi capitalu' di bază.

Trei zile au petrecut în Predeal, după care au poposit la Snagov să perfecteze afacerea, care, după spusele lui Herșcu: „trebuie să ia sfârșit di ambele părți, cu câștig reciproc, cât mai urjent". Tot el avea să aibă și ultimul cuvânt la revenirea în Capitală, încercând să-l împace și pe Nae, supărat că în negocieri îi cam trăsese prețul de sub picioare:

— Vasile-Vasilică, misiunea o fost terminată mai ceva decât în *Misterele Parisului.* Nae Bujoreanu nu-i doar detectiv, ci-i adevărat fachir. O mers după miros ca un căine di vânătoare. O discoperit dintr-un foc familia fetei și prin ricoșeu locul onorabil undi trăiește fata. Iu n-am fost dicât un martor fără voie; numa' în această postură, dacă-mi permite, vroi să zic o părere și să dau un sfat. Important e ca tu să știi ci vrai: să fii un maistru respectat, cu nevastă adorabilă și avere importantă, cum n-o fost și n-a avut vreodată fecioara din Colentina, ori să rămâi țăran în pagubă?! Dacă ti-ai chiorî ci casă cu etaj are Mihaela, într-o așa superbă stațiune di munte, să trăiești doar din uzufruct, plus parale pentru apartament în București - că iu știu cum am tras-o di limbă pi mă-sa -, zău că nu-ți vine să crezi. Ca să nu zic ce-o să ti atașezi imediat di atelieru' lu' ta-su, cu

bancuri și scule nemțești, ca la uzină. Greu o fost s-o convingem pi fată să uite rușinea alegerii tale. Da', știi ceva? Vorbă lungă, sărăcia omului! Domnu' Bujoreanu, fii ghizețăl și dă-i adresa unde lucrează Mihaela, că Vasile-i om di caracter și ti va onora cu-n supliment financiar. Am așa o presimțire comercială, ci n-ai să crezi.

— Fac cum spui, Herșculețule, fiindcă acum merg eu pe mâna matale: notează, Vasilică: comuna Snagov, județul Ilfov, lângă poștă, de unde o iei la stânga, pe un drum asfaltat cu vile naționalizate, de i se mai zice și Ulița Ilegaliștilor. E a patra casă, tot pe stânga, vizavi de popa Georgescu, om cinstit și făcător de bine, care, cine știe, ca mâine-poimâine va dovedi și el c-a lucrat pe dedesubt. Vreau să zic: „acoperit".

V. REMEMBER

Pe lângă multele organisme de partid din București anilor 1950, se crease și un sector aparte, „Ministere”, care să aibă sub colimator politic toate departamentele centrale. Noua căprărie a fost încredințată lui Ion Tatu Jianu, comunist de încredere și strungar. Mic de statură și rotofei, încerca să-și îmbunătățească imaginea printr-un exces de autoritarism, care, ulterior, va fi contribuit la promovarea lui în funcția de ministru al Justiției, post deținut cândva de Istrate Micescu.

— Vă intră pe-o ureche și vă iese p-alta. Degeaba vă zic mereu același lucru, că n-auziți. De-o țineți așa, una din două: ori mergeți la doctor să vă tratați, ori îl aduceți să-mi explice de un’ vi se trage, de nu cumva vă vine de la creier.

Nedumeriți, activiștii se întrebau: care să fie „același lucru” uitat întruna, fără ca vreunul să și-l amintească?! Tot încercau să-l dibuie dimineața, la citirea în colectiv a ziarului *Scânteia,* când Tatu mormăia cu imputare: „Exact cum vă spuneam și eu, dar de pomană”.

La adunări, instructorii notează cuvânt cu cuvânt sarcinile și indicațiile primului-secretar, având grijă să le transmită ca atare organizațiilor din subordine. În cadru restrâns, ședințele de birou par dezghețate, dar și aici rar ca cineva să miște în front. Mai puțin o țigăncușă frumușică și isteață, secretara U.T.M. pe sector, singura care-și îngăduie să-l întrerupă cu vreo glumă ce mai destinde nițeluș atmosfera, ba chiar să-l și dojenească:

— Hai, tovarășu’ Jianu, nu fiți așa de rău, că n-aveți dumneavoastră inima asta!

Și primul secretar se îmbunează dintr-odată, zâmbește și apelează la pieptene s-arate că, într-adevăr, stă bine cu simțirea. Desigur, gurile rele bârfesc una și alta, deși nimeni nu știe ceva precis. Pură simpatie, ori umblet la drum de seară cu așternut? Cert e că până și ceilalți secretari de sector, aflați pe trepte ierarhice superioare, apelează uneori la fată să pună o vorbă bună la tovarășul prim, „că pă ’mneavoastră v-ascultă altfel”. Oricum, pe nesimțite, fata a devenit omul numărul doi în sector, calitate de care se bucură și-n ministere, unde, oficial, nu se prezintă ca secretară utemistă, ci ca membră a biroului de partid.

Întâmplarea - minunea ce ne guvernează viața de la naștere până la moarte - mi-o scoate în cale pe bulevard, în fața Hotelului Ambasador, clădire ocupată parțial de Ministerul Artelor și Informațiilor. Ne cunoaștem din activitatea de demult, când ne bucuram la fiecare revedere, relație promițătoare, dar frânată din pricina insistenței sale de a pleca împreună la sfârșit de săptămână la munte sau la mare, într-una din vilele de protocol ale ministerelor, ceea ce n-ar fi fost deloc rău, numai că îmi tăiau elanul buzunarele mele scuturate, ca și cum n-aș fi avut din naștere mai tot ce-mi trebuia. Ne sărutăm pe obraji și nu uită să-mi relateze că, fără s-o rog, mi-a pus o pilă „unde trebuie”.

— Mă aflam la tovarășul Jianu când l-a sunat Petre Lupu de la U.T.M. să-l roage să vă găsească plasament într-un minister. În sector tocmai se lucra la schema Băncii Naționale, așa că intervenția mea a picat la timp.

— M-ai nenorocit. Efectiv m-ai tras pe linie moartă. De când mă știu am fost certat cu matematica, iar la bancă mă izbeam numai de cifre. Așa că de-acolo am șters-o la repezeală și am ajuns șomer.

S-a gândit puțin, m-a întrebat de una, de alta și m-a invitat s-o urmez în incinta ministerului, condus la vremea

respectivă de Eduard Mezincescu[1]. La etajul întâi a intrat vijelios în biroul comitetului de partid, unde organizatoricul de-atunci, Virgil Olteanu, își bea liniștit cafeaua. În loc de „bună ziua”, fata și-a aruncat poșeta pe biroul lui, răvășindu-i hârtiile:

— Ce se întâmplă cu tinerii de-aici e bătaie de joc, tovarășe Olteanu! Parcă trăiesc în lună, sunt în afara oricărei vieți de organizație. Dacă și la partid o fi la fel, îi de doliu. Înainte de a-l informa pe tovarășul Jianu, să știe și dânsul în ce ape vă scăldați, am vrut să vorbesc cu dumneavoastră, poate, totuși, facem ceva.

Scopul nemărturisit era rapida mea angajare, prezentată ca unică soluție de remediere a situației. Cum boala restructurărilor ajunsese și aici, vizând crearea unui nou departament al artelor, au urmat ofertele:

— Ți-ar conveni la Direcția muzicală?

— …

— La Arte plastice?

— …

— La Teatre?

— …

— La Direcția literară?

— …

— La Așezăminte culturale?

— Astea cu ce se ocupă?

— Cu muzee, cămine culturale, case de cultură și biblioteci.

— Aici mi-ar conveni, că se apropie de ce-am făcut pân-

[1] A fost reprezentantul Ministerului Afacerilor Străine al Republicii Populare Române care a semnat la 23 mai 1948, împreună cu reprezentantul sovietic Nikolai Pavlovici Sutov, prim-secretar al ambasadei URSS la București, un proces verbal de cedare a Insulei Șerpilor. Documentul nu a fost ratificat niciodată nici de România, și nici de Uniunea Sovietică. Insula a fost cerută de Uniunea Sovietică, în dorința de a-și consolida pozițiile strategice la Gurile Dunării, prin încălcarea prevederile Tratatului de Pace de la Paris din 1947.

acum. Mai ales că toată viața mi-a plăcut să citesc.

Cum între timp intrase și asistase la discuție Ana Naum - adjunctă la direcția literară interveni cu un zâmbet binevoitor:

— Dați-mi-l mie la edituri, că-n curând ne reprofilăm și vom avea compartimente literare, științifice și tehnice, să tot citească, la serviciu sau acasă, după cum vroiește!

Și-a fost mâna destinului, de-atunci până azi.

Ana Naum are în jur de treizeci de ani și-i o femeie distinsă. Cum abia am împlinit douăzeci, mi se pare prea coaptă. Deși conduce direcția, e doar adjunctă, postul de director nefiind ocupat. Aflu că-i exclusă din partid, nu și motivul; presupun că sancțiunea, extrem de gravă, o fi primit-o cu prilejul recentelor verificări, dictate de unificarea Partidului Comunist cu cel Social-Democrat. Ciudat mi se pare că-i menținută în funcție. Cum însă șefii superiori o strigă „Nuțu”, mă grăbesc să pun totul pe seama zicalei: „Sângele apă nu se face!” Abia peste mulți ani aveam să aflu că „vina” consta în căsătoria cu Belu Zilber[1], aflat, încă de prin 1948, în arestul Securității, împreună cu întregul „complot” din jurul lui Lucrețiu Pătrășcanu. Plătește tribut dihoniei ivite în rândul clasei conducătoare, cu rădăcini mai vechi.

Până la vizita rușilor din 1944, Partidul Comunist avea vreo mie de membri, divizați în facțiuni. Una îi cuprinde pe kominterniștii moscoviți grupați în jurul Anei Pauker, afirmată în Comitetul Executiv al Internaționalei. Bună prietenă cu Ghiorghi Dimitrov, Palmiro Togliatti, Maurice

[1] (n. Herbert Zilber, 1901, Târgu Frumos - d. martie 1978, București), cunoscut și sub numele Andrei Șerbulescu, a fost un comunist român ilegalist, prieten cu Mircea Eliade, Emil Cioran, și apropiat al lui Lucrețiu Pătrășcanu. După 1944 s-a căsătorit cu Ana Naum (Nuțu Fuxman). A devenit director la CEC. Zilber a fost reactivat ca spion sovietic de Petru Goncearuc, adjunctul lui Emil Bodnăraș, conducătorul serviciului special al guvernului.

Thorez ș.a., beneficia de-un credit aparte, în comparație cu veteranii ilegalității autohtone. Alcătuită aproape sută-n sută din alogeni, gruparea era în așa măsură aservită bolșevicilor, încât continua să conteste fruntariile României Mari, motiv pentru care însuși partidul fusese desființat de autorități, în 1922, la un an după crearea lui. Nesocotința față de țara de obârșie mersese până într-acolo încât, cu ani în urmă, la congresul din Harkov, aleseseră ca secretar al P.C.R. pe un Koblos, care nici măcar nu știa să vorbească românește. Între moscoviții călîți la umbra Kremlinului se aflau Luka László (Vasile Luca), Iordan Dragan Rusev (Petre Borilă, fost instructor al Internaționalei), Dmitri Coliu, Lev Oigenstein (Leonte Răutu), Ernest Neulander (Valter Roman), Leon Tismeniski (zis și Tismăneanu), Moscu Kohn (Gheorghe Stoica), Vanda Nicolski și alții, deranjați că la revenirea în România găsiseră structuri concurente, ce acționaseră din umbră la dărâmarea aceluiași edificiu antonescian. Dacă tabăra internaționalistă se concentrase în jurul unui microfon moscovit - când toți românii ascultau „Radio Londra” - nici membrii de partid din țară nu se puteau mândri cu acte de bravură de proporțiile rezistenței din Grecia, Serbia, Bulgaria, ori Polonia. Militantismul lor era mai cu seamă de sorginte sindicală, ca în cazul protestelor din 1933, de la Atelierele Grivița, avându-l ca mentor principal pe Constantin Doncea[1], deși, ulterior, propaganda de partid avea să evidențieze numele lui Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol și Chivu Stoica. Calitatea lor de muncitori - esențială într-o mișcare ce le atribuia și ideologic rolul de hegemon - precum și faptul că evenimentele istorice îi

[1] La 15 februarie 1933, liderii muncitorilor de la Atelierele CFR Grivița (între care și Doncea) declară grevă, extinsă repede și la alte centre muncitorești (ceferiste și petroliste) din țară. Constantin Doncea, în calitate de lider al grevi știlor, a fost arestat, condamnat la 20 august 1933 la muncă silnică pe viață (aceasta fiind cea mai mare pedeapsă și a mai primit-o din lotul grevi știlor din 1933 doar Dumitru Petrescu) și închis.

găsiseră îndărătul sârmelor ghimpate făceau ca mișcarea din lagăre și închisori să devină principala contrapondere a partidei moscovite. Conflictul dintre ele este mocnit, dar vizibil încă din prima zi a eliberării comuniștilor din închisori. Citez dintr-o discuție cu Ilca Melinescu:

— Când gardienii de la Mislea ne-au spus că suntem libere, că putem pleca unde dorim, am socotit că-i provocare. Niciuna dintre noi nu s-a încumetat să părăsească celula, de teama unei represiuni. Târziu am acceptat eliberarea, punând condiția să fim conduse la gară de jandarmi, presărați printre noi. Nici n-am pus bine piciorul acasă, când am aflat că-s convocată la o ședință pe București. N-a trecut o oră și o altă legătură mă avertiza să nu merg la adunare, că cei care m-au invitat sunt colaboratori ai Siguranței, existând dovezi clare că din pricina lor au căzut mulți tovarăși. Ceilalți, dimpotrivă, susțineau contrariul și până azi nu știu cine rostea adevărul. Doar Moruzov[1], trezit din morți, ne-ar mai putea lămuri care dintre agenții lui erau „comuniștii de serviciu", infiltrați sau reciclați[2].

Deși rivale, ambele facțiuni s-au întrecut în acte de servilism față de tătucul Stalin, ce-i manevra machiavelic. Momentul culminant al nesfârșitelor obediențe a fost în 1948, odată cu demascarea „clicii titoiste de la Belgrad, bandă de asasini, în slujba imperialismului american". Sediul Cominformului din capitala Iugoslaviei se mută la București, iar Gheorghiu-Dej este desemnat să susțină raportul demascator. Supralicitând loialitatea față de Kremlin, profită de ocazie ca să-l sacrifice pe Lucrețiu Pătrășcanu, adversar potențial, care, la o adunare studențească din Cluj, își îngăduise să afirme: „Înainte de a

[1] Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret de Informații al Armatei.

[2] După surse credibile, de-a lungul câtorva decenii, P.C.R. ar fi avut în Capitală în jur de 80 de membri, dintre care activi, la data insurgenței, vreo 20 (exceptând pe cei aflați în detenție).

fi comunist, sunt român”[3] Cum sub oblăduirea lui Teohari Georgescu investigarea „trădătorilor” bătea pasul pe loc, în 1952 va fi înlocuit cu Alexandru Drăghici, care, cu vocație criminală, va transfera câțiva „anchetatori” de la Cluj, certați cu limba română, dar bine antrenați în mânuirea bâtelor. Urmează luni de groaznice torturi, la care sunt supuși toți arestații din lot. Așa se ajunge ca un intelectual precum Belu Zilber, vechi comunist și bun prieten cu fostul ministru de Justiție, să devină principalul său acuzator. Paradoxal, Lucrețiu Pătrășcanu și Radu Kofler, ambii condamnați la moarte, dispăreau fizic după încetarea din viață a marelui generalisim, într-un climat ce părea să le fi fost de bun augur. Pentru asasinii de la București mureau oportun, ceea ce va face ca Gheorghiu-Dej să rămână singurul stalinist din estul Europei ce-și salvează scaunul dictatorial. O șiretenie țărănească, dublată de incultura clasei din care făcea parte, i-au inoculat lui și celor apropiați o adversitate față de intelectuali, politică deliberată ce explică mediocritatea colaboratorilor chemați să dirijeze viața spirituală a țării, robită unor stupide criterii partinice, în numele promovării „artei cu tendință”, confundată cu menirea unei gazete de perete. Și asta într-o vreme când trăiau Enescu, Arghezi și Blaga, Camil Petrescu și Sadoveanu, de-ar fi fost doar ei, păstoriți din Olimpul puterii de Lev Oigenstein- Răutu și Iosif Roitman-Chișinevschi. Ambii nici servitori nu meritau să fie în casele

[3] Evenimentul se petrecuse cu un an in urmă. În realitate, Pătrășcanu fusese luat la ochi" încă din februarie 1947, de la Conferința de Pace, ținută în capitala Franței. Atunci, ministrul nostru de Externe, Gheorghe Tătărescu, îl informase că românii își achitaseră datoria de 300 milioane de dolari, prevăzută în armistițiul cu U.R.S.S. Cum și Ernest Bevin, ministrul englez de Externe, fusese anunțat in această privință, sfătuiește partea română să ridice problema în Conferință. Prudent, Lucrețiu Pătrășcanu a preferat s-o discute direct cu Veaceslav Molotov, ministrul rus de Externe. Împreună, au convenit ca situația să fie dezbătută separat după terminarea Conferinței. Cum jaful sovietic avea să continue, contabilizarea lui Pătrășcanu este luată la ochi.

unor minți luminate, de care, în treacăt fie spus, nici nația semită nu era lipsită. De râs și de plâns. În numele revoluției, nici morții n-au fost lăsați să dăinuiască în memoria contemporană, Eminescu fiind înlocuit în școală cu Neculuță, Rebreanu cu Sahia, Arghezi cu A. Toma, Titu Maiorescu cu Dobrogeanu-Gherea.

Exceptându-i pe cei cu jertfe în familii, prilejuite de arestări, anchete și condamnări politice - păstrate-n secret, să nu se afle la „Cadre” -, tinerii își respectă imperativele vârstei. La Moscova sau Berlin, Rio de Janeiro sau București, ei leagă și dezleagă aceleași noduri, plutesc peste sfaturile părinților și teama acestora în fața zilei de mâine. Oricum, viitorul le aparține. La sfârșit de săptămână, trenurile-s pline cu tineri porniți spre munte și mare, stadioanele sunt și ele umplute ochi de microbiști, terasele așijderea, după cum, între Aro și Scala, bulevardul rămâne locul preferat de promenadă. Nu trebuie să-ți dai o întâlnire anume cu cineva, că în acest du-te-vino continuu precis că-l vei găsi. Avidă de muzică simfonică, lumea bună ocupă sala Ateneului Român, din păcate puțin frecventată de-o generație ce preferă să țopăie în ritm de samba și nu numai. Se umblă lejer, în tricouri sportive de toate culorile, cravata și pălăria fiind totalmente abandonate. În schimb șapca birjărească biruie în timp, întregind garderoba personală, de la vlădică până la opincă.

Tovarășul Jac, secretarul U.T.M., vine trimis de Olteanu să vedem cu ce începem munca „pentru a ieși din impas”. Înalt, cu frunte lată și ochi limpezi, se uită nedumerit la mine, mai mult curios decât neliniștit. Îi spun zâmbind să-și vadă de treabă, că totul se rezolvă-n timp. Mai important e c-a priceput că nu fac parte din cei dispuși să-nghită cioburi de sticlă. Vom întreține raporturi amicale până în ziua când va pleca la studii în U.R.S.S., de unde se va întoarce cu titlul de inginer și cu un nume nou, Constantin, cunoscut și

respectat de cei care-l vor cunoaște în calitatea târzie de director general al Combinatului poligrafic „Casa Scânteii”. Cu el mai pleacă și alți tineri, printre care m-aș fi putut număra. Întrebat de Jac de ce n-o fac, îi spun cinstit că am alergie la matematică, fizică și chimie, c-ar fi absurd să cred că, încurcându-le pe românește, le pot descurca pe rusește. Proastă socoteală, deoarece, la întoarcere, unii dintre ei aveau să justifice întru totul zicala: „a plecat bou și s-a întors vacă”. Nu exclud ca în momente de mare cumpănă, când examenele îi amenințau pe unii matrozi să fie aruncați peste bord, „ajutorul sovietic” să-i fi scos din încurcătură, cu servicii speciale. Ca să nu greșesc, evit orice nominalizare, numai că mă întreb de ce tocmai unii mediocri „unși la Moscova sau Leningrad” aveau să fie promovați în funcții de conducere? Simplă întâmplare? Poate da, poate nu!

În lotul de ingineri confecționat în U.R.S.S., printre cei mai buni absolvenți este și o rusoaică, ființă cu totul deosebită, înzestrată cu o sensibilitate aparte, dezvăluită, între altele, de întinsele lecturi din Dostoievski, Cehov, Tolstoi, Turgheniev, precum și de recitările din Pușkin și Esenin, știuți pe dinafară. În facultate s-a căsătorit cu un român, pentru care cartea era cel mai bun somnifer: cum o deschide, cum îi cade pe ochi. Îi fac surpriza de-a o duce în curtea lui Nichifor, un muscal bătrân care-și bea tacticos ceaiul din samovar, invitându-ne și pe noi la o ceașcă. Ritualul este cu totul diferit: peste apa fiartă, toarnă esența maronie dintr-un ceainic, cubulețul de zahăr fiind împărțit în patru, cu ajutorul unui cleștișor argintat. Fiecare bucățică este așezată între dinți, îndulcind cu discreție ceaiul. Cești-le-s făcute dintr-un porțelan fin, cu margini aurite și gravate cu chipul țarului. Farfurioarele de dedesubt păstrează aceeași ornamentație. Fiind măricele, le folosim și ca suport pentru piroștile cu varză călită. Totul din jur respiră stepa lăsată în urmă, începând cu icoanele aurii,

grupate bisericește una lângă alta, și sfârșind cu broderia pernelor, cuverturii și țesăturilor de pe pereți. Decor rustic, completat cu fotografiile unor bărboși în rubașcă și-ale unor femei cu broboade pe cap, care patronează de la înălțimea camerei tot ce-a fost și nu mai e. Tânăra doamnă vorbește cu bătrânul într-o rusească ce-o aruncă într-un trecut depărtat, dezmierdând fiecare cutiuță și obiect cu incrustații în lemn, de pe un colțar. Ochii i se opresc pe-o șubă cu blană de lup, cu guler înalt, care, ridicat, întrece creștetul capului, ca și cum l-ar scuti de nevoia căciulii. Agățată în cui cu un lănțișor, o mângâie cu tandrețe, spunându-mi nostalgic:

— Bunicul avea una la fel. Când eram mică, mi-a spus că odată l-a prins o viforniță îngrozitoare pe drum și că doar șuba l-a ajutat să se-ntoarcă acasă.

Am plecat pe înserat, cu dorința de a reveni în jurul aceluiași samovar. Zis și făcut!

Sub impresia acestor vizite și a sporovăielii bătrânului despre vechea Rusie, ca și despre tatăl meu - lăudat și compătimit, în completarea biografiei mele tăinuite -, a simțit și ea nevoia să ne povestească despre părinți, ambii profesorii repartizați într-un colț de lume uitat de Dumnezeu. Într-o zi, o mașină a G.P.U. a sosit și i-a ridicat pe toți intelectualii din sat. Norocul a făcut ca tatăl și mama ei să fi fost duși la oraș. Când s-au întors, au trăit multă vreme cu groaza că mașina neagră se va întoarce să-i care și pe ei, ceea ce n-avea să se mai întâmple. Încurajat de mărturisire și rămași în doi, am îndrăznit s-o întreb ce-a determinat-o să se căsătorească, fără s-adaug: „cu cel mai prost dintre colegii români”, numit, la întoarcere, balșoi comandir peste confrații de aceeași specialitate:

— Mă amuza continuu când vorbea rusește; făcea atâtea greșeli, că râdeam cu lacrimi, încercând să înțeleg ce vrea să spună. Din păcate, tălmăcirea o făceam în raport cu drăgălășenia chipului său.

Cu siguranță că adevărata ei dramă avea să-nceapă abia

când, învățând românește, a priceput că-i umblă mintea mai bine decât lui, fiindcă, după cum vorbea el în limba neamului său, ar fi avut și acum de ce râde. Așa că, în întâmpinarea unor zile mai bune, nu ne rămânea decât să-ntărim prietenia româno-rusă, vizitându-l mai des pe muscal. Bătrânul locuia la doi pași de mine, detaliu esențial pentru o mai potrivită înțelegere a abstractei „dragoste față de poporul sovietic”, înlocuită acum cu o relație sufletească purificatoare, dezbărată de orice pietroi convențional.

Numai că până la Zvetlana - cu timpul Zvetic - se petrecuseră multe.

Ministerul Artelor și Informațiilor arată ca orice departament în reorganizare. Din vechea direcție literară au dispărut scriitorii; apuc, totuși, să-i văd pe Lucia Demetrius și pe Marin Preda, ultimul deranjat că, după sfârșitul programului de muncă, dau năvală peste el într-o cameră, unde se refugiase cu o tânără colaboratoare, continuând să lucreze și mai altfel pe un colț de birou. Trag repede ușa și dispar rușinat.

Întreaga direcție este concentrată asupra unui singur obiectiv: lichidarea imensului stoc de carte, acumulat în depozitele Centrului de Librării. Mi se dă un referat stufos, de peste 50 de pagini, cu structura balastului editorial și, mai ales, cu propuneri de lărgire a rețelei de difuzare. Măsurile, numeroase, pornesc de la nevoia pătrunderii cărții în mediul rural, posibilă - se presupune - prin existența cooperativelor de consum. Un timp însoțesc delegații ce se deplasează la sate, poposind la unicele centre comerciale, unde se vând de toate, de la tutun, alcool și stămburi, la coase, gaz și chibrituri. Colac peste pupăză, la varietatea mărfurilor se adaugă și puzderia de broșuri, prioritare în coletele trimise. De regulă, se dau cumpărătorilor în loc de rest sau, condiționat, în funcție de volumul mărfurilor achiziționate. Șeful difuzării cărții din Cooperație e tovarășul Leb, care, ca și confrații săi din rețeaua de librării,

se pricepe bine la comerț, dovadă că decontarea cărților se face imediat după livrarea coletelor. Inventivi, vânzătorii din cooperative se descurcă și cu plasarea cărților groase, pe care le rup în două, trei sau patru, când rotunjesc notele de plată. Practic, le schimbă destinația, făcând critică literară fără să știe. Oricum, privită ca factor civilizator, folosirea hârtiei în locul boziei era un pas înainte.

Mai hazoase erau deplasările în satele unde cooperativele achitaseră demult coletele cu broșuri, fără ca vreuna să se găsească pe rafturi, fie și pătată de gaz ori de untdelemn, precum suratele lor din alte magazine.

— Dom'le inspector, să-mi sară ochii dac-am primit eu ce zici matale. Ce dracu', îs om serios, ca să nu zic gestionar și secretar de bază!

— Cum să nu le fi primit, omule, dacă le-ai și plătit?

— Păi știu eu ce-am semnat la centru? Că la hârtii se pricep mai bine decât mine! Da' de primit zău că n-am primit!

— Ce-ai plătit, nu ce-ai semnat! Hai să căutăm în depozit!

Și nu trebuia căutat prea mult, că Leb nu-și împacheta marfa în hârtie groasă de ambalaj, ci în colile rebutate de tipografii, pe care lipea etichete speciale, cu litere de-o șchiopă, purtând numele autorului, titlul cărții și numărul de exemplare.

— Astea ce sunt? Lumânări, lanțuri de biciclete, ori macaroane? E lumină, omule, iar mata o ții la întuneric. Ziceai că ești și secretar de partid... De ce crezi că te-or fi ales tocmai pe mata?

— Ce să zic?! Că m-am întrebat și eu. Poate unde-s mai *ditictiu*!

— Adică?

— Adică mai curios, de plec urechea la ce zice unu', altu', așa, mai pe ascunselea, să le dau de urmă!

— Detectiv, amărâtule!

— Ezact!

Februarie 1950. Apare decretul de înființare a Direcției Generale a Editurilor, Industriei Poligrafice, Difuzării Cărții și Presei de pe lângă Consiliul de Miniștri. Rămânem o vreme în clădirea „Ambasador”, apoi în Piața Rosetti, vizavi de teatru, până ne mutăm pe strada Dobrogeanu-Gherea, în blocul ziarului *Curentul*, unde câțiva ani a funcționat redacția cotidianului *Scânteia.* Direcția în care lucrez are caracter strict editorial, fără mofturi administrative în privința vieții literare, ca în structura vechiului minister. De altfel, însăși varietatea cărților editate o obligă la pluralitate în privința preocupărilor diurne. Diletantismul colaboratorilor era în floare și asta pentru că, dintre toate profesiile existente, numai vechea meserie de editor nu-i recunoscută, fiind asociată, probabil, cu patronatul capitalist. Și mai curios e că, odată cu selectarea bizară a cadrelor, nu s-a apelat la evreii pricepuți din editurile naționalizate, preferându-se simpli debutanți din sânul aceleiași etnii. O excepție ar fi Ghelerter, fratele regizorului cu același nume; cândva lucrase la Editura Forum, acum la Centrul de Librării, într-o funcție modestă. Colegii de branșă de la Cartea Românească, Socec, Alcalay, de pildă, de numele cărora se leagă editarea marii literaturi interbelice, fuseseră mătrășiți, mulți câștigându-și pâinea pe lângă Loteria de Stat. Spre paguba statului, deoarece, dacă ei dovediseră că se poate face cultură câștigându-se și bani, noi abia izbuteam să ne menținem la suprafață cu ajutorul subvențiilor. Și asta, incredibil, în condițiile în care noile tiraje depășeau de zece ori producția lor. Pentru început, am alcătuit un plan tematic susținut de la buget - cincizeci de milioane, sumă mare la acea vreme primită consecvent vreo zece ani, cât a durat relativa noastră calificare, până când, în cele din urmă, am reușit să ne rentabilizăm, cu un beneficiu de o sută de milioane (din care cincizeci proveneau de la difuzarea cărții). „Maeștrii bucătari” ai întregului ospăț editorial vor fi Andrei Lăzărescu, directorul general adjunct al instituției - singurul profesionalizat, pe

parcursul deselor schimbări în conducerea E.P.D. - și Emil Idriceanu, la obârșie învățător, ce-avea să devină cel mai bun economist pe care l-a avut industria cărții, pe deasupra și un caracter de excepție.

Cu toate că nu era nominalizată pe post, directoare a rămas Ana Naum, dublată de Alexandru Ștefănescu - apelat simplu: Ali -, considerat de toți ca director adjunct, deși pe schemă figura ca șef de serviciu. Profesor de franceză, cocheta palid cu literatura, frecventată mai mult în calitate de soț al Ninei Cassian. Înțelegător în toate și plutind peste crispările politice ale momentului, se dovedea un om de treabă, cum va demonstra și după 1952, când va gira, pe rând, direcția Editurii de Stat pentru Literatură și Artă și a Editurii Tineretului. Când va pleca, ne va lăsa în preajma unui alt șef de serviciu, Raul Joil, despre care se șoptea că-n tinerețe ar fi așternut și câteva poezele suprarealiste, în întâmpinarea celor realist-socialiste, lăsate-n grija altora. Peste tot ce-o fi scris cândva, abia acum se situa deasupra realității, părând să fie fără să existe. Mereu parcă trezit din somn, ne stârnea râsul la simpla lui apariție, mai ales că avea un mod personal de a molfăi cuvintele, ce ne determina, după ce ne vizita - noi îi ziceam „turul de noapte” -, să-i imităm pronunția, uneori toți deodată, ce ne făcea să izbucnim în hohote de râs, care-l întorceau de pe coridor:

— Tșe ș-a-ntămplat?

Restul colaboratorilor erau tineri, insule răzlețe dintr-un imens arhipelag al tăcerii, mai toți târând după ei povara familiilor din care făceau parte. Multă vreme dramele și le-au tăinuit, până când prietenia sinceră ce-avea să ne lege le-au scos la iveală. Dintre ei, omul cel mai drag de care mă atașasem era Crina Coșoveanu, la data angajării încă studentă a Facultății de Litere, de unde venise împreună cu alți colegi, între care Gheorghe Pienescu, Andrei și Viorica Rusu. Profesorul Tudor Vianu și-ar fi dorit-o asistentă, numai că, știindu-se cu dosarul în cumpănă, ea a preferat

să se dea la fund. Minionă, cu ochi aprinși, purta mereu pe chip un zâmbet feciorelnic și-o roșeață-n obraji la cea mai nevinovată evadare din limbajul bunului-simț, într-o vreme când grosolănia se lăfăia pretutindeni. Delicată în întreaga ei ființă și comportare, era tipul copilului exemplar, obișnuit să poarte la sfârșit de an coronița pe frunte. Dacă pentru alții învățătura a însemnat datorie, poate chiar caznă, pentru ea n-a fost decât bucurie. Din pricina asta i s-o fi părut că absolvirea unei singure facultăți este sub nivelul posibilităților de care dispune, angajându-se să studieze concomitent și Dreptul, iar mai târziu Artele plastice. Ei îi datorez continuarea studiilor, dorită demult, dar amânată, poate și din pricină că, la angajare, nu se cerea să fi absolvit vreun curs.

— Crede-mă că-i păcat să nu termini o școală ca lumea, să nu urmezi o facultate, să poți citi organizat, să nu te bazezi haotic numai pe setea de lectură, satisfăcută la întâmplare.

Începusem între timp să scriu și, mai rar, să public. Insistența cu care mă bătea la cap să învăț o luam ca un reproș, vizând o infirmitate de care nu mă simțeam vinovat. Încetul cu încetul, a preluat grijile bietei mele mame - trecută în lumea umbrelor -, fată bine intenționată, dar cicălitoare în perseverența de-a mă vedea în rând cu lumea. După cum - iarăși dintotdeauna -, la anii emancipării, tinerii nu-și doresc să fie dădăciți dacă și-au făcut lecțiile, dacă s-au pregătit pentru examene, dacă le-au trecut și cu ce notă, când recreația li se oferă mai atrăgătoare... Mă răzbun, invitând-o la un meci de fotbal, unde urlu ca un nebun alături de alții, servind-o, în pauza dintre reprize, cu un suc. În replică, mă cară duminică dimineața la Ateneul Român, unde dirijează Gogu Georgescu. Seara, la lumina focului din soba de teracotă, se ascultă în familie, *Danse macabre* de Saint-Saëns, ea șoptindu-mi la ureche, să nu deranjeze pe cei din jur: „E iarnă, vântul suflă puternic... suntem în cimitir... negura ne

împresoară... este ora 12 noaptea... bătăile orologiului trezesc morții... scheletele albe părăsesc mormintele și, încet, încet, se prind într-un dans frenetic, sacadat, apăsător... și mai apăsător... cutremurător... amenințător... dansează aprig, tot mai aprig... dansează sălbatic... acum au obosit... se liniștesc și se așterne liniștea în jur... lumina dimineții le alungă în morminte... se schimbă și registrul muzical: melodia devine suavă, sugerează liniștea pastorală din jur”.

Totu-i frumos, numai că la despărțire nu uită să mă întrebe dacă mi-am făcut lucrarea de seminar - altminteri întocmită -, motiv pentru care o trag iarăși după mine la stadion, să vadă cum mortăciunile de pe teren, dezamăgitoare, sunt o altă reprezentare a aceluiași Saint-Saëns.

Am rămas doar buni prieteni, atenți fiecare la grijile celuilalt. Cum locuia pe Stanislav Cihoschi, la doi pași de „Ambasador”, îi cunoscusem familia, respectiv pe mama ei, doamna Matilda - albită nu atât din cauza vârstei, cât a necazurilor -, pe Sorana, medic psihiatru, și pe Dorana (Dori), elevă de liceu. Tatăl, Ion Coșoveanu, comandor de aviație, deși în viață, nu se afla cu ele, ci în temniță, condamnat pe viață pentru „crime de război”. Durerea soției și a fetelor era cu atât mai mare cu cât știau că, în anii războiului, „criminalul” luptase pentru dezrobirea Basarabiei, numai că se numărase printre puținii militari ce n-au vrut să treacă Nistrul, întrucât, eliberându-și țara, își considerau misiunea încheiată. Pentru refuzul de a îndeplini ordinele de front, echivalat cu trădare de patrie, riscase s-ajungă în fața plutonului de execuție. Grație faptelor lui de vitejie, recompensate cu distincții speciale, Ion Antonescu îl considerase sărit din minți și-l trecuse în rezervă. Paradoxal, „crimele de război” ale comandorului aveau s-apară în timp de pace. S-a întâmplat ca după lovitura de stat de la 23 August 1944, cercul din jurul regelui - din care făcea parte și mareșalul Palatului, Constantin Sănătescu,

ajuns prim-ministru - să apeleze la militari de încredere, îndeosebi la puținii protestatari din trecutul apropiat. În acest context, Ion Coșoveanu ajunge să lucreze pe lângă Comisia Aliată de Control, având nefericita însărcinare de-a urmări achitarea obligațiilor de război față de Uniunea Sovietică, dispusă continuu să amplifice cuantumul datoriilor. Încrezător în dreptate, ia legătură cu delegații țărilor occidentale din Comisia amintită, cu rugămintea de a interveni pentru soluționarea litigiului mocnit, izbindu-se însă mereu de același răspuns: „Domnule Coșoveanu, trebuie să vă înțelegeți cu rușii! N-aveți încotro!”, îndemn ce n-avea nicio legătură cu solicitarea acestuia și cu atât mai puțin cu înțelegerea româno-rusă, câtă vreme cea care o călca era însăși „marea prietenă a poporului nostru”, spoliatoare în numele frăției și eliberării de sub jugul fascist. Ceea ce nu știa atunci Ion Coșoveanu era că cel căruia i se adresa cu insistență era spion sovietic, noutate aflată abia în detenție, odată cu știrea că fusese descoperit de serviciile speciale, arestat și deferit justiției[1].

[1] Informațiile cu privire la comandorul Ion Coșoveanu au în vedere discuțiile purtate cu dânsul după eliberarea tuturor deținuților politici, intervenită în 1964. Într-un concediu de odihnă, petrecut la Olănești, mi-a vorbit amănunțit despre întâlnirea cu Iuliu Maniu dinainte de război, despre colaborarea cu el din anii conflagrației mondiale, despre tratativele cu aliații (linia Cairo, unde - spunea el - erau prezenți și rușii prin maiorul Novikov), despre mesajele înregistrate în locuința lui Maniu, grație aparatului adus de un ofițer parașutat, care, ulterior, s-a predat - aparat rămas în casa președintelui P.N.Ț., întrucât nimeni din cercul apropiaților nu s-a oferit să-l ascundă -, despre întâlnirea secretă a acestuia cu Vîșinski de la ambasada sovietică, precum și despre regimul din închisoare, inclusiv despre decăderea morală a unor scriitori precum Radu Gyr sau Nichifor Crainic, ca și despre legionarii divizați, ce se acuzau reciproc de trădare. Cum se știa că Vîșinski a venit incognito la București, în plus că a avut o discuție secretă cu președintele Partidului Național-Țărănesc - fără să se cunoască însă cele vorbite - generalul Eugen Bantea, directorul Institutului de Istorie și Teorie Militară, l-a invitat pe comandor să facă mărturisiri, ca unul ce-l însoțise pe Iuliu Maniu la misterioasa întâlnire. (L-a refuzat, deși îi promisese că

Odată cu Crina Coșoveanu, spuneam că la E.P.D. veniseră și alți colegi, între care Gheorghe Pienescu, rămas în conștiința istoriei literare printre cei mai autorizați exegeți ai operei argheziene. Spre deosebire de restul băieților, cam neglijenți în privința vestimentației, venea la serviciu ca la nuntă, mereu în costum, cu gulerul cămășii scrobit, cu cravată și dungă impecabilă la pantaloni, cu pantofii oglindă, ras, tuns și frizat, lăsând pe unde umbla un

---

va interveni pentru redarea gradului avut în armată și a unor drepturi aferente.) Deoarece eram uimit că a participat la întrevederea amintită, mi-a oferit explicația: Maniu s-a interesat, în prealabil, cine va mai participa la discuție, răspunzându-i-se că demnitarul sovietic va fi însoțit de un traducător. Potrivit uzanțelor diplomatice, Maniu a precizat că, la rândul său, va veni cu un însoțitor. (Bolșevicii nu se dezmințeau defel, neavând încredere în nimeni.) Vorbind rusește, Vîșinski era tălmăcit în germană, iar pe timpul convorbirii intervenea când considera că traducerea nu este fidelă, semn clar că ministeriabilul cunoștea limba lui Goethe. Convorbirea s-ar fi desfășurat fără controverse - apropo de oferta ca Maniu să preia șefia Consiliului de Miniștri -, până când ardeleanul a ridicat problema Basarabiei, ținând seama de promisiunea garantării vechilor fruntarii ale României, vehiculată în timpul tratativelor purtate pe linia Cairo, încă înaintea ieșirii României din război. Cum Vîșinski și-ar fi declarat necunoașterea problemei teritoriului de peste Prut, Maniu s-a oferit să-i procure cu rapiditate documentarea necesară. Pentru asta, ar fi apelat la Pan Halippa. Pe scurt, informația cu date istorice a fost oferită chiar a doua zi, numai că, ulterior, plicul dus la ambasadă i-a fost restituit, „nedesfăcut”, cu precizarea că problema în cauză nu face obiectul vizitei în cauză. (Dus la specialiști, s-a demonstrat că el fusese deschis și lipit la loc.) Pe Maniu, comandorul îl cunoscuse încă înainte de război, când îl invitase la Bădăcin în urma reclamației unor țărani că le expropriase glia, în vederea construirii unui aeroport. Garantându-i că le va da în schimb terenuri mai bune, a vorbit despre pasivitatea puterilor aliate, ce mai trăiau încă sub euforia victoriei din Primul Război Mondial, precum și despre pregătirile aviatice ale Germaniei, rău prevestitoare. Atunci, opinia lui, potrivit căreia ne aflăm în preajma unei noi conflagrații, n-a găsit credit în ochii Baciului. După declanșarea războiului, l-a invitat să-l consulte în privința operațiilor și perspectivelor militare, redactând argumentația ce pleda pentru ieșirea României din război, atribuită ulterior „unui grup de militari”. Tot la Olănești, Ion Coșoveanu mi-a vorbit despre întâlnirea lui Maniu cu

suav miros de lavandă. Locuia cu familia - mamă, tată și soră - lângă Universitate, în blocul Continental, căzut la cutremurul din 1977, când îi va muri soția. Tatăl, magistrat la Tribunalul Suprem, căpătase din partea statului o indemnizație specială pentru onestitatea lui profesională, dovedită prin deciziile corecte luate la Cernăuți și Craiova, în apărarea unor deținuți, ajunși acum în funcții de răspundere. Numai că, anomalie, deși răsplătit de noua putere, tot ea periclita situația fiului său, nevoit să dea socoteală asupra stării materiale a părinților. La căsătorie, Octav și Paraschiva Pienescu primiseră ca zestre 50 de hectare de pământ, adevărat blestem realist-socialist, întrucât nu li se va ierta păcatul avuției, deși dota agrară era de două ori mai mică decât a juristului Petru Groza, ai cărui trei băieți și două fete nu duceau grija moșiei, morii și băncii tatălui lor. Colegul nostru tace și face, dovedind spirit arghezian: dacă poetul s-a consacrat prin *Cuvinte potrivite,* exegetul său avea să se afirme prin *cifre potrivite.* A luat adeverința primăriei, solicitată de Cadre - cu referire la cele 50 de hectare -, și a pus o virguliță între 5 și 0. Redusă la nivelul unui țăran mijlocaș, averea nu i-a mai creat încurcături, până când, nu se știe cum, vechile cifre i-au încurcat socotelile. Cum între timp se transferase la Editura de Stat pentru Literatură și Artă - unde făcea treabă bună în domeniul valorificării moștenirii literare -, a fost demis, reproșându-i-se lipsa de sinceritate.

— Și dacă vă spuneam adevărul, de la început, mă mai primeați în serviciu?

— …

— Aveți să-mi reproșați ceva din activitatea editorială?

— …

— De-acum, Dumnezeu cu mila! Bine că șapte ani am apucat să-mi câștig pâinea!

Mareșalul, într-o casă de pe Strada Armenească, unde cei doi ar fi avut o discuție pe tema ieșirii din război. („Sucit om mai e și Antonescu: azi discuți cu el - și te-nțelegi ca lumea -, iar mâine se răzgândește!”).

Răul are însă și el partea lui bună: detronat din funcție, avea să fie detașat pe lângă Arghezi, lucrând exclusiv la pregătirea ediției știute.

Existau însă necazuri și mai mari: Răzvan, bărbatul lui Bebe Goilav - o altă colegă - s-a ridicat cu avionul, în ultimul raid împotriva escadrilei germane ce-a pisat Bucureștii după lovitura de palat de la 23 August, și nu s-a mai întors. S-a făcut praf și pulbere, fără să se găsească măcar o aripă din aparatul său de vânătoare. Cum să nu te doară tristețea unei fete frumoase, dorită în ascuns, cu riscul de-a cădea și tu din înaltul cerului? Din păcate, e mai măricică decât noi și din „copii” nu ne scoate. Mă străduiesc s-o mângâi cu gândul că poate Răzvan trăiește, c-a șters și el putina cu nemții, aterizând pe un aerodrom în Germania. Dar nici așa nu-i bine, că alternativa o doare și mai mult: „Adică cum? De ce să mă părăsească?” Până să creștem puțintel, s-aibă și ea ceva de vândut sau de cumpărat de la noi, se mărită cu un profesor armean, Ohanes Bedighian, și ne lasă cu buza umflată. Îngroașă rândul doamnelor căsătorite, precum Coca Gheorghiu, nevastă de avocat, Paula Crăescu, soția unui bărbat mai chivernisit, Luki, căsătorită cu scriitorul Pericle Martinescu, Ela Matei, fata lui Ury Benador - singura mai „principială” în materie de politică - și, cum s-o uit, pe Antoaneta Ralian - eminenta traducătoare de mai târziu -, zisă și Tonci, cu biroul vizavi de-al meu, păzită de dimineață până seara de un soț care-o iubește cumplit, încât n-are răbdarea s-o aștepte acasă: apare în cursul dimineții să-i care bunătăți și, bineînțeles, revine s-o ia de la serviciu. Toate se strâng în biroul Natei Davidescu, rusoaică din „ramura albă”, șurub important în direcție, fiindcă ține legătura sacră cu „Mejdunarodnaia Kniga”, prin care se perfectează publicarea cărților rusești. După cum noi, băieții, ne strângem în jurul lui Ștefan Rusu, șeful contabilității, care, ca și Pienescu, vine îmbrăcat „la patru

ace”[1].

Deși, ca fost perceptor, a coțcărit multe la viața lui, n-are frică de pietroaiele din dosar, întrucât însuși directorul Cadrelor l-a adus în instituție. Târziu aveam să aflu c-a fost inspectorul financiar al lui Rainer, pe vremea exploatării omului de către om, când revoluționarul nostru era doar patron. S-or fi înțeles în folosul ambelor părți, încât schimbarea de macaz ideologic nu le-a zdruncinat vechile relații, chiar dacă tovarășa Rizel îl mai cheamă pe contabil la o „completare de autobiografie”. Spre deosebire de noi, Ștefan Rusu nu se sperie:

— O complectăm, tovarășa Rizel, că n-o fi foc. Noroc că țin copii de pe ce-am scris de fiecare dată când m-ați chemat, fiindcă nu-i frumos ca azi să zic una, iar mâine s-o sucesc altfel.

Pe noi, băieți care zburam ca fluturii ce înlesnesc polenizarea florilor, ne interoga, „între noi bărbații”, poate și-n contul anilor săi târzii, când prin ce forfecam îl scuteam de eforturi proprii, fără să uite s-adauge mereu același lucru:

— Măi mânjilor, toate-s bune și frumoase, numai că ciuliți bine urechile și ascultați ce vă zic, că tații voștri, jenați, n-or să vă spună niciodată ce se cuvine, presupunând că nu-s proști ca voi: muierea-i lucrul dracului, e mai ceva decât un automobil; nu-i de-ajuns să ai o cheie de contact, s-o bagi în viteză, s-apeși pe accelerație și să frânezi. Drumul femeii îi ceva mai lung decât pofta voastră de-a șofa și, dacă n-o ghidonezi cu migală, o tamponezi.

— Mai pe românește, nene Rusu, că la mecanică suntem

[1] În afară de colegii amintiți, mai lucrau în direcție Constantin Busuioceanu, mai târziu director al Editurii Academiei, Marcel Ghelber - prototipul lui Zacharias Lichter, din romanul lui Matei Călinescu -, Otto Stark, traducător din persană, Anny Weiss; separat de serviciul redacțional, funcționa și un oficiu tehnoredacțional, condus de Vlad Mușatescu, asistat de Dan Grunberg (mai târziu Bârlădeanu) și doi tipografi (Andreica și Mitică Mazilu, epigramist).

corijenți! - se grăbea să-l întrerupă Alec Efremov, cel mai tânăr dintre noi.

— Păi de corijare e și vorba. Dacă n-ai școală de șoferi, nu te așezi, băiete, la volan. Rămâi pe bicicletă și te plimbi de unul singur. Nu v-ați întrebat vreodată de ce multe fete frumoase se dau în vânt după niște urâți, pe care nu dai doi bani?

— ...

— Eeee, secretul e că ei nu se dreg pe dânșii, ci pe ele. Nu te-așezi hămesit în fața farfuriei, fără ca în prealabil să le stârnești pofta de-a degusta meniul, s-o saturi pe ea mai întâi, să nu-ți folosești cuțitul și furculița, înainte de-a o simți sătulă, măcar pe jumătate. Pofta vine mâncând, așa că nu te repezi ca haplea să te ridici de la masă. Rămâi la datorie, activ, dar și atent să nu-ți risipești muniția. Soldatul ca soldatul, numai că Dumnezeu ți-a mai dat și gură, cu toate ustensilele ei, plus lăbuța, cu rostul ei, că femeia-i vioară, iar arcușul fără degete e ca nunta fără lăutari. Cânți după o partitură bine știută, dar te și păstrezi, ca la tragerea cortinei să poți spune triumfător: *fine del primo tempo,* că, dacă știi să te dozezi, ajungi la *perpetuum mobile,* cum ziceau străbunii latini, când au dat iama în muierile dacilor. Rămâi bărbat, nu rahat, chiar și cu două alături.

Și ne instruia ca pe ostași, rușinându-ne c-am folosit cum nu trebuie armamentul din dotare. Numai că teoria ca teoria: una e să dai sfaturi la bătrânețe, ș-alta-i să le aplici la tinerețe. Desigur, n-ar fi fost greu să faci ce zice, dar cum ajungi în situația de a le aplica? Căci mi-a lipsit întotdeauna îndrăzneala de a intra în vorbă cu un necunoscut, mai ales c-o fată pe care n-o știi. Și totuși, a fost să fie odată, când stăteam în fața „Arnbasador”-ului, urmărind forfota bulevardului, cu ochii pe-o fată înaltă, chipeșă, angajată în cortegiul de du-te-vino dintre „Aro” și „Scala”.

— N-ai curajul s-o agăți! îmi spune un coleg.

— Ba am!

— Ba nu!

— Ba da!

Și am plecat după ea, cu un nod în gât, așteptând să fiu repezit. Nu s-a întâmplat să mă rușineze. O chema Magdalena și era tristă nevoie mare: abia împlinise optsprezece ani, iar părinții o obligau să se căsătorească, împotriva voinței sale, cu un ofițer ce lucra departe de București, tocmai pe șantierul de la Bicaz. Ne-am întâlnit câteva zile în șir, depănând sub sălciile despletite de pe marginea Herăstrăului tot ce mai intervenea nou în ciondăneala de-acasă. Biata Magdalena, de presupus nevoiașă, fiindcă la întâlniri venea mereu cu același pulover de casă, ornat cu brazi și căprioare, îmi topise inima când mi-a dat o fotografie, pe dosul căreia nu uitase s-adauge și câteva vorbe de dragoste. Cum puteam, la 21 de ani, să trec peste durerea dânsei, mai ales că tot sărutându-ne își mai și legase de mine ultima speranță? În încercarea de a o salva, bineînțeles c-am dus-o la mine acasă. Am împărțit patul în defensivă, uitând de toate sfaturile lui nenea Rusu, nu de alta, dar fugise ca de dracu de noaptea nunții. După care a dispărut.

Zile-ntregi am așteptat vreun semn și, când nu mi-o-nchipuiam legată cu frânghii, îmi ziceam că s-o fi îndurat să-și asculte părinții, mai ales că eu tăcusem mâlc, fără a angaja în vreun fel viitorul. Totul până într-o zi, când, în stația de tramvai de la Dalles, i-am văzut jerseul, inconfundabil, pe o femeie ce semăna cu ea. Surprins, m-am grăbit să-i spun lui Iura Derevencu[1], pe-atunci coleg în aceeași direcție, astăzi redactor coordonator al revistei *Memoria* și totodată apreciat traducător. Stăpânit de un calm englezesc și de perspicacitatea juristului proaspăt școlit, m-a ascultat și a diagnosticat:

— I-ai reținut figura? Dacă da, nu-i exclus s-o revezi în același loc. Aglomerația se explică prin ora întâlnirii, între

[1] Gheorghe Derevencu, afirmat sub pseudonimul George Iaru.

15 și 16, când oamenii ies de la serviciu, ca și noi. Evident, nu-i obligatoriu s-o întâlnești; femeia putea veni foarte bine și de la cumpărături, dar, oricum, e o circumstanță. Dacă ai bafta să dai de ea, îi ții urma, te binoclezi unde coboară și apoi, pâș-pâș, până la adresa dorită. E singura șansă.

Și am avut-o, numai că, temător să nu pierd doamna din ochi, m-am ținut aproape lipit de dânsa, să nu care cumva să coboare și să rămân în vagon. După două stații, s-a dat jos în Piața Sfântul Gheorghe, de unde a luat alt tramvai spre Calea Văcărești. Hopa jos și urcă sus. Când mai târziu a coborât la prima stație după uzinele „Le Maître” (ulterior „Timpuri noi”), a întors capul spre mine cu fruntea încrețită, dându-și seama că-i urmărită. Am abandonat cursa, intrând în primul bloc pe care am văzut o firmă cu inscripția: „Stomatolog”. Intenționam să intru și să dispar din încăperea rezervată cariaților, numai că eram singurul client.

— Măseaua de pe stânga trebuie extrasă, nu-i întreagă, îi găunoasă, iar rădăcina arată urât, cu pericol de infecție.

— Aș amâna; venisem doar la control.

— Ce control? Dumneata nu simți cu limba colțurile măselei? De ce s-amâi? Crezi că altă dată vei avea mai mult curaj? Până atunci, te mai căptușești cu un abces de toată frumusețea, să urli ca toți dracii, pân’ ți se dezumflă falca. Mai faci și un flegmon, s-o duci în temperatură și injecții cu antibiotice. Când te-ai așezat aici pe scaun, pe jumătate ai scăpat de griji. Ești bărbat... Ți-e frică de-o înțepătură? Îți fac anestezia și gata!

— Bine, doctore!

— Suferi cu inima?

Drept e că, de când cu Magdalena, suferam oarecum, dar nu atât cât să contrabalanseze chinul ce-avea să urmeze, în stare să explice lipsa pacienților din cabinetul dentistului. Injecția ca injecție, numai că extracția mi-a făcut-o în rate, după ce cleștele n-a izbutit să urnească dintr-odată restul măselei, mulțumindu-se s-o fărâme,

strivindu-mi gingiile.

— Te doare?

Ce să-i răspund: „Numai când râd?” Am scuipat iarăși sângele din gură, blestemând-o pe Magdalena cu toate neamurile ei adormite, fără să-l uit și pe Iura, cu detectivistica lui ambulantă.

— Dacă te doare, repetăm anestezia ș-apoi o luăm ușor, să nu simți nimic, mai ales că renunț să scot rădăcina deodată. Sparg postamentul care leagă trei colți și-i scoatem cu blândețe pe rând.

Blândețe... Noroc cu genunchiul stomatologului, bine înfipt în pieptul meu, care îmi risipea durerea. După scoaterea a doi colți, eram leoarcă. Ca și dentistul. Se oprise lumea în loc, redusă la un clește și-o rădăcină de măsea.

— Te doare rău?

— Mă doare bine!

— Cred c-ar fi nimerit să ne oprim pentru azi, că ne-o fi ajuns amândurora. Îmi dau seama că și efectul anesteziei s-a dus, iar la a treia nu mă gândesc. Zic să ne vedem mâine!

— Doctore! D-aici nu plec nici mort. Ce-o fi să fie! Dacă rămân așa, nu mâine, toată viața nu mă mai prinzi pe scaunul ăsta.

Și bine-am făcut, c-a doua zi aveam un cap cât o baniță. Am zăcut câteva zile fără trecut și viitor, ci doar cu ceai de mușețel călduț și pungi de gheață.

— Ai dat de Magdalena?

— Am dat de dracu’!

Se zice că speranța moare ultima, așa că lui Iura i s-a făcut milă de mine.

— Ia fotografia și mergi pe mâna mea. Îi spunem lui Joil că o ușchim în edituri și totul se rezolvă.

— Ce-ai nevoie de poză?

— Ea ne descurcă. Nu se poate ca pe fată să n-o cunoască vecinii. O umbla și dânsa pe la coafor, pe la

„Alimentara”, o fi trimis-o ta-su după țigări, doar nu trăiește-n junglă.

— Și dacă ne-ntreabă careva de legitimație?

— E perfectă aia pe care o avem. Scrie pe ea „redactor”, iar pe firmă „edituri, poligrafie și difuzare” dar, mai ales: „de pe lângă Consiliul de Miniștri”-, lucru’ dracului, ce poate sugera că-i vorba de-o anchetă mai aparte. Să fie mulțumiți că nu ne interesăm de ei, că-n țara asta se fură ca-n codru, de dimineață până seara.

Și, din aproape-n aproape, a găsit bârlogul fetei, pe strada Octavian. Numai că între timp se măritase și plecase la Bicaz.

Odată cu reprofilarea activității, s-au schimbat și sarcinile direcției, concentrate acum asupra verificării procesului redacțional, înaintea intrării manuscriselor în tipar. Se citesc toate lucrările, indiferent de natura lor. Lomonosov se pricepea perfect în șase domenii. Noi în toate. Avem parte de lecturi plăcute, îndeosebi literare, dar și de texte didactice, agrotehnice, medicale, de la creșterea vitelor la Războiul de Independență. Controlul este superficial, cauzat de norma zilnică - o sută de pagini pe zi -, dar, mai ales, din pricina incompetenței noastre; el are un preponderent caracter cenzorial, deși există un organism aparte, cu atribuții specifice: Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor (D.G.P.T.). În principiu, serviciul ar trebui să verifice calitatea producției, valoarea fiind însă confundată, în cazul literaturii tehnico-științifice, cu punerea în evidență a experienței sovietice, iar în celelalte cu „acuratețea politică” a textelor trimise în tipar. Cu vremea ne delimităm domeniile editoriale, ceea ce mă bucură, numai că mă sperie răspunderea în fața unor lucrări de sinteză, unde căciula îmi depășește mărimea capului. Mă liniștește Dumitru Trifu, de la Editura de Stat, care, deși proaspăt absolvent de facultate, conduce redacția de filosofie. M-am împrietenit cu el, fiind cam de aceeași vârstă, și-l vizitez

adesea pe Brezoianu, unde lucrează în fosta clădire a cotidianului *Universul*.

— Măi Nae, stai blând. Din trei motive: majoritatea celor în fața cărora dăm socoteală nu-s cu nimic mai breji decât noi. A tunat și i-a adunat. Nu mai departe Pecker, directorul editurii mele: un evreu de treabă, bun administrator, dar certat cu ortografia, dacă mă iau după rezoluțiile așternute pe diversele propuneri de tipărire; în al doilea rând: cu puține excepții, nici autorii nu-s tobă de carte; în al treilea și cel mai important: oricând îi putem călări pe toți, dacă apelăm la adevărații cărturari care au fost măturați. Un singur exemplu: P.P. Panaitescu, slavist de forță, cel mai bun cunoscător al relațiilor româno-ruse, raporturi la modă, ca să nu zic suprasolicitate. Cu ajutorul observațiilor lui, am pus multe manuscrise în brațele autorilor, minunați de câtă carte știu eu. Ca el o puzderie. Spune-mi ce te doare și-ți spun la ce ușă să bați.

Primul care a înțeles acest avantaj uriaș a fost inginerul Carol Neuman, director al Editurii Tehnice, care, depășind profilul instituției ce-o conducea, se apucase, prin 1952, să elaboreze *Enciclopedia României.* Spre deosebire de Dimitrie Gusti, care sub egida Palatului o concepuse tematic, noua întreprindere era structurată alfabetic, coordonările domeniale fiind asigurate de somități în materie, precum G. Călinescu, G. Oprescu ș.a. Treaba mergea șnur, dovadă tiparul de probă al primelor litere, multiplicate în tiraj restrâns și difuzate specialiștilor spre consultare. Inițiativa a fost însă curmată și trecută în custodia Editurii Politice. De reținut că nu greșelile *Enciclopediei* i-au întrerupt mersul, ci păcatele atribuite unui ghid al Bucureștilor, incriminat că reproduce multe biserici, omițându-se plăcile memoriale închinate trecutului de luptă al P.C.R.

Dintre oamenii consultați frecvent de mine a fost profesorul Alexandru Piru, îndepărtat de la Universitate - cum am mai spus - încă înaintea mazilirii lui Călinescu.

Îndrumat de Trifu, i-am dat de urmă la Uzinele „Timpuri noi”, unde se recalificase rapid ca strungar. Având mâinile pătate de ulei sau zgură, se curăța cu ajutorul smocurilor de bumbac din dreptul dulăpiorului cu scule și frunzărea manuscrisul cu file albe, eu îngrijorat să nu mi le păteze.

— Când vă trebuie referatul?

— Depinde de timpul de care dispuneți.

— N-o să întârzii. Hei, ce bine ar fi fost să mă solicitați când eram barcagiu la „Salvamar”, pierzând vremea pe lac în slujba celor predispuși să se ducă la fundul apei. Să tot fi citit atunci, să treacă timpul mai repede.

De-atunci am rămas în cele mai bune raporturi, consolidate în anii când va reveni la catedră, ajungând prorectorul Universității. Mi-a fost conducător științific la lucrarea de licență - alcătuită mai mult de domnia sa, pentru că întârziam s-o predau pe cea la care mă angajasem. Dar din dar se face rai, așa că, la rândul meu, aveam să alcătuiesc tezele a patru tinere, dintre care una singură va face carieră științifică, celelalte doar parale. Pe profesor, aveam să-l însoțesc adesea și la Craiova, când preluase de la Ilie Purcaru conducerea revistei *Ramuri,* lăsată mai mult în grija lui Grigore Traian Pop, amic și el de taină, dacă țin seama de locurile frecventate împreună cu domnul Piru. Vedeam, ascultam și tăceam, mai ales când doamna Elena Piru mă lua pe departe, ca să ajungă la întrebarea:

— Aud că profesorul ar avea o prietenă mai apropiată la Craiova, pe doamna Gabriela Pintea. I-adevărat?

— Doamnă Piru, nu vă luați după niște palavragii din Craiova, că d-acolo provin toate vorbele. De-ar fi ceva de capul lor, prima pe care ar scuti-o de răutăți ați fi dumneavoastră. Venirea profesorului în Bănie și prezența câtorva intelectuali de marcă, ca I.D. Sârbu și Ion Zamfirescu, a răsturnat bursa veleitarilor de-acolo. Credeți-mă: când te-apuci să numeri intelectualii din capitala Olteniei, constați că ai prea multe degete la o mână.

— Explicați-mi atunci de ce un prorector al Universității bucureștene acceptă pe gratis să fie decan al unei facultăți provinciale și director de revistă, când cumulul de salarii este interzis? Ceva trebuie să-l atragă acolo, atâta timp cât, de două ori pe săptămână, o ține într-un du-te-vino!

Am tăcut cu discreție, ca și atunci când doamna l-a găzduit în casa lor pe Gheorghiță, redactor la Editura Minerva, prezentat ca nepot al domniei sale.

În direcție se produc schimbări de personal. Ana Naum este înlocuită cu Josef Katz, ființă agreabilă, dotată cu umor și-o bună dispoziție ieșită din comun. Are-o voce tăbăcită de tutun și, în pofida corpolenței sale, este grațios în tot ce spune și face. De la Cluj, ne vine prin repartiție Ion Marinescu, absolvent al Facultății de Pedagogie, căruia i se oferă și un apartament în același bloc cu noul director. Locuiește la doi pași de mine, pe Traian, și ne întoarcem adesea pe jos la casele noastre. E oltean, de prin părțile Hurezului. Cândva, am fost buni prieteni, știind mai totul unul despre altul. După desele schimbări de personal și transferări în edituri, va rămâne printre puținii oameni de bază, specializați în probleme de macroeconomie editorială. Ca și Antoaneta Ralian, căreia i se încredințase domeniul traducerilor, dintre care, mai bine de jumătate, proveneau din literatura rusă și sovietică.

Îndepărtată din serviciu este și Crina Coșoveanu, în urma informării pe care Securitatea are grijă s-o livreze tuturor instituțiilor unde lucrează membrii de familie ai tatălui arestat. Lui Rainer i se pare curios că un comandor de aviație, care a refuzat să zboare peste Nistru, este considerat criminal de război, așa că dispune transferarea fetei la Centrul de Librării și de Difuzare a Cărții, sporindu-i însă leafa de la 12.000 lei, la 13 500. În virtutea prieteniei ce i se va fi spus că ne leagă, mă interoghează și pe mine:

— Cunoști familia tovarășei Coșoveanu?

— Foarte bine!

— Adică!

— I-am cunoscut mama, învățătoare, pe sora cea mare, Sorana, doctoriță, și pe cea mică, Dorana, elevă de liceu.

— Și tatăl?

— Nu-l cunosc!

— De ce?

— Tovarășe director, știu doar că părinții sunt despărțiți. Cum pot s-o-ntreb pe Crina sau pe maică-sa de ce-au divorțat?

Șeful cadrelor nu-i prost deloc. Îl incită doar faptul că i-am dat o explicație plauzibilă. Mă sucește și răsucește până când, la întrebarea: dacă mama Crinei se mai află în serviciu, apuc să scap un „încă”.

Repetă cuvântul și mă expediază. Mă frământ două zile și cer audiență la el. Mă primește și isprăvește discuția în câteva secunde:

— Tovarășe Rainer, după discuția de-alaltăieri, îmi îngădui să vă întreb: credeți că sunt un om cinstit?

Tace-o clipă, după care adaugă:

— Altceva mai vreți s-adăugați?

— Nu!

Lasă nasul în hârtii și plec rușinat că m-am umilit. După cum - la fel de adevărat e - nu mi-a sancționat lipsa de sinceritate.

N-aș fi scris aceste rânduri, deloc favorabile mie, dacă n-ar fi avut un ecou târziu. Când peste ani voi ocupa o funcție înaltă în aparatul editorial, mă pomenesc că același Rainer îmi solicită audiență. Fusese între timp exclus din partid și destituit din funcția de director tehnic al Editurii Științifice, minoră în raport cu rolul deținut cândva în administrația culturii. Intră sfios în cabinet și mă întreabă, după ce-l invit să ia loc:

— Mă cunoașteți de mult: credeți că sunt un om cinstit?

Trecuseră între timp 15 ani. Văzând că nu schițez vreun gest aprobator sau de negare, îmi spune că excluderea din partid s-a motivat prin faptului că, înainte de război, a fost

patron, stare incompatibilă cu cea de membru al P.C.R. E convins că se va reveni asupra deciziei, întrucât nimeni nu-i poate contesta activitatea din anii ilegalității. Afirmația mă face să zâmbesc involuntar, ceea ce-l determină să scoată din servietă un teanc de șpalturi:

— Prima broșură cu inscripția: Editura Partidului Comunist Român s-a tras în tipografia mea, deși românizată. S-a intitulat: *Armata roșie vine!,* iar textul a fost stilizat de Mihail Sebastian.

Mă uit pe corecturi, cu multe intervenții, și-mi dau seama că aparțin unei mâini supercalificate.

— Știam că Sebastian era anglofil...

— Dar și antifascist, iar în preajma lui 23 August nu se făceau delimitări.

Desigur, astăzi pot fi întrebat cât de familiarizat eram cu scrisul lui Sebastian și, cu aceeași corectitudine, nu-mi revendic vreun merit aparte. Reține însă împrejurările tipăririi, povestite aidoma și de Gabriel Marcusohn, participant la aceeași acțiune:

— Inițial, s-a decis ca broșura să fie trasă noaptea, dar zgomotul ne putea trăda. Textul corectat s-a tipărit în miezul zilei, pe o sigură mașină, iar zațul aruncat pe întuneric în Dâmbovița, pe malul căreia ne aflam. Cu același prilej, am răsturnat toată caseta cu litere, să nu poată fi identificate în zețărie.

Șpalturile, îngălbenite de vreme, nu arătau a făcătură. Mă uit la ele și-l întreb:

— Cu ce vă pot fi de folos?

— Cu bunăvoință. Legătura mea din ilegalitate a fost Petre Năvodaru, acum ministru la Statistică. M-ar angaja ca șef de serviciu la tipografia lor, dar are nevoia unui aviz de la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă. V-am adus personal cererea lor.

N-o înregistrez; scriu pe ea: „De acord” și cer secretarei ștampila s-o oficializez.

Toate astea s-au petrecut mai târziu, când așezările editoriale aveau să se răstoarne, odată cu schimbările din conducerea țării. Până atunci, personalul a fost primenit cu absolvenți ai școlilor de partid. Majoritatea erau certați cu gramatica, sub nivelul librarilor, care, de bine, de rău, se aflau sub umbrela cărții. La început, mai toți care au invadat Direcția Generală n-au uitat c-au fost cizmari și lăcătuși, stând pe lângă ziduri, ca apoi, promovați în organizația de partid, să devină agresivi, băgăreți până și-n viața intimă a colegilor.

Aceeași vraiște se instaurase și la nivelul conducerii, odată cu parașutarea unor cârpaci. Desigur, ageamii în treburi editoriale fuseserăm toți care, peste noapte, înlocuiserăm o breaslă bine legitimată. Numai că între timp mulți nu mai erau novici în materie, existând temeiul unei selecții naturale. Cum Radu Mănescu a fost mutat la Finanțe ca ministru adjunct, locul i l-a luat Jac Podoleanu, fost librar, specializat mai mult în papetărie. Altă dată ne-am procopsit cu un nou director general, Sabău, până atunci secretar la comitetul municipal de partid. Un om de treabă, aproape speriat de noua funcție, bun să i se dea câteva oi și să fie trimis la păscut. A mai fost și un Vasile Dinu, altă lampă arsă. Singurul care și-a meritat rangul a fost Paul Cornea. Venea oarecum în picaj, după ce în prealabil condusese Direcția Generală a Teatrelor și Spectacolelor, activitate mai eclatantă, în comparație cu anonimatul vieții editoriale. Pe la colțuri se șușotea că totul i s-ar fi tras de la o deplasare a Naționalului bucureștean la Paris, cu *Scrisoarea pierdută,* când girase întoarcerea în țară a ansamblului, deși i se atrăsese atenția că o actriță, Nina Diaconescu, „își va lua papucii”. Și i-a luat.[1] Atent la orice cuvânt scris, reface corespondența ce i se dă la

[1] Posibil să fi fost și alte motive de demitere, deoarece și la Studioul Cinematografic de la Buftea, unde va fi transferat ulterior, același confrate va avea parte de șicane.

semnat și mă irită când pe-o adresă de-a mea subliniază cuvântul „lecturat”, însoțit de adnotarea: „Nu cunosc în limba română un astfel de verb”. Norocul face ca dactilografa direcției să mă fi rugat, cu o zi înainte, să dictez textul unei scrisori a noului director general, pe motiv că nu-i înțelege scrisul, într-adevăr, cam rebel. Epistola era către Lucia Sturdza-Bulandra, iar în introducere autorul își motiva întârzierea răspunsului la misiva artistei prin faptul că abia de curând și-ar fi „purgat” sertarul. Barbarism sadea. Paul Cornea e cu vreo cinci ani mai în vârstă decât mine - pe atunci să fi avut 30 de ani - și nu se supără defel de observațiile mele, făcute cu deferența celui care-l cunoscuse demult. Nu-i lipsit de umor și nici de sarcasm. Când la o ședință din cabinetul său pică intempestiv Iosif Chișinevschi - între timp detronat din conducerea superioară de partid și numit director general la Casa Scânteii -, toți colegii din jurul biroului se ridică militărește, cu excepția mea și a lui Idriceanu. După plecarea bonzului, Cornea se uită zeflemitor la noi:

— Să fi venit cu două luni în urmă și-am fi văzut dacă mai stăteați pe scaun.

Și-avea perfectă dreptate, numai că - spre rușinea mea - mi-era jenă să-i răspund că n-a fost un gest ostentativ, ci doar nedumerirea de a vedea cum o statuie a coborât de pe soclu și umblă printre muritorii de rând.

Modificările de la vârful piramidei - asupra cărora vom reveni - vibrează și la baza ei. Se ivesc conflicte cu un pronunțat caracter de emancipare națională la Editura Tineretului, iar mai târziu la Editura Politică. Curg reclamații din partea beligeranților, deși adevăratele motivări nu apar la suprafață. Cornea îmi cere să merg pe teren să văd care este cauza reală a neînțelegerilor. Nu pare străin de ce se petrece acolo, căci adaugă:

— Discută cu toți și apoi stăm de vorbă. În ce mă privește, nu pot fi acuzat de antisemitism.

Mă întorc și-i spun direct, peste certurile care, aparent, s-

ar datora unor fleacuri:

— Îi deranjează structura etnică a aparatului de conducere, alcătuită aproape sută-n sută din evrei; se invocă lipsa studiilor superioare, a calificării în domeniul literaturii, artei, ori învățământului.

Cornea îi știe foarte bine, fie și pentru că, în majoritate, i-au fost subordonați la U.T.M. Nicolae Maxim, directorul editurii - ex-croitor, dar care a avut îndrăzneala să-l tipărească primul pe Tudor Arghezi după surghiunul știut -, va fi înlocuit cu Ali Ștefănescu, transferat de la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, unde este promovat Petru Dumitriu. Pentru că legătura cu E.S.P.L.A. mi-a fost încredințată, mi se adresează:

— Peste toate ciondănelile din edituri - unele drepte, altele generate de orgolii mărunte e cazul să ieșim din rutina muncii administrative. Să profităm că-ntre timp am fost integrați în structura Ministerului Învățământului și Culturii și să organizăm o largă dezbatere în jurul editării clasicilor români, la care să participe toate catedrele universitare de specialitate. În prealabil, pregătiți o bibliografie cu toate tipăriturile realizate pe tărâmul valorificării patrimoniului literar și un plan de perspectivă pe cinci ani, ambele structurate pe trei nivele de tratare: superior, mediu și de popularizare.

Întregul laborator se stabilește la E.S.P.L.A., organismul cel mai viu pe tărâmul publicării clasicilor, unde participă și delegați ai Editurii Academiei - cu o activitate firavă în domeniu, deși acolo s-ar fi cuvenit să-și găsească locul edițiile critice -, precum și colegi de la Editura Tineretului. Bibliografia scoate în evidență carențe grave, mai ales dacă se ține seama de râvna cu care au fost tipărite seriile de opere ale clasicilor ruși. Nu lipsesc discuțiile în contradictoriu la alcătuirea documentelor ce urmează să fie puse în dezbatere. Gheorghe Pienescu insistă ca în planuri să se folosească titulatura de „Opere complete” și să se sublinieze, în sinteza ce însoțește planul de perspectivă,

necesitatea editării textului integral al respectivelor scrieri. Principial, Cornea nu are obiecții, dar e mai lucid:

— Ne legăm la picioare înainte de-a alerga. De-am fi singuri pe stadionul ăsta, cu siguranță c-am câștiga toate cursele. În consecință: la ediții critice trecem „Opere”, după care vom trăi și vom vedea. Totul ține de „starea vremii”, iar asta nu depinde de noi. Important e să nu omitem niciun reprezentant notabil al scrisului nostru, de la Alecsandri la Zamfirescu. De asemenea, pentru că acum materialele noastre circulă în stânga și dreapta - la deștepți, dar și la proști -, să nu ne batem cuie-n talpă cu ideea „textului integral”. Văzând și făcând, în faza actuală, să ne mulțumim cu aprobarea planului. Și mai spune-i lui Pienescu așa: să conducă barca după cum îl va duce mintea când va fi el director general. Deocamdată *piano-pianissimo*!

De bine, de rău, tragem cu toții la rame. Nu și absolvenții de la Universitatea de partid „Ștefan Gheorghiu”. La început de săptămână, luni și marți, discută și se ceartă între ei pe marginea meciurilor de fotbal. Apoi se împacă pe pielea noastră, reclamându-ne la conducere că întârziem la program. După ce se eliberează și de alte turnătorii mărunte, revin în forță, astfel că vinerea și sâmbăta, se concentrează asupra buletinelor „Pronosport”. Joacă în colectiv, una din cauza repetatelor vociferări, fiecare aducându-și aminte de propunerile greșite ale altora. Ca în povestea celor „zece negri mititei”, ne împuținăm continuu. Din păcate ne părăsesc oameni de treabă, precum Emil Stănculescu și Iura Derevencu, ambii transferați la Editura pentru Cultură Fizică și Sport, primul ca director, al doilea ca șef de redacție. Nu va trece mult și va pleca și Antoaneta Ralian. Bună la suflet, face imprudența de a da unei colege subiectul de la examenul de traducători, delict sancționat cu eliminarea din direcție. Greul va rămâne pe spinarea mea și a lui Ion Marinescu, folosiți la prezentarea planurilor și rapoartelor editoriale, cu și despre circa 3 500 titluri,

programate și tipărite anual.[1] Nici noi nu vom fi scutiți de „critici constructive”, formulate de bunii colegi în cadrul organizației de partid, unde n-avem acces ca să putem replica. Lui Ion i se impută c-ar fi umblat la o colegă, ajutând-o să sufere mai puțin în lipsa soțului plecat cu o bursă în Italia. Bursa-i pe un an și singurătatea apăsătoare, numai că nimeni nu știe precis nimic. Nici măcar eu, care o dată încercasem s-o consolez, după ce ne ținuserăm strâns de mână la un film, vizionat în colectiv „la chemarea sindicatului”. Fără antecedente delicate la locul de muncă, am întrebat-o evaziv, în fața blocului unde locuia:

— Tu ai prejudecăți?

— Eu prejudecăți n-am, dar bărbatul cu care m-aș încurca nu scapă de mine toată viața!

Suficient ca să ridic ancora și să plec. Nu cred că prietenul meu n-a știut pe ce pământ calcă. Numai că lucrul s-a agravat când colega noastră s-a apucat să declare în adunarea generală de partid că-l iubește, considerând, probabil, că dragostea nu dăunează cu nimic construirii socialismului. Ca să fie mai atentă la mutațiile ei sufletești, a fost transferată într-o editură.

Pe mine m-au luat la refec cu întârzierile, numai că o făceau degeaba, fără spor de izbândă. Pe asta și contau, că le spusesem deschis:

— Întârzii de când mă știu. Seara am capul limpede, iar dimineața în ceață. Urlu dacă cineva mă trezește din somn. Și când eram la școala primară mama mă scula fără folos, că dormeam pe picioare. Întârziam la clasă; învățătorul mă trimitea de unde am venit, mama, la fel, mă zgornea la

[1] Treaba nu era deloc ușoară, că urmărea păstrarea unui echilibru între genurile de literatură, originală și tradusă, între domeniile științifice, niveluri de tratare, până la consumul de carte, din păcate extrem de redus, în jur de 1,5 exemplare pe cap de locuitor, față de 7-11, realizate în țări civilizate. (Pentru statistica mondială, România raporta în jur de 2-3 exemplare, incluzându-se, abuziv, și producția din afara sistemului centralizat: tipărituri de publicitate, programe de teatru etc.).

școală, așa că degeaba.

Singurul care m-a înțeles a fost Paul Cornea, un motiv suplimentar de a-l avea la inimă:

— Te-am chemat în legătură cu întârzierile la program.

— Bănuiam, dar...

— Așteaptă... Listele cu întârziații se întocmesc între opt și nouă, apoi cei care le fac își termină atribuțiile. De mâine încolo să nu te prind că mai vii la serviciu până-n ora nouă, după care, de-or sta ca popândăii să te aștepte la ușa ministerului, îi sancționez pe ei. Ai priceput?

De priceput pricepusem, dar bruiajul continua. Cornea rămânea un om drept, că adesea când se iveau lucrări urgente apela la același trio, cu prețul muncii înaintate în noapte. Numai că perseverența mea în privința întârzierilor îl leza oarecum și pe el. Mi-amintesc ziua când m-a chemat la o discuție amicală:

— Dragul meu. S-au făcut propuneri pentru decorarea unor lucrători din minister. Eu te-am propus, numai că biroul organizației de bază se opune. Motivul îl știi. Nu mă deranjează refuzul lor. Îl consider consultativ și-mi pot menține recomandarea. Mă interesează doar opțiunea ta: ce preferi: „Medalia muncii” sau o plecare în străinătate?

— Când să-mi fac geamantanul?

Aveam să plec peste gârlă în Bulgaria, însoțit de Emil Idriceanu.

Nu știu cine ne-a sfătuit - umor macabru - să ne procurăm costume negre, șapcă, cravată, curea și pantofi negri, îngroziți că nu găseam și ciorapi negri, procurați, în cele din urmă, tocmai pe Grivița, după ce bătuserăm Lipscanii. Am plecat la Sofia ca doi ciocli, precum umblă un actual deputat sau senator - care, în plus, poartă și cămașă neagră -, demnitar al cărui nume nu îndrăznesc să-l menționez, de teamă că mă lasă cu gunoiul la ușă.

Nu știu ce impresie vom fi lăsat fraților de peste Dunăre. Poate numai directorului general, al cărui nume regret că nu-l reține. Era un mare istoric bulgar, care făcuse parte

dintr-o guvernare a regelui Boris, fără să-l aresteze nimeni. Sper să fi crezut că vestimentația noastră a fost dictată exclusiv de vizita noastră protocolară.

În rest, la fel ne-am prezentat în sala Operei, la deplasări în edituri sau în birturile cu ciorbă de burtă, unde am întâlnit mulți știutori aproximativi de limbă română:

— Români. Oameni buni, suflet mare și leneși. Am lucrat la România demult cu grădinărie, din care țăranii de la voi fug. Ei semănat porumb, grâu, după care bice la cai. Păcat de pământ gras.

Poate că văzându-ne îmbrăcați ca la nuntă și-or fi schimbat părerea.

VI. DRAGĂ-I VIAȚA DE OSTAȘ

De când mă știu, am avut aversiune față de arme și armată, asociate cu spectrul morții și mai puțin cu frenezia vitejiei, slăvită deopotrivă de toți beligeranții, indiferent de ce parte a baricadei se află. Poate și din pricina ultimului război mondial, când numai dracu' ne-a împins peste Nistru în bârlogul ursului, de-avea să ne alerge și să ne calce-n picioare vreo jumătate de veac, că ne căutăm și azi fără să ne găsim. La fel, poate și datorită povestirilor tatălui meu dintr-o campanie mai veche, dusă dincolo de Dunăre, când a scăpat de holeră ca prin urechile acului. În Bulgaria urma să plece cu Papițică, leat cu el, partener de afaceri și de pahar, vecinătate care l-ar fi scutit de-o înstrăinare totală. S-a întâmplat însă ca la despărțirea de prieteni - la hanul de pe Ștefan cel Mare, din gura Oborului - să se iște o bătaie între câțiva scandalagii și o piatră să-și greșească ținta, nimerindu-l pe Papițică în moalele capului. Norocul omului, că pietroiul, sorocit dumnezeiește, l-a iertat de urgia frontului. Pe tata, vremea l-a purtat și-n războiul Unirii, despre care nu-i plăcea să vorbească, deși îl procopsise cu „Virtutea Militară" și-o autorizație de comerț. Nicio amintire plăcută, ci doar spaima morții în floarea tinereții. Șase ani duși pe apa Sâmbetei, trei de pregătire armată plus trei de război, îi scurtaseră viața:

— E ușor să trimiți turma la căsăpit, de unde și zicala: „mai multe piei de miel pe gard decât de oaie". Bine ar fi ca ăștia de te trimit la moarte să se înfrunte direct între ei, să se bată ca chiorii până când unul dă ortul popii.

— Da' de unde știi mata cum se bat chiorii?

— Ce-ți spun eu și ce înțelegi tu! Și-apoi, băiete, să știi: într-un fel, mai toți sunt orbi, că mulți văd, puțini pricep!

Trecerea anilor n-a schimbat nimic din isteria războinicilor, castă scăldată-n aur, care, chivernisit pașnic, ar schimba fața lumii, scutind-o de suferințe și înjosiri. La noi, cincizeci de ani am întreținut o armată cu sute de generali, ca până la urmă să tragă-n în amărâții aceluiași neam. Mai bine am fi susținut căminele de copii și de bătrâni, victimele oricărei proaste așezări.

La vârsta recrutării, m-am simțit umilit în clădirea Malmaison-ului de pe cheiul Dâmboviței, unde, goi pușcă, am fost evaluați în kilograme și centimetri, puși să ne îndoim, să țopăim ca toți dracii, însemnați pe piept cu cretă albastră, precum animalele scoase la mezat. La data încorporării, se hotărâse să urmez o școală de ofițeri, urmând să activez în U.T.M.-ul din armată, atunci pe cale de organizare și pe linie cazonă. Am fugit la o veche cunoștință - devenită, după unificarea organizațiilor de tineret, secretară a Comitetului Central -, cu rugămintea de a mă scăpa de binefacere. După telefonul dat lui Virgil Trofin, pe atunci prim-secretar al U.T.M.-ului cazon - cum că, zor nevoie, trebuie să rămân în civilie -, am redevenit liber.

Bucurie de scurtă durată, pentru că, la puțin timp după angajarea în Direcția Generală a Editurilor, Alfred Rainer, mai-marele „cadrelor”, m-a propus pentru o altă școală de ofițeri, de data asta a Ministerului de Interne. Nici până azi nu știu dacă voia doar să scape de mine, pentru că fusesem angajat peste capul lui, ori o făptuia cu bune intenții. Pe mine însă vestea m-a îngrozit, pentru că, făcând abstracție de reținerile față de profesia armelor, știam ca nimeni altul că dosarul meu era departe de a „corespunde”, având în vedere inventarul rubedeniilor, cu bogați și săraci, deștepți și proști, de treabă și nu prea, cuminți în banca lor sau pătimași în politică, de la țărăniști la liberali, bașca legionari notorii.

La noi și pretutindeni, mai toate familiile sunt un bob de

rouă în care se reflectă „starea națiunii”, numai că fiecare din jur o socotește cum poftește, mai cu seamă birocrația stalinistă, ce nu-ți îngăduia s-alergi liber pe propriul culoar, ci îți așeza numeroase garduri în care să te-mpiedici, pentru a te avea oricând la mână.

— Nu există om fără bube-n cap - medita tovarășul Ene, cadrist de nădejde. Oricât de sănătos ai fi, nu se poate să nu-ți găsesc bolnavi în neam, printre părinți și bunici, frați și veri, unchi și mătuși, care burghez, care chiabur, unu’ cu niscai pușcărie la activ, altu’ obligatoriu s-o facă, fiindcă-n loc să-și vadă de neveste și odrasle i-a mâncat în fund să umble prin partide exploatatoare, ori le-a plăcut să se împopoțoneze cu decorații pe frontu’ rusesc, unde s-a mai tras și-n partizani. Îi iau, tată, pe toți, de la născare la cimitir, și aflu mai bine decât știau răposații despre ei. E și de rău, e și de bine, că uneori mă mai uit și-n ochii omului, că știu s-o badijonez.

— …

— Cum auzi, ca la dentist: elimin rădăcina putredă, cioturile, de te las doar cu dinții sănătoși, să rozi cât de cât, că de proteză, oricum, nu scapi. Sau invers: din zdrahon te piticăresc de intri-n buzunaru’ de la vestă. Ca la cărțile de joc, le așez cum vreau: strâng cinzeșdouă de referințe de la colegii de școală și de muncă, de la vecini și vecine, foști și actuali, de la vechea nevastă sau de la fostu’ soț - care știu tot, plus că mai toarnă puțintel gaz pe foc -, adun informații de unde crezi și de unde nu te duce capu’. Important e ce păstrez la dosar și, de asemenea, ce arunc, în așa fel ca referatu’ să se bazeze pe documente scrise de mână, în stare să-mi susțină concluzia: albă ca neaua, ori neagră ca cioara. În rest, uite popa, nu e popa! Așa să am bine câte rele am pus pe foc, fără s-aștept vreo recunoștință.

Multă vreme părinții mei n-au avut copii. În schimb, un unchi din Șerbănești, Radu Ionescu, lăsa după moarte trei băieți și patru fete. De la înmormântarea fratelui, tata păstra imaginea unei liote de copii desculți, bocind în urma

căruței pornite spre țintirim. Milos, la București nu s-a mai întors singur, ci a cărat după el și câțiva nepoți, luați în grijă, precum făcuse și cu el un unchi înstărit. Când am apărut noi - două fete și-un băiat -, casa era plină de veri, considerați frați, dintre care nenicu Vasile, ce-avea s-ajungă preot, purta gradul de comandant. Ei cu origine sănătoasă - copii sărmani, orfani -, eu pestriț, mic-burghez, zis și „tovarăș de drum”. Se întorsese lumea pe dos: de unde cândva te lăudai c-o rudă bogată, în stare să te ajute la necaz, acum era bine să te mândrești cu toți sărăntocii. Ca oriunde în lume, aveam și rubedenii scăpătate, așa că nu ele mă încurcau la repetiția Judecății de Apoi, dimpotrivă, ci neprevăzutele sorții. Cu câteva zile înainte, ne vizitase tanti Leni Florescu, nora lui Florea Moraru, în casa căruia se aciuise tata la venirea în Capitală. Ambii lor băieți, ingineri, fuseseră legionari notorii și-și spălaseră păcatele asamblând armament pentru nemți, într-o făbricuță de pe Mihai Bravu. În 1944, odată cu retragerea acestora din țară, au fugit în Germania. Peste un timp, unul din ei, parașutat la partizanii din munți, a fost prins și condamnat la moarte. Acum bătrâna, în drum spre casă, poposise la noi, venind de la Prezidiul Marii Adunări Naționale, unde depusese o cerere de grațiere. Credința oarbă în Dumnezeu o înzestrase cu o stranie putere sufletească, încât ne venea a crede că înnebunise la aflarea sentinței.

— Azi am fost la Marele Prezidiu, unde lăsasem pentru președintele țării o cerere de comutare a pedepsei. Mi s-a răspuns că solicitarea a fost respinsă, iar sentința executată. M-am închinat, știind că nimic nu se face fără vrerea Domnului. Dacă El a vrut să-mi ia fiul printre îngerii Săi, voința Lui nu trebuie luată în deșert. Cum vizavi de Adunarea Națională se află Patriarhia, m-am îndreptat spre sfânta clădire să rostesc o rugăciune, timp în care un domn s-a luat după mine, probabil să m-ajute la nevoie, ori cine știe de ce. Intrând în biserică, m-am închinat din nou și-am aprins o lumânare pentru sufletul băiatului, numai că,

ajunsă în pridvor, Dumnezeu mi-a condus pașii s-o așez la „Vii”, nu la „Morți”. Când mi-am dat seama ce-am făcut, mi s-a luminat fața și i-am spus celui care mă urmărea: „Fiul meu trăiește, nu-i mort. Cel-de-Sus mi-a dat un semn!”

De bine, de rău, pe tanti Leni o știam de aproape, poate și din pricină că Floreștii locuiau în Piața Gemeni, la doi pași de Obor, ea fiind aceea care obișnuia să-și viziteze rudele. În schimb erau alții, aflați pe Valea Argeșului, pe care nici măcar nu-i văzusem vreodată, ca de pildă unchii și mătușile din partea tatei, cu excepția țatei Marița Ștefănescu, de pe Ardeleni. Doisprezece unchi și mătuși de la țară lăsaseră după ei peste patruzeci de odrasle, risipite peste tot, unii, puțini, bucurându-se de lumina cărții, alții, mai necăjiți, rămași la coarnele plugului.

Și-acum, trebuia să-i nominalizez, să precizez unde locuiesc, ce hram poartă, dacă au făcut sau nu politică, dacă-s căsătoriți, cu cine, ce avere au avut și au - ș-asta când nu știam nici măcar cum îi cheamă. De spuneam că nu-i cunosc, apăreau îndoieli în privința sincerității, așa c-am luat taurul „de mâini și de picioare” - vorba lui Herșcu - cu un refuz categoric:

— Vă mulțumesc pentru încredere, dar meseria cazonă nu m-ademenește defel.

— Cu ce te supără?

— Începând cu uniforma. Îmi displace să umblu strâns la gât, închis la toți nasturii, iarna și vara în veston, cu șapcă pe cap, să duc mâna la chipiu când văd un grad superior și alte minunății de soiul ăsta.

— Nicio problemă: la noi se merge lejer, te miști ca toți civilii.

— Vorba vine!

— De ce?

— Pentru că zi și noapte rămâi la ordin, ceea ce nu se potrivește cu firea mea, ceva mai boemă.

— O fi cum spui, numai că la noi școala durează șase luni și te vezi locotenent-major, pe când, altfel, milităria o faci

trei ani, că nimeni nu te scutește de armată.

— Trei ani, dar nu o viață.

— Eu zic să meditezi și, dacă te răzgândești, să ne spui prin directorul tău de cadre.

De răzgândit nu m-am răzgândit, dar nici ei, deoarece, după două luni, m-am pomenit chemat la comisariatul Sectorului 1 Galben, unde mi s-a spus că-s concentrat. De ce „concentrat”, când încă nu făcusem stagiul militar, nici azi nu pricep. Cert e că, în ziua plecării, m-am văzut pierdut într-o masă pestriță de tineri, între care unii, foști pușcăriași, alcătuiau o lume aparte, dezinvoltă, iar alții, speriați, proveneau din rândul „dușmanilor de clasă”. Printre ei, și Ion, fiul savantului Marius Nasta, ctitorul ftiziologiei românești, Dumitru Trifu, șeful redacției de filosofie de la Editura de Stat, fiu de popă, și Horga, de la Centrul de Librării din Piața Sfântului Gheorghe, un evreu deșirat, înspăimântat ca o fecioară în fața programatului viol:

— Cum aflăm unde ne duc? Măcar să spunem celor de-acasă!

— După conservele și pâinea primite, s-ar părea c-avem ceva de mers.

În ziua convocării, nu predasem buletinul de identitate, cu explicația că l-am lăsat tatei să ridice lemnele și cărbunii de pe cartelă, convins că și fără acte mă încalță. Aveam mulțumirea că, la nevoie, îmi pot șterge urma, motiv pentru care luasem cu mine o cămașă, un pantalon, un jerseu și sandale, în stare să înlocuiască oricând o uniformă abandonată. Le înghesuisem într-o lădiță de lemn, burdușită cu mâncare, peste care trona slănina afumată, bună la foame, dar - cum se va dovedi - și de uns pielea tăbăcită de soare. Încolonați și păziți de ostași înarmați, am fost conduși până la un alt centru militar, din Calea Călărași, colț cu Romulus, de unde, întregindu-se efectivul, am pornit-o pe cheiul Dâmboviței spre Gara de Nord. În gloata sonoră cu mulți zdrențăroși, majoritatea afumați de

băutură, mă simțeam rușinat de privirea trecătorilor, nedumeriți de larma și harababura din stradă. Mutam lada de pe un umăr pe altul, ca să nu mi se vadă chipul. Trenul cu care-am plecat mergea în Moldova, amplificând neliniștea lui Horga:

— Unde ne duce, unde ne duce? Că Moldova-i mare! De nu ne-o căra-n Bucovina!

— Vezi când termini prima conservă și calculează timpul, că, de presupus, acolo te afli la jumătatea drumului.

Proastă socoteală, că aveam să coborâm la Buzău, după care am întins-o pe jos vreo șapte kilometri, până la Cotu' Ciorii, reper inexistent în itinerarul colegului Horga, ce prorocise ca destinație Bacăul, Iașii sau Suceava, cu centre militare puternice. În loc de cazarmă cu paturi suprapuse - dar cu saltele, cearșafuri și pături, fie ele și ponosite -, ne-au cazat într-o fostă crâșmă de țară, cu podeaua acoperită de paie, în care, îmbrăcați, ne-am îngrămădit unii într-alții ca oile. Alături, în cămăruța unde cândva fusese grătarul, câțiva țigani aprinseseră niște vreascuri, fără să-i deranjeze nici fumul, nici protestele noastre. Am dormit iepurește cu ochii înlăcrimați, temători că focul s-ar putea extinde și-n paiele de sub noi. Cea de-a doua conservă, luată până atunci și ea în calcul, acoperea masa de seară și de dimineață, când am fost treziți să mergem la o gheretă pentru primirea efectelor militare. Mai curând „defecte", întrucât vestimentația provenea din reforma Regimentului 69 Infanterie, gazda noastră, căruia urma să-i construim un bivuac, ascuns într-o pădure. Dacă ar fi ieșit din groapă, doar Antonescu ne-ar fi recunoscut de oșteni, mai ales că halul în care se prezentau nădragii și tunicile noastre pledau în favoarea unui trecut agitat.

Șantierul era departe de sat, astfel încât zilnic mărșăluiam alți kilometri, purtând în spinare uneltele, de la cazmale și lopeți la topoare și joagăre, de la ciocane, clești, rindele, scule mici, la maiurile, îngrozitor de grele, cu care băteam pietrele de râu la temelia stâlpilor de susținere a

bordeielor. Am fugit de săpat - muncă acceptată fără ifose de țărani, majoritatea fii de chiaburi - și m-am angajat la căratul buștenilor, care, așezați pe umăr, îți luau respirația. La capătul cursei, ne dădeau voie să fumăm o țigară, la care renunțam, adormind pe loc. Trebuia să merg printre cioturile pădurii defrișate în același ritm cu cel din față, ca să evităm un contrabalans, caznă suplimentară. Mult mai ușor a fost să-i car după fasonare, când, mai scurți, îi luam din focul ce-i carboniza puțin la un capăt, pentru a nu putrezi în pământ. Numai că, prinzându-i aproape de mijloc, simțeam în ceafă dogoreala jarului încă viu, usturime ce m-a ros la sânge, obligându-mă să-mi schimb îndeletnicirea. O săptămână am preluat sacaua, cu repetate drumuri la râu, ca să umplu butoiul și să distribui apa la gropile în care se prepara chirpiciul. Cum pe șantier exista o singură saca, o încărcăm și-o descărcăm întruna, cu repetate reproșuri din partea celor normați să prepare maglavaisul. În plus, mi se dăduse și-o gloabă, pe care dimineața o țesălam obligatoriu înainte de raport. Am scăpat de ea, prin învoiala făcută cu un țăran: îmi ceda locul la una din tărgile de cărat chirpici contra micului dejun. La prima vedere, târgul părea în favoarea lui, căci în zorii zilei se servea cea mai importantă masă, față de prânz și cină, de regulă arpacaș, ori o fiertură de varză sau cartofi, cu carne de oaie, năclăită în seu, pe care n-o puteam suferi. O cedam fără regrete, mulțumindu-mă cu pâinea și surogatul de cafea, adus în gamelă „la pat” - ca să nu zic paie -, în care apucam să mai dorm un ceas, până se întorceau la apel. La targă am tras până când, cu umerii căzuți, aveam impresia că dobândisem mâini de urangutan, frânte de febră musculară, ce m-au întors la saca și cal. Nu prea mult, deoarece de fiecare dată călcam porunca biblică de a nu râvni la aproapele meu, cu sentimentul că nu mi-am găsit locul pe șantier. Era însă un făcut să cad mereu din lac în puț. Invidiam pe cei care frământau pământul în picioare - amestecându-l cu apă, fân și bălegar -, așa că am cedat ispitei de a-mi schimba iarăși

meseria, jucând țonțoroiul la pregătirea chirpiciului. După trei zile de călcătură, mă usturau îngrozitor picioarele, roșii de zgârieturi și îngroșate ca la elefanți. Noroc cu niște dulgheri, care m-au luat cu ei în echipa ce ridica schelăria bordeielor, folosindu-mă la început pentru măsurători, apoi la montarea stâlpilor, cosoroabelor, asterelii și la baterea șiței. Mai mult decât ciocanul și cuiele, aveam la îndemână continuu tesla și scoabele, deprinzându-mă cu ele la fixarea structurii de rezistență. După noi, împletitorii de nuiele ridicau pereții pe care se bătea pământul amestecat cu paie. Trecusem pragul minimei calificări și munca încetase să fie chinuitoare. Principalul câștig a fost că mi-am recâștigat încrederea în mine, fiind mai atent la tot ce se întâmpla în jur, la spusele oamenilor, fiecare cu povestea și dorurile sale.

Între timp, odată cu terminarea primelor bordeie, ne-am mutat și noi în ele, scăpând de corvoada drumurilor obositoare. Numai că atât de bine așezaserăm șița pe ogeac, că, dacă ploua noaptea, ne trezeam uzi leoarcă dimineața. Aflați lângă apa Buzăului, am avut parte, la început de primăvară, de un timp straniu: ziua o căldură toridă, cu un soare sălbatic, ce ne prăjea ca pe toți dracii, noaptea - un frig de ne clănțăneau măselele. Nu-i de mirare că în zori trompeta „deșteptării” suna în van. Până într-o zi, când un subofițer, și mai tuciuriu, de la un pluton vecin, se adresă colegului de grad, deranjat că întârziem la marmitele cu mâncare:

— Ascultă, oltene! Cine-i comandant aici: tu sau *grangomanii* ăștia? De ce nu-s îmbrăcați pentru încolonare?

— Măi băiete! Țip la ei de nebunesc, da’ nu merge. Se scoală unu, se culcă altu’ și până-i vezi în cizme trece baba cu colacii.

— Pe ce te prinzi că ți-i îmbrac și-i încolonez în cinci minute? Hai, bate laba cu mine.

— Vezi-ți de treabă! Nu cunoști marfa. Dar, dacă vrei,

facem rămășag.

Nu știu pe ce au pariat, dar toată ziua n-am fost om. Până seara mi-am aflat leacul, ajutat de-o glajă cu vin, pe care o mai găseam trecând râul, la Banița, sat uitat de Dumnezeu, unde am auzit o vorbă pe cât de simplă, pe atât de dumeritoare: „Cu mâncarea-i mai greu, dar vinu-i lesne pe la noi”. Lesne mi-a fost și mie să găsesc ac de cojocul gradatului.

Ajuns la bordei, m-am grăbit să fac schimb de planton c-un alt amărât, fericit să-l înlocuiesc, până când mi-o veni și mie rândul. Am ales schimbul trei, ultimul, ca plutonierul să mă găsească îmbrăcat, bun de încolonare. De la două noaptea, când plantonul mă trezise să intru în serviciu, avusesem timp berechet să pun hainele pe mine și să mă încalț. După care, trei ore, am patrulat printre priciuri, cu grija de a ridica o cizmă și a o muta la câțiva metri, de unde aduceam cu grijă o rudă de-a ei, cu trei-patru numere mai mare. Ore-n șir mi-am făcut serviciul schimbând încălțările, atent să așez, din loc în loc, și perechi de-același picior.

Cu un sfert de ceas înainte de a se da deșteptarea, în bordei sosi balaoacheșul, cu degetul la buze să nu-l întâmpin sonor. Se strecură tiptil până în fundul culoarului, așteptând declanșarea atacului. La primul sunet de trompetă, n-a mai așteptat să continue, urlând din băierile bojocilor:

— Afară, afară, afară, afară!

În cămașă și izmene, cu tot calabalâcul în brațe și buimăciți de somn, toți se îngrămădeau spre ieșire la comanda șătrarului. Cu hainele a mers cum a mai mers, dar nu și cu cizmele.

Au trecut ore în șir, iar talciocul din fața bordeiului nu se termina defel: „Dau cizmă stângă, pentru una dreaptă”, „O dau mare, contra mică, ia-o, neamule, până nu mă răzgândesc”, cereri și oferte repetate în obiele sau în picioarele goale. Bineînțeles, s-a găsit și explicația cuvenită,

ca leatul să-nvețe:

— Mă mocofanilor, bagă la deblă: așază-ți bine carcaboasele, că-i de-ajuns ca unu' singur să ia cizma de-alături, că turbează tot plotonu'! Ce te râzi, căcărează?

— Nu mă râd, tovarășe su'locotenent. Mă gândeam...

— Ce te gândești, zdreanță? Aici n-ai venit să gândești, nu te da șmecher de București. Ori oi fi d-ăia cu școală de liceu?! Nu mă pune să te iau la socoteală de filozofii, că carte mai știm și noi. Te înec în cerneală și te îngrop în ziare, de-ajungi schilet de muzeu.

— Vai de mine, tovarășe su'locotenent, am râs că mi-am adus aminte de americanu', care l-ați dat în gât cu spionaju' covrigilor!

— Haidade?!

— Să mor de vă mint! Îi de râsu' lumii! Deși, ca potret civil...

— Potret-nepotret, vigilența trebuie să fie trează, că dușmanu' atât așteaptă: să ne culcăm pe laurii victoriei.

În lipsa spectacolelor teatrale și cinematografice, lecțiile de educație politică deveniseră unica sursă de divertisment. Și asta nu doar din pricina mesajului infantil, cât paupertății culturale a educatorului, dublată de-o mitomanie lipsită de farmecul imaginației. Așa s-a petrecut și cu lecția despre agresivitatea spionajului anglo-american.

— E cineva aici care nu știe ce-i vigilența?

— Nuuuuuu!

— Să spuie cinstit, că nu-i tai capu'. Nu de alta, da-ntre noi s-află și unii de la coada vacii, care n-a avut de-a face cu vorbe simandicoase. Nu-i de rușine, că și eu provin de la țară, dar, datorită capacității din cap, am ajuns ce vedeți și mai trag nădejde de urcuș. Deci vă întreb: e cazul să ne rătăcim în lătrături savante, s-o dăm pă teorie?

— Nuuuuuu!

— Bine. Atunci s-atacăm problema la obect. Povestea începe când eu făceam școala de ofițeri într-un orășel mic

de provincie, al cărui nume nu-l pronunț, din același motiv de vigilență, că-i secret. Dimineața stăteam la lecții, da' de două ori pă săptămână o mânam la manevre, pă câmpu' de trageri. Într-o zi, la fo sută de metri de poarta școlii, ce să vezi? La marginea trotalului, apăruse un individ c-un coș de covrigi prăjiți, din care unii stivuiți pă niște țepușoare. Stai să vă desenez pă tablă cu creta, ca să-nțelegeți cum vine chestia. Facem mai întâi coșu'- un cerc maaare, turtit la miljoc, ca un ou -, așaaaa, facem multe puncte mai grosuțe în interior, adică covrigii de vânzare, după care tragem deasupra niște linioare în sus, pă care crionăm câteva cerculețe mititele, adică covrigeii de reclamă. E clar?

— Daaaaaa!

— Perfeeect! Și plotonu' nost' se pune-n mișcare și s-apropie de coooș. Plotonu' nu-l pictăm, că nu intră pă tablă. În dreptul negustorului, camarazii se duce să cumpere covrigi - simpli, ori împletiți -, după buzunar și posibilități. Iau din coș la alegere, cu sare sau făr' de, plătesc ce plătesc, numai că unu' dintre noi se răpede să ia din covrigii espuși pă țepușoare. Aici s-a ridicat undelemnu' deasupra apei, că covrigaru' nost' se împotrivește și-i cere leatului să ia marfă din coș, nu de sus. Ce mai tura-vura: se demostrează până la urmă că individu' era spion american.

— Păi cum l-au dovedit?

— Prin demascare. El nu venise de dragu' negustoriei, ci să numere efectivu' armat. Cum trecea un ploton, cum lua din coș un covrig și-l cocoța pe țepușoare. Or, camaradu' de care vă vorbii se încăpățânase să cosume din covrigeii espuși deasupra coșului, nu din grămadă. Una peste alta, cân' s-a luat marfa la socotit, covrigii de sus se potrivea ezact cu număru' plotoanelor spionate.

Mai mult decât noi, țăranii căscau ochii la povestea sublocotenentului, fără să se dumerească:

— Adică cum? De ce nu i-a dat covrigu' pă care l-a vrut omu', ș-apoi să ia altu' din coș să-l puie la loc?

— Că nu toți spionii-s la fel. Imperialiștii nu-i transformă

pe toți în covrigari. Mai sunt și d-ăia care se ocupă cu lucruri speciale, de-ți fură ou' de sub cloșcă. D-aia zic: beliți ochii cât ceapa, destupați-vă urechile și ochii, atenți pă cine aveți în față. Deunăzi, vi s-a dat un „zebeu". Dacă cine știe când și cum un oarecare intră în vorbă și vă întreabă din ce-i făcut, nu te da vorbăreț, ciulește urechea la ce vrăjește gagiu' și intră în priză.

— Ce priză, tovarășe su'locotenent? Că pușca n-are nici trăgaci!

— Lasă că de pază-i bună, nu se chiorăște nime' la șurubăria ei. N-are trăgaci să nu vă împușcați ca proștii între voi, că serviciu' militar nu l-ați ezecutat; sunteți armată de strânsură, bună la toate și la nimic.

— Chiar și cu gloanțe, n-are față; se vede că-i de pe timpu' lui Pazvante Chioru.

— Tu lasă-l pe Pazvante, că nici el n-are treabă cu tine. La oaste, în timp de pace, mai presus de gamelă și armament îi devotamentu' și vigilența împotriva dușmanului de clasă, care se fofilește printre noi în blană de oaie.

— Blana ca blana, don su'locotenent, da' ce-are nevoie americanu' de zebeul nostru, când are atomica, de ziceați odată c-a paradit dintr-un foc pă japonezi?

— Mă Chircă mă, tu-l faci pe tac'tu de râs; io te-am numit biblotecar peste cinzeci de cărți, câte n-aveți în tot satu' vost', că ești băiat de popă, nu căldărar. Atomica-i bună doar la șes, unde pământu-i ca-n palmă, iar răsuflu' ei se duce pe orizontală, nu dă de munte și de deal. Da' să vă întreb: știți ce-i orizontala? Poate că-i bine să v-o desenez.

— Nuuuu!

— Atunci să tragem concluzia concretă: la noi solu' pământesc e alfel ca la japonezi: urcă de-a dura de la mare până-n creieru' munților. În drum, dealurile ne stau plantoane și bomba n-are cum să le fărâme, se duce de nebună la avionu' care a zvârlit-o. Lucru dracului, că oale și ulcele l-ar face p-ăla de la cârma airoplanului; d-aia se și

feresc să n-o ia în bot. *Pănimaite?* Ca să v-o trântesc și pă rusește, că la divizie avem ș-un *balșoi consiler polcovnic,* de la care mai rupem și noi ceva. De-ați priceput, ochii pă butelie, că, dacă vă umblă șașiu, v-o șutește la iuțeală unu' mai lung de mâna stângă.

— De ce nu și cu dreapta?

— Pentru că omu' mai are, Chircă, ș-alte rosturi. La tine, de pildă, mâna dreaptă ține locul Marioarelor lăsate acasă să se spovedească sub patrafirul lu' tac-tu, unde muierile mai dau și de Calinic, de care vor să se lapede.

— Care Calinic?

— Un Scaraoțchi pitic, de-l auzi cum se roagă îngerașului: „Eu sunt mic, tu fă-mă mare, eu sunt slab, tu fă-mă tare". *Pănimaite?* Sau faci pă *niznaiu?*

— *Niznaiu* ca *niznaiu,* da' ce legătură are cu zebeu' nostru?

— Păi are, că peștele cel mare cu râmă mică să prinde. Întreabă-l pe tac-tu, Chircă, nu ne ține de vorbă cu întrebări nasoale. Ori ai uitat deviza: ține-mă de orice, numa' de vorbă nu?!

Din tot corpul ofițeresc, doar inginerul taberei, un locotenent, era mai răsărit. Îl vedeam zilnic aplecat pe schițe topografice, proiectând construcții și controlându-le pe cele în curs de execuție. Vorbea corect, lucru mare în liota înconjurătoare, fiind sobru și cuviincios în discuțiile cu ceilalți, indiferent de locul ocupat de ei în viața șantierului. Seara, la popota improvizată în jurul câtorva mese și scaune, îl zăreai izolat, fără nevoia companiilor de mântuială. Urechile nu și le putea însă astupa, încât într-o zi auzi de la masa vecină:

— Am la mine în ploton pe unu' cu o linioară în boznar, ce face socoteli cât ai clipi din ochi. Un slăbănog, de nu dai doi bani pă el. M-a nebunit, nu alceva, că tot vreau să-l dovedesc c-o grișală și nu poci. Îi dau înmulțiri și împărțiri grele, chiar și cu două cifre, de le verific să-l prind, da'

degeaba, că când zic că l-am înghesuit, numa’ ce-mi spune: „Mai verificați o dată”. Și cum nu-i găsesc căpătâiul, îl pui să refacă socoteala pă hârtie. Și la slăbănog iese ce zice linioara.

— Ce fel de linioară?

— Un lemnișor vopsit în alb, cu un șănțuleț la mijloc, de se plimbă pă el un lemnic, ca un creon, când îl miști cu deștu’.

Spre binele lui Ion Nasta, că inginerul l-a scăpat de corvezi, punându-l să-și folosească rigla de calcul în preajma uriașelor cantități de lemne, primite și repartizate pe șantier. De hatârul lui aveam să mai scăpăm trei inși de munci abrutizante, deoarece, tot la popotă, venise rândul sublocotenentului-educator să se laude cu sclavii lui:

— Când a fost s-aleg biblotecar, s-a prezentat la mine un băiat de popă și trei marțafoi, de-și ziceau redactori. Bineînțeles că și fără odăjdii l-am oprit pă primu’, nu de alta, da’ ce naște din pisică șoareci mănâncă. Popa stă cu ceaslovu’ în mână toată ziulica, la botezuri, nunți și-nmormântări, pă când ceilalți o fredonează cum li se scoală. Că cu teoria nu faci nimic, practica te omoară.

— Numa’ că la teorie ai nevoie și de ceva carte!

— Și la ce le-a folosit?! Au ajuns la șmotru!

Și, ca să fie mai convingător, trimise după noi în miezul nopții, atunci și mai târziu, de regulă sub impulsul băuturii. La ordinul său, ne pomeneam treziți din somn, bâjbâind cu Trifu și Horga prin buruienile câmpului ce ne despărțea de popota ofițerilor. Spectacol scurt, isprăvit în hohote de râs, după ce, cu seriozitate, eram puși să grăim după modelul stanțat din prima zi de armată: „Să trăiți, tovarășe grad, sunt soldatul *igre*[1], îmi permiteți să raportez”. Și, după ce raportai că te-ai prezentat la comandă, urma aceeași întrebare:

— Și-n civilie cu ce te ocupi?

[1] Adaptare cazonă de la „Y grec".

— Tovarășe sublocotenent, îmi permiteți să raportez: în civilie sunt redactor.

La pronunțarea ultimului cuvânt, se porneau pe un râs coleric, sufocant, ce le înecau obrajii în lacrimi. Așteptam în poziție de drepți să se potolească, până când, din ochi, același ofițer făcea semn altuia dintre noi să raporteze. Reacție asemănătoare, mai ceva decât în filmele cu faimoșii „cascadori ai râsului”. Cum scena se relua „cu casa închisă”, odată, după replica finală: „Pe loc repaus, mergeți la dormitor”, ne pomenirăm ajunși din urmă de inginer, ocrotitor, dar fără să-și critice colegii:

— Băieți, armata-i armată. Te învață să treci peste greutăți și-ți călește răbdarea. Vă promit însă că povestea asta nu se va mai repeta!

Capra râioasă nu-i capră adevărată dacă nu ține și coada sus. Îmbrăcat în uniforma antonesciană, acum flendurită, m-am contaminat brusc din mândria celui care-o purtase prima oară:

— Dom’ inginer. Nu ne răpiți bucuria unui spectacol de zile mari, cu actori sublimi, să-i reții o viață-ntreagă. Lăsați-i să joace în voie, câtă vreme noi beneficiem de reprezentație, nicidecum dânșii.

După câteva clipe de mutenie, ofițerul a evitat orice comentariu, refugiindu-se sub o replică neutră:

— Știți să jucați poker?

Dintre toți trei, știam doar eu, un motiv suplimentar de a mă repartiza într-o echipă de dulgheri - subordonată direct lui - folosită pentru „urgențe”, în special la repararea unor acoperișuri care cedaseră la ploaie. Le cârpeam cu smoală și, mai rar, prin înlocuirea șiței deteriorate. Căram cu mine o găleată de catran și o bidinea, fleoșcăind locurile însemnate de meșter, cu grijă s-aplic câteva straturi de smoală și să controlez cu o stropitoare efectul muncii. Tot el a făcut ce-a făcut de l-a scos și pe Trifu de sub obrocul sublocotenentului. Acum, Mituș aduna într-o traistă pietricele și fărâmituri de cărămidă, pentru un soi de

ronduri - noi le ziceam morminte - cu inscripțiile: „Trăiască R.P.R.!” și „Trăiască P.M.R.!” Nici Horga n-avea s-o ducă rău.

Până atunci, inginerul juca poker în trei - „la o mână moartă” -, dar acum, când și când, se răsfăța în patru. Juca pătimaș, toată noaptea, nevoit din păcate ca dimineața să plece la raport. Companioni, un contabil și un veterinar, sosiți tocmai din sat pe biciclete. Singurul chibiț era Trifu, care chiorăia de somn pe lângă noi, făcând cafele după cafele și trăgând la măsea din vinul adus de socotitor, fără de care n-am fi atacat papornița doctorașului, îndesată cu ce se pricopsea de la țărani, de la brânză, ouă și slănină la carne de porc prăjită - păstrată peste iarnă în garnițe[1] cu untură - sau de păsări, după vaccinările de primăvară. Parca-l aud pe Mituș:

— A naibii soartă! Nu putea țărănoiul să ne trezească din somn mai demult? Acum, după două luni de mâncare proastă, am ajuns piele și os. Fii atent cum mănânci, că mațele-s subțiate și, dacă înfuleci ca Haplea, ai încurcat-o. Du mai mult grija băuturii și mai puțin a mâncării. Ca la împărtășanie: vinul și pâinea înainte de toate. Fie și că i-ați scuturat de gologani p-ăștia de aduseră bunătățile.

— Mituș, fiecare cu rostul lui: nu-i lesne să suporți tolomaci la poker. Aici suntem și meditatori, iar didactica se plătește. Ție ți-ar plăcea să joci șah c-un ageamiu?

Se apropia 1 Mai, ziua promisei eliberări, condiționată ca atare de respectarea unui program de muncă abrutizantă, cu întreruperi pentru aproximativele mese de dimineață, prânz și seara. Toată luna aprilie se lucrase în draci, știindu-se că se apropie cantonarea în tabără a diviziei din Buzău. Terminasem cu zugrăveala bordeielor, cu toate cârpelile și, în sfârșit, sosise ziua marii curățenii, când orbecăiam și noaptea prin tabără să strângem gunoaiele, greblând peste

[1] Vas de metal cu care se transportă lapte și alte lichide.

locurile unde preparasem cândva chirpiciul și varul. Aproape de malul râului, am făcut un foc uriaș de tabără, pe jarul căruia aruncam continuu țăndările, rumegușul și talajul vechii tâmplării, ambalaje de tot felul, cu grija ulterioară de-a zvârli cenușa în apă. Ispravă neluată în seamă de cei care aveau să se instaleze pe locurile unde odinioară fusese doar pădure. Dimpotrivă, la vederea noastră, îi umfla râsul. Drept e că arătam jalnic, ceea ce părea să le justifice întrebarea:

— Voi ce sunteți, bă? Soldați sau prizonieri? Armata lui Papuc sau a lui Ciancaișe[1]?

Pe fundalul ăsta au apărut și primele conflicte:

— De ce nu saluți, ostaș?

— Pă cine?

— Pă mine!

— Nu mi-amintesc de unde ne cunoaștem.

— Las’te de cioace! Saluți gradu’ de caporal, nu pă mine!

— Și cum vrei să te salut? Pă *franse* cu *bonjur,* pă *germanschi* cu *morghen,* ori pă oltenește cu *pupă-mă-n* cur?!

Țâfnos, caporalul tăbărî pe franțuz, care, fierar de meserie, mi l-a răsfățat de la început c-un cap în gură, un genunchi în boașe, de l-a îndoit tocmai bine de izbit cu cizma în mutră și jucat în picioare. Că l-a bătut, să-și amintească toată viața c-a fost caporal, nu era nimic, dar i-a rupt uniforma, de rămăsese bietul om făr’ de-o mânecă la veston și cu pantalonul sfâșiat din prohab, de i se vedeau izmenele.

De Mitică fierarul fugeau toți. Făcuse imprudența să se mărturisească unora despre o Lenuță căreia îi ducea dorul, iar acum îl șicanau toți de departe, rostind numele fetei, cu semne obscene. Înfuriat ca un animal în cușcă, lua de pe jos bolovani și-i arunca spre grupul de unde se auzea

[1] De la Chang-Kai-shek, om politic și comandant militar chinez.

strigarea. De când îmi trecuse un pietroi pe lângă ureche, mi-era o frică teribilă de el, ori de câte ori mi-apărea în fața ochilor. O singură dată m-am apropiat de patul lui, când se vedea de la o poștă că-i bolnav. Pe șantier n-aveam nici medic, nici sanitar, iar satul era departe. Amărâtul, cu febră mare, aprins la față și leoarcă de transpirație, suferea ca un câine călcat de mașină, cu ochii tulburi, lipsiți de nădejde. I-am fiert în gamelă niște mușețel, oferindu-i un ceai fierbinte și o aspirină. Drept mulțumire, mi-a întors spatele și s-a cuibărit sub pătură. Pentru că nu ripostase violent, am prins curaj și am insistat:

— Băi neamule, ce-ai cu mine? Nu ți-am greșit cu nimic. Mâine, de va fi s-o pățesc la fel, o să m-ajuți tu. Am pus răul înainte ș-am cărat de la București niște medicamente împotriva răcelii și durerilor de măsele. Luăm ce luăm din ele și, când o roim la gară să descărcăm bușteni, completăm farmacia. Care-i povestea? Hai, nu face pe mireasa în noaptea nunții, că pierdem ciorba de potroace.

— Da’ n-am înghițit nasturi de când mă știu.

— Cu atât mai bine; o s-aibă și mai mult efect.

Și, într-adevăr, așa a fost, că în traistă mai aveam și niște piramidoane, plus antinevralgice. Mai bună însă decât ele a fost o frecție cu usturoi, făcută din cap până-n picioare. Eu îi preparasem doar mujdeiul, din vreo trei căpățâni, luate de la unica spălătorească, ce se lupta cu lenjeria și așternuturile noastre, mai mult fierte la cazan, decât tocate la mașină. Nu-i vorbă, o mai ajutam și noi, știind-o femeie de treabă, că ne lecuia din când în când de neliniști, cu toată bromura strecurată în mâncare.

Mitică se înzdrăvenise și se ținea acum de mine ca orbul de băț. Îi devenisem confident și-i ascultam cu răbdare poliloghiile de of și jale despre Lenuța lui. O scăpase din mâinile unui țigan ce trăia de pe urma ei, închiriind-o cu ora. O luase bătută măr, că n-adusese suficienți bani în vistieria peștelui. Mai mult, Mitică o vârâse-n familie, spre nemulțumirea tatălui, care mârâia cu nemulțumire. Acum,

aflat la dracu-n praznic, o lăsase acasă, îngrijorat ca nu cumva părinții s-o pună pe fugă, deși femeia o ajuta pe maică-sa la toate.

— Mai bine ar trebui să te-ngrijorezi de țigan, că i-ai luat pâinea de la gură!

— Ce vorbești? Neam de neamul lui nu se va atinge de fată. Adică cum? Ce vrei să zici? Că degeaba mă aflu aici? Două luni am stat la pârnaie din cauza cioroiului, iar el știe că-s în stare să fac și zece ani de pușcărie, dacă mai răsare-n preajma ei. Știe el ce știe. Mai ales că era să scap fără condamnare.

— Pentru ce?

— D-aia! Că se săturase balaoacheșul de bine. Nici una, nici două, venise s-o ia din curte de la noi, după ce-o pândise s-o afle singură. Eu eram în atelierul tatii, cu niște fiare peste cărbunii aprinși. Dădeam la foale să întrețin focul, când o auzii că țipă: „Mitică, săi!” Dintr-o săltătură am fost lângă baragladină și, până să croncăne ceva, o trăsei de-o aripă-n atelier. Scurt pă doi, fără discuție: l-am prins pă țigan de mijloc și-l așezai dintr-o bucată cu curul pă jar, de i-a luat foc și țoalele, pă semne de nailon. Țipete, urlete, gălăgie mare, spital și peticeală de pele, poliție și procese, avocați și cheltuială, da’ și răcoreala de-a-i zice lăcrămantului, de față cu judecătorii: „Băăăă, dacă te mai văz vreodată în preajma Lenuții, te frig pă jăratic și te dau la câini, javră de persoană ce ești”. Asta a pus capacu’, că pân-atunci avocatu’ îi înduplecase pă judecători că-l pedepsisem pă merit, cu gânduri bune, să se-ndrepte. În două luni, cât am fost priponit, o dată n-a pus picioru’ cioroiu-n curtea noastră. Se vede însă că șederea după zăbrele n-a fost de-ajuns, de mi-a venit și mie rându’ să stau cu curu’ pă jăratec, în așteptarea poștei.

Îi scriam epistole lungi de dragoste, pe care mă punea să i le recitesc întruna. Numai inima de el și săritor la nevoie. El m-a scăpat de un mare pocinog, ce putea să mă coste ani grei de pușcărie. Lucram la groapa de chirpici și

încărcăm tărgile celor care își așteptau rândul. Eram ostenit de muncă și mă mișcăm anevoie, când deodată mă pomenii înjurat de mamă, ca să mă grăbesc. Am văzut roșu înaintea ochilor ș-am ridicat lopata într-o dungă să izbesc capul nenorocitului care se legase de mine. Noroc cu fierarul care a ridicat mâna deasupra păcătosului, cu prețul de a-și fractura brațul. Și-acum intrase el la apă, amenințat cu tribunalul militar. Bună la suflet, l-a scăpat de dandanale spălătoreasa, pesemne unde avea clienți și printre gradați, că urâtă nu era deloc, ci doar generoasă. În plus, pe lângă atâtea tivuri la așternuturi, nu putea să nu-l cârpească și pe caporal, fericit de noua lui cucerire. I-a pus mâneca la veston, așa cum fusese la început, i-a reparat și pantalonul, mult prea mobil în preajma mașinii ei de cusut, după ce, în prealabil, și-a luat la revedere de la Mitică, făcut dispărut cu un ordin de lăsare la vatră, ca toți să creadă c-a fost pedepsit cu asprime.

Zilele treceau și faimosul cuvânt de militar se dovedise apă de ploaie. Îl rostise deopotrivă colonelul, șef de divizie - încă nu apăruse inflația de generali -, cât și namila de polcovnic rus, în fața căruia toți comandanții se aplecau mieros. Nici vorbă de eliberare. Lumea-i mică și întâmplarea a făcut ca printre noii ofițerii veniți în tabără să descopăr un fost coleg de liceu și de clasă, pe nume Mera. Mai jenat decât mine părea să fie el, când m-a văzut în zdrențe. Era ofițer de transmisie și seara mă chema la el s-ascult emisiuni radiofonice, la care de mult nu avusesem acces. El mi-a spus că se așteaptă de la Statul Major precizări în privința efectivului nostru, mai ales că între timp apăruseră tulburări neașteptate. Un țâști-bâști, ce se dădea activist la Confederația Generală a Muncii, susținea cu tărie că legea-i de partea noastră și că nu trebuie să stăm cu brațele-n sân. Habar n-am cum picase și el în cazanul cu smoală de la Cotu’ Ciorii. Cunoștea bine legislația muncii și-i scotea pe militari răspunzători de

programul de pe șantier și, mai ales, de neonorarea promisiunilor. E adevărat că nu exista nimic în scris, dar martori la învoială fuseserăm toți, putând depune mărturie în fața unei comisii de anchetă. Pentru a grăbi sosirea acesteia, soluția propusă rămânea una singură: greva foamei. Tolerabilă, atâta timp cât foamea ne însoțise traiul de când ne înzestraseră cu o gamelă și o lingură. Agățate la brâu, le auzeai cum zdrăngăne de departe, iar după folosire le frecam cu nisip, de scânteiau în lumina soarelui.

Sindicalistul nostru mergea din pluton în pluton, asigurându-i pe toți de succes, câtă vreme totul se realiza la lumină, „sub presiunea masei”.

— Pentru ei, treaba-i cotoioasă rău de tot, că partidul nu îngăduie nimănui să-i pună oamenii în cap. Eu știu ce zic: se vor da peste cap s-aplaneze conflictu’ de muncă, fiindcă ei sunt în belea, nu noi. De ochii lumii, dacă nu altfel, trăim, totuși, într-o democrație populară, nu la cheremul unui dictator de Buzău.

Curios e că l-am crezut, ca toți amărâții din jur. Singurul lucid a fost un client al penitenciarelor, cu vechi state de serviciu în slujba lor.

— Ascultă, cocoș. Las-o mai moale cu sindi-căcatu’, c-o belești. E treaba ta, de-ți bagi pielea la murat, da’, pune la deblă, îi vâri și pe husenii ăștia în rahat. Latră mai puțin, că te-aud hingherii. Mănuși te fac, și încă d-alea cu boton! Cât am stat la răcoare, am văzut felurite sorturi de democrați, nu doar populari. O luaseră pe coajă și trăiau mai rău decât noi, că nu primeau pachet, bașca scrisori. De vorbitor nici gând. Se bătea la ei în forță, tată, nu glumă, că-i auzeam de departe cum se vaită, și erau oameni cu carte, nu ca tine un *șanticler* oarecare.

Cum printre noi se aflau destui cu rubedenii în închisori, curiozitatea de a ști mai multe despre regimul lor de viață se justifica pe deplin.

— Păi acolo erați vărsați la grămadă?

— Nicidecum. Încă de la Jilava, unde se făcea trierea, ne

băgau în forturi diferite: comunul la comun, politicii la politici. De-aproape i-am văzut pe șestache abia la Gherla, unde trăiau în celule separate, unele cu un etaj sub pământ. Ăștia de la comun le căram potolul în hârdaie: dimineața un surogat de cafea ș-o felie de pâine, numai 80 de grame, la prânz o supă de varză sau cartofi scofâlciți, expirați în depozitele armatei - de fapt o zeamă chioară fără bulcă iar seara același fel, plus oleacă de turtoi. N-aveam voie să ne chiorâm la ei; de altfel nici n-aveam cum, că numai caraliii le turnau cu polonicu' prin vizetă. Doar pe ăi de la izolare totală i-am zărit fulgerător, că se deschidea ușa și-apucam să-i ginim oarecum, cu riscu' pedepsei, că nu era voie să ridici ochii din pământ. Zăceau la răcoare doar în cămăși și izmene, legați cu lanțu' de marginea patului. Nici să se-ntindă pe pat n-aveau cum. Vai de capu' lor! Față de ei, noi domneam, stăteam ca neamurile între ele. Diferența de rang o făceam noi, de unde și sictirul sau respectul oferit fiecărei branșe: manglitorii - pe clase de randament, de la șuți de buzunare la mari troznitori, șmecherizați în case de bani și atacuri armate -, escrocii - babani sau găinari -, pizdarii - cu violuri de toate soiurile -, și criminalii, între care cei mai respectați erau viețașii, condamnați să stea îndărătul gratiilor tot restul zilelor.

— De ce respectați?

— Fincă puteau băga oricând șișu' în tine, n-aveau ce pierde. O dată n-am văzut un viețaș să care hârdău' la umblătoare, să n-aibă o țigară, ori să fie refuzat de careva, bineînțeles, dacă îi putea face pe plac. Când primeai pachet, primu' drum la el era, să-l tratezi c-o atenție. De te certai cu vreunu', tot el era balanța care măsura dreptatea. Până și gardienii îi știau de frică, că la harță îi puteau mierli. La fel și polițiștii, unii mai hoți decât hoții, că dădeau la fund o afacere urâtă, aranjând cu unul din ei să-și asume fapta. Nu pe degeaba, la mintea cocoșului, că și viețașul avea partea lui. Atunci ne simțeam și noi bine, că boieru' tot boier, făcea cinste la toată lumea, de fumam ca turcii,

haleam delicatese și beam din ploscă. Pe scurt: un stăpân de treabă. Asta nu însemna că n-aveam și noi slugile noastre.

— ...!

— Ce vă mirați? Nu totdeauna ce hotărăsc judecătorii e pe bune, de unde și nevoia corectărilor. Cum să vă spun, ca să-nțelegeți mai bine? Urâtă la prima vedere, hoția are și oarece prestigiu: este o profesie curajoasă, care tocmai prin riscurile ce le implică impune niscai respect. Vorbesc serios. Cine-o practică are o răspundere. Când n-o faci cum trebuie, ajungi îndărătul gratiilor, pe când un doctor, spre pildă, care te lasă mort pe masa de operație, scrie doar o fișă medicală, chiar și când nu-i vina răposatului. Asta pe de-o parte, pe de alta, în meseria de hoț, lupți c-un vrăjmaș care te poate răpune. Ca la sport: te trântește la podea. Lasă că, uneori, te înfrunți cu unii care au furat mai mult decât tine în adunarea averilor. Oricum, ți se opune o rezistență. Nu mă gândesc la plevușcă de găinari și hoți de buzunare, primele noastre slugi din pârnaie, nu însă și ultimele. Nu ei fac deliciul filmelor polițiste, care, când merită să le vezi, te atrag tocmai prin iscusința ambelor tabere, nu lipsite de schepsis. Cei care pierd „afară” se bucură de prestigiu „înăuntru”, ș-ăsta crește cu cât miza jocului a fost mai mare. Una e să te prindă când furi o rață și alta când spargi o bancă. Se întâmplă însă ca pe poarta închisorii să intre și spurcați care fac breasla de râs, fie c-au fost turnători, fie c-au atacat oameni lipsiți de apărare, precum copiii. În astfel de cazuri, se aplică legea junglei: cei mai bătuți sunt ăștia care siluiesc copii. Iau mardeală dimineața, la prânz și seara, cum înghiți hapurile de pe rațetă. La fel de pedepsiți sunt și pizdarii, a căror violuri îs floare la ureche pe lângă bucuria târtiței lor, nevoită să reziste la poșta condamnaților de lung metraj. Sunt judecați, tată, pe măsura lor, de li se face curu’ conopidă. Uneori, geloși de-atâta iubăreală, le mai sar în ajutor poponarii, pe zicala: unul pentru toți, toți pentru unul. Lista

o încheie foștii polițiști, prinși cu ocaua mică. Alături de pedofili și pizdari, ei nu-s doar „buni la toate”, ci și bătuți măr. Mai ales gaborii despre care se știe c-au fost cruzi în anchete. Când scapă de mardeala zilnică, singura lor bucurie este spălatu’ pe jos și grija hârdăului de rahat.

— Și tu cum ai nimerit într-o societate atât de aleasă? Ai fluierat în biserică sau în catedrală?

— Nu, tăticu! Am picat la două baluri și într-un salon de dans. Cu precizarea că de omorât n-am omorât pe nimeni, de zulit n-am zulit, excrocherii nici atât. Am însă o slăbiciune de caracter în pumni ce nu egzistă. Caftesc mai repede decât apuc să mă gândesc. Deși, ca om, sunt o fire pașnică: niciodată nu mi-a sărit țandăra de pomană, n-am lovit pe careva fără’ să mă calce pe bombeu. Nu știu însă cum se face că balamucu’ vine de se lipește din senin. Cu balurile - unde am bătut peste norma admisibilă - am scăpat ușor, cu două luni de pension. Mai greu a fost cu Salonul Vergului, de unde l-am aruncat pe un marțafoi prin geam, de la etaj, de-a venit în picaj direct pe trotuaru’ cinematografului cu același nume. Țăndări s-a făcut! Nenorocitu’ mă înjurase că invitasem la dans o fată de lângă el, pe care, de altfel, o și ciocănisem mai demult, cu tot tacâmul. Omu’ a zăcut prin spitale câteva luni, iar eu doi anișori în celulă, pe motiv că-s recidivistru. Așa că, frățioare, potolește-te cu greva, că nu știi cine și cum te încadrează.

A doua zi mă pomenii invitat de inginer, cu mențiunea să vin singur, cum nu obișnuia s-o facă.

— Am o veste bună și una rea. Să încep cu aia bună: azi, cel mult mâine, lepădați hainele de lucru și vă îmbrăcați cu ale voastre. Vestea proastă-i că nu mergeți nici acasă, nici grămadă pe același șantier. Veți fi risipiți pâlcuri, pâlcuri la obiective diferite și însoțiți de gardă înarmată, ca să vă dea în primire. Mulțumiți-i idiotului care v-a băgat în belea. De grevă aveați voi nevoie?

— Nu greva-i mărul discordiei, dom’ locotenent, ci

promisiunea de onoare a unor ofițeri superiori, care ne-au mințit ca să-și vadă planul realizat. Nimeni nu știe mai bine decât dumneavoastră că s-a lucrat din zori până-n noapte, adesea în ploaie și vânt, ca treaba să fie terminată și divizia să poată intra în bivuac.

— Faptu-i consumat. Mortul de la groapă nu se mai întoarce. Altceva: am obținut de la comandant să-ți aprobe o permisie de două luni, ca evidențiat în muncă. La București vei vedea cum poți s-o permanentizezi, dacă ai la ce ușă să bați.

Vestea m-a luat prin surprindere. Cum să nu mă bucur?! Fulgerător mi-a trecut prin minte că favoarea mi se trage de la locotenentul Mera, fostul coleg de liceu. Mai important era că în severitatea relațiilor cazone se ivise o breșă, care putea fi valorificată.

— Vă mulțumesc pentru tot ce-ați făcut și vă rog, din suflet, să obțineți un ordin similar și pentru Trifu.

— Imposibil!

— Dom'le inginer! Unde merge suta merge și mia. Ce contează o iscălitură în plus între atâtea acte semnate de colonel?

— Silabisesc: nu se poa-te!

Nu știam ce să fac: s-o șterg până nu se răzgândește, ori să insist, cu șansa de a-l trage și pe Mituș după mine?! La urma urmei, pentru ei ar fi fost un fleac, mai ales că plecând nu-i încurcam cu nimic. Încercarea moarte n-are!

— Păcat! Dacă așa stau lucrurile, n-am încotro: vă mulțumesc încă o dată pentru mărinimie, dar fără Trifu nu plec.

— Nenorocitule, intri în cacealma cu mine? Trebuie să știi, ți-o spun confidențial, destinația voastră se află pe Valea Jiului. Dracu' te ia, când oi intra în mină, jos, în abataje, fără să ai parte de lumina zilei.

— Speriat am fost și când am sosit aici, până m-am împrietenit cu sculele.

— Mă cretinule, trăiești pe altă lume... Tesla-i teslă, iar

târnăcopu-i târnăcop! Uită-te la tine, piele și os, o aschimodie!

— Nu vă contrazic, dar și prietenia-i prietenie! În civilie, omul ăsta m-a ținut sub aripa lui și m-a socotit mai mult decât un frate. Credeți-mă, nu-l pot abandona! În rest, Maica Domnului, ce i-o fi mamii i-o fi și lui papa!

Nu vreau să bravez. Dar ceva îmi spunea să nu iau în serios refuzul inginerului. Ca și comandantul diviziei, era ofițer din vechea gardă, nu fătat prin decret. Nu se putea ca între ei să nu existe și un dialog discret, pe marginea unui angajament de onoare, călcat, cu siguranță, din pricina altora.

Și am avut dreptate, că, în după-amiaza aceleiași zile, mi-a înmânat două adeverințe, prin care se confirma că am fost concentrați în unitatea militară nr. 04529, între 2 martie și 12 iunie 1952. Hârtia o mai am și azi și constat târziu că, în dreptul comandantului de unitate, semnează „cu băț”- totuna cu „în loc” - un locotenent, cu iscălitură indescifrabilă. Să fi fost el? Oricum, stampila unității - pe care, de presupus, o mânuia la rându-i - ne-a îngăduit să părăsim tabăra, adevărat lagăr de muncă, croit încă înaintea faimosului D.G.S.M.[1]

După trei luni și ceva de osârdie, aveam pielea arsă, neagră ca păcura. Ne întrebam cu îndoială dacă vreodată vom redeveni albi.

În drum spre gară, ne-am încrucișat calea cu o coloană de ostași care se întorceau de la trageri, prăfuiți și unsuroși de sudoare. Cântecul lor ne-a însoțit pașii până departe:

Frunză verde, verde, verde de stejar,
Dragă-i viața când ești militar...

[1] Direcția Generală a Serviciului Muncii.

VII. DIN LAC ÎN PUȚ

Ziua bună se cunoaște de dimineață. Nici n-am pus bine piciorul în București, când pe Calea Moșilor m-am întâlnit cu tovarășa Rizel, șefa de cadre.

— Vai de mine, vai de mine! Ptiu, să nu te recunosc. Ești negru ca un fund de tuci, de parcă ai fi Pongo din Congo. De unde o așa metamorfoză?

— Manevre și iar manevre! Bătut de vânt și ars de soare, soldatul crapă, dar nu moare!

Că doar nu eram idiot să-i vorbesc despre hinghereala și șmotrul de la Cotul Ciorii.

— Așa și trebuie; armata călește, te face bărbat-bărbat, nu doar la pat, deși, atenție, acolo examenu-i și mai belicos. Înțelegi, ce vroi să zic?! Adică: ori, ori! Nu-i de joacă! Altceva, important?!... Sau totul merge când nu stă pe loc? La noi, să nu mă-ntrebi! Cât ai lipsit, manevrele au fost mai grozave, vai ce manevre, c-am alergat după verificări ca nebunii, că-n dosare, ca la căsătorie, erau numai invitații de nuntă, mai mult recomandări. Nu mă întreba ce haloimăs a fost după plenara din mai a ceceului, de sus până jos, dacă și pe tovarășa Ana au zgornit-o din conducere, împreună cu Vasile Luca, cadre cu poze de dus în spinare și pus pe perete. Vigilență, vigilență, vigilență, și tot colectivul de trei, cât ne știi, am plecat după referințe, deși până atunci, ca responsabilă, eu dirijam acțiunea, iar băieții băteau terenul. Să nu uit: și de la dumneata ne trebuie: patru colegi de școală, nume și adrese, plus ceva vecini, de la toate casele unde ai locuit. Pe cât posibil, membri de partid. La dosar ai doar o notă de la Virgil Olteanu - organizatoricu'

tovarășului Saul - c-ai fost angajat la intervenția unei persoane importante, precizată cu nume. Ce să-ți spun?! Asta poate să fie bine, poate să fie și rău. E ca aspirina: te unge la inimă, dar, când nu te-aștepți, îți găurește stomacul, de-ți face așa un ulcer, că te-ndoaie. Eu știu ce zic: te bucuri de-o protecție cât omul din umbră îi stejar și rămâi cu fundul gol când îl fulgeră norii. Să vezi ce țurăs începe după devierile de stânga și de dreapta, c-ai să te uiți înapoi să știi încotro te împleticești înainte. Așa că gândește-te la niște cadre de încredere pe care poți conta.

— Tovarășa Rizel, numai un nebun v-ar da numele unor oameni cu care s-ar afla în conflict.

— Am zis altfel? N-avea grijă, că-n afară de ce scrie salariatu', aflăm și ce știe satu'. Că doar nu trăim în pustiu. Și nu uita să treci ceva oameni care au lucrat cu tata și mama la locul de muncă.

— Mama a fost casnică. A murit de vreo cinci ani. Cât a trăit, s-a ocupat de casă și copii.

— Să fie sănătoasă. Și eu am fost casnică. Ce-i rău în asta? Dar tata există!?

Trăia, săracul, fără pensie, întreținut de copii, într-o casă modestă, naționalizată, aflată la doi pași de locul unde discutam. Era cocoașa pe care o purtam fără să spun o vorbă cuiva. Numai că satul n-avea nicio vină, putând să pălăvrăgească în voie, câte în lună și-n stele. Trăia pe Făinari, care, într-un fel, îi purta numele, fiindcă doar el și Ganovici de pe aceeași stradă justificau numele breslei, mai mult decât vecinii din jur, de pe Măcelari, Birjari, ori Precupeți.

Ne-am despărțit zâmbind, femeia minunându-se încă o dată de înfățișarea mea:

— Vai ce tuciuriu te-ai schimbat. Sper să nu fie etern, că dacă rămâi așa te aleg bulibașă peste zlătari.

— N-ar fi rău, c-ăștia nu umblă cu fiare vechi, ci meșteresc aur.

— Ce să-ți spun!?... N-ai idee ce bine m-a meșterit unul

pe mine, închipuiește-ți, tocmai pe mine, c-un inel de zece grame... Pentru că nu-s gâscă de jumulit, am mers cu el la Zisu, ceasornicarul de pe Tache Protopopescu, pe care-l știu de copil. Și-a pus lupa la ochi, l-a stropit c-o picătură dintr-o sticluță specială, a închis pleoapele și mi-a dat de înțeles că-i bine. L-am luat fără să mă tocmesc. Că lângă el mai venise un țigan bine îmbrăcat, gata să-l cumpere. Când m-am întors la Zisu să-mi spuie cu cât m-am procopsit, și-a pus iarăși lupa la ochi și, fără să-l mai boteze cu apă sfințită, a dat din umeri și mi-a zis: „Tanti Estera, ăsta-i de alamă”. Să nebunesc, nu altceva!

Mintea-mi umbla la completarea dosarului. Cu mine mă descurcam, dar ce să fac cu tata? Că din angrosist de cereale nu-l puteam face miner! Mai ales că odată, mergând într-un autobuz cu Alfred Sielber, directorul administrativ din minister, auzindu-mi numele, m-a întrebat peste umăr dacă-s rudă cu domnul Gheorghe de pe Făinari. Mi-a înghețat inima, mulțumindu-mă să dau afirmativ din cap. Rudă?!.. Butoi de benzină în preajma unuia cu țigara aprinsă. M-am întors din drum.

— Tată, mata cunoști pe unul Sielber? Că el te știe.

— Sielber și mai cum?

— Alfred!

— Da! Ne cunoaștem de mult.

— Și ce știe despre matale?

— În ce privință?

— Adică despre aranjamentele dumitale, mari sau mici, în pagubă, ori în câștig, te cunoaște de om cu stare sau de Doamne-ajută?

— Aaaa, în materie de comerț știe totul. Mai bine decât mine, că nu-mi pierdeam timpul să dezleg firele încurcate ce se iveau în toate afacerile. Orice om așezat are avocatul lui, căruia îi dă pe mână grija avuției și, mai ales, buclucurile ce se ivesc în tranzacții. Eu îl aveam pe Beiler, iar Sielber era unul din secretarii lui. Pe Alfred îl alerga prin

sălile tribunalelor, pe la percepție, peste tot unde se rostogoleau banii, iar ăsta se străduia să le țină bine socoteala, că de isprava ce-o făcea depindea și ploconul lui. Nu știu cât lua de la Beiler, dar de la mine, cu sau fără treabă, primea peșcheș lunar.

— Numai că timpurile s-au schimbat; unde-i el și unde ești mata?!

— Nu s-a schimbat nimic, băiete, și n-o să se schimbe vreodată. Timpurile sunt aceleași de când lumea: te naști plângând, trăiești condamnat la moarte, fără să știi ziua execuției. E și singura lege dreaptă, de care nu scapă nimeni. În rest, omul călătorește: vine și pleacă, zboară sau se târăște, umblă încolo și-ncoace, ca apoi să se despartă de toți și de toate, fără să mai plângă precum la născare. I-o fi ajuns și lui. Că se duce de unde-o fi venit, ori mai colindă pe alte coclauri, nu știu.

— Doar că omul pe pământ se mai și schimbă.

— De spoială, în rest tot prost sau deștept rămâne, cum l-a ouat Dumnezeu. Te-ai născut deștept, ești bun în toate meseriile. Dimpotrivă, te naști bleg, bleg rămâi pe restul zilelor, chiar de-ajungi ministru.

— Depinde cum gândește și Sielber.

— Alfred nu-i prost. Du-te la el și zi-i că te-am trimes eu; mergi liniștit și spune-i ce te doare. Sielber nu-i omul să uite. Când a fost rebeliunea din ’41 și-a-nceput vânătoarea de ovrei, m-am dus la Beiler și i-am oferit să stea la mine. Alfred era de față. Beiler mi-a mulțumit de adăpost și m-a refuzat, iar a doua zi l-au încolțit și belit la abator, de i-au făcut din mațe cravată. Dacă pe Sielber bolșevicii l-au făcut să uite omenia, vin și-l scuip între ochi.

N-a uitat, căci peste un timp m-a chemat la dânsul, semn că tata l-o fi prins la telefon, fără să-mi zică o vorbă. Nu știam ce treabă are cu mine.

— Măi băiete. Stai domol, că ți-am dat o referință de zile mari. Ai un tată cinstit, integru, cu care te poți mândri. Așchia nu zboară departe de copac. Tu să mergi pe urmele

lui, că nu dai greș!

— Și cu casa naționalizată ce fac?

— Ce casă? Ce naționalizare? Imobilul era pe jumătate al mamei decedate. Un mort nu poate fi naționalizat. Avea doi copii, moștenitori de drept, amândoi salariați. Nici voi nu puteți fi naționalizați. La fel de adevărat e că nu există o lege care să vă oblige să fiți proprietari. Așa că ați refuzat moștenirea și, ca urmare, casa, nerevendicată, a intrat în patrimoniul statului. Despre ce discutăm?

— Și tata?

— Ce-i cu tac-tu?

— Cerealist, cu legături în toată țara, negustor sadea, nu prăvăliaș.

— Ce negustor? Un misit care trăia din expediente, cu autorizație legală. Lua de la unul și împărțea la zece. Dovadă că imobilul din Olari, singurul mai acătării, luat ca dotă pentru sor'-ta - zestre se dă și la țară - a rămas în proprietatea lui. (Uitasem de el.) Tu vezi-ți de treabă și nu-l face pe taică-tău de rușine. A fost om de ispravă în meseria lui, greu de înlocuit de funcționarii comerciali de azi. Ce mare negustorie? Un mic-burghez, de talia unui responsabil de „Alimentara", dacă vrei să-l asimilăm. Un ins plecat de la plug. La început s-a folosit de mâini și apoi de minte. Ce meserie așezi în dreptul unui fost țăran, devenit la oraș slujbaș de rând, căruia, întors din război, i s-a dat o licență de mic comerciant? Alții, pentru același eroism, au preferat să primească pământ. Omu-i o realitate complexă. La început și Stalin a făcut seminarul, fără să devină popă. Ce-i cu asta? La noi o puzderie de mari bogătași, nu ca taică-tu, au sprijinit mișcarea de rezistență, ca să nu zic de Scarlat Calimachi, ditamai prinț.

— Nu-i cazul lui, care a avut și are oroare de politică.

— Dar cu Moțu, azi mare consilier la guvern, ce-a făcut?

— Afaceri în pagubă, care l-au dus pe tata de râpă cu învârtelile silvice de la „Aprovizionarea Moților".

— Organizație cooperatistă, care a sabotat mașina de

război. Pentru asta a fost internat Moțu la Târgu Jiu, ca președinte, iar taică-tu, ca director, a scăpat din proces ca prin urechile acului. Nu degeaba a plătit nea Gheorghe întreținerea lui Pătrunjenaru în lagăr și i-a cărat d-ale gurii. Oricând i se pot recunoaște meritele de sprijinitor. Modestia de a nu cere nimic pentru serviciile aduse mișcării nu trebuie subapreciată. N-ai grijă: toate astea și multe altele le-am pus pe hârtie, plus dovezile lui de mare omenie și rezistență. Nu uita că Moțu trăiește și-i un martor de prima mână, asul din mânecă, iar eu, între altele, n-am neglijat să pomenesc episodul colaborării lor.

Care mișcare? Ce colaborare și rezistență? Încă puțin și mi-l scotea pe tata ilegalist. În realitate, avocatul Sielber câștiga un ultim proces pe lângă tata, de data asta fără onorariu, omagiu „din partea casei”. Mi-a aranjat atât de bine dosarul, că niciodată n-am mai avut dureri de cap în privința dubioasei origini sociale.

Mă văzusem înnoit biografic, precum titulatura crâșmelor din mahala. Cârciuma lui Cristescu din colțul Căii Moșilor cu Făinari se proletarizase și ea: devenise „Petrila”. Se lucra ca-n mină, în șuturi. Dimineața era rezervată bătrânilor, după-amiezile celor întorși de la serviciu. Doar Herșcu Rudel nu respecta orarul mineritului. Venea în razie când i se năzărea. Acum stătea la o masă c-o halbă de bere, din care sorbea ca dintr-o ceașcă de cafea, dispus s-o cedeze oricui. Băutura nu-l interesa defel, după cum nu se înghesuia nici la mâncare. Precum păsările cerului, se mulțumea să ciugulească.

— Mă bucur că te văz! Ce vânt te-aduce p-aici. Că nu te-am zărit de-o mulțime de vremuri. Ca să nu spun că te-ai schimbat și la față.

— Am fost la armată.

— Altă pacoste nu găseai? Pă mini m-au reformat di la-nceput, fără să dau un chior bacșiș. Ziceau că umblu strâmb. Să fie de capu’ lor, cu tot mersu’ particular. Important e că n-am nevoie di cărje, că trăiesc și nu mă

jălesc.

— Și gheșeftul?

— Dacă nu curje, pică. Când o fi mai rău, așa să fie! Să nu crezi că și-n altă parte-i mai bini. Îl știi pi Nicu Altarovici?!

— Zugravul?

— El însuși. Știi c-a plecat în Israel?! Ci zici că-mi scrie din Țara Sfântă? Să vezi și să nu crezi. L-au băgat într-un chibuț, unde, firește, s-a lejitimat cu bidineaua. La el n-avea ce să văruiască, fiincă nenorocitu' stă-ntr-o chichineață di tablă. Să vrai s-o zugrăvești și n-ai ce. Zice c-a tapisat-o cu afișe colorate, s-o înviioreze. E necăjit că-n țară din „ovrei împuțit" nu-l scotea nimeni, iar în Jidania din „român puturos" nu-l scapă. Așa că, brusc, s-a îmbolnăvit di patriotism. Seara, după lucru, merje la „Leul și cărnatul", o grădină de vară cu firma șterpelită di pi Cheiul Dâmboviței. Acolo vin ovreii din România, dar și maramoi din alte țări, care-au descoperit poezia mititeilor, atrași probabil și di mirosul usturoiului. Au băut ei ce-au băut, până când s-au apucat di politică. La spriț, rezolvaseră totul; le rămăsese doar să stabilească al cui e Ardealul. „Bineînțeles că-i al românilor" - s-a repezit Altarovici ca Moișe Grois. Și unde nu mi l-au luat boanghenii la bumbăceală, di i-au făcut lui Nicu un ochi cât o fudulie di berbec, iar falca i-a mutat-o la stânga și la dreapta, c-a trebuit să i-o coasă di gingii, di se hrănește cu paiul. Ce știa Nicu de istorie, să întrețină o dezbatere aprufundată despre Horia, Cloșca și Crișan, Maria Tereza, ori Tudor Vladimirescu?

— Ce-are Tudor Vladimirescu cu Transilvania?

— Da' ce-are Altarovici cu Ardealul? Că la București n-a trecut dăștеptu' mai diparte di Pădurea Andronache sau Cernica, și-acolo doar în vizită, la iarbă verde, în jurul unui grătar di 1 Mai.

Serviciul mi l-am reluat abia la începutul săptămânii. Câteva zile simțisem nevoia să îmi odihnesc oasele, să zac

în neștire, să citesc și să umblu-n toate zările, să mă culc și să mă trezesc când vreau. Ca sens, revenirea la editorlâc rivaliza cu „Întoarcerea fiului risipitor”, minus tăierea vițelului celui gras, înlocuit cu mezeluri și dulciuri, cărate de mine într-o paporniță. Bucurie pentru toți tinerii, care, măcar prin vârstă, ne simțeam în familie. Mai puțin un băiat plăpând, cu ochi de viezure, înstrăinat de tot de ce vedea și auzea. Îl chema Alexandru Ivan Deneș, prozatorul de mai târziu, iar după expatrierea din 1971 cronicar la „Europa liberă”. Fusese angajat pe postul meu cât lipsisem, iar acum se vedea șomer. Când mi s-a spus cine-i și cu ce s-a ocupat, am intrat în vorbă:

— Să nu regreți că m-am întors. Îți promit că te-ajut, să-ți fie și mai bine: voi avea grijă să primești colaborări, fără trambalări la serviciu. Stai acasă și citești manuscrise, cărți apărute, lecturi de control, pe care le facem cu sprijinul referenților externi.

Așa a și fost. Mai mult, aveam să devenim prieteni la toartă, poate și din pricina unor amăgiri și dezamăgiri comune. Tobă de carte, era o amestecătură stranie de evreu, român și maghiar, cu lamura fiecărei nații, toate straturile aduse la liman de-o ordine nemțească. Se descurca perfect în câteva limbi străine, având o gândire elastică, mobilitate în cotidian, perseverență în tot ce făcea și-o disciplină de fier. Prudent precum un melc, nu și-a scos capul din cochilie, până când nu i-am câștigat încrederea. Tocmai împlinise 25 de ani și, cu ani în urmă, izbutise două performanțe, aflate la poluri opuse: pe de-o parte, să intre în Partidul Comunist Român înainte de a fi împlinit vârsta statutară, pe de alta, să cunoască îndeaproape și penitenciarele noii democrații populare, ca deținut politic. Nu împlinise nici 20 de ani când a fost privat de libertate, vizită de scurtă durată pe după gratii, pentru ca ulterior, după 1958, să stea la răcoare mai multișor. Pe scurt: în centrul universitar din Timișoara își luase licența în filosofie, iar la Aiud și-a susținut doctoratul în marxism tenebros.

— Ochelaristule, ceva trebuie să fi făcut mătăluță; te-oi fi mișcat anapoda în front, c-altminteri nu văd de ce te-au umflat!

— Te dezamăgesc, dar n-am făcut nimic.

— Oi fi lătrat...

— Amice, în țara asta nu se pedepsește doar vorba, ci și tăcerea. Ei bine, vrei să știi neapărat? Am intrat la apă c-am tăcut, că nu mi-am turnat un prieten. Cu oficialitatea, el avea probleme, nu eu. Amândoi ne suportam reciproc în privința opiniilor despre lume și viață, fiecare cu opțiunile lui politice, drepte sau strâmbe. Vorbeam între noi, iar în particular credeam că tăcerea-i de aur. E de căcat, prietene, că de la partid până-n sala tribunalului mi s-a imputat că nu l-am dat în gât. Educație proastă: deși evreu, în Timișoara am învățat la liceul catolic al piariștilor.

— Ăștia ce câini întărâtă?

— Sunt o congregație clericală care militează pentru gratuitatea învățământului. De prelați am avut parte în copilărie și adolescență, de ei m-am lovit și pe priciurile închisorii. Numai că acum, în zeghe și bocanci, le pierise aura monahală și se comportau ca mai toți, de la „bună dimineața”, la „hai sictir”. Comportament laic, dublat însă de soliditatea cunoștințelor, care îi înălța c-un cap deasupra celorlalți.

Ivan Alexandru Deneș era o frumoasă carte de povești. Nu m-a mirat defel că peste ani avea să publice două romane, *Porumbeii* și *Păpușarul,* care îi legitimau vâna de prozator. În tăcere, scria cu năduf despre anii petrecuți în detenție, simțind nevoia să revină și vocal asupra unor episoade:

— Peste noapte ne-am pomenit la răcoare cu musafiri noi: prelații de la Biserica Italiană. Aia de pe bulevard, dintre cinematograful „Scala” și sala „Dalles”. I-au vărsat ca pe-un sac de cartofi, speriați toți preoții în ce oală intraseră. Lipsea doar maica Lionela.

— Ce maică?!

— Stai ș-ascultă, că de la ea li se trăgea tot pocinogul. Nu știu cine-o descoperise, dar femeia, tinerică, îi zăpăcise pe toți, fără vina cuiva. În toiul unor slujbe, sângera în palme, purtând stigmatul răstignirii pe cruce. Spectacole de zile mari, cu lume strivită-n biserică, mai ceva decât la denii, cu înghesuială și pe trotuarul din fața lăcașului, că și trecătorii se opreau în loc fără să priceapă ce se petrece. Azi așa, mâine așa, până-ntr-o zi când nenea Secu i-a săltat pe popi și le-a sigilat biserica. Nu i-a dus prea departe, că Ministerul de Interne se afla la doi pași, vizavi de Palatul Regal. Anchetă scurtă: „Blagosloviți, sfințiile voastre, blagosloviți! Ce veste-poveste v-aduce pe ulița noastră? Că prea multe n-aveam ce să vă spunem, ci mai mult să v-ascultăm, ca oameni curioși de minunățiile voastre. Ia ziceți-ne și nouă cum faceți șmecheria cu măicuța, că de văzut v-am văzut și la matineu, și seara. Sau îi secret de producție?”

Bieții prelați! Degeaba s-au jurat pe cele sfinte că n-au făcut nimic, că n-au habar cum se petrece minunea, că femeia poartă un har divin. Nici vorbă să-i creadă. „Har divin? Bine, monseniore, cum zici matale. Fie și un lup mâncat de oaie. Ca la Maglavit. Asta înseamnă însă că puteți juca și-n deplasare. Aici nu vă lipsește nimic: distribuția-i completă, aveți costumația necesară, scenă, recuzită și reflectoare la comandă. Trebuie doar să intrați în roluri, după încălzirea de rigoare. Așa că mergeți sfințiile voastre la baie, să vă curățați pe dinafară și pe dinăuntru, primeniți-vă cu izmene, cămăși și ciorapi noi, cu anteriele trecute prin etuvă, să fiți ca lacrima, să nu spună gurile rele că umblați cu niscai chimicale care boiesc transpirația à la Josefini[1]. Între timp, mai faceți nițică repetiție, vă dregeți glasul, iar pe maica Lionela v-o aducem spălată și limpezită,

[1] Aurel Iozif (n. 1916 - d. 10 noiembrie 1994), având nume de scenă *Iozefini*, a fost un iluzionist român. A fost timp de două decenii director al Circului de Stat din București. A lucrat la Circul de Stat chiar de la înființare și până în 1993. A jucat în filme, a scris scenarii, șapte cărți. A scris cartea autobiografică „Memoriile unui scamator”

dacă vreți și coafată, cu brațele deschise, s-o răstigniți, s-o crăciți, cum vă cere ritualul! Apoi, îi trageți o cântare pe cinste, să sângereze în lăbuțe. Mai cinstit nici că se poate, preasfinte, atâta timp cât regia și interpretarea vă aparțin. Așa că succes în branșă!”

S-au despărțit cu vorbă bună, conduși de tablagii la duș, unde i-au spălat și cu furtunul, după ce, la percheziție, i-au căutat și-n fund. Asta dimineața, că în după-amiaza aceleiași zile s-a tras cortina, să-nceapă slujba. Au cântat popii pe rupte, cu ochii zgâiți la palmele femeii, singura care-i putea scoate din belea. Când ziceai c-au terminat, o luau de la capăt, cu și mai multă pioșenie în glas, doar-doar s-o-ndura Cerul să-i scape de necaz. Cum Lionela rămăsese smirnă, fără să clipească, darămite să și sângereze, slujba s-a domolit, piano-piano, până când glasurile s-au stins de tot. Nu și discuția:

— Ce făcuși, guriță? Te lăsași de muzichie și trăseși camionu’ pe dreapta? Ați încurcat isoanele de nu mai merge?

— N-are cum să meargă, câtă vreme ne aflăm în lăcașul Diavolului, nu în casa Domnului. Mă uit la pereți și, în loc de icoanele sfinților părinți, văd chipurile unor mireni cu care biserica n-are nicio legătură. Fata-i nevinovată: cu ochii mei i-am văzut stigmatul răstignirii, și nu o dată, dar în lăcașul lui Dumnezeu, nu al Satanei.

— Bine, preafericite, bine! Schimbăm decorul și repetăm piesa unde v-ați mai produs, la lumina candelabrelor și acompaniați de orchestră.

— De orgă.

— Cum zici mata! Nu clintim nimic din ceremonial. V-am cerut doar curățenie epidermică și vestimentară, să-i placă și Celui-de Sus, nu doar enoriașilor.

Reconstituirea s-a făcut în toiul nopții, cât mai departe de larma străzii. De data asta, pe fundalul mirific al impozantei clădiri, sub cascada sonoră a orgii și a luminilor din policandre, anchetatorii și însoțitorii lor nu s-au mai hlizit:

domnii în civil au stat serioși ca la înmormântare, plutonierii cu chipiele așezate reglementar sub braț, și unii și alții, poate, cu o fărâmă de credință rătăcită-n suflet. Numai că Lionela s-a încăpățânat să rămână inertă la muzică și rugăciuni, fără să stoarcă o picătură de sânge. Vinovat era doar calendarul personal și nu al Securității, căci tot Deneș a ținut să-mi adauge că pe mapamond se cunosc peste 50 de cazuri de femei care, la ciclu, se manifestaseră aidoma.

Cartea lui Ivan Deneș - cea mai bună din cele citite de mine despre pușcăria românească - n-a apărut nici până azi. La început din vina cenzurii, ulterior din pricina autorului. O consider deasupra altor opere pe aceeași temă, deoarece n-a fost scrisă pătimaș, cu păreri preconcepute: era povestea unui om nevinovat, condamnat să trăiască printre beligeranți de toate culorile, personaje memorabile, cu trăiri ample, în pofida metrului pătrat pe care se mișcau. Peste ani, când aveam s-ajung printre diriguitorii editurilor, am repus pe rol manuscrisul, cu un veto împotriva sentinței cenzoriale. În contra-replică, s-a invocat ultima pagină a cărții, cu morala finală. Citez din memorie: „Vinovată pentru întreaga nedreptate este legislația țării, care prevede între alte delicte și omisiunea de denunț”. Ca să câștig procesul, i-am dat dreptate doamnei Elena Doxănescu - șefă la cenzură peste un hectar de beletristică, femeie cu care se putea, totuși, discuta -, renunțând la meditația „nocivă”.

— Ce-ai nevoie, Deneș, să tragi cititorul de mânecă? Doar nu-i idiot să nu priceapă tâlcul poveștii. N-are rost să-i atașezi nicio morală a fabulei. Aruncă-ți privirea pe manuscris și-i dăm drumul în tipar.

Spre uimirea mea, obstrucția venea acum de la Ivan:

— Prietene, îți mulțumesc, dar nu merge. Te-aș băga la apă. Ce nu știi tu - și te rog să rămână-ntre noi - e că în maximum șase luni plec definitiv din țară. Desigur, mi-ar plăcea să-mi văd cartea apărută, poate-aș apuca să citesc

și ceva cronici, dar te-arunc în gura câinilor, care de doi ani încoace m-au lătrat întruna.

Stăteam de vorbă în apartamentul său din Balta Albă, nu departe de casa mea și, într-adevăr, uitându-mă în jur, vedeam locuința dezmembrată. Până atunci, crezusem c-am picat în toiul curățeniei. Cu ocazia asta, mi-a oferit în dar biblioteca lui:

— Ia-o, băiete. Mi-ai face o bucurie. Șmecherii de la „Anticariat” au stabilit un preț de batjocură. Așa cel puțin știu că se află la tine.

Am refuzat, fără rețineri de niciun fel. Nu-i vedeam locul în casa mea, întrucât mai mult de trei sferturi era alcătuită din ediții germane, pentru mine la fel de accesibile ca cele arăbești.

În același an, Deneș a ridicat ancora și-a pornit-o spre țări calde. Popas scurt în drumul spre Germania, de a cărei cultură era legat cu odgonul. Îi văd isprăvile pe internet, din domeniul aceluiași Gutenberg. Pe meleaguri berlineze, a debutat ca arhivar și redactor la o editură, apoi a colaborat, cum am mai spus, la „Europa liberă”, după care a înființat o agenție proprie de presă, frecventând totodată coloanele unor ziare și reviste, considerate de extremă dreaptă. Cu cine s-o războiască, ca să-și crească cei trei băieți din a doua lui căsătorie, nu știu și mă lasă rece. N-am să înțeleg însă niciodată ce-a avut cu romanul lui, cândva de suflet.

— Când am s-ajung în Occident am să-i vorbesc Monicăi Lovinescu despre revenirea la putere a proletcultiștilor, după dezghețul câtorva ani, cât v-ați aflat pe val, ca apoi să vă pună pe goană.

— Asta ne mai lipsește, Ivane: o reconsiderare a Monicăi Lovinescu.

*

Așa-zisa „deviere de dreapta” a Anei Pauker - modalitatea autohtonului Gheorghiu-Dej de-a se

descotorosi de kominternistă - lăsase urme și-n efectivul Direcției editurilor. Peste noapte, binefăcătoarea vigilență a celor ce se doreau în pas cu moda îl alungase din organizație și administrație pe Grasone, în acte: Vlad Mușatescu, autorul de mai târziu al *Aventurilor aproximative* și al multor romane scrise în registru comic, parodii ale prozei polițiste. Desigur, îndepărtarea lui n-avea nicio legătură politică cu dreapta sau stânga celor ce se războiseră pentru ciolanul puterii absolute, dar arderea lui pe rug dădea bine în focul prelucrărilor înscrise la ordinea zilei. Tocmai împlinise 30 de ani și eliminarea din cadrul Partidului Muncitoresc Român o considera ca dar ceresc. Era mai în vârstă decât mine cu vreo șapte ani și mă luase ca ucenic pe lângă el, poate și din cauză că locuia aproape de mine, pe Calea Moșilor, vizavi de cinematograful „Miorița”. După sfârșitul programului de lucru, băteam zilnic același drum. Mă reținea adesea la masă, pentru ca apoi să ne retragem în bibliotecă, o firidă în care, în afară de biroul mic și-un scaun suplimentar, se aflau doar rafturi cu cărți. Acolo îi plăcea să-mi vorbească despre proiectul unui roman științifico-fantastic, punându-mă să mă jur că nu voi sufla nimănui o vorbă despre acțiunea și personajele lui. N-avea să-l scrie niciodată, preferând pe-atunci mai mult să citească decât să-și tocească penița. Mă lipisem de el pentru că era singurul din Direcția editurilor care, într-adevăr, avea ceva în comun cu scrisul și cu industria cărții. La 20 de ani debutase cu două cărți pentru copii (*Bobby Felix Făt Frumos și motocicleta B.M.W.; Magdalena și Tărțoi,* ambele, la Craiova, în 1942), pentru ca după război să recidiveze, tot în Bănie, cu *La sud de lacul Nairobi* (1946), iar la București cu *Arici Pogonici* (1948), care avea să dea și titlul unei căutate reviste pentru cei mici. Era azilul de zi și de noapte al tuturor confraților tineri certați vremelnic cu stăpânirea, precum Titus Popovici și Francisc Munteanu, care, fără domiciliu, îl frecventau asiduu, după ce, ca zilieri, descărcau vagoane în Gara de Est. Grasone câștiga bani

mulți din tehnoredactare și-și îngăduia să fie filantrop. De altfel, după înfățișarea lui - mascul în jur de 1,65 înălțime, cu vreo 125 kg, mai târziu peste 140 -, putea face reclamă oricărei cure de îngrășat. M-am dus să-l vizitez acasă, să aflu din gura lui „motivul cauzei”. Sancțiunea primită nu-l afectase defel.

— Dă-i în mă-sa de nenorociți. Vinovat îs eu, că m-am înhăitat cu niște nemernici. Nu mă refer la milogii din Direcția Generală, ci la mahării de partid de la propagandă, care m-au chemat să mă întrebe ce s-a întâmplat, că de dus la ei oricum n-aveam de gând. Când le-am spus că noul director general, Jac Podoleanu, e un cretin, cu vechi state de serviciu în slujba prostiei, au dat din colț în colț, deranjați de modul cum etichetam un ispravnic ideologic. Și doar mă cunoșteau încă de pe vremea când le căram valize cu bani, fără să-i numărăm.

Nu exagera cu nimic. După înființarea Editurii P.C.R., o minte negustorească a determinat crearea unei firme-satelit, care să publice literatură occidentală de succes, încredințând-o spre gospodărire lui Mușatescu. Sediul se afla în pivnița unei impozante clădiri din centrul Capitalei, unde erau găzduite la un loc redacția, administrația, depozitul și expediția, Grasone - pe-atunci de 24 de ani - fiind director, redactor, corector, administrator, hamal și curier de lux. Prima tipăritură a fost o elegantă carte de vizită a noii edituri, „Europolis”, sub a cărei titulatură și adresă a avut grijă să adauge: „Palatul de Cristal”, pentru a evita orice confuzie. Cu acest ștaif a ieșit în lume, adresându-se marilor surate și agenții literare de peste hotare, pentru obținerea de exemplare *sans-prix* și reglementarea dreptului de folosință. De-ar fi avut atunci grija să pună și un ban deoparte, în virtutea calității oficiale de patron, „extravagantul Conan doi” nu s-ar fi procopsit cu o căsuță închiriată pe Calea Moșilor, aleasă mai mult pentru curtea ei spațioasă, umbrită vara de belșugul pomilor.

— Și ce l-a apucat pe Podoleanu, de zici că de la el ți se

trage buclucul? Ce treabă ai avut cu el?

— De avut am avut, dar cu ani în urmă, când potentatul de-acum era un pârlit de librar, căruia îi dădeam cărți pe datorie și primeam bani doar când catadicsea jupânul, și-atunci deranjat că nu-l mai aprovizionam cu marfă. În socotelile lui de sâmbătă, mă considera evreu, fără să fie sigur. Ca unul care trăisem în pace printre mozaici, frământarea lui mă lăsa rece. Interesant e că ceva, ceva se lega în mintea lui, ori a altora, că, după întreruperea liceelor militare din Craiova și Chișinău, am urmat o clasă, înainte de război, la liceul israelit „Cultura” din București. Cert este că întâlnindu-ne deunăzi m-a întrebat amical: „Ascultă, Mușatescule, tu ești sau nu evreu?” Naiba m-a pus să-i răspund: „Mulți m-au acuzat, dar nu sunt!” Lipsit de umor, noul ispravnic al editurilor - mai puțin priceput în breaslă decât ultimul anticar -, a făcut un nod la batistă și, la prima tulburare a apelor, m-a zburat,

— Faci contestație?

— Trebuie să fiu nebun. Activiști au destui, oameni de meserie nu. La înființarea Editurii de Stat, m-au căutat cu lumânarea. Când s-a divizat acest mamut, m-au transferat la voi ca să mă îngrijesc de prezentarea artistico-grafică a întregii producții editoriale. Nu-i treabă de joacă: în Leipzig meseria se învață la o facultate specială, la ruși de asemeni, numai în România a fost lăsată la cheremul zețarilor. Oferte am destule, că și până acum bani mulți am câștigat de la ziare și reviste, nu de la Podoleanu. Am scăpat de partid, am scăpat și de munca pe sponci, că propagandiștii mă hinghereau pe veresie. Să vezi tu ce bani le cer, când vor bate iarăși la ușa mea. Banii, tată, banii, că la „Capșa” nu mă întreabă unde lucrez, ci îmi cer s-achit nota de plată. Și, de, obrazul subțire cu cheltuială se ține.

Într-adevăr, aveau să-l caute, pe bani primiți „ad labam”, nu să umble după ei pe la casieriile publicațiilor. Cel puțin la *Scânteia* și-a condiționat angajarea cu salariu personal, program zilnic de patru ore, mașină la scară și sâmbătă

liberă de orice obligații. De reprimire în partid - fiindcă s-ar fi făcut cu el o greșeală - nici n-a vrut s-audă. De altfel, nici cu avantajele ce i s-au acordat nu prea îi convenea. Dovadă că s-a retras la Tâncăbești, lângă Snagov, unde-și amenajase o gospodărie cu livadă mare. Acolo s-a pus pe scris - și nu rău! Spre bucuria cititorilor și mai puțin a domnilor gravi, lipsiți de umor.

Între timp s-a schimbat și directorul producției editoriale. O figură nouă, absentă din publicațiile vremii: Theodor Constantin, cunoscut și recunoscut peste ani ca autor de marcă în istoria romanului polițist. Mitică Mazilu, un tipograf din serviciul de prezentare grafică, care cunoștea tot și ceva pe deasupra, m-a servit cu tot meniul:

— După trei ovrei din conducerea editurilor - Ana Sielber, Josif Katz și Helenne Beram - e primul român acceptat în sistem, deși, la rândul său, subordonat aceluiași angrenaj.

— Curioasă promovare.

— Nicio promovare, Năică. Omul a venit în picaj de la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, unde a fost director general adjunct, împreună cu Hari Panaitescu. De la Cenzură l-au pus pe făraș, considerat că-i prea moale. Panaitescu a rămas mai departe cu Ardeleanu, șeful suprem, ardelean ca și Hari. De altfel, la rândul său, Constantin e pe jumătate grec, după mamă.

— Are școală de stat, ori de partid?

— Mă-mpușc, dacă ghicești.

— ...

— Teologia, amărâtule.

— Te ții de bancuri!

— Să mor dacă te mint!

— Cum o fi ajuns popa la Cenzură?

— De profesat n-a profesat preoția. Dimpotrivă, încă de tânăr s-a numărat printre puținii intelectuali care-au cotit-o spre comuniști. Are dosar beton, plasat între lumpenproletariat și mică-burghezie pasageră.

— Măi Mitică, tu în timpul liber scrii epigrame - și nu rele.

Ce mă face să nu cred că ș-acum le potrivești de amoru' artei? De unde dracu' le știi pe toate?

— De unde, de neunde, mă privește, dar informația-i casație. Vezi când îți cade bine și întreabă-l pe don' director dacă e sau nu adevărat. Capul pe butuc pentru ce zic.

Hoțul c-un păcat, păgubașul cu zece. Nu vreau să-l bănuiesc pe Mazilu c-avea legătură cu necuratul, prezent la vedere și-n întuneric. La fel de bine putea să fi avut o altă legătură „discretă" cu vreo cucoană din multele ce împânziseră direcțiile și serviciile de cadre. Mai știi?

Theodor Constantin era trecut de 40 de ani. Cam mult, în comparație cu majoritatea celor din direcție. Plinuț, de statură potrivită, cam pleșuv, cu o umbră de freză, era o fire tăcută, de la care greu scoteai o vorbă. Ca la Roentgen, te privea insistent, să te citească pe dinăuntru.

Când m-a chemat la el în birou, m-a măsurat din cap până-n picioare, așteptând parcă să deschid discuția, ca și cum veneam de pe altă lume. L-am privit cu aceeași insistență, până s-a încumetat să-mi dea vreo zece plachete cu poezii, însoțite de-o ofertă ispititoare:

— Stai săptămâna asta acasă și le citești pe îndelete. Lunea viitoare te aștept să-mi spui părerea.

M-am uitat la volume: versuri de Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, Victor Tulbure ș.a. Aș fi vrut să-i spun că nu-s cititor de poezie, dar ce rost avea să-i vorbesc despre preferințele mele, atâta timp cât mă lăsase liber să citesc, să fac ce-mi place?!

Acasă parcurg cu răbdare poemele autorilor împricinați, o zi fiindu-mi de ajuns. Văzute cu ochii de-atunci, nu ostentația militantismului mă tulbura, ci lipsa oricărui farmec, absența acelui licăr de emoție pe care un poet ți-l sădește pe nesimțite în suflet. Întrebarea ce mă chinuia era simplă: ce-i spun eu lui Constantin despre kilogramul de stihuri cu care mă blagoslovise? La urma urmei, parșiv, mă luase precum hârtia de turnesol, așteptând să-i înroșesc sau înălbăstresc caracterul acid sau bazic al mărfii, fără să-i

știu preferințele. Ca român, așezat cu ce trebuie „în două luntri”, mi-am zis să procedez în consecință, alegând violetul, culoarea neutră a aceluiași turnesol. „Nu mă pricep la versuri” și gata. Numai că lașitatea mi-era inconfortabilă:

— Dom’le Constantin, când un om se simte bine tipărind patru plachete de poezii într-un an, nu exclud să existe și semeni dispuși să-l ia în serios, dacă nu cumva stârnește și invidia unor confrați. Cazul lui Deșliu, care publică, în douăspe luni, *Goarnele inimii, Cântec pentru legea cea mare, Lazăr de la Rusca, Cântec pentru slava lui Gheorghi Dimitrov,* iar mai de curând *Minerii din Maramureș.* Este un adevărat maraton, iar poezia-i o cursă fulgerătoare pe suta de metri. Precum coniacul, te îmbată fără să te lupți c-o vadră de vin. De fapt, toate volumele încredințate nu-s altceva decât proză versificată. Uneori rezumatul îl afli pe copertă: *Balada tovarășului căzut împărțind Scânteia în ilegalitate,* de Victor Tulbure. Ce mai e de aflat? N-am pretenția că-s un bun termometru al gustului public, după cum, sper, nici autorii în cauză nu pot pretinde că-s prozatori de ispravă. Ocolesc ostentativ termenul de poet, că ei se mișcă cu predilecție în perimetrul epic. În liceu am trăit din mila profesorilor de română, care m-au ferit de corigențe și repetenție implorându-și colegii în cancelarie să-mi închidă mediile măcar cu un cinci. N-o făceau degeaba, că citeam de nebun, nu doar acasă, ci și în timpul orelor. Ei bine, balada populară, învățată în clasa a patra - echivalentă azi cu a opta - e cu zece capete deasupra unor stihuri veștejite ca cele cu care m-ați onorat. Vă citez începutul ultimei capodopere ieșite de sub teasc:

Colo sus la Toroiagă, / numai piatră și zănoagă / și steiuri de stâncă seacă... // Dar ce namilă s-arată / de nouă voinici purtată / peste cremene brumată? // Nu-i năprasnică jivină, / e mândrețe de mașină, / o duc minerii la mină. // Inimă duduitoare, / să-mpingă văzduhul tare / în cele perforatoare; //Sus în galerii înalte, /sfredele se prind a bate

/ prin filoane adâncate... // Că-n filoane afunde, / în măruntaie de munte / multă lumină s-ascunde! // Și e vremea să răsară, / ca frunza de primăvară, / peste om și peste țară.[1]

Să citești și să căști. Sau, cum zicea mama la sfârșitul vreunei sporovăieli lipsite de haz: „Omoară-mă, Leanco, cu bidineaua”. Sincer vorbind, nu știu dacă în sinea lui autorul crede în flecăreala asta, ori dacă nu cumva, dotat cu umor negru, ia în derâdere toată povestea. Doar eventuala intenție parodică - mărturisită în intimitate - l-ar mai putea salva în familie, printre amici, în mintea vreunei iubite, cu care, desigur, se-nțelege fără să latre. Nu-i singurul. În genere, versificația-i puerilă, ca și în poezia Veronicăi Porumbacu. Suportați două catrene:

Mac Arthur, de la fereastră / zărește mulțimea noastră; / nu vorbește, nici nu cască' / fața i se face iască. // Cine oare l-a-nfruntat? | Pintilie. Neînfricat, / cu Marc Arthur dintr-odat / privirea și-a-n-crucișat.[2]

— Versuri memorabile, ușor de reținut.

— Într-adevăr: „Nu vorbește, nici nu cască, fața i se face iască”. În piața Oborului, circarii o făceau cu dichis: „*N-are mâini, n-are picioare - și bate toba!”*

Văzându-l pe Constantin cum mustăcește, am prins curaj:

— Opiniile mele sunt inevitabil subiective, poate și din pricină că poezia copilăriei, petrecută în Târgul Moșilor, plutea peste tot, începând cu atracția irezistibilă a iluzioniștilor de tot felul, care mă puneau pe gânduri, și sfârșind cu păpușarii ambulanți, infinit mai interesanți decât versificatorii noștri. Trași de sfori sau înmănușați, Vasilică și Marioara, eroi de basm, se certau și se băteau ca chiorii

[1] Cf. Dan Deșliu, *Minerii din Maramureș*, București, 1952.

[2] Cf. poemul *Ochii*, reprodus ulterior în placheta *Ilie Pintilie*, București, 1953.

între ei - dublați de polițaiul venit să-i despartă și de nelipsitul popă, chemat și el s-o conducă la groapă pe biata femeie -, aveau farmec, totalmente absent în chiorăiala asta de mațe. Se zice că nu iese fum fără foc. În stihurile cu care m-ați onorat nu arde nimic. Și, ca să fiu cinstit până la capăt, vă mulțumesc că m-ați despăgubit cu câteva zile de vacanță.

— Spuneai că ți-a plăcut să citești. Ai vreun autor preferat?

— Mai mulți.

— Zi-mi unul străin și altul român.

— Mai presus de toți, Balzac. Roman total, cu acțiune densă, arborescentă, și cu o diversitate de personaje imposibil de uitat, adevărate statui în literatura universală. Dintre români, o să vă mire: Panait Istrati. Un răzvrătit pe calapodul inimii mele. Toată opera lui e un poem închinat setei de libertate, o călătorie curajoasă, fără drum de întoarcere.

— I-ai citit și însemnările despre Uniunea Sovietică?

— Vă referiți la *Spovedania unui învins?*

— Titlul adevărat sună altfel, dar în franceză; în traducere literală ar veni: *Către* o *altă flacără!*

— Eu am citit versiunea română.

— O consideri carte nocivă?

— Cel mult inoportună. Este prăpastia dintre amăgire și dezamăgire, un divorț, care, indiferent de partea cui te plasezi, nu poate anula iubirea omului ce năzuiește spre o lume mai bună. Eu nu m-aș lepăda de Istrati, acuzându-l de trădare. Mai curând *el* a fost trădat, și încă prostește, câtă vreme conflictele care precedă ruptura din suflet se învârt în jurul câtorva uscături, insule nesemnificative.

— După alții, adevărat arhipelag într-o mare inertă.

Replică prudentă a unui ins ce nu se lăsa descoperit dintr-odată, așa cum o va face nestingherit mai târziu. În ce mă privește, cazul Istrati îmi venea mănușă, pornind de la propria-mi dezamăgire.

Theodor Constantin, cu aproape douăzeci de ani mai vârstnic, nu gândea altfel. Ceea ce nu știam atunci era că, deși totalmente absent din viața literară, putea fi socotit un veteran al scrisului. În tinerețe, debutase cu un volum de versuri, lirică trădată peste ani în favoarea prozei, printr-un volum de nuvele, obsedat de stranietatea unor cazuri psihice, precum și un roman, *Casa cu neguri,* la rândul său tenebros. Caracterul lor fantastic, cu totul aparte față de canoanele „realismului socialist”, explică neînregimentarea scriitorului în rigorile vremii, deși prin funcție era chemat să le promoveze. Dedublat continuu, va reveni târziu pe șantierul editorial cu suita romanelor de aventuri ce-l va ridica deasupra meseriașilor de rând ai romanului polițist, datorită harului său de investigare psihologică.

Deși brăilean prin obârșie, cum îl trădează de altfel și scrierile, anii tinereții i-a petrecut în București, tot în jurul tiparniței literare. Fire blajină, emotiv și timid ca o fecioară, n-ai fi zis niciodată că în mintea lui Constantin, aparent senină, au loc aprige confruntări belicoase, cu bombe și grenade, că se încrucișează rafale de pistol-mitraliere, înmulțind continuu numărul victimelor, secerate alteori de otrăvuri și săgeți, cu o fantezie uluitoare. Ecuația fiecărei proze are multe necunoscute, ingenios plasate într-o acțiune ce-ți pune mintea la contribuție, devenind pe nesimțite detectiv, cu inevitabile rătăciri, după cum îți va dovedi logica deznodământului.

În viață la fel. Cel care la masa de scris dirija spectaculoase anchete rămânea mut în fața unui contrabandist de duzină. După nașterea lui Horia - singură odraslă, venită pe lume când părinții se așteptau mai puțin -, rămăsese interzis când doamnei Clara i s-a recomandat să suplinească lipsa laptelui matern cu produse din străinătate. Era totalmente rătăcit, picat din cer. L-am luat din Tei, unde a locuit inițial cu familia, și l-am cărat pe Calea Moșilor, unde se trafica totul, mai puțin elice de avion. După două zile, avea o duzină de cutii cu lapte-praf

olandez, să-i ajungă câteva săptămâni. Speriat, repeta copilărește aceeași întrebare - va putea și-n viitor să-l procure? -, bucurându-se că-i răspund afirmativ. S-a liniștit abia când „farmaciștii” i-au făcut rost de toate medicamentele de pe o rețetă, inexistente în rețeaua de stat.

Apariția romanului *La miezul nopții va cădea o stea* (1958) l-a scos în față. Roman de război, de spionaj, înțesat cu aventuri palpitante, se dovedise a fi deasupra cărților polițiste ale unui Haralamb Zincă, la rândul său citit și dezlegat precum broșurile de cuvinte încrucișate. Între timp fusese debarcat din conducerea Direcției editurilor - inclusă acum în structura Ministerului Instrucțiunii și Culturii -, fiind transferat ca redactor-șef la Editura Tineretului, subordonat lui Ali Ștefănescu, prozator de mâna a treia, dar bun editor. Când peste un an, același Constantin revine cu un nou roman de spionaj, *Fiul lui Monte-Cristo* (1959), proză integrată într-un ciclu de amplă respirație, zdruncină într-atât topul literaturii pentru copii și tineret, încât „bunii confrați” convin să-l ajute cu o critică tovărășească în paginile revistei *Lupta de clasă,* organ teoretic al P.C.R. Cronica poartă semnătura unui necunoscut și condamnă cartea pentru grave lacune politice. Prin indiscreția cuiva, aflu că articolul urmează să deschidă o campanie împotriva scriitorului, acuzat de rătăcire ideologică, tocmai atunci când vânătoarea de vrăjitoare era la ordinea zilei. Cu aceeași ocazie mi se spune că semnătura este pseudonimul unui ins care, cu puține zile în urmă, plecase definitiv în Israel. Cum în acea perioadă lucram la Centrala Editorială ca șef al serviciului de literatură și artă, vorbesc cu Ileana Vrancea, șefă de redacție la *Lupta de clasă,* că intenționăm să organizăm o dezbatere în jurul cărții, unde o invit să participe împreună cu amintitul cronicar, motiv pentru care o rog să-mi dea adresa lui. E derutată, iar eu nu îngroș gluma. Ne cunoșteam de pe vremea facultății, când Heda Katz, fată frumoasă, deșteaptă, era secretara U.T.M. la

Filologie, așa că-i amintesc prietenește că a greșit publicând opiniile stupide ale unui neavenit - pe deasupra transfug, fals îngrijorat de rătăcirea politică a romancierului - și-o rog să dea stingerea în tabăra atacatorilor din umbră. Ține să mă asigure că articolul era cules demult, de unde și nevoia pseudonimului, că nu știe nimic de campania împotriva lui Constantin, după cum nu va marșa la nicio manevră de gașcă. Suficient ca întregul conflict să alunece în derizoriu. Peste puțin timp plec la Moscova în cadrul schimburilor culturale și, pe lângă lista supervizată, recomand traducerea romanului *La miezul nopții va cădea o stea,* pe care-l car cu mine. Apariția cărții în U.R.S.S. dă tonul tălmăcirilor în țările socialiste și, implicit, călătoriilor peste hotare. În intervalul 1959- 1975, prolificul autor avea să publice alte 18 romane inedite, cu mare căutare la public. Multe la număr și rezistente la lectură, sunt rodul plăcerii sacre de a scrie, al unui stil de lucru ce-l apropie de marii confrați ai genului. Secretul productivității? O pagină pe zi, încropită și revăzută cu atenție, după ce meditezi îndelung la ce n-ai așternut pe hârtie.

Grijile materiale îl părăsiseră demult. Ba chiar își cumpărase un apartament de lux într-o vilă construită la comandă. În afară de scris, toată atenția și-o îndreptase către băiat, al cărui nefericit destin îi va precipita moartea. Cu parale multe, tatăl izbutise să obțină suplimentarea cu un loc la regia de film din cadrul Institutului de Artă Teatrală și Cinematografie, deoarece lista admișilor se oprise la Horia. Mult zgomot pentru nimic, căci după absolvirea facultății porumbelul n-a zburat de pe streașină, transformând adesea apartamentul părinților în studio și bar de zi. Plecat în Germania pentru a participa la Festivalul de Film de la Oberhausen, băiatul cere prelungirea vizei de călătorie. Refuzat, își ia inima-n dinți și o cotește în Italia, unde beneficiază de auspiciile comunității evreiești din Roma, prevalându-se de naționalitatea mamei. Păstrează legătura cu familia până în seara de dinaintea părăsirii țării,

cu destinația Canada, comunicată la telefon mamei. A doua zi, autoritățile românești anunță familia că băiatul a fost găsit mort, aruncat de la etajul șase al hotelului în care se cazase. Discuția purtată cu o seară înainte anulează alternativa sinuciderii. De asemenea, pașaportul și banii găsiți asupra lui îndepărtează pe cea a jafului. Câteva elemente ce apar mai târziu încurcă și mai abitir dezlegarea misterului. Doamna Clara Constantin cere eliberarea de urgență a unui pașaport pentru a pleca în Italia. Îl va obține, dar, cu toate pilele intrate în joc, îl primește cu întârziere. Ajunsă la destinație, este întâmpinată de doi inși, care știu de sosirea ei - își anunțase venirea pentru a participa la funeralii -, persoane care se oferă s-o ajute pentru repatrierea fiului. Se opresc să discute puțin la o cafea, după care soția scriitorului își pierde cunoștința și se trezește târziu într-un spital, fără să știe cum a ajuns acolo. Când își revine din starea în care s-a aflat, află că Horia a fost deja înhumat, putând să-i vadă doar mormântul.

Ca o ironie a sorții, cele petrecute în Italia depășeau fabulația multor romane plăsmuite de Constantin. În țară, cineva a avut grija să risipească zvonul că tot ce s-a petrecut cu fiul scriitorului nu este altceva decât o răfuială între homosexuali. Ipoteză ce poate fi luată în considerație, dar nu și acceptată fără răspunsuri la câteva întrebări: de ce s-a întârziat acordarea pașaportului doamnei Clara Constantin? Ce interes aveau homosexualii, prezumtivi asasini, s-o întâmpine pe aceeași doamnă la sosirea în peninsulă, cu grija de-a o scoate pe ultima sută de metri din cadru, administrându-i un somnifer puternic? Dispăruți fără urmă de la locul crimei, n-aveau niciun interes să se arate la față.

Versiunea acreditată, tipică acțiunilor de dezinformare, nu anula din față alte variante posibile: dacă băiatul aflase ceva care nu trebuia știut?...dacă fugea, călcând un angajament privind o acțiune ce putea fi deconspirată?...dacă avem de-a face cu mâna prelungită a

„serviciilor”, chemate să pedepsească pe transfugi, ca să știe și alți amatori la ce se pot aștepta?

Biete supoziții care, și dacă ar cuprinde o fărâmă de adevăr, n-au cum să alunge dezastrul din sufletul părinților, explicând, între altele, pretimpuria stingere din viață a tatălui, la câțiva ani după moartea fiului.

Mușatescu mă caută cu insistență. La rândul său e căutat cu disperare de editori, resimțindu-i-se lipsa. La serviciu, în colectivul alcătuit de el, au rămas doi tipografi, Andreica și Mazilu, plus Dan Grunberg-Bârlădeanu, totuna cu viitorul secretar de redacție de la *Flacăra.* Primii doi continuă să numere milioanele de litere din cărțile apărute, dar nu știu ce să facă cu totalul semnelor adunate. În plus, lipsește filtrul care opera de fiecare dată la proiectarea unor serii și colecții, la pregătirea unor ediții speciale și nu doar atât. Aveam să mă dumiresc ce treabă are Vlad cu mine. Fusese internat la Institutul de Endocrinologie C.I. Parhon, unde i s-a pus în vedere să aleagă una din două: ori slăbește și trăiește, ori halește și-o mierlește. Mai mult, după evaluarea clinică și analizele de laborator, i s-au prezis cinci ani de trăit. A plâns bulgăroaica de nevastă-sa, s-a speriat și el, hotărât s-o curme cu lăcomia. Din spital a plecat cu pantalonii la vale, cureaua alunecându-i pe burtă. Două săptămâni, cât l-au ținut în investigații, a făcut o foame „ca la Auschwitz” - spunea el - și, ca să-i fie bine, l-au alergat în sala de gimnastică să-și dea sufletul, nu altceva. S-a răzbunat acasă pe ambele regimuri - nutriționist și politic - punându-și femeia să fiarbă o oală de morcovi, că de ei avusese parte în bolniță, dar cu porția drămuită. Noroc că bulgăroaica, mulțumită de kilogramele lepădate, îl mai răsfăța c-o salată orientală, stropită cu puțin untdelemn și-n care mai rătăcea un ou fiert. În rest, când nu avea pe masă o salată de crudități, beneficia de-o mâncărică de spanac sau urzici, de țelină sau de cartofi. Doar în vis se mai bucura de-o masă bogată, cu antreuri la un păhărel de vin -

colțunași cu șuncă, ciuperci umplute, două-trei pateuri -, ca să poată trece la un castron cu sărmăluțe fierbinți, bine sorcovite cu smântână, unde, în tocătura de porc, vițică și olecuță de oaie, bucătarul zvârlise, alături de orez și piper, nițică afumătură, s-o parfumeze, fără să uite ca-n fiertură să pună și o lingură de bulion, să îndulcească o țâră varza murată. Bineînțeles că o persoană civilizată mai face și puțină pauză, să se dumirească burdihanul cui i se supune. Și-apoi, ca să-i priască și inimii, omul mai saltă de pe masă un pahar de vin, chiar două, să stingă focul încins de ardeiul iute, absolut obligatoriu la sarmale cu mămăliguță. Vinul rubiniu vine de s-așază ca o cortină între ce-a fost și ce urmează: un „Chateaubriand”- mușchiuleț de trei-patru degete grosime, bine pătruns pe grătar și roșu cât un bănuț la mijloc -, ori, dacă te simți balonat, un „șalău menier” sau un rasol de știucă, scăldată în unt, peștele alb fiind recomandat și de medici. Mai departe, depinde dacă ești singur sau ai companie. Nu de alta, dar vorba cere iarăși o picătură de vin, la câteva clătite cu brânză dulce și mărar, sau la puțin cașcaval, gustat împreună cu un măr. La masă, pâine și sosuri cât mai puține, că te îngrașă și te tâmpesc.

— Nae, ăștia s-au pus să mă-ngroape. Am dat din cârcă vreo zece ocale, dar, ascultă la mine: dacă o țin așa, dau ortul popii. O știu după glas și chiorăiala din mațe. De unde înainte, când tunam la telefon se speria pisica și fugea la Penche, acum am ajuns să miorlăi ca ea. Mi-e foame de dimineața până seara. Nenorocirea-i că nici n-o pot șterge de-acasă, că de-i spun bulgăroaicei că merg să fac puțină mișcare, își pune la repezeală o haină pe ea să mă însoțească. Or, m-am gândit bine: decât să stau nemâncat o viață întreagă, aleg să mai trăiesc cinci ani frumoși, cu 1725 de zile fericite, că le-am făcut socoteala, fiecare mai gustoasă decât un revelion. Pe urmă, ce-o fi să fie și la vară cald. Așa că uite la ce m-am gândit: când te întorci de la serviciu, oprește-te o clipă și pe la mine, s-o roim unde-am mai fost, vizavi de Făinari, că la întoarcere vin singur cu

tramvaiul, că-s doar trei stații. Și-acum, pe cai!

Ca și altădată, ne-am rostogolit pe Calea Moșilor până la aceeași gazdă primitoare.

— Coană mare, fă-i amicului meu o friptură asortată cu mititei și-o salată de-a casei, iar mie un mușchiuleț ca lumea, cu niscai mici mai mari și o salată, pe care să nu uiți să razi niște cașcaval mai multișor.

Când ne-a servit, nu-mi venea să cred ochilor. Friptura mea ieșea din farfurie, iar „mușchiulețul” lui Vlad se odihnea pe un platou argintat, de pus pe masă la un revelion în familie. După ce-a mai atacat vreo 15 mici pe nerăsuflate, mi-a spus candid:

— Eu zic că merge și-un pește. Important e să nu ne grăbim, căci, după o sticlă, două de trei litre, pofta nu se lasă așteptată.

Pește îmi mai trebuia, când eu mă luptam de zor cu halca de carne!... El însă nu s-a astâmpărat; a mai comandat zece clătite, mâncate lejer, în contul celor cinci ani preconizați de nutriționiști că i-ar mai avea de trăit, dacă nu respectă dieta prescrisă (la care Dumnezeu va mai adăuga cu generozitate încă 42).

Tot atunci am inaugurat noul program, sporovăind la masă vrute și nevrute:

— De ce i-ai pus pe Mitică și Andreica să numere literele din cărți? Le numără de nebuni în continuare, fără să știe de ce.

— *À voleur, voleur et demi* [1]- cum zice neamțul. Lasă-i să numere.

— De ce?

— De bambus. Amândoi mi-au fost băgați în coastă - chipurile să-nvețe meserie pe lângă mine -, dar de la-nceput mi s-a părut că au alte treburi în direcție. Lasă-i în pace să numere; e o preocupare mai nevinovată față de ce

[1] La hoț, hoț și jumătate (morala unei celebre farse a teatrului medieval francez).

bănuiesc eu. Cu noul director cum te descurci?

— Deocamdată mi-a dat să citesc o roabă de versuri chioare, parcă dinadins alese.

— Te-ncearcă hoțomanul, da-i om de treabă!

— Îl cunoști?

— Foarte bine. Înainte și după război, a fost corector la „Cugetarea” lui Georgescu-Delafras. Adaosul onomastic, *Delafras,* straniu în urechile românului, se trage de la Frăsinetul natal. Nea Petrică, un ins care din ucenic de tipografie ajunsese bun meseriaș - și cu ceva studii în Franța a fost la rândul său corector, pân’ s-ajungă editor și patron. Avea toate motivele să se apropie de Constantin, datorită unui destin oarecum apropiat: orfan de tată la șapte ani, Theodor fusese abandonat de maică-sa într-un azil brăilean, femeia fiind mult prea săracă. Băiatul avea aplecare spre carte și s-a ținut de învățătură. Nu era ușor să faci corectură. Pâinea asta am mâncat-o și eu, pentru început la „A.B.C.”, apoi la „Europolis”. Pe vremuri aveai libertatea să scrii orice, dar niciodată în disprețul gramaticii. Un bun corector nu urmărea doar transcrierea fidelă a textelor, dar pescuia și greșelile autorilor, uneori involuntare. Și meseria n-o stăpânea oricine. Vezi cazul unor Miron Radu Paraschivescu sau Marin Preda, cândva corectori la *Timpul*, care și-au început cariera literară trebăluind pe textele altora. Ca să nu-ți spun că-n schemele caselor de presă și editură figurau doar câțiva angajați. Cei de la ziare se ocupau de toate: scriau articole curente, despre crime, spargeri și incendii, dar făceau și cronică literară, teatrală sau sportivă, prezenți peste întreaga suflarea românească, de zi și de noapte. La fel ca în toate țările civilizate. La *Bilete de papagal* lucra doar Arghezi, la *Azi,* numai Stancu și Petru Manoliu, iar la ditamai Editura Fundațiilor Regale, care scotea și o revistă lunară cu sute de pagini, existau câțiva redactori, între care Camil Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Petru Comarnescu și Radu Cioculescu. Numai în zilele noastre editurile și gazetele

concurează cu ministerele, având un aparat greoi, înțesat c-o pletoră de frecangii, străini totalmente de scris și scriitori. Moda a fost preluată de la ruși, iar organizarea din manualul tovarășilor Marcus și Leman, teoreticienii sistemului. De aici se trage și căprăria actuală: corector, precorector, redactor stagiar, redactor, redactor principal, redactor șef de secție, redactor-șef, plus un director, de cele mai multe ori certat cu litera cărții, dar „om de încredere”. Un rahat și-o praștie.

Vorbe risipite între „gustări”, că prea le dusese dorul. După ce-a renunțat să mănânce clătite - „ce-i mult nu-i bun” -, pe Grasone l-a apucat mila de mine.

— Nu-mi place cum arăți. Nici ca mine prea umflat, nici ca tine țâr uscat. Ți-au intrat ochi-n găvane și ai cearcăne albastre, ca o damă hingherită în trei schimburi. Fii atent să nu mi-o iei înainte.

— Din cauza ta, boierule. Te-ai ținut de capul meu să ne înscriem la Școala de poligrafie și editură, cursuri speciale, ademenindu-ne că ne fericesc cu diplome de tehnicieni, maiștri poligrafi, echivalați cu subinginerii unei ramuri absente din politehnică. După care m-ai lăsat amanet acolo și ți-ai pus coada pe spinare. Nu mi-era suficient că lucram toată ziua, acum seară de seară trebuie să merg la cursuri, să fac practică-n toate secțiile tipografice, să învăț pe brânci, să dau examene la o puzderie de materii tehnice, care mai de care mai aberantă în raport cu năzuințele mele. Cel puțin prepararea cernelurilor, din vopsele și sicativi, în funcție de natura mașinilor de tipar - plan, adânc sau în relief -, m-a pus pe butuci cu memorizarea procentajelor. Mai rău decât matematica, fizica și chimia - prezente și ele -, de care-am fugit în liceu ca de dracu’.

Nu exageram. Școala se înființase mai mult pentru directorii de tipografii, foști zețari, mașiniști sau legători, înscăunați la conducerea întreprinderilor naționalizate. Din edituri, eram doar patru cursanți, în cap cu Vlad, care ne târâse după el, fiind totodată și titularul catedrei de

prezentare artistico-grafică. Prin forța împrejurărilor, tipografii știau mai multă meserie decât noi, dar când s-au izbit de latura teoretică a disciplinelor studiate, au dat bir cu fugiții. Chinuindu-mă să le învăț, m-am căptușit cu o nevroză astenică înfiorătoare: noaptea n-aveam somn, iar ziua umblam ca o curcă beată, obosit până-n măduva oaselor.

— Măi nebunule, tu uiți că nu puteam intra în bancă nici cu lingura de pantofi? Fă ce faci și ia-ți un concediu zdravăn de odihnă. Altminteri te mănâncă gaia, ori te pândește sanatoriul.

De mâncat nu m-a mâncat, dar nici bine n-avea să-mi fie. M-am încăpățânat să termin școala, înaintea oricărei vacanțe. O încercare palidă de-a mă odihni la băi a fost în iarna lui 1954, când zăpada ne-a blocat la Borsec. La revenirea în Capitală, neaua ajunsese la acoperișele caselor, bieții oameni croindu-și pe-alocuri tunele, prin care circulau ca șobolanii.

Concediul de la Borsec a fost preludiul unei lungi cantonări sanatoriale. Plăteam cu întârziere „concentrarea” de la Cotul Ciorii. Eram atât de prăbușit, încât nu mă interesa nimic, absolut nimic. Orice discuție mă obosea, făcând efortul, cu fruntea încrețită, să pricep ce mi se spune. Până și lumina ajunsese să mă deranjeze, încât prindeam cearceafuri în ferestre, să mă ocrotească de săgeți. Din Ardeal venisem și mai dărâmat. De aici nevoia de a mă izola, de a schimba decorul, de a fi cât mai departe de truda și oboseala de până atunci.

Grasone îmi citise bine în palmă.

VIII. SANATORIUL

Dragă mi-a fost milităria, dar și tuberculoza. M-a ochit cu aceeași dragoste, la început în taină, pentru ca abia târziu să oficializăm căsătoria sub cupola Moroenilor. Greu să dau vina pe soldăție, câtă vreme bătrânul Koch, patronul breslei, precizase demult că plămânul nu-i cimitir de bacili, ci temniță în toată puterea cuvântului. Desigur, din pricina aglomerației, mai toată populația orășenească e contaminată cu sămânța ftiziei, numai că mușteriii bolii sunt doar cei aflați la ananghie, în clipe de mare uzură. Atunci, microbul ofticii se eliberează de silnicia calciului protector și atacă din umbră, fără să-și trădeze prezența. Diabolică afecțiune. Într-o primă etapă, osânditul nu prezintă semne îngrijorătoare, ba chiar, dimpotrivă, se recomandă printr-o virilitate sporită, invidiată de eunuci, dar și de falnicii berbanți. Și cum afecțiunea are ca principală clientelă tineretul, calul de dar nu se caută la dinți.

Gloabă aveam, lung și deșirat eram, de suliță nu duceam lipsă, iar Rosinante și mori de vânt mai pretutindeni. Doar oftica mă mai putea aduna. Și, potrivit zicalei că nu există boli, ci numai bolnavi, ignoram în toate privințele standardele în materie: nu tușeam, nu scuipam, nu transpiram peste normal, subfebril nici atât. Doar ochii încercănați, ce-mi zburau mai abitir la delicate treburi, se înscriau oarecum în barem. Boala mi s-a depistat absolut din întâmplare: un coleg de serviciu, răcit cobză, s-a simțit într-o zi atât de rău, încât abia mai putea respira. Pentru că

la doi pași se afla pe Batiștei spitalul „Bagdasar”[1] - unde cumnatul meu era administrator -, m-am grăbit să-l duc acolo, să-l examineze un pneumolog și să-i facă o radioscopie. Așa am ajuns la o doctoriță binevoitoare:

— Dacă tot am stat în întuneric pentru aclimatizare, leapădă și mata hainele să vă văd pe amândoi.

M-am dezbrăcat cu jenă, pentru că transpirasem gârlă, alături de un om care abia își mișcase pașii. Rezultat spectaculos: cel cărat cu brațul pe după gât n-avea nimic - în afara unor junghiuri intercostale -, iar eu un infiltrat pulmonar de toată frumusețea, din fericire depistat în fașă.

Mulțumesc Cerului că, datorită întâmplării - regina noastră neîncoronată - iau boala din pripă, în timp ce alții află de ea abia când se pomenesc cu sângele-n gură, c-o gaură-n plămân. Îmi mai taie din elan doctorul Băicoianu, unul din apostolii Filaretului[2]:

— Băiete, ia lucrurile-n serios și nu te bucura degeaba. Toți cei atinși de tuberculoză - mă refer la cei grav bolnavi - au trecut printr-o fază de început; important e ca dumneata să nu le calci pe urmă. Acum îi momentul să te hotărăști dacă divorțezi de oftică pe-ntreaga viață, ori dacă te cununi cu ea pe restul zilelor.

— Depinde de mine?

— În cea mai mare măsură. Dacă te lași amăgit de ameliorarea spectaculoasă ce ți-o oferă antibioticele, te asigur că, într-adevăr, după cinci flacoane de streptomicină, ori câteva cutii cu „Pas” sau „Rémifon”, imaginea de pe radiografie dispare. Nu înseamnă însă că te-ai și vindecat, chiar dacă nu se vede nimic rău pe film și n-apare B.K.[3] în analizele de laborator.

— De apărut, n-a apărut nici acum în spută, la examinare

---

[1] Între timp desființat (la acea vreme de profil pulmonar).

[2] Spital pe Șoseaua Viilor, devenit ulterior Institutul de Ftiziologie Marius Nasta.

[3] Bacilul Koch.

directă sau prin flotație.

— Nu contează. Imaginea de pe grafie nu minte. Păstreaz-o, că fără ea n-ai nicio dovadă că ești bolnav. Sunt procese infinitezimale care nu se dezvăluie ochiului, nici măcar microscopului. Tratamentul ambulatoriu, de suprafață, e praf în ochii orbilor. Nu duce la nimic. Experiența elvețiană rămâne sfântă: numai un an de cură la aer te poate vindeca. Altminteri, tuberculoza dusă pe picioare o porți bine mersi și-i sursă permanentă de îmbolnăvire. Tușește un ftizic în tramvai și boala se împroașcă la toți din jurul său. Pentru eradicarea maladiei, în America s-au creat colonii speciale pentru bolnavi, cu magazine, săli de spectacole, restaurante, cu tot ce se leagă de existența unei vieți civilizate.

— Și cum ajung acolo?

— Deocamdată folosește ce ți se dă aici: până la un an concediu de boală, câteva luni de sanatorizare, altele de preventoriu, medicamente gratuite și 80% din salariu. Ce te reține?

— Teama de a nu mă îmbolnăvi mai rău în contact cu bolnavii, cu lenjeria, farfuriile, paharele și tacâmurile folosite-n comun.

— Vorbești ca o fecioară târâtă-n bordel. Ce să zic eu, care trăiesc de-o viață printre suferinzi? Bacilul se află peste tot. Zace în mai toți. Te mușcă doar la înghesuială. Nu și sub tratament.

— Asta ar însemna odihnă, hrană și medicamente.

— Adaugă și-un regim sexual extrem de ponderat.

Din Bulevardul Magheru, unde doctorul își are cabinetul particular, plec cu siguranța că orice tocmeală-i de prisos. Cu imaginea cabanelor de pe Clăbucet, de la „Trei brazi” sau de pe Postăvarul, mă văd la munte într-o casă de odihnă, cu un program de viață în care repausul și asistența medicală să treacă pe prim-plan, pentru ca în cele din urmă să mă pomenesc înghițit de fortăreața Moroenilor. De departe, edificiul nu părea fioros, dar pe măsură ce

înaintam pe serpentinele ce duc spre sanatoriu, la fiecare cotitură realizez adevăratele lui proporții: colos între ale cărui ziduri urmează să-mi execut pedeapsa. De la gara din Pietroșița mă urc într-un camion - singurul vehicul folosit deopotrivă pentru aprovizionare și transportul pasagerilor - cu gulerul ridicat, să mă ferească de bătaia vântului. Când ajung pe platforma din fața clădirii, mă simt precum un condamnat la poarta închisorii. C-o valiză la picioare, nu știu încotro să mă îndrept, deranjat de privirea sutelor de bolnavi, care, lipsiți de activitate, privesc de pe terase același spectacol zilnic, interesați și de sosirea poștei. Mă simt strivit de cele 10 etaje ale corpului central, cuplat pe laterala din stânga cu patru caturi - ocupate de bărbați - și în dreapta de alte trei, destinate femeilor. Repet în minte numele doctorului Roșu, directorul sanatoriului, spre care mă îndreptase un văr, pentru ca ulterior să renunț, păstrând posibila protecție pentru eventuale nevoi stringente. Mai ales că la biroul de internări o domnișoară mă întâmpină binevoitor:

— Aveți vreo preferință la cazare?

— Mă las pe mâna domniei tale!

— Vă trec în pavilionul central, unde se află toată aparatura medicală, să nu umblați de la o clădire la alta.

— Cu câți în cameră?

— Cu încă trei. Dar e bine; dispuneți de instalație sanitară separată, de-o terasă uriașă, cu o vedere superbă asupra pădurii; o să vă placă. Vă cazez la etajul șase, în camera 66. Dacă nu vă convine, vă întoarceți și schimbăm. Deocamdată împărțiți camera cu doi colegi, din care unul se eliberează peste câteva zile. Ar rămâne două locuri libere, pentru eventuale mutări, dar numai în aceeași secție. Vedeți cum v-aranjați și veniți la mine.

Sanatoriul dispunea de vreo șase sute de paturi, ocupate în majoritate de tineri. Spre regretul meu, dau de doi bătrâni, un avocat surd și-un grecotei tăcut, cu ochii pironiți în tavan, zgândărit în mutenia lui de un țăran vânjos, cu un

pieptar de blană, nepotrivit pentru vremea de-afară:

— Mori, grecule, mori. Ne-o iei înainte, grecule. Văz că tușești cu nădejde. Încă-i bine, grecule. Chestia-i să știi cum te măsoară, că moartea nu vine cu zurgălăi, e hoață, grecule, îți dă târcoale pe furiș, te joacă-n bumbi, încetu' cu-ncetu'. Tu vezi ce faci, grecule: dacă scuipi pân' la buric, e de bine; o mai duci. Când o să scuipi pân' la țâțe, iar nu-i rău, c-o mai lungești olecuță. Rău îi când scuipi în barbă, grecule, c-atunci chiar că dai sulei de suflet.

Omul tace, fără să riposteze în vreun fel, ceea ce înseamnă ori că e pe ducă, ori că are ceva comerț cu bădărănia țăranului, pe care-l lăsa să latre știindu-l că glumește. Că într-adevăr așa stau lucrurile, mă conving la vizita de seară, când bolnavul se adresează senin doctorului de gardă:

— Sa ma fați bine, doctoru, ca-m plațe pijda la nebunie!

Grecul așteaptă de la o zi la alta să fie transferat la chirurgie și asta mă bucură, fiindcă, deși nou venit, pot să-mi creez vecinătăți pe plac. Neștiind că-i pus pe șotii, îl reped pe țăran când mi se adresează familiar:

— Mata de unde ești de fel?

— Din Congo-Brazzaville!

— Adică?!

— Adică ce?

— Ziceam pe unde vine?!

— Mai la nord de Zimnicea, pe șoseaua care duce la fabrica de conserve osoase.

Păstram din copilărie o doză de sictir față de țărani, cunoscuți mai mult din piață, unde adesea ne ciupeau la cântar. Poate și unde apelativul „bă țărane", auzit adesea și în zilele noastre, te scutește de folosirea unor calificative urâte. Auzindu-mă, bietul om se uită împrejur și, văzând că nimeni nu se miră, se mulțumește cu răspunsul dat.

Avocatul Petrovici, vecin de cameră, surzise încă din Primul Război Mondial, când explodase în apropierea lui o ghiulea. Avea o față peticită precum gențile de damă

confecționate din bucăți de piele, nu totdeauna de același format. Vorbăreț, îi place să explice oricărui nou venit ce-a pățit pe front, cum l-au ridicat austriecii pe targă, cum l-au îngrijit în spatele frontului, ca în cele din urmă să-l transfere la o clinică din Viena.

— Deși prizonier, s-au purtat cu mine la fel cu ai lor. Nu conta că le fuseseși inamic, român, rus, ori francez. Nuuu! Umblam laolaltă prin parc, în aceleași straie de spital, fără nicio deosebire la rațiile de țigări și dulciuri. Pe mine m-au operat în patru reprize. De nu se termina războiul, încă ar mai fi avut de lucru, dar când am văzut cum arăt, m-am liniștit. În sfârșit, semănăm a om. Cu auzul stau mai prost, dar asta nu m-a oprit să mă-nsor, să fac copii, să-mi profesez avocatura. Și-apoi nici surzenia nu-i de lepădat, căci adesea te scutește s-asculți și ce nu trebuie.

— Altă viață, boierule, alte obiceiuri. De te-ai fi războit cu bolșevicii, ăștia nu stricau pe mata niciun cartuș: te păleau cu patul puștii și te făceau înger. Poate că ți-ar fi priit, că una-i să te plimbi prin rai ca tânăr soldat și alta-i să-ți târâi picioarele ca bătrân veteran. Altă trecere la gagigi!

— De ce râdeți? Zi-mi mai tare, că nu te auzii.

Povești auzeai la tot pasul. Timp berechet. Program lejer, cu multe ore de cură, dar și cu plimbări în pădurea din jurul sanatoriului. Ne îmbrăcăm și dezbrăcăm de șase ori pe zi, din pricina orarului de odihnă, când, întinși pe spate, stăm cu ochii țintiți în plafon, în așteptarea pauzelor de prânz, de amiazi și de seară, pentru că, în afara somnului de noapte - cu ferestrele deschise continuu până la începutul iernii -, mai avem trei rații de stat la pat, cu ochii zgâiți în trecut și-n viitor. Acesta a fost ecranul pe care mi-am filmat întreaga viață, așa cum a fost, dar și rostogolită în imaginar. Peste puțin timp împlineam douăzeci și cinci de ani și nimic din ce-mi propusesem nu realizasem. Scăpat de strânsorile matematicii, fizicii și chimiei, o pornisem bine cu facultatea, dar iată că puneam acum învățătura-n cui. De asemenea,

tot citind, citind, citind, visasem să scriu și eu. În afara unor articole răsuflate, nu izbutisem să termin ceva ca lumea din vechile proiecte. Îmi ziceam că tocmai sanatoriul mă va redresa, putând face haz de necaz. Pilda cea bună mi-o oferea Gheorghe Brăescu, al cărui volum de debut și-l pregătise într-un lagăr de prizonieri. Mă apropiasem de el după ce îl devorasem pe Caragiale, din care puteam cita oricând fragmente întregi. La fel, „Maiorul” mi se părea cu zece capete deasupra unor confrați de-ai săi, precum Bacalbașa, Bassarabescu, Cazaban, D.D. Pătrășcanu, și cu nimic mai prejos decât Courteline[1], ce beneficiase de un idiom de circulație universală. Și-apoi, după lunile de militărie, toată satira lui anticazonă îmi mângâiase sufletul, achitându-mi în avans toate datoriile față de „gradanți”. Nu mai puțin mă impresionase demnitatea lui în fața ocupantului german: fiind în spital, la Colțea, refuzase să iscălească o declarație că nu va mai ridica mâna împotriva Puterilor Centrale, în condițiile în care tocmai i se amputase brațul drept. Cu ce să mai semneze, amărâtul? Darămite să lupte!... Lipsiți de umor, nemții l-au deportat la Stralsund, unde mutilatul de război va fi nevoit să-și dicteze nuvelele și schițele umoristice, că de scris n-avea cum.

Mutatis-mutandis, mie îmi rămânea la dispoziție tavanul, uriașă coală de hârtie, ca să concep și să corectez o seamă de schițe, pe care ulterior le puteam povesti și repovesti cuvânt cu cuvânt. Râsul mi se dovedea a fi cel mai apropiat prieten, singura modalitate de a mă detașa de necazuri. I-am fost credincios toată viața, deși nu o dată mi-a ieșit prin piele.

În câteva zile, pe puntea aceleiași corăbii intervin transferuri fericite: în locul bătrânului avocat și al grecului - primul externat, al doilea plecat la operație -, aduc doi

[1] *Georges Moinaux* sau *Moineau*, numit și *Georges Courteline*, romancier și dramaturg francez, n. 25 iunie 1858 - Tours, d. 25 iunie 1929 - Paris.

studenți, convingându-i să stăm împreună: unul urmează ingineria feroviară și se cheamă Emil Parva, altul medicina și se numește Victor Țincu. Cum în cameră mai e un pat liber, mai sare în barcă un al patrulea marinar, Mitică, de profesie electrician.

— Luați-mă la voi, că nu vă deranjez deloc. Practic, rămâneți trei pe covertă, că eu n-am treabă cu nicio cură. De mult se cuvenea s-o șterg acasă, dar m-au rugat să rămân, că n-au post de electrician. În prezent există doi lucrători, buni la toate, dar băieții-s pe instalații sanitare; când umblă la vreo priză sau schimbă vreun șalter, îi scutură curentul ca pe toți dracii. Or, aici îi complicație mare cu aparatura electrică. Abia mă descurc eu, și asta după ce m-au instruit niște indivizi veniți să repare niște roentgenuri. În plus, rețeaua-i coaptă, îi de la înființarea sanatoriului. Cade ușor la creșterile de voltaj. Am schimbat zeci de doze, cu sute de metri de cablu: egal cu zero din ce-ar mai fi de lucrat.

— Și-ți convine șmotrul ăsta?

— De ce nu?! Mă țin în concediu medical un an? Mă țin! Am casă, masă și 80% din salariu? Am! E de colea? Nu-i! Iar toate-s fleac, pe lângă recompensă!

— Ce recompensă?

— Extraordinar de formidabilă! O femeie cât tot personalul muieresc la un loc. Fata-i cu trei ani mai mare decât mine, da’ nu se cunoaște: are 30, bătuți pe muche. E soră de caritate și, de-o vedeți, rămâneți zbanghii: picioare de spioană, glezne subțiri, ca la caii de curse, pulpe conice și fund la etaj, să n-o muște câinii de remorcă, sânii obraznici și șolduri frânte, o piele de nemaipomenit, umeri rotunzi, nu oseminte, păr bălai și ochi negri, pe deasupra și arătoasă la meclă. Până acu vreo trei luni, tipa a fost măritată. Ai zice cu Tarzan, stăpânul junglei. Aș! Cu un chelner pipernicit, uscat-mumie, ce-i venea pân’ la umeri, un cioflingar care-o bătea din te miri ce. A îndrăznit să vină după ea chiar aici, pe deasupra și beat. Ei bine, l-am ținut

numai în șuturi pân’ la parter ș-apoi pân’ la gară, mai-mai să-l dau peste bord din camion, treabă de milioane, c-am crescut în ochii madonei de nu se mai poate.

— Înseamnă că nici ea nu-i sănătoasă la minte, dacă s-a măritat c-o asemenea podoabă.

— Așa ziceam și eu, până mi-a explicat motivul: „A fost singuru’ bărbat care m-a cerut de nevastă, că toți mă invitau la plimbare, la restaurante și dans, însă niciunul la primărie”.

— Cine știe ce poamă o fi fost.

— Eu n-am stat la curu’ femeii să-i kilometrez intrările și nici nu-s prost să-mi otrăvesc sufletul cu cine și cât o fi măcinat la moara ei. Aici e trufanda. A adus-o doctorul Mangiulea, ăla cu mațu pe gât, de ți-l vâră pentru... pentru...

— Bronhoscopie!

— Asta, de te doare al dracului. El a cărat-o aici. De-atunci ne-am lipit, cu intenție de cositoreală. Nu-i nevoie s-o duc la București, c-ăștia mi-au promis să-mi facă post în schemă, cu casă și masă. V-am zis totu’ ca să știți că-n cameră pic doar în vizită și pentru soileală.

Ne-am dat acordul, având dorința de-a scăpa de familiști, vorbiți parcă-ntre ei să ne piseze cu pățaniile odraslelor, pentru ei fermecătoare, pentru noi ucigătoare. Și de-ar fi fost atât... Nu uita niciunul să deschidă portofelul, să ne arate poza progeniturii, fără să uite invariabilul:

— Nu că este copilul meu, dar e o frumusețe, pictură nu altceva. Ce zici?

Apucă-te să-i contrazici. Mai ales când din fotografie se zgâia la noi o pocitanie.

Atunci am priceput cât de oarbă poate fi iubirea unui părinte față de copiii lui. Până și avocatul Mircea Dumitrescu, un om care ne încântase cu amintirile sale, ne dezamăgise. Simțise că-l îndrăgim și ne-a admis compania în plimbările dintre cure. Se deosebea de alți semeni din jur prin modul liber de-a concepe viața. Ne povestea cum,

înainte de începerea ultimului război, strângea bănuț lângă bănuț, făcând economii drastice ca să-și petreacă vacanțele în străinătate. Suprasăturați de-o propagandă exclusivistă despre splendorile marii Uniuni Sovietice, ce părea să dețină și monopolul fericirii pe pământ, trăiam o rară desfătare în preajma lui, când ne vorbea despre Paris, Londra, Madrid sau Atena, urmând apoi să ne călăuzească și pe meleagurile Elveției, Olandei, Suediei sau Norvegiei. Oameni, obiceiuri și așezări necunoscute se perindau înaintea ochilor, rupându-ne total de necazurile prin care treceam. Zilnic așteptam să terminăm orele fracționate de cură, ca să ne continuăm călătoriile de vis. Tocmai părăsisem Praterul vienez, cu destinația Italia - făcând un popas la Veneția, pentru o plimbare cu gondola pe Canal Grande și-o vizită scurtă la bazilica din Piața San Marco, unde am lăsat porumbeii să ne ciugulească din palmă -, și, legănați de huruitul roților de tren, ajunseserăm la Roma. Ca și-n Veneția, fete superbe, dornice și darnice în materie de amor. Ne încurca doar gândul că nu cunoșteam limba italiană, că în rest aveam de toate.

— Amice, amigo, amigos, eu vorbesc perfect doar franceza, dar pocesc bine spaniola, italiana, germana și engleza. Mulțumesc lui Dumnezeu, cu ele m-am descurcat și pe alte coclauri. I-adevărat c-aveam de partea mea și tinerețea voastră, limbă în care te poți înțelege și pe mutește, mai ales pe iarbă sau pe cearșaf. Îți trebuie doar puțin tupeu: „Bono giorno, seniorina, bono giorno, sorelina! Io sono rumeno, tia fratelino! Che fare te? Venite promenade, mangeare, dansare, venite cui, bela belissima! Io ti amo, dolce bambina!” N-o să credeți, dar tocmai poceala vorbelor le-atrage. Ș-apoi străinul le vizitează cu folos, nu cu ponos: vine, le-o dă și pleacă, știe să tacă.

— N-or fi toate nebune!

— Și asta-i adevărat. Uneori te mai alegi cu un: „Mascalzone” și-o geantă-n cap. Dar asta nu răstoarnă datele evidenței, cam aceleași pretutindeni: e imposibil ca

din zece muieri - cu care încerci să intri în vorbă, printr-un banal „Ce faci, frumusețe?” -, cel puțin două să nu accepte acostarea. De regulă, se uită cum arăți și vorbele nu mai contează. Ce dorești tu vor și ele. Cu aproximație, statistica este cam aceeași: cinci din ele se duc la casele lor - și trăiesc cum le-o fi norocul -, trei se răsfață și recuperează din pierderile celorlalte surate - fiind imposibil ca în plasa lor să nu se prindă și un viitor soț -, iar două rămân să regrete la bătrânețe ce n-au făcut în tinerețe. Unde rămăsesem?

— Băteam caldarâmul Romei antice și al noului oraș.

Până atunci admirasem Colosseumul, Forul Roman, Pantheonul, Villa Borghese, apucasem să aruncăm niște bănuți în Fontana di Trevi, pentru a fi siguri că ne vom reîntoarce cândva, băusem o butelie de Chianti în Piața Pavone - uimiți că-i mai ieftină decât o sticlă de apă minerală - și ajunseserăm la poarta Vaticanului, păzită de-o gardă elvețiană, în uniformă medievală.

— Băieți, aici nu mai alergăm în galop. Trebuie mers la pas, stat pe loc și cu creionul în mână. Sunt unele săli pe care le putem privi lejer, dar altele ne obligă să le cercetăm zile în șir. Mă refer la Biblioteca Vaticanului și, în mod special, la Capela Sixtină. Goethe spunea că, fără s-o vezi, nu poți realiza înălțimea spirituală a omului.

— De unde denumirea de „sixtină”?

— De la pontificatul Papei Sixtus al IV-lea, care a ridicat-o spre sfârșitul secolului al XV-lea. Aici se țin conclavurile cardinalilor până-n zilele noastre. Am să vă amintesc cu aproximație dimensiunile, ca să puteți realiza celelalte valori, cu precădere artistice: are circa 40 de metri lungime, vreo 14 lățime și înjur de 20 în înălțime, cât avea și Templul lui Solomon, socotit după indiciile din *Biblie.* În linii mari, pereții și plafonul ar fi în jur de 2 500 de metri pătrați, dacă scădem suprafața ferestrelor prin care inundă lumina și ușile de acces. Enorm, de ții seama că toți pereții laterali sunt pictați de cei mai vestiți artiști ai vremii, ca Pietro

Perugino, Sandro Botticelli și alții. Tapițeriile care acoperă pereții în timpul unor solemnități aparțin lui Rafael, iar plafonul - pictat peste ani la sugestia unui alt papă - este opera lui Michelangelo. Închipuiți-vă ce cascadă de comori... Cine cunoaște *Biblia* înțelege și tâlcurile tainice ale ansamblului, conceput pe trei epoci: mai întâi facerea lumii, până la primirea celor zece porunci, apoi etapa Moise, până la nașterea lui Iisus, și ultima destinată creștinismului. Toate subiectele religioase ale acestei periodizări se află pe pereții laterali. Din păcate, mulți văd, puțini pricep, căci majoritatea vizitatorilor, turiști bălțați, se plimbă ca-n Cișmigiu; într-o zi, vor să vadă tot Vaticanul, de sus până în subsoluri, la mormintele papilor.

— Și plafonul? C-aici rămăsesem.

— Plafonul lui Michelangelo e un poem. Inițial îl văzuse ca un cer înstelat, pe urmă ca o suită de portrete ale sfinților apostolii, ca în final să realizeze o frescă uriașă cu mii de figuri, plasate pe cinci sute de metri pătrați. Patru ani a lucrat la ea, cu unul mai puțin decât întreaga construcție a capelei. A pictat-o întins pe spate, cum la fel s-ar cuveni s-o privim și noi de pe mozaicul policrom al pardoselei de marmoră.

Întinși pe pat la cura de aer, stăteam cu ochii zgâiți în albul tavanului, cu gândul la minunățiile celuilalt plafon. Numai că în multașteptata pauză de prânz s-a produs dezastrul ce-avea să curme firul fermecătoarelor călătorii: scrisoarea primită de avocat din partea familiei sale. De aici nevoia lui de-a se spovedi, schimbând cu 180 de grade subiectul călătoriilor, ce ne scutise de pașaport pe toate meridianele.

— Odată ș-odată bărbatul trebuie să tragă la depou, după ce, în mod obligatoriu, s-a documentat cum e c-o blondă, c-o brunetă, șatenă, ori roșcată, minionă, potrivită sau girafă, slabă, trupeșă, ori grasă, școlită sau doar alfabetizată - că diploma nu ține loc de inteligență. Măcar atât, pentru ca,

odată însurat, să dispară alte curiozități. Altminteri, te plimbi de nebun între primărie și tribunal, în căutarea soției ideale. Ei bine: când m-am considerat copt, am făcut pasul hotărâtor: am ales și, bineînțeles, am ratat, fie numele Domnului binecuvântat!

— Ce rămăsese de învățat?

— Mai curând de constatat, pentru că, vezi mata, și femeia are curiozitățile ei, dacă nu și-a terminat instrucția cu unul și cu altul. Mintea-i aleargă aiurea!

A urmat o lungă poveste de dragoste c-o fată-fecioară, pe care a iubit-o și care l-a iubit, până-n ziua când a intervenit un al treilea, altminteri bun prieten de-al său. Nu se simțea cu nimic mai prejos decât el, nici la minte, nici la trup, dar se dovedea a fi mai vesel, mai exuberant, fiecare dintre îndrăgostiți regăsindu-se în celălalt. Când îi era lumea mai dragă, s-a pomenit că-i cere mâna iubitei lui, ca și cum i-ar fi fost tată. Ea dorea același lucru, așa că nu putea să stea în calea fericirii lor. Ce să fi făcut? Bine că n-apucase să oficializeze legătura conjugală, că nu i-au cerut să le fie și naș. N-a trecut prea mult și omul și-a găsit o consoartă potrivită, despre care nu cunoștea prea multe. Și nici nu simțea nevoia.

— Secretul într-o căsnicie e să cunoști cât mai puțin din viața intimă a partenerei: te mulțumești și te bucuri cu ce știi, fără să scormoni un trecut ireversibil. Dacă te pune Aghiuță să sapi în cimitirul ei amoros, e numai în detrimentul tău, pentru că toate poveștile soției, ori ale tale, vă vor otrăvi sufletele. Mulțumește-te cu ce-ți spune, fiindcă, oricum, o va face selectiv și deformat. Mai bine lipsă.

Atare rețete de viață nu erau lipsite de interes, provocând discuții palpitante. Numai că scrisoarea de-acasă i-a întors pe dos tolba cu amintiri, concentrate acum asupra unui singur subiect: *copilul.* Copilul pe care soarta i l-a dăruit, luminându-i rostul. Adio Paris, Roma și Londra, prioritatea având-o acum grijile familiei, de la pojar la

scarlatină, de la otită la varicelă, ce-i obligase nevasta să lege copilul de mâini, să nu care cumva să se scarpine pe față, că vărsatul de vânt lasă urme. Griji omenești, motivate în final cu o poză și, iarăși, de inalterabila replică: „Nu pentru că-i fata mea, dar uitați-vă cât de frumoasă poate să fie!”

Și nu era. Dimpotrivă.

Când rămânem singuri, Victor nu se mai abține:

— Mă băieți, asta-i boală curată, dacă în ochii părinților orice progenitură pare sublimă.

— Orbire colectivă - se grăbește să-l susțină Emil. Dacă vreodată voi avea un copil, care la un an va vorbi trei limbi străine, va scrie și citi perfect în toate, n-am să spun cuiva, Doamne ferește, că-i și frumos, că n-am de unde să știu cât e de adevărat.

Până la alte comentarii, ne jurăm că nu vom purta în buzunare pozele eventualelor odrasle. Și pentru că avocatul devenise monocord, am început să-l evităm, convinși că prin noul repertoriu va avea culoar deschis în rândul familiștilor.

Pe noi ne pândea un alt pericol: surplusul de fete din inventarul sanatoriului, într-adevăr arătoase. Mai ales dacă, în afară de paciente, puneam la socoteală și personalul mediu sanitar - infirmiere și surori -, cărora le puteam deveni frați, fie și vitregi. Cum sanatorizarea este de lungă durată, adamii și evele se cuplează tradițional, la început platonic, apoi mai cu nădejde, constanța cuplurilor din orele de promenadă concurând adesea cu datele registrului de stare civilă. Nu există restricții în privința relațiilor matrimoniale, conjugările fiind cam aceleași în comunicarea părților. Veniți înaintea mea, colegii de cameră sunt deja cuplați. Mie îmi fug ochii după sora Puța, o minionă cu ochi verzi migdalați și cu părul blond, strâns aproape de creștetul capului și lăsat să cadă în cascadă. După zâmbetu-i șăgalnic, cred că a priceput mai mult decât e cazul, poate unde o amuză și neghiobia mea de a nu da jos

pantalonul de pijama când vine să-mi facă injecție.

— Azi unde vă înțep?

— În brat!

— În brațe v-am înțepat ieri și alaltăieri!

— Repetăm! O zi pe stânga, o zi pe dreapta!

— Vă fac atent că n-am fiole „Merck”, ci streptomicină rusească. Are aceeași eficacitate, dar e dureroasă.

— Nu moare nimeni din asta!

— Vă chinuiți degeaba! Până la urmă o să v-alegeți c-un flegmon de toată minunea și tot o să-mi dezveliți fundul. Ce-i atât de complicat?

— Într-adevăr, dacă-i vorba de fundul dumneavoastră nu-i complicat. De altfel și acum, dacă închid ochii, am clară imaginea unui poponeț obraznic, desenat pe halat cu fiecare mișcare a domniei tale. Cu alte cuvinte, n-ați fi admirată pentru prima oară.

Așa am fost dintotdeauna: timid peste poate, dar și obraznic la înghesuială.

Mai puțin firească este mișcarea a doua: cobor în subsolul clădirii, la frizerie, și-i cer lui Figaro să mă tundă numărul zero. Cu freza dată jos, arăt ca un pușcăriaș, am convingerea că nu voi îndrăzni să ridic ochii la nicio fată, condiție sigură pentru aplicarea restricției doctorului Băicoianu, recomandată înainte de internare. O explicație trebuie să le fi dat colegilor de cameră, fiindcă a doua zi atât Victor, cât și Emil vin la masa de prânz tunși chilug. Mai surprinsă decât toți este sora Pușa:

— Ce s-a întâmplat?

— M-am pedepsit pentru vorbele de ieri.

— Și asta tocmai când mă hotărâsem să rup coada pisicii... În sfârșit, ce-a fost a fost! Important e că de mâine încolo te fac să te dezbraci fără jenă la injecții. E rândul meu să-ți ofer o surpriză, să-ți alung orice inhibiție. Uite, acum - că nu ne vede nimeni -, ridic halatul peste genunchi cu două palme. E bine?

— Superb!

— Să mai ridic?

— Un degețel mititel, chiar două, dacă te lasă inima.

— Perfect. Mâine mai vedem ce se cuvine în plus pentru ca sănătatea să treacă pe primul plan.

Nu-mi venea să cred, mai ales că renunțase să-mi vorbească reverențios, așa c-am alergat la cooperativa din spatele sanatoriului să-mi cumpăr o bască. După mine, și cei doi studenți s-au hotărât să-și acopere chelia, să recuperăm ceva din pagubă.

Tunsoarea n-a fost însă nimic pe lângă surpriza fetei. A doua zi, proaspăt bărbieriți, ne pregătisem s-o primim cu buchețele de flori, culese din luminișurile pădurii, în așteptarea clipei când urma s-o mângâiem cu privirea, pe măsura mărinimiei sale. Numai că în locul sorei Pușa ne-am pomenit cu un sanitar, în urma unui schimb de serviciu. De la „soră-surori”, l-am botezat „Suroiul”, poreclă de care n-a scăpat până în ziua externării. Ca și cum „travestiul” n-ar fi fost de-ajuns, adusese și o veste proastă:

— Doamna doctor Căpățână e supărată foc pe dumneavoastră. A zis să mergeți urgent la radiologie!

Ce să fi avut cu noi? Cu ce s-o fi supărat, că în vizitele medicale, făcute zilnic dimineața și seara, era numai zâmbet, dornică să schimbăm o vorbă, două despre toate și nimic. Așa că ne-am grăbit să coborâm la parter.

— Bine, domnilor, sunteți intelectuali și vă comportați mai rău ca țăranii din secție. Mai ales tu, Victore, student în anul trei la medicină. Știați că săptămânal trebuie să veniți la radioscopie. Ei bine, cercetând fișele, văd că de două luni niciunul din voi n-a coborât la control. Ce se întâmplă? Ați intrat în grevă? De unde să ghicesc cum evoluează tratamentul? Dezbrăcați-vă și stați să mă obișnuiesc cu întunericul.

Avea dreptate, numai că era greu de explicat că de două luni, de când încetasem s-o vizităm în fiecare sâmbătă, noi cutreieram prin Europa, uitând total pe ce lume ne aflăm. Și n-a fost rău deloc, deoarece noul examen radiologie

îndepărtă total îngrijorările doctoriței, mai bucuroasă ca totdeauna.

— Mi-ați luat o piatră de pe suflet. Mergeți și aprindeți o lumânare de recunoștință, c-arătați excelent, oricum mai bine decât se vedea la ultima examinare.

Bine pentru noi, rău pentru alții. Între aceștia, câțiva băiețandri coreeni, orfani, aduși încă din timpul războiului.[1] Stând laolaltă, prin forța împrejurărilor îi urmărim mai mult decât medicii. Mereu stingheri, se așează cuminți la masă, fără să mănânce mai nimic din ce li se oferă. Or, amărâții n-au cum să trăiască doar cu medicamente. Îi vedem pălind de la o zi la alta, fără nicio poftă de mâncare. Până într-o zi când gălbejiții descoperă pe rafturile cooperativei niște borcane cu ardei iuți. Nici nu așteaptă ora de masă și s-apucă să înfulece de mama focului, golind gavanoasele cu ciușcă și dând peste cap otrava lichidă. Pricepuți la tot felul de urgențe, de la accese de tuse până la hemoptizii - fără a mai deranja medicii aflați în imobile separate, ceva mai depărtate de clădirea sanatoriului -, rămânem interziși, neștiind ce să facem dacă își vor întoarce mațele pe dos. Mai alarmat este Mitică electricianul:

— Ăștia ori îs țăcăniți, ori s-au hotărât să se sinucidă, că ș-așa o duceau nasol.

— Poate-i ardei dulce, bulgăresc.

— Nu, tăticu, i-otravă curată. Am mușcat dintr-unu’ și mi-am bășicat limba, de n-o să-mi pot pupa mireasa ca lumea. Ăstora trebuie să li se bage tulumba pe gât, să li se facă spălături, să dea afară tot veninul. Acu’ patru luni a mai încercat o smintită să se omoare cu anti-șobolan, de i-a băgat furtunu’ și pă gură, și pe cur. Fug la Ziti, că-i de gardă la chirurgie.

---

[1] Declanșat de Coreea de Nord, la 25 iun. 1950, cu scopul reunificării țării, conflictul s-a încheiat printr-un armistițiu la 27 iulie 1953. În timpul războiului, statele integrate blocului sovietic au găzduit multe victime din zona socialistă a peninsulei asiatice, între care și copii ce-aveau să urmeze școli românești în regim de internat.

Anunțat că „toți coreenii s-au otrăvit”, doctorul sosește valvârtej. Numai fețele luminate ale băieților îl liniștesc.

— Nu-i rău, domnul Ziti. Fiecare floare crește pe un pământ și se usucă când o muți. Așa ne-am îmbolnăvit de plămâni, că mâncare era și la București, dar nu pentru noi. Ardeiul iute însă ne place.

— Cât ați consumat din borcan? Că ăsta pare s-aibă juma de chil.

— Un borcan de fiecare. Fără grijă!

— Eu nu vă contrazic, dar e bine ca vreo oră să stați pe lângă mine, că tot îs de gardă. Ce-ați făcut cu stomacul e atac la baionetă, mai ales dacă aveți vreo gastrită sau cochetați cu vreun ulcer. Mergem jos și mai vorbim de obiceiurile voastre, de mâncărurile noastre, că n-ați venit aici să faceți foamea. Multe feluri românești se fac înăbușite-n usturoi; bănuiesc că se pot stinge și-n ardei, cum fac ungurii. Haideți!

Băieți n-au avut nimic, iar meniul n-a trebuit schimbat, căci ciușca avea să traducă gustos mai toate felurile de mâncare pe limba coreenilor.

Rău este pentru singurul bolnav ce nu iese la plimbare, care stă în pervazul unei ferestre de la etajul întâi și privește la cohorta ce se perindă prin fața clădirii spre cărările pădurii apropiate. În acea parte de pe colțul imensului edificiu sunt cazați bolnavii aflați în fază terminală, scoși din saloanele comune, pentru a nu crea stări depresive celor din jur, în momentul inevitabilului deces. Sora Ortansa, iubita lui Mitică, ne spune că individul are caverne mari la ambii plămâni, dintre care una de dimensiunea unei portocale. Îl compătimim neputincioși, până când tipul, săturat de mila din ochii noștri, ține să ne liniștească:

— Alo! Acu cinci ani, când am venit la sanatoriu, tot aici m-au băgat!

Prin Dora, prietena lui Emil Parva, intru și eu în rândul

oamenilor: îmi face cunoștință cu Dida Coman, „fata popii din Vintileanca”, rămasă ca atare în poveștile noastre. Cuminte, frumușică și tandră, îmi dă prilejul să mai uit din depărtări. La rândul ei, ne prezintă altor suflete caritabile, colege de cameră, care măcăne întruna fără a spune nimic. Sunt, totuși, odihnitoare, binevenite în singurătatea noastră, precum semințele de floarea soarelui la meciurile de fotbal. Mai deosebite-s două surori, într-adevăr frumoase, însoțite de un constant alai masculin. Înghesuiala din jurul lor ne face să stăm la distanță. Pe una din ele am cunoscut-o grație unui exhibiționist, ca să nu-i spun nebun, preocupat să formeze o orchestră din rândul bolnavilor. Într-o după-amiază, bătuse la ușa noastră - lucru rar, pentru că în șatra de pe secție nu obișnuia nimeni să-și anunțe prezența - întrebându-ne politicos și jenat:

— Scuzați-mă că vă deranjez, m-ar interesa dacă printre dumneavoastră există vreo persoană care cântă la vreun instrument, în afară de suflători.

— De ce vă interesează și ce aveți cu suflătorii? Ce rău v-au făcut? se grăbi să-l repeadă Victor, cel mai cuviincios dintre noi, de data asta pus pe harță că-i tulburase somnul.

— Stimate domn. Am intenția să alcătuiesc o formație simfonică, iar noul director Șeremet și-a dat consimțământul. Mi-a interzis, totuși, să apelez la suflători, că efortul depus le-ar dăuna plămânilor, suprasolicitați pe parcursul tratamentului.

— V-a turtit pălăria, v-a dezumflat un cauciuc la mașină.

— Mă tem că două, c-aveam de gând să intrăm în forță prin *Concert pentru pian și orchestră* de Ceaikovski, piesă pretențioasă, unde și suflătorii au noblețea lor, mai ales în „Allegro giusto”, cu ritm viguros, incisiv. De altfel nu doar în prima parte, pentru că ei participă maiestuos și în „Larghetto”, ca și în „Allegro con spirito”, dialogul dintre pian și orchestră fiind magistral în toate secțiunile concertului.

De data asta, cei trei ne-am încrucișat privirile, mai

nedumeriți decât țăranul aiurit de mine cu adresa din Congo-Brazzaville.

— Și ce faceți acum?

— Mă gândesc tot la Ceaikovski, la *Serenada pentru orchestra de coarde.* Dar nici aici nu-i simplu, că-mi trebuie zece inși pentru vioara întâi, opt pentru a doua, șase viole, patru celi și doi contrabași.

— Ce înseamnă celi?

— Prescurtare de la violoncel.

— Păcat de *Concertul pentru pian și orchestră.* Ne era mai familiar.

— E adevărat, dar uneori îmi spun că schimbarea se impunea. Într-adevăr, concertu-i fermecător, dar și dificil pentru toți tuttiștii. Peste întreg ansamblul, pianistul trebuie să fie, obligatoriu, un virtuoz. În cazul său, piesa-i ghilotină curată: doar un har deosebit îl salvează de la moarte. Însă n-am găsit până acum un interpret potrivit, fără pretenția să descopăr un Arthur Rubinstein sau Lipatti.

— Bașca acustica sălii și calitatea pianului. Or, sala de jos, folosită ca cinematograf, nu face față nici la adunările salariaților, unde se folosește microfonul. Instrumentele de unde le aveți? Că nu văd niciun bolnav venind la sanatoriu cu contrabasul în spinare.

— Asta n-ar fi o problemă.

— Cum să nu fie problemă? Că doar nu le-oți cumpăra de la cooperativă!

— Nu, domnilor. Sonorizarea o avem asigurată prin difuzoare, că dispunem de discuri mari, cu interpretarea Filarmonicii dirijate de Gogu Georgescu.

— Și dumneavoastră ce faceți? Schimbați acul la patefon, îi acompaniați pe cale bucală, fluierați?

— Nu, domnilor. Noi mimăm.

— Ce faceți?

— Pantomimă, domnule! Participăm afectiv la împlinirea spectacolului muzical printr-o gestică specific-instrumentală. După câte știu, ar fi primul concert simfonic

de acest gen de la noi, dacă nu chiar din lume.

— Și pentru asta trebuie ca interpreții, lipsiți de instrumente, să cunoască notele, să poată citi o partitură? Sau le așezați pe pupitre ziarul *Scânteia?* Deși normal ar fi să respectați fasonul fiecărei partide orchestrale, să folosiți și *România liberă, Scânteia tineretului, Viața sindicală* și-o revistă pentru copii, mai apropiată de formatul partiturilor.

— Înțeleg gluma, dar nu știți un lucru: vom dispune de știme[1] autentice, cu intrările și ieșirile partidelor instrumentale. Din această pricină caut interpreți autentici.

— E ca și cum ai potrivi dioptrii la ochelarii orbilor.

— Îmi îngădui să vă contrazic. Ca dirijor, este extrem de important să lucrez cu un corp calificat, care să înțeleagă vocabularul muzical, de tipul: *adagio, allegretto, molto vivace, andante, forte-fortissimo.* Altminteri se uită la mine fără să priceapă ce le cer.

— Aaaaa, se schimbă calimera. De ce nu ne-ați spus de la început că dumneavoastră sunteți dirijorul ansamblului? V-am fi ascultat cu totul altfel. Credeam că veniți de pe la sindicat.

— Vai, domnilor! Am absolvit Conservatorul din Salzburg și am cântat, până la pensie, în Filarmonica din Cluj.

— Altă viață. Din păcate, nu mă pricep la niciun instrument. Tu, Emil?

— Nici eu.

— Dumneavoastră?

— Regret, dar muzicuța de gură la care am cântat - „Hohner” cu schimbător - mă trece în categoria suflătorilor. M-aș simți însă onorat să particip la repetițiile dumneavoastră. Evident, dacă-mi permiteți.

— Cu multă plăcere, domnule. Numai să alcătuiesc formația. Dacă aflați persoane interesate - evident, calificate -, mă găsesc în clădirea alăturată, la etajul doi. Să întrebe de Roberto. Mă cunoaște toată lumea. La revedere!

---

[1] Partea dintr-o partitură, care privește fiecare instrument sau voce.

— La revedere, maestro!

— Mare ți-e grădina Ta, Doamne! Don Roberto îi luat bine cu pluta.

— Dumnezeu știe cine-i normal și cine nu. Mai ales că ceea ce nu cunoaștem nu ne salvează în ochii presupușilor nebuni. Oricum, de-o fi să înceapă, voi fi nelipsit la repetiții. M-am născut plângând, sper să închid ochii râzând.

Adunarea muzicanților se petrece mai repede decât credeam. Vreo douăzeci la număr, majoritatea veniți în bășcălie. Domnul Roberto nu uitase să anunțe și pe cei care, din capul locului, se declaraseră spectatori, iubitori de artă. Mai emoționat decât toți, dânsul vine într-o haină neagră, pantaloni reiați, pantofi de lac - cam ponosiți -, cămașă albă, cu guler și manșete scrobite, înnobilată de o lavalieră grena, împodobită la rându-i cu o pietricică sidefată. Contrastant, față de restul participanților, majoritatea în pulovere și halate de spital.

— Numărul redus de instrumentiști, dar mai ales eliminarea alămurilor, ne-au obligat, stimați domni și distinse domnișoare, să renunțăm la *Concertul pentru pian și orchestră,* deși prin domnișoara Mariana Rioșanu izbutisem s-avem un excelent solist.

„Minte ca o gazetă” - îmi zic în gând, amintindu-mi de rezervele domnului Roberto la fixarea repertoriului.

— Așa că am înlocuit *Concertul* tot cu o bucată clasică, bazată exclusiv pe coarde. De ce râdeți? E vorba de *Serenada* aceluiași Ceaikovski. Numai că lipsa unor tuttiști ne obligă să tundem din ansamblu. N-am încotro, așa că ne restrângem la șapte viori întâi, cinci de-a doua, patru viole, trei violoncele și două contrabasuri. În total, douăzeci și unul de instrumentiști. Desigur, la o ședință următoare se cuvine să desemnăm șefii de partide, care să lucreze și separat, beneficiind de fondul sonor existent. Dar pentru asta va trebui să vedem cum se prezintă fiecare interpret, ca selecția să fie cât mai dreaptă. Astăzi ne vom așeza pe

scenă aleatoriu, urmând să facem cunoștință cu textul muzical și cu bagheta dirijorului.

— Cu Gogu Georgescu?

— El se află pe disc. Aici, în ansamblul de mimi de la Moroeni, rolul de șef de orchestră mi l-am asumat. Și asta, domnule, după multe șovăieli și tentative de abandon. Vă rog să mă credeți: am studiat îndelung concertul, până s-a infiltrat ca un parfum prin toți porii ființei mele, în toate fibrele trupului. Am repetat de unul singur, la nesfârșit. Zile întregi am interpretat la patefon și în oglindă fiecare frază muzicală, pentru ca mișcarea scenică să izvorască din interiorul meu, să nu fie robită partiturii, de care mă și pot dispensa. De altfel, la viitoarele repetiții mă veți auzi cântând, accentuând o notă sau alta, pentru fidelitatea tonalității. Dar să lăsăm vorbele și s-ascultăm concertul și ce spune bagheta.

Pocni de două ori în pupitru, după care încremeni în așteptarea primului acord. Precum salcia stârnită de adierea vântului, ori răscolită de furtună, trupul lui Roberto începu să se mlădieze, modulațiile lirice ale serenadei părând să fie ecoul unduirilor sale. La început, ondulările, executate pe un fundal încremenit, aveau inevitabil un aer cabotin. Dar, acceptând convenția pantomimei, nu puteai să nu prețuiești mișcarea mimului, în deplină consonanță cu țesătura muzicală. Melosul îl fascinase într-atât, încât uneori se considera trădat de orchestră, putându-se auzi cum bombăne:

— Violoncel, ai înnebunit? Piano-pianissimo!

Alteori, furat de ritm, părea să uite de baghetă, înlocuită cu armonia unor pași mărunți, perfect cadențați, precum în dansurile spaniole însoțite de castaniete. Se lăsase prădat de acordurile compoziției, posedat de diavolul unei pasiuni nemărginite. La final, leoarcă de transpirație, făcu o piruetă și încremeni ca la începutul concertului.

Aplauzele „orchestrei” și ale câtorva invitați, aflați cu toții pe scenă, îl determină să se întoarcă cu fața spre sala

goală, mulțumind cu mâna în dreptul inimii, aplecat la nouăzeci de grade. Repetă apoi gestul, după care ne ceru să ne ridicăm de pe scaune și să mulțumim la rândul nostru. Ne supunem comenzii, dar nu la înălțimea așteptărilor:

— Nu așa, domnilor, dumneavoastră nu trebuie să vă aplecați. Dumneavoastră însoțiți aplauzele spectatorilor cu lovituri de arcuș pe dosul instrumentelor. Este modul de a vă exprima satisfacția față de dirijor.

— Care instrumente?

— Cele închipuite, cele din întreaga noastră visare, întotdeauna mai vie decât mediocritatea realității. Dar, firește, nu-i obligatoriu să aplaudați șeful de orchestră.

— Maestro, lăsați modestia deoparte. Ați dirijat excepțional - îl firitisi domnișoara Rioșanu. Sunt convins că însuși Gogu Georgescu v-ar fi aplaudat, dacă pornim de la convingerea că și pantomima se află în constelația artei.

— Pentru mine nu-i doar pantomimă, stimată duduie. Cu aceeași prestație - dacă într-adevăr v-a plăcut - m-aș prezenta la pupitrul dirijoral al oricărei orchestre din țară, mai puțin din Capitală. E vorba de chemare.

— Ăsta-i cuvântul! Că până una, alta, ne cheamă la cură. S-a dus pauza de masă, copii. „Ieșirea prin Sărindar!”[1]

Pe coridor, țin să-i spun domnișoarei Rioșanu:

— Regret enorm că n-am avut ocazia să v-aplaud în *Concertul pentru pian și orchestră* de Ceaikovski, convins că și Dinu Lipatti v-ar fi aplaudat, știind la rându-i că pantomima se află sub cupola artei.

— V-ați pedepsit singur cu tunsoarea, ca să nu simțiți nevoia altei penitențe. Deocamdată fă rost de un pian „Bekstein” sau „Blüthner” și-ți promit să delimităm cum se cuvine granița dintre muzică și pantomimă. Sau măcar

[1] Formula rostită la terminarea spectacolelor cinematografice de pe Bulevardul Elisabeta din București, unde erau înșirate mai multe săli (*ARPA*, *Regal*, *Capitol*, *Bulevard* ș.a.).

acordează pianina sanatoriului, fie ea și de trei parale, că acum îți zgârie urechea. Măcar din solidaritate colegială, deoarece și dumneata ai rămas în afara orchestrei. Trompetist sau trombonist?

— Mai modest, domnișoară: cânt la muzicuță de gură.

— Pentru pantomimă v-a rămas doar gura.

— Cu îndeletniciri multiple, mai ales în timpul liber.

Rar ca o femeie frumoasă să fie și iscusită, să aibă umor. Uneori mai greșesc însă și ursitoarele, ca în cazul surorilor Mariana și Cornelia Rioșanu, amândouă bine mobilate la minte și frumos plămădite. Așezate spate-n spate, par să reziste gloatei de masculi porniți să le cucerească. De la Dida Coman, aflu și amănunte care mă fac să le văd și dindărătul măștilor: în realitate fete triste, peste care tăvălugul istoriei a trecut fără milă. Între altele, poartă vina de a fi nepoatele lui Alexandru Rioșanu, fost secretar de stat la Interne, pe timpul guvernării antonesciene. Deși doar colonel, Mareșalul îl promovase după ce câțiva generali refuzaseră dregătoria, timorați de represiunile reciproce de după asasinarea lui Armând Călinescu. Acestea culminaseră cu împușcarea lui Virgil Madgearu și Nicolae Iorga, precum și cu masacrul din 26/27 noiembrie 1940, când la închisoarea Jilava sunt executați peste 60 de deținuți, între care Gavrilă Marinescu, ex-ministru de Interne, Eugen Cristescu, mai-marele Siguranței, și renumitul Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret al Armatei, acuzați de acțiuni antilegionare. Alexandru Rioșanu - considerat „omul jidanilor” - nu numai că scapă de poliția legionară, dar salvează și viețile lui Constantin Argetoianu și Gheorghe Tătărăscu, foști prim-miniștri. Și asta pentru că din ziua în care preluase o înaltă funcție operativă la Interne, se deplasa doar într-o tanchetă, escortat de polițiști bine armați, gata să deschidă focul la cel mai mic incident. Așa pleca la serviciu dimineața, așa se mișca prin oraș, așa se întorcea acasă, unde era păzit de-o solidă gardă personală. Căsăpise multe din căpeteniile

legionare locale, devenind pericolul numărul unu al celor care revendicau întreaga putere represivă în stat. Prin tot ce făcuse, se dovedise un om de încredere al Mareșalului, învestit cu puteri discreționare.[1] Acei evrei - care după august 1944 au preluat funcții de conducere în aparatul securității de stat ar fi trebuit să-i recunoască meritele în stăvilirea acțiunilor extremiste. Dimpotrivă, întreaga lui familie avea să suporte discriminările luptei de clasă, declanșate cu precădere împotriva foștilor demnitari. Ani în șir au trăit din mila rudelor, iar când fetele au ajuns la vârsta studenției li s-a refuzat participarea la examenul de admitere, ca și angajarea în vreo instituție. Nefiind salariate, n-aveau drept la asistență socială, motiv pentru care, la internarea în sanatoriu, fuseseră nevoite să se folosească de acte medicale și de identitate eliberate pe numele unor prietene și, bineînțeles, de bunăvoința unor medici. Pierdute în armata lui Koch, poziția lor socială nu mai conta, solidaritatea de generație spunându-și cuvântul.

— O întrebare: facem nuntă cu dar? mă întreabă Mariana a doua zi, când se desprinse de grupul cu care ieșise la plimbare, venind spre noi - Emil, Victor și cu mine -, mereu împreună.

— Să înțeleg că-i o cerere în căsătorie?

— Nicidecum. Aș participa însă cu plăcere ca invitată, dar nu dispun de bani.

— Invitată de cine?

— De fata popii din Vintileanca. E secret? Vă văd mereu împreună!

— Consideră-te invitată pe bază de reciprocitate. Aștept și eu să mă inviți la botez, că te văd întruna cu doctorul Radu, bărbat chipeș, după care întorc capul toate fâțele.

— Pe cât de arătos, pe-atât de incult. Habar n-avea că

[1] După eliberarea Basarabiei, a fost numit guvernator al regiunii, funcție în care nu va sta nici două luni, fiindcă, la 30 august 1941, moare, în împrejurări necunoscute mie. Avea să fie înlocuit de generalul Cornel Calotescu, iar apoi cu generalul C.I. Dragalina.

Brahms a compus 21 de dansuri ungare.

— Nici eu nu le-am numărat, dar n-am complexe, chiar dacă prin cunoștințele tale te simt mai aproape de domnul Roberto!

Toamna schimbă decorul Moroenilor. De pe terasa sanatoriului pădurea sfidează toată coloristica pictorilor ce-au încercat s-o imortalizeze. Timpul s-a zbârlit rău, iar noi continuăm să dormim cu ferestrele deschise. Încă din vară, se rătăcise un șoricel în cada din baie și, speriat, s-a căznit să se salveze fără succes. Nimeni nu l-a omorât, nici n-am fi fost în stare, așa c-am deșurubat globul becului din toaletă, în care l-am găzduit vreme îndelungată. Cu timpul s-a obișnuit cu noi, mai ales că zilnic îi dăm firimituri de pâine, pesmet, brânză și salam, plus apă, într-un căpăcel. Ceea ce mă minunează este că în fiecare dimineață, dar și în timpul zilei, se spală cu lăbuțele exact ca o pisică, făcând abstracție de mișcarea din jur. Curățenia globului o asigură electricianul nostru, care-l ține liniștit în palmă cât clătește sticla pe dinăuntru.

— Bă Mitică, n-ai nicio târșală cu șoaricul în mână?

— De ce? Cred c-ați înnebunit. Mie mi-e groază doar de milițieni. Când văd unul pe stradă tremur tot și mi se face pielea ca de găină.

— Ai ceva pe suflet!

— Al dracului să fiu dacă mă știu cu ceva vinovat. Da' asta-i treaba. Cu voi e mai nasol: vă temeți de-o gâgâlice care nu știe cum să se facă nevăzut.

La plecare, am învelit șoricelul într-o foaie de ziar, într-alta, apoi într-alta, până când ghemotocul de hârtie ajunge la dimensiunea unei mingi de fotbal. Astfel protejat, l-am aruncat de la etaj, convinși că, ajuns pe pământ, își va croi drum în pădure.

— Desfaceți puțin pachetul, ca să băgați în el și puțină mâncare, s-aibă ceva provizii și să ne regrete!

Apropierea Crăciunului rărește mult numărul suferinzilor, majoritatea învoiți să-și petreacă sărbătorile-n familie. Gând la gând cu bucurie, pentru că și sanatoriul dorește să-și elibereze spațiile pentru zugrăvit, în vederea unei inspecții sanitare, cu invitați de peste hotar, pare-se de la Crucea Roșie. Sub tratament rămân bolnavii grav și câțiva internați ce insistă să stea și ei până după Anul Nou. Vreo doisprezece băieți din corpul central ne înghesuim în spațiul bibliotecii, unde, pat lângă pat și cu bagajul alături, căutăm să ne deranjăm cât mai puțin. Incomod, dar tolerabil, până când un martor al lui Iehova, în căutare de prozeliți, s-apucă să profite de liniștea orelor de cură. La început bombăne din *Biblie* ca pentru sine, dar pe măsură ce se vede suportat prinde curaj. Și poate că nici acum nu i s-ar fi reproșat nimic, dacă ar citi cursiv, dar silabisește, fiindu-i greu să pronunțe dintr-odată cuvintele, îndeosebi onomastica ebraică. În câteva zile, abia a parcurs câteva file din *Întâia carte a lui Moise.*

— Citesc din *Facerea*: „Adam a trăit două sute treizeci de ani și atunci i s-a născut un fiu după asemănarea sa și după chipul său și i-a pus numele Set. Zilele pe care le-a trăit Adam după nașterea lui Set au fost șapte sute de ani și i s-au născut fii și fiice. Iar de toate, zilele vieții lui Adam au fost nouă sute treizeci de ani și apoi a murit.”

— Să-i fie țărâna ușoară, nea Stelică! Da’ mata știi de ce-a trăit Adam nouă sute treizeci de ani? Că de nu știi, îți spune mandea: în grădina raiului - și pe unde o mai fi vagabondat după ce Dumnezeu s-a șucărit c-a bulit-o pe Eva -, l-a lăsat să doarmă liniștit. Oare cu ce ți-om fi greșit noi de ne toci creierii din cap și ne alungi somnul? Dacă ne-am apuca toți să citim din cărți și ziare în gura mare, ce-ar fi aici? Hărmălaie de balamuc sau havră jidovească?

— Nu-i același lucru: eu v-aduc lumină să vă spălați de păcate. A sosit vremea să ne pocăim. Eu am fost hoț de drumul mare, geambaș de cai furați, bețiv și curvar, iar acum îs curat ca lacrima.

— Pe deasupra și tebecist. Dacă ești atât de spălat, limpede și nepătat, zi-mi și mie, să nu mor prost: cu cine s-a împerecheat ăsta de care vorbișI, Zet sau Set? Că în afară de Eva n-ai pomenit niciun nume de muiere! Să înțelegem c-a ciocănit-o pe mă-sa?

— N-ai fost atent: vechea scriptură zice că în cei șapte sute de ani, pe care Adam i-a mai trăit după nașterea primului copil, a avut și fiice.

— De unde concluzia că Zet a fost o lepră, un corditor ordinar, care a profitat de-o soră mai mică și i-a tras-o.

— Ai fost tu acolo să vezi?

— Mă omule, ce samsar ai fost la viața dumitale, dacă nu pricepi că odraslele lui Adam, frați și surori, nu se puteau înmulți decât între ei? Și asta-i daravera cea bună, ca s-o scoți pe coana Eva basma curată, căci, după cum vezi, împerecherile se făceau în familie. De voie, de nevoie, se luau la coțăială între ei. De unde știi tu că muierea, săturată de moșneagul ei, n-o fi pus ochii mai târziu și pe vreun tânăr de 500 de ani, cu vreo două sute mai mic decât Adam? Garantezi tu că a ținut întotdeauna frunza pe păsărică? Poate că odată a bătut-o vântul și s-o fi grăbit vreunul s-o acopere!

— Dacă vrei să scăpăm din halimaua asta - îmi șoptește Mitică - vorbește cu vreun doctor mai mare să ne aprobe o mutare. La capătul coridorului, se află o cămăruță liniștită cu două paturi. Cu zugrăveala nu-i problemă: pereții sunt cu faianță, pe jos mozaic, iar tavanul se luminează într-o clipă c-o pompă de humă. Vorbesc cu cine trebuie și bagă o infirmieră la curățenie. O cinstim și stăm ca boierii, departe de gălăgie.

Zis și făcut, numai că acum singurătatea devine insuportabilă. Îndeosebi duc dorul lui Emil și Victor, care s-au externat și m-au lăsat singur, fiindcă Mitică trebăluiește toată ziua cu electricitatea lui, iar serile și le petrece cu Ortansa. Rareori să fim în trei. Între pereții de faianță,

încerc să întrevăd folosința de odinioară a odăii și ajung la concluzia că a fost cândva bufet, dacă nu chiar o bucătărioară pentru servirea bolnavilor la cameră. Cum diriginta oficiului poștal de la parter provine din vechea clientelă a sanatoriului, îmi îngădui să-i cer relații:

— Pe vremuri nu era ca acum. Tuberculoza făcea ravagii, nu glumă. Așa că la fiecare etaj exista câte o cameră mortuară, departe de circulația bolnavilor. Acolo erau depozitate cadavrele - maximum douăzeci și patru de ore - până la apariția semnelor certe ale morții, nu doar clinice. Căci au existat și norocoși, care, aflați pe ultimul drum, s-au întors de unde au plecat. D-aia în Anglia de odinioară se lăsă la groapă și un clopoțel, cu o sforicică vârâtă în sicriu. Asta-i cu odaia funebră de care te interesezi. Scara de lemn din preajma ei duce la subsol, la morga centrală, unde și acum se fac autopsiile.

Să-nnebunesc de-a binelea. De odaie mortuară aveam nevoie?! Și încă obținută cu pile! M-am întors în cămăruță, unde aveam să simt și mai crunt răceala faianței, precum și bariera ferestrei prin care abia se strecura un fascicul de lumină. Oricum m-aș fi întins pe pat, tot locul vechilor cadavre îl ocupam. De unde și enervarea față de Mitică, plimbăreț până spre miezul nopții. Când, jenat, îi vorbesc despre temerile mele, nu doar că râde de mine, dar mă și îngrozește:

— De ce nu poți dormi fără mine? Cum să-ți fie frică de-un mort? Și încă de demult, acum oale și ulcele. Eu sunt în stare să dorm și cu unul în pat, dacă-i proaspăt și nu pute. Întreab-o pe doamna doctor Căpățână: deunăzi, când făcea autopsia unui mierlit, m-a chemat s-o ajut să-i spargă coșul pieptului, că dânsa, mică și plăpândă, n-avea putere. Din două baroase, l-am și desfăcut. Care-i problema?

— Problema e că mai curând mă culc și eu c-un mort în pat, decât să mai dorm cu tine în cameră, lua-te-ar dracu’ să te ia cu baroasele tale. Nu degeaba ți-e frică de milițieni, nenorocitule, că ai apucături de criminal. Marș la bibliotecă

și fă schimb cu unul dispus să stea în cavoul ăsta, că altminteri merg să dorm în hol.

După revelion, petrecut cu restricții, hotărăsc să plec la București, popas vremelnic. Pe buletinul de ieșire se menționează că-s „foarte ameliorat”, plus recomandarea de-a urma „trei luni de preventoriu”. Surprinzătoare este întâmpinarea Marianei Rioșanu:

— Aud că pe 9 ianuarie ridici ancora. Coincidență: în aceeași zi plec și eu. Pot conta că m-ajuți la transport?

— La ordinele Măriei Tale. Merge și Cornelia?

— Soră-mea rămâne.

Cu ridicarea geamantanelor în camion și în tren mă achit onorabil de rugăminți. Anevoioasă se dovedește discuția, greu de trecut peste cadre convenționale, mai ales că abia atunci observ că fata poartă verighetă. S-o fi ascuns? Posibil.

— Căsătorită?

— Aproape.

Cum tăcerea devine penibilă, îmi iau inima-n dinți și-o întreb:

— Cei de-acasă știu că te întorci?

— Nu!

Măcar să mai fi adăugat o vorbă. Așa lasă deschisă o ușă, fără să-mi dau seama ce mă așteaptă după ce trec pragul. Aș vrea s-o invit la mine. Nu neapărat să încercăm arcurile patului, ci să ne bucurăm de libertatea ființei despovărate de program, lăsându-ne în voia soartei.

Trece gară după gară: Fieni, Pucioasa, Târgoviște; vorbesc întruna, dar nu și ce trebuie. Vremea zboară, iar eu mă împac cu gândul că până la București rămâne destul timp. Aștept un alt cuvânt de care să mă leg.

Cu siguranță că un străbunic de-al meu a fost ardelean.

IX. PERPETUUM MOBILE

La Sinaia, aristocrația culturală - certată cu cea a banului - s-a cuibărit în Complexul Peleș. După abolirea monarhiei, conducătorii revoluției proletare n-au cutezat să ocupe nici Palatul Regal, nici celelalte edificii ale Coroanei. Cel puțin vreo trei decenii, până când familiei Ceaușescu, cu vile de protocol în toate județele țării, i s-a năzărit să-și întregească noua Curte. Cu mulți ani în urmă, Gheorghiu-Dej, întrebat ce destinație să se dea acestor locașuri, se dovedise prudent, dacă nu chiar clement: „Dați-le scriitorilor, oamenilor de cultură și artă”.

N-am nostalgia trecutului, dar nu-s nici amnezic. Se ajunsese la paradoxul ca majoritatea creatorilor, săraci prin tradiție, să fie găzduiți la Peleș mai bine decât oriunde, slujiți de personalul fostului monarh, de la bucătari și chelneri, la cameriste și meseriași. Castelul clădit de Carol I era singurul palat păstrat ca muzeu, restul clădirilor - Pelișorul și Casa Cavalerilor, ridicate de Ferdinand, ori Foișorul, de Carol al II-lea - fiind date în folosință. Cum nu toate încăperile erau de același rang, repartiția spațiului respecta și un protocol stabilit ad hoc. Mai mofturoase la repartizarea lui se dovedeau soțiile artiștilor, venite adesea singure, ca și nevestele unor diplomați, scutite de grijile creației, nu și ale procreației, spre bucuria tinerilor literați, pictori sau muzicieni, cocoțați la mansardă.

Picasem la odihnă, cu o repartiție de la Ministerul Culturii, în al cărui compartiment editorial continuam să lucrez. Tinerețea mă scutise de compromisuri literare, mai ales într-o perioadă când scriitorii mici deveniseră mari, iar cei

consacrați căzuseră în desuetudine. Pe drumul căznit al realismului socialist se impuseseră romane precum *Negura* și *Temelia* de Eusebiu Camilar, *Oțel și pâine* de Ion Călugăru, *Zorii robilor* și *Bărăgan* de V.Em. Galan, *Grâu înfrățit* de Ion Istrati, ori *Pâine albă* de Dumitru Mircea, maeștrii perioadei interbelice cantonând, de regulă, în domeniul traducerilor, precum Cezar Petrescu. M-am bucurat că în aceeași serie de la Sinaia se afla și Maricel Gafton, pe care îl cunoscusem la „Cartea Rusă”, unde colabora cu excelente stilizări. Era mai mare decât mine, fără să fi trecut însă pragul a treizeci de ani. Prin întreaga sa ținută, părea să fi fost de-ai casei, înainte ca noii musafiri să fi pus piciorul în curtea castelului. Noblețea lui nu provenea atât din port și gestică, cât mai ales din vorbirea-i exuberantă, debordant-metaforică, opusă limbajului obișnuit. Cu o voce gravă, ușor graseiată, izbutea să transforme orice întâmplare măruntă într-un eveniment aparte, cucerindu-te prin horbota de cuvinte ce se rostogoleau în cascadă. Mai totdeauna zâmbetul îi însoțea vorba, invitându-te la franchețe. În vremuri de restriște, se putea lăuda că trăiește exclusiv din colaborări, fără să fi fost o singură zi salariatul cuiva. Chipeș, inteligent și curtenitor, avea mare trecere la cuconet, de la fetișcane la distinse doamne, numai că singurătatea mamei - văduvă și departe de Pierre, un alt fiu, stabilit în Franța - i-a stăvilit elanul de a-și clădi un cămin propriu. La Peleș îl găsesc în preajma poetului Dimitrie Stelaru, o ființă retrasă, deloc în apele lui, însoțit de-o femeie simplă, parcă și mai speriată de locul unde se află. Afirmat în deceniul patru al secolului trecut ca o speranță a liricii românești, avusese ghinionul să trăiască într-o lume agitată, cu mari răsturnări istorice, care i-au barat evoluția; e vorba de izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial și, în finalul acestuia, de opresiunea puterii sovietice dindărătul „cortinei de fier”. Ca și cum n-ar fi fost de ajuns, firea-i boemă l-a risipit în toate zările, pierzându-și rosturile. Absent din viața literară, continua să trăiască doar

în memoria unor confrați de generație, majoritatea hăituiți.

— Văzut de departe, ai crede că-i un om oarecare, muncitor de rând sau funcționar mărunt. De altfel, nici discuțiile cu el nu te încântă; e un tip greoi, cu mintea în ceață, aproape abulic, fără să știi vreodată de-i băut sau treaz. Poezia e singura limbă pe care o cunoaște și te asigur că pe celălalt tărâm s-ar înțelege perfect cu Edgar Poe sau Baudelaire, rude apropiate. Ca și Bacovia, trăiește prin ce scrie, la umbra paharului slujit cu sfințenie.

— Nu-l cunosc și nici numele nu-mi spune nimic.

— Nici n-ai cum. Când a debutat erai de-o șchioapă, iar plachetele de poezii au fost semnate cu pseudonime, cum pseudonim e și cel de azi. În acte-i Dumitru Petrescu. Imediat după război a semnat cu noul nume, după care a dispărut în neant. Abia acum încearcă să reintre în circuit, cu o carte pentru copii, la îndemnul și cu sprijinul lui Jebeleanu.

— Tu de unde-l știi?

— Dintr-o împrejurare fantasmagorică. De-aici și interesul de a-i cunoaște poezia, căci pe autor îl cunoscusem într-o situație desprinsă parcă dintr-un tratat de psihiatrie.

Gafton debutase prin 1945 în *Revista Fundațiilor Regale.* Abia terminase liceul în Brăila când, spre surprinderea lui și a întregii familii, fusese invitat la București pentru un premiu literar. Emoționați, părinții, amândoi învățători, s-au grăbit să-i facă băiatului un costum nou, vrednic de festivitatea organizată de Fundația Regală. Aici l-a cunoscut pe Stelaru, total nedumerit în clipa când băiatul a vrut să se retragă pentru a nu-și deranja rudele din Capitală: „Cum să pleci tocmai acum, când cheful abia începe, iar limba apucă să se dezlege? Stai liniștit, că la spargerea târgului te iau cu mine!” După banchetul prelungit în noapte, au pornit spre casa poetului, situată în centrul Bucureștilor.

— Ajunși în fața unui bloc, am luat liftul până la ultimul etaj, după care am mai urcat un cat pe jos, până m-am pomenit pe terasa imobilului, unde într-un colț își avea

culcușul tânărul poet, nu de mult elogiat de Lovinescu.[1] Și-a întins brațele ca un vultur, invitându-mă s-admir panorama orașului de la picioarele noastre: „Nu poți fi cu adevărat liber, dacă nu plutești peste viermuiala gângăniilor. Aici suntem cu adevărat stăpâni, având doar cerul deasupra.” Mărinimos, mi-a dat câteva covorașe - strânse cu siguranță de pe scări -, după ce în prealabil a avut grijă să le scuture. „Prietene, culcă-te liniștit și dormi ocrotit de stele.” Cum să mă culc în haine noi peste zdrențele de curățat pingele? M-am dezbrăcat și mi-am așezat pantalonii și sacoul pe-o antenă de radio, din multele sârme ce ne înconjurau. Fără acea noapte buimacă, n-aș fi înțeles mai târziu tâlcul bizarelor poeme din *Noaptea geniului*[2], la fel de stranii precum autorul lor. De altfel, Stelaru trăiește ș-acum într-o dungă. Am să-l rog pe Mihail Crama - coleg de liceu din Brăila și bun amic -, să-l ajute. E singurul din generația noastră care, ca magistrat, s-a descurcat în zilele astea; în rest, i-a tunat și fulgerat pe toți. Nu mai departe Constant Tonegaru, un alt mare boem, a murit de curând, la 33 de ani, la scurt timp după eliberarea din închisoare, fără ca nenorocitul să fi făcut vreun rău cuiva: activase în Asociația Eminescu, înființată după război. Între alte acțiuni, organizația sprijinea tacit și familiile unor oameni de carte întemnițați.

Înaintea mesei de prânz, ne răsfățăm cu un păhărel la Gafton, fidel consumator de vodcă, pe care prietenul meu și-o pregătea singur:

— Se ia o juma’ de litru de alcool turbat - de nouăzeci de grade, ultrarafinat, să poți citi prin sticlă ca printr-o lentilă Zeiss -, se rade o coajă de lămâie durdulie, dinamită de gust și miros, după care se amestecă totul cu o cantitate

[1] Cf. D. Stelaru, *Ora fantastică*, cu o „Planetă de poet nou“, București, 1944. La data apariției, autorul avea 27 de ani.

[2] Plachetă de versuri apărută în 1942, semnată, pentru prima oară, cu numele de D. Stelaru, după ce până atunci preferase un alt pseudonim: D. Orfanul.

egală de „aqua clara”, denumită în popor și „apă chioară”. Se lasă mixtura la hârjoneală trei zile, apoi se consumă în liniște - la masa de lucru, ori la cea de taină -, după program sau la porunca sorții. Cât licoarea pare să stea în zăbavă, deși ea lucrează pe dedesubt în tihnă, te folosești de rezerva din frigider, pe care orice om chibzuit o are în păstrare. La nevoie, medicamentul în curs de fabricație poate fi ingerat cu indulgență și după două zile, iar în caz de forță majoră, când farmaciile și cârciumile sunt în grevă, chiar și după o zi. Condiția supremă este să respecți doza de întreținere a spiritului, fără să depășești pe cea a spirtului.

Holul de la parterul Pelișorului înfrățea spiritele, poate și din pricina bufetului garnisit cu băuturi străine, vândute la prețuri modice Din întreaga adunare, cele mai guralive erau trei doamne, soții ale unor distinși dirijori. Alături, actrița Eugenia Bădulescu, o blondă distinsă, le ascultă în tăcere, ca și Edgar Cosma, dirijorul orchestrei cinematografiei, în timp ce un tânăr regizor de la Teatrul din Ploiești le întrerupe cu folos: știe o mie de bancuri și le face pe cucoane să râdă. Pe una dintre doamne o știu mai demult, de când a venit la Direcția Generală a Editurilor să reclame că a făcut o traducere, iar E.S.P.LA. o plătise prost. Am cunoscut-o în cabinetul lui Josef Katz, pe care-l luase în primire, uitând de scopul vizitei:

— Ce director ești dumneata, domnule, descheiat la guler și cu șapcă pe cap?

După care mi-a aruncat și mie o privire, cu aceeași dezamăgire-n ochi:

— Sunteți birjari sau oameni de cultură?

Bietul Katz, pe cât de gras la înfățișare, pe-atât de subțire în conduită, ar fi trebuit să-i spună că abandonase pălăria și cravata ca accesorii burgheze, pentru a fi în pas cu moda proletară. A ieșit din încurcătură cu un zâmbet complice și, spre satisfacția dânsei, prin bunăvoința unei protecții.

Primise observația în numele tuturor, care vestimentar nu arătam altfel, cu excepția amintiților Gheorghe Pienescu și contabilului Ștefan Rusu, mereu „la patru ace”.

Bănuiesc că la Pelișor m-a recunoscut, fiindcă într-o zi mă abordează pe un ton familiar, conducându-mă la grupul de care se desprinsese:

— Tinere, te rugăm să ne ajuți să facem o farsă domnului Argintescu-Amza[1], care aseară ne-a pisat cu harul dânsului de a ghici, de a proroci, de a tălmăci vise, cochetând cu cele mai bizare forme de paranormal. În replică, domnul regizor se va angaja să transmită pe loc un gând la distanță. Pentru ca Argintescu-Amza să nu-l bănuiască de aranjamente prealabile, dumneata - care nu faci parte din cercul nostru - vei fi invitat să ni te alături, pentru a propune o acțiune pe care domnul regizor urmează s-o ordone. Mai clar: la acea oră, eu nu voi fi în hol, așa că îmi vei observa lipsa și propune să cobor de la etaj.

Bucuros că mă bagă cineva în seamă, intru în joc. Partea comică este că însuși Argintescu-Amza vine să mă invite în grupul lor, după ce cu siguranță conveniseră asupra persoanei neutre ce urma să fixeze tema transmisiei telepatice. Mimând că nu pricep ce vor de la mine, îl oblig pe bietul Amza să-mi repete rugămintea, explicându-mi ca la proști intenția dânșilor:

— Lasă, dom’le, motocicleta. Nu-i vorba de-o dorință materială. Gândește-te la ceva care să se poate înfăptui aici, acum. De pildă: să vină o persoană din vecinătatea noastră, nu Ferdinand - și el de-al casei - sau Carol al II-lea, deși ăsta mai trăiește.

— Am înțeles! (Adăugând după câteva clipe de gândire:) Să apară doamna R.

Mai bine de trei minute, tânărul regizor se chinuie în concentrare, frecându-și insistent fruntea, pentru ca apoi, cu un singur deget, să-și pipăie tâmpla în așteptare, în timp

[1] Nicolae Argintescu-Amza (1904-1973), critic de artă și traducător.

ce buzele-i tremură, părând să bolborosească ceva.

Și minunea se produce, căci pe scara interioară a Pelișorului coboară lin doamna dorită, spre falsa noastră surprindere, dar mai ales a lui Argintescu-Amza, victima zicalei că fiecare naș își are nașul. Profitând de această stare de stupefacție, regizorul începe să înșire o seamă de baliverne, care mai de care mai șocantă, când ar fi ordonat unui vestit actor să-și uite replica, înlocuită pe scenă c-o înjurătură, ori unei domnișoare să coboare din tramvai, luându-l apoi dezinvolt la braț ca pe-o veche cunoștință și câte și mai câte. Poveștile brodate în jurul acestor porunci telepatice stârnesc valuri de râs, care o determină pe doamna R. să intervină:

— Copii, facem prea mult zgomot și deranjăm locatarii. Vă propun să urcăm la mine.

Doamna ocupă la etajul întâi un spațiu generos: camera reginei Maria, din care reține vitraliile dinspre curtea din față a Pelișorului, superbele stucaturi, cu lumina discretă a celor patru cruci din colțurile imensei încăperi, independentă de cea a policandrului central. Îmi blestem zilele, pentru că până spre dimineață se discută numai despre muzică și nu la modul general, ci cu aplecare asupra modului de interpretare a lucrărilor simfonice evocate, în mod deosebit, atenția este concentrată asupra celor șapte concerte date, în 1946, de Enescu cu Yehudi Menuhin, la sălile „Aro” și „Dalles”, dintre care patru susținute împreună, iar trei dirijate de român. Mai mult decât toate, *Concertul în re minor pentru vioară și orchestră* de Bach este rumegat de la cap la coadă, cu o insistență menită să reliefeze erudiția în materie a celor care făcuseră parte din auditoriu. În plus se precizează cum au fost împărțiți banii rezultați din concerte, în mod egal, Crucii Roșii, muzicanților români și celor evrei, persecutați în timpul războiului. Una dintre doamne cunoștea o mulțime de lucruri despre concertele lui Enescu, susținute în aprilie la Moscova, cu o anecdotică întreagă legată de întâlnirile cu Șostakovici, Haceaturian,

Kondrașin, Oistrah și Oborin, prilej de a discuta despre creația fiecăruia. În concurență, o altă doamnă se revarsă cu detalii despre concertele date de Enescu în America, în toamna aceluiași 1946, după care, la revenirea în Europa, Enescu și-a ales ca azil Parisul. Mereu, bârfa însoțește datele certe, ca de pildă ipoteza că alegerea exilului n-ar fi fost decizia maestrului, ci a soției, ocazie de a forfeca viața Marucăi Rosetti-Tescanu, prințesă de Cantacuzino, la prima căsătorie.

Instrumentist să fi fost și bunul-simț m-ar fi îndemnat să-mi văd de vârful nasului, știind că Dumnezeu mi-a dat o singură gură și două urechi, să vorbesc mai puțin și să ascult mai mult. Numai că tăcerea mă deranjează, atâta timp cât îmi justific prezența doar ca țuțerul regizorului din Ploiești. Obraznic, acesta își ascunde cu abilitate lipsa cunoștințelor în materie, zbârnâind pe lângă doamne cu vorbe și ochi dulci. Mai ales când se oferă să le citească în cafea:

— Vai de mine și de mine, ce-ți cade în amor... Apleacă-te, nebunatico, să-ți spun la ureche, că-i rușinos.

Deși mai în vârstă, doamnele, între 40 și 50 de ani, se amuză copios, deloc deranjate că le spune pe nume, că sunt tutuite sau mângâiate.

Bietul Roberto - dirijorul neînțeles de la Moroeni -, cât de fericit ar fi fost să asiste la un asemenea conclav. Dar eu, de mi-ar fi ținut locul! Nu-mi rămâne decât să aștept stingerea ostilităților. Când a fost să fie, sunt primul lângă ușă, numai că buna gazdă mă îndepărtează cu delicatețe, lăsând loc doamnelor să părăsească încăperea, ceea ce s-ar fi cuvenit să știu de-acasă. Fără să mă grăbesc, aștept să plece toți, urmând să închid plutonul. Numai că ilustra doamnă răsucește cheia în ușă, adăugând blajin:

— Ajută-mă să fec puțină ordine. S-a fumat atâta, încât simt că mă sufoc. Nu se mai poate respira. Totu-i îmbâcsit cu fum, de la draperii și covoare, la hainele de pe mine. Fii bun și deschide ferestrele, să vină aer de-afară. Mor, nu

altceva.

Într-adevăr, scrumierele și farfurioarele ceștilor de cafea erau pline cu mucuri și scrum de țigări, rugămintea fiind întru totul îndreptățită. Și astfel, în sfârșit, după atâta tăcere jenantă, pot să particip și eu cu ceva la ordinea și dezordinea de până atunci.

Aerul de munte nu se lasă rugat să pătrundă în casă, după cum fumul părăsește în valuri încăperea, ca la furnal. Între timp doamna s-a descotorosit de hainele urât mirositoare, înlocuindu-le cu un dezabie de mătase, mult prea străveziu pentru ochii mei.

— Nu se mai putea trăi în rochie; cred că va trebui s-o las o lună la aer. Am simțit nevoia să fac și un duș, pe care te sfătuiesc să-l faci și tu.

— Numai că noi la mansardă ne spălăm în lighean, altminteri operă de artă, porțelan de Bavaria.

— Nu te complica; baie poți să faci și aici, numai că n-am să-ți dau pijama. Mâine vei avea grijă să ți-o aduci. Se poate însă dormi și fără.

Replica mi-a îndoit genunchii, încât simt nevoia să m-așez în fotoliu.

— Un domn civilizat nu se așază pe fotoliu, atâta timp cât o doamnă stă în picioare. Așteaptă să fie invitat. Sau o face după ce doamna s-a așezat.

Așa am început lecțiile de bună purtare în vacanța de odihnă, deși în cele mai fericite momente nocturne, doamna renunța la orice prejudecată în materie de educație, lăsându-mi libertatea să mă așez și într-o dungă:

— Așa, băiețel, lovește și spune-mi murdării. Omoară-mă, cocoș!

De omorât, n-am omorât-o, dar de plesnit și înjurat am făcut-o pe pofta inimii, în amintirea parangheliei cu Argintescu-Amza și a multor concerte pentru pian și orchestră de Martucci, Ravel sau Schumann, ori pentru vioară și ansamblu de Ceaikovski - în re major, opus 35 -, cu care mi-am legănat tăcerea întreaga seară, tocind fundul

nădragilor. Mai grav este că repetarea preferințelor ilustrei doamne mă încredințase că descoperisem secretul deplinei satisfacții de alcov. Credința mi-a fost năruită însă cu prima ocazie, la finalul unei întâlniri, într-o altă formație:

— Ascultă la mine, băiatu': dacă vreodată mai îndrăznești să-mi dai o palmă, cu mine-ai terminat-o definitiv. E clar?

Clar și nu prea, căci în treburi delicate, și nu doar în ele, încâlcite rămân cărările Domnului.

Mai nedumerit era Maricel Gafton:

— De la o vreme nu te mai află omul pe-acasă. Serile trecute am trecut pe la tine să schimbăm o voroavă. Ți-ai luat serviciu de noapte? Că te văd gălbejit la față și cu cearcăne de Auschwitz! Ziceai că în sanatoriu te-ai înzdrăvenit ca lumea. Să fi stat la odihnă degeaba?

— Într-un fel da.

Într-adevăr, înainte de internare, avusesem 62 de ocale, dar și ambiția să-mi fac un costum la comandă. Am răbdat foamea, deși eram doar piele și os, mâncând o singură dată pe zi, la cantina tipografilor, după meniul de trei lei, nu la cel de cinci. O lună întreagă m-am îndopat cu ciorbe de cartofi sau supe de oase, mâncăruri cu sos lung - la care consumam un coș de pâine - și-o prăjiturică. Dimineața și seara, ceaiuri cu pâine prăjită pe plită. Suportabil, dacă te gândești că în cele din urmă m-am încliftat pe comandă. Dar și procopsit cu un infiltrat pulmonar. Aș zice fifti-fifti, dacă n-ar fi fost și bilanțul final: la noile proporții - 80 de kilograme, bune pentru înălțimea de 1,82 - n-am mai intrat în haine. Așa că la părăsirea sanatoriului le-am dat de pomană unui amărât, să mă pomenească și pe lumea ailaltă. Domnul a dat, Domnul a luat!

Pe Gafton îl găsesc pălăvrăgind cu un vechi angajat la castel, parcă Tudor, nemulțumit de noii locatari.

— Din 1926 până azi, am servit la trei regi. Pe niciunul nu l-am nemulțumit, pentru ca astăzi să nu scap de reproșuri de la oameni care, adesea, nu știu în ce mână se ține furculița și cuțitul, habar n-au cum se folosește cuțitașul la

peșteț. De politețe ce să mai zic? Cândva, pe unul din coridoarele Casei Cavalerilor, am dat nas în nas cu ultimul suveran, pe care îl știam de mic. Purtam o tavă de cafele și, stânjenit, am dat să-i fac loc. O să vă mirați, dar Majestatea Sa Mihai s-a retras din dreptul ușii, poftindu-mă să trec. Ori bătrânul Ferdinand - ditamai rege -, care mă întreba câte-n lună și stele despre mine și copii, despre te miri ce.

— Ce-l apucase?

— Vai de capul lui: putred de bolnav, nu mai stătea în castel, fiindcă mirosea ca un hoit. Îl așezaseră în chioșcul din stânga Pelișorului. Printre slujitorii din preajma Majestății Sale mă aflam și eu, cu grija să-l acopăr când se dezvelește și să fac ce-mi cere, alergându-mă încoace și-ncolo. Era un om cu suflet mare; păcat c-a murit în dureri cumplite.

— Dumnezeu să-l odihnească și să ne păzească! - după care Maricică nu pierdu prilejul să mă tachineze: Vezi și mătăluță în ce chioșc te vâri, că nu prea văd cin' te-nvelește noaptea. Dacă o mai ții așa, o să duci dorul costumului dat de pomană, că s-ar putea să-ți vină turnat.

A avut gura blestemată, că la revenirea în Capitală arătam străveziu, de unde nevoia de a poposi la spitalul Filaret, unde, grație profesorului Țețu, m-am ales și cu o operație în gât pentru eliminarea amigdalelor, considerate greșit de dr. Hagiescu de pe Calea Moșilor c-ar fi fost cauza asteniei, pe care continuam s-o acuz cu încăpățânare. La Sinaia, norocul făcuse ca insomniile mele să-și fi găsit un leac. Nu și la Filaret, unde, în urma operației, înlocuisem batista cu un cearșaf, cu urechile ciulite la spusele Mirunei, o soră de caritate osândită să-și petreacă gărzile de noapte fără prea multe solicitări. Bine croită de Dumnezeu, mă asistase la operație și încerca acum să-mi aline durerile cu tot felul de povești, mai toate înșurubate în jurul căsniciei sale cu un student de la Politehnică, frumos nevoie mare și cam brambura din fire. Ocupau împreună o cămăruță într-un apartament spațios, cu acces la un living uriaș,

bucătărie și baie, mai mari decât suprafața odăii lor, cândva rezervată menajerei. Chiriașul principal, om cu stare, era inginer la o fabrica de confecții, căsătorit c-o tipă mult mai tânără decât el, femeie voluntară și cu gusturi alese; între altele, dotase sufrageria în stil Biedermaier, cu piese plasate în jurul unei mese de douăsprezece persoane, dormitorul cu mobilă florentină, grijulie și la spațiul destinat servitoarei, înzestrat cu un pat, dulap și măsuță, toate vopsite cu un alb mat.

— S-o ia dracul pe doamna Beneth. Am tăcut și încă mai tac, fiindcă ea mi-a dat locuința, fără să-mi ceară un chior, în afara orelor de masaj, pentru care, de ce să mint, mă plătește cu generozitate. N-are niciun serviciu: se scoală când vrea, se întinde când vrea, își învârte bărbatul după cum dorește, de la cumpărături la lustruitul pantofilor. E treaba ei, numai că, fluturându-și desuurile prin casă - așa, ca din neglijență -, a pus ochii pe George, iar monseniorul s-a simțit flatat că dimineața, când domnul Beneth și cu mine mergem la muncă, doamna îi bate la ușă să-l servească binevoitor cu o cafea.

— De unde știi?

— Mi-a spus boul, că la început se mira și el. Îi plăcea să se laude zilnic cu ce l-a mai tratat alături de cafea - fursecuri, ori frișcă -, la care cu timpul pelagra s-a extins în bucătărie, unde pe masă îl așteptau „minuturi” variate, ca în cele din urmă prințul să fie invitat în sufragerie, cu față de masă de olandă, mai-mai s-aprindă și lumânările de pe tăblie.

— Mai departe?

— Mai departe nimic. Băiatul tace ca peștele. De unde până deunăzi mă călca pe nervi cu aperitivele doamnei Beneth, cu grija ce i-o poartă - pasămite bătea șaua ca să priceapă iapa -, acum mucles. S-a rupt filmul: „Era pe când nu s-a zărit, azi o vedem și nu e”. Nu tu cafea, nu tu ceai, lactate și mezeluri, fursecuri și prăjituri. Nimic. Nici măcar o chiflă nu mai încape între ei, după ce rămân singuri,

singurei, abandonați de bietul Beneth și proasta de mine, care aleargă de nebună să prindă condica la serviciu. C-abia atunci apuc și eu să-mi fac o cafea. Ce zici de povestea asta?

— Ce să zic?! Tu lucrezi în trei schimburi: dimineața, după-amiaza și noaptea. Cum se comportă doamna când rămâneți împreună acasă?

— Parcă i-aș sta pe cap. Bufnește și trântește, de te-nnebunește. Dimpotrivă, când vin acasă după prânz, din „Miruna scumpă" nu mă scoate. De râsul lumii: acum eu sunt servită cu bunătăți, numai că, potrivit rangului, doar în bucătărie.

— I-ai spus ceva lui George?

— Că n-oi fi tâmpită. O muiere care se grăbește să latre sub impulsul nervilor își merită soarta. O femeie deșteaptă nu-și pierde calmul. Mai întâi și-ntâi de toate...

— Rața are două roate!

— Întreabă-te și ce poate! Ori se face că nu știe - și-și păstrează podoaba de soț, amant sau ce-o fi -, ori termină cu el definitiv. Dac-o apucă naiba să-i reproșeze ceva și la înghesuială admite compromisul, o mănâncă gaia. Rămâne cu morcovul în fund și în suflet, până se convinge singură că-i o zdreanță.

— Și femeia deșteaptă ce-a hotărât?

— La început m-am înțepat cu acul să tac: n-am văzut, n-am auzit și, ai să râzi: nimeni n-a murit. Dovadă că domnul și doamna Beneth o duc bine mersi, eu doar mersi, iar drăguțul de Georgică prosperă întruna: a trecut de la „Mărășești" cu filtru la „Snagov", fără să-mi mai ceară bani de buzunar. Ba unde pui că, din când în când, mi-aduce bestia și câteva floricele, ceea ce mă face să cred că i-o fi crescut bursa la Politehnică. Mai știi? Oricum, m-am pus în locul lui, că, dacă în viață nu te obișnuiești cu gimnastica asta, nu pricepi nimic. Așa că m-am văzut dormind dimineața, până când cineva bate la ușă: „Domnul George, s-a făcut de zece. Cafeaua-i gata! Pot să v-o aduc cu

narghileaua alături?” Și până să zic ceva, să mă și pomenesc c-o măsuța alături, gata servit, precum o răsfață domnul Beneth pe putoare înainte de a pleca la fabrică. Căci, vorba ceea: dar din dar se face rai. Azi așa, mâine așa, până când podoaba mea de soț s-a văzut în drepturi, plătind studențește ce-a consumat. Mă pun și-n pielea doamnei Beneth: femeie frumușică, o blondă zveltă de 38 de ani - mai tânără cu peste două decenii decât bărbatul ei; de ce-ar avea prejudecăți față de un cârlan cu 15 anișori mai mic decât dânsa, hăndrălău de care se freacă toată ziua în aceeași casă? Găina bătrână face ciorba bună, după cum și un pui fript nu strică la casa omului. Că pe Blegea al meu l-a halit cu fulgi cu tot, o mărturisește prostia lui de a-mi fi povestit cu lux de amănunte toată tărășenia, până în ziua când s-a întâmplat ce s-a întâmplat și-acum tace ca prostul, incapabil să lege câteva vorbe.

— Bagi mâna-n foc?

— Și capul pe tăietor! O și văd pe smiorcăită cum se jelește de răceală, cum se vâră în pat pentru o frecție cu spirt camforat, că de-o cămașă de noapte te lepezi mai ușor ca de Satana. O și aud: „Închide ochișorii, băiețel, când mă frecționezi, că-s doar în chiloțel!” Cu mine face fițe d-astea, darămite cu Blegea.

— Ești prea aspră. Are și cumințenia limitele ei, când, fără voia lui, un bărbat - dacă-i bărbat și nu rahat -, are de ales între a fi stupid sau idiot. În situația dată, frecția pomenită-i o biată fereastră, prin care mai poți vedea o fâșie de cer, fie și înnourat. Desigur, sunt frecții și frecții, în raport de persoană. Un masaj delicat, pornit de la degetele picioarelor, mângâiate și controlate cu buzele umede, plimbate apoi pe gambe, pulpe și coapse, înainte de a frământa ca lumea mușchii fesieri, dorsali, abdominali și sânii, la rândul lor răsfățați în dezmierdări, este un regal. Femeia-i un continent, a cărui geografie trebuie cunoscută pe dinafară, cu ochii închiși. N-ai fost acolo să vezi cum a frecționat-o.

— O să te recomand doamnei Beneth, că George al meu se pricepe doar să tragă la rindea, fără brizbrizuri. Tu unde te-ai specializat? Că prea le zici cu foc.

— Dragă Miruna, eu am apucat vremuri bune, când mai fiecare casă de rendez-vous era o facultate; toate profesionistele aveau tot interesul să-ți ofere ceva nou, să te lichideze înainte de a-ți trage sufletul. Una e să simți pe pielea ta arta amorului și alta s-o deprinzi din cărți. De la o femeie cinstită n-ai ce învăța: biata de ea așteaptă s-o înveți tu, pe când o muiere umblată e o enciclopedie față de abecedarul după care silabisește o fată mare.

— Te pomenești că și mototolul meu s-o fi alfabetizat nițel, că dama noastră cu camelii o fi avut ce învăța de la Beneth, trecut prin ciur și prin dârmon. Nu degeaba îl pune seară de seară să se bărbierească.

— Să-nțeleg că tragi cortina și închizi ochii?

— Ce te-ar face să crezi?

— O minimă intuiție: cu anii și drăgălășenia ta, ești cu zece capete deasupra doamnei. Pus să aleagă, domnul George n-ar șovăi o clipă să te urmeze. Prin toată comportarea lui, n-a dovedit c-ar fi flușturatic. Un ins versat v-ar fi învârtit pe amândouă în ritm de tango sau conga.

— Nu și pe mine: titirez îi fac pe amândoi.

— Gândești să dai totul pe față?

— Mi-aș tăia craca de sub picioare. Câtă vreme nu renunț la soț, mă fac că nu știu nimic. Le stric însă culcușul. Am cinci mii de lei economisiți și-i dau filodormă pentru un schimb de locuință avantajos, într-o casă mai aproape de serviciu, să nu-mi pierd două ore pe zi rupându-mi hainele prin tramvaie. În principiu am și găsit, chiar pe Șoseaua Viilor, la doi pași de Filaret, casă cu intrare separată, la curte, nu înghesuită la bloc. N-am calorifer, dar consum gaze la teracotă. Deocamdată tac însă ca peștele, pentru a-mi face timp de căutare.

— Ce să mai cauți, dacă ai găsit?

— Îmi caut liniștea pierdută, modalitatea de a stinge

jăraticul din suflet, să mă știu Tanda pe Manda, să am și eu secretul meu. Nu de alta, dar normal e să mă mai școlarizez, să nu mor proastă. Ai să vezi! Te iau martor!

Martor? Mai bine zis: inculpat.

Totul mi s-a tras de la perfuziile pe care trebuia să le fac după externare. Trambalare sucită, din Calea Moșilor pân' la Bellu, și apoi *per pedes* pe Viilor, ca să revin acasă, la fel de împleticit.

— Stai blând, băiete. Vin eu la tine să ți le fac. Doar stăm aproape unul de altul. Ca să nu-ți spun că m-am deprins să conversăm de una, de alta.

— E și ăsta un mod de a te elibera.

Și încetul cu încetul a început să se elibereze, până când întâlnirile au devenit obișnuință. Cu perfuziile am terminat repede, nu și cu discuțiile despre tot și toate, întinși pe spate, cu brațele sub cap, picior peste picior, râdeam ca proștii de te miri ce, uitând de doamna și domnul Beneth, de Georgică și aperitive. Descătușarea Mirunei s-a produs pe nesimțite, sporovăind despre copilărie, părinți, școală, despre prima iubire, niciodată și ultima, ca și cum am fi răsfoit un album cu poze de demult. Grijile gospodăriei - de la cumpărături la întreținerea casei -, împreună cu micile controverse, rod temeliile căsniciei, umbrite inevitabil de tocirea sentimentelor. Or, gelozia și neîncrederea le pun capac, lăsând spații libere celor ce-ți descrețesc fruntea măcar cu un zâmbet. Neavând nicio obligație unul față de altul, făceam întruna haz de necaz, spovedindu-ne ca la popă, fără grija mătăniilor. N-apucaserăm să mușcăm din „fructul oprit", poate și fiindcă sufletește devenise de mult al nostru. Altminteri nu-mi explic de ce odată, când noaptea a năvălit peste noi, ne-am pomenit îmbrățișați într-o prelungă încleștare, sigilând tot ce ne lega fără îndrăzneala vreunei mărturisiri. Doar telefonul rămânea să plătească tributul unui prezent străin de noi:

— George? Am văzut oferta din strada Udriște. O

dărăpănătură, dragă. Suprafață mare, convenabilă, dar cu igrasia ridicată pân' la jumătatea zidului. Merg să văd pe bulevardul Dacia. Te chem după. Nu m-aștepta: ia și mănâncă din frigider.

Peste vreo oră și jumătate, transpirată, revenea goală, goluță cu știri noi: camera este izolată de restul apartamentului; a fost amenajată dintr-un fost garaj: are bucătărioară și baie separate, o adevărată achiziție, numai că proprietarul vrea filodormă cinșpe miare. S-a tocmit cu el, dar sub 12 000 nu lasă un sfanț. Așa că merge mai departe, pe Știrbei Vodă, iar el să n-o aștepte.

În vreo trei săptămâni, bătuse imaginar mai toate cartierele Bucureștilor.

— Drept să-ți spun, abia acum mi-am răcorit sufletul. Suntem chit pe chit, dacă nu cumva le-oi fi rămas și datoare. În sfârșit, a venit momentul să fac schimbul de locuință convenit.

Totodată mi-a schimbat și mie locașul, obținându-mi o internare la preventoriul din Bran.

— Nu-mi place cum arăți. Trebuie să te întremezi. Obligatoriu!

— Mi-o fi ajuns și mie, după atâtea perfuzii și „umblet".

De lăsat nu m-a lăsat singur. M-a dat în grija unui domn, Faicevici, client vechi al Filaretului. Pentru vremuri proletare, acesta este o curiozitate. Pare să nu fie angajat nicăieri, dar trăiește pe picior mare, având cunoștințe în mai toate mediile sociale.

— Într-o așezare capitalistă, te descurci cu bani chiar și-acolo unde nu cunoști limba. Bancnota ține loc de dicționar.

— Ca și pe la noi.

— Numai că-n socialism, cea mai mare bancnotă rămâne pila. Ai bafta să cunoști pe cine trebuie, ești bun. Cât partidul e în floare, nici în coate nu te doare! De milă, de silă, o duci ca-n sânul lui Avram. Sau, cum se mai zice: fiecăruia după muncă și capacitate. De sunat sună frumos -

de ce să nu recunoaștem - dar cine verifică și poate contesta *incapacitatea?* Eu am ales o cale mai lesnicioasă, fără să barez promovarea nimănui: nu merg deloc la serviciu. Mă mulțumesc doar cu o carte de muncă, să nu-mi pierd vechimea la pensie.

— Pentru ce fel de muncă?

— De folos obștesc. Sunt inspector de teritoriu la o instituție de impresariat artistic, cu salariu bunicel și diurnă frumușică, din care personal nu văd nicio copeică. Toți banii rămân ca fond de protocol, gologani gestionați corect de sindicat, pe principiul lui Lavoisier: „Nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă”. Se transformă în cafea matinală și țigări fine, sendvișuri, dulciuri și jucării pentru copii. E un pas înainte spre comunism, unde omul va primi, chipurile, după nevoi. Cine-o fixa nevoile nu se știe, că, de unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere. Dar asta-i altă poveste!

Instituția avea toate motivele să-l păstreze, deoarece, din când în când, organiza și spectacole muzical-artistice în țară, șușanele, cu participarea câtorva actori și cântăreți vestiți. De fapt era baza legală a unor turnee, din care se deconta doar parțial câștigul, socotit după numărul de bilete vândute. Restul se împărțea „pe blat” între artiști, casele de cultură și aranjor, ca toată lumea să fie mulțumită. Și, bineînțeles, cine împarte parte-și face.

Pentru el, agenda de telefoane concurează cu geografia țării: de la Abrud la Zlatna, localități în dreptul cărora se aflau nume și numere de telefon, trecute cu majuscule, în cazul secretarilor cu propaganda pe județe.

— Îi știi p-ăștia, îi știi pe toți, că peste ei nu se bagă nici poliția, nici fiscul. Mai mult: sunt fericiți că-i iei în seamă, fiindcă prin tine se dau mari pe lângă „tovarășul-prim” din județ sau pe oraș: „Vi-i aduc pe Gică Petrescu, pe Maria Lătărețu și Ioana Radu, ori pe Luigi Ionescu, cu *Lalele, lalele* sau *Macarale bat în geam*, pe Rodion Hodovanski, cu *Clopotele* lui, baaang!, după preferințe, că mai e și Mircea

Nemens, cu *Apa Deltei de cleștar*, Dorina Drăghici, cu *Ia-mă la braț și spune-mi tu,* Aida Moga sau Gigi Marga, mai moderni, ori să ne râdem cu Mircea Crișan, Vasile Tomazian, Horia Șerbănescu și Radu Zaharescu. Doar să ordonați.” Ca să nu-ți spun ce chiolhane se trag după spectacole, în casele de protocol, cât mai departe de ochii lumii și cât mai aproape de gospodăria de partid, cu damigene de vin vechi, roți de cașcaval și afumături.

De mințit nu mințea, că și acum rezervase la Bran o vilă mică, cu un living la parter, două dormitoare la etaj, baie și bucătărie. De altminteri, tot preventoriul era alcătuit din imobile izolate, spații de odihnă dotate cu o cantină comună și cu un cabinet medical, frecventat obligatoriu la internare și la părăsirea așezământului. Casă, masă și program de voie, cu vizite la castel și, mai jos, la monument, lângă pârâu -, unde se zicea că se află inima reginei Maria, mutată de la Balcic, locul în care i-ar fi fost ei mai drag. Numai că cedarea Cadrilaterului obligase autoritățile s-o transfere în țară, la poalele Branului.

Zile întregi nu ieșim din casă, același Faicevici aranjând cu directorul preventoriului să ni se aducă masa la vilă.

De bunăvoie, mă întorc la programul de odihnă din sanatoriu, cu ore de cură și drumuri scurte în jurul casei. Revin după o lungă tăvăleală - plăcută, dar și obositoare -, fără să mă pot lăuda că-mi câștigasem „pâinea” cu sudoarea frunții mele. Noroc că nu mă făcuse mama fată, că bine nu ajungeam. Până și o debutantă ca Mariana, cu care venisem de la Moroeni, mă băgase în traistă. Nici n-apucasem să desfacem geamantanele de pe drum, când a simțit nevoia să-mi zică:

— Să știi că nu-s căsătorită. Așa m-am prezentat peste tot, ca să-mi pierd numele de familie, adevărat pietroi de moară. Și, totuși, un licăr de adevăr e în povestea asta: nu de multă vreme, i-am spus unui bun amic: „Am să mă căsătoresc și cu un țigan, să nu mă mai cheme Rioșanu”, prieten care a ripostat: „De ce cu un țigan și nu cu mine?”

Așa că, n-ai să crezi, sunt fată mare!

— Dac-o spui preventiv, fii fără nicio grijă: stăm un pic să ne tragem sufletul și te conduc acasă cu un taxi!

— Nu vreau asta. Dacă tot o fac o dată în viață, o fac cu cine vreau eu, nu cu cine se nimerește. Tot ce-ți cer e să fii grijuliu, că despre deflorare am auzit multe povești, cu echivalări în extracții dentare, nuiele pe fund, ori la desfundarea unei sticle de șampanie, menită să te îmbete.

— Fată dragă, în cazul ăsta zău că nu ți-ai ales omul potrivit, că nici eu n-am avut parte de asemenea operații. Nu știu de ce, dar aflat în preajma unor fete cuminți, mi-a fost dat s-aud mereu: „Crede-mă, ești al doilea bărbat din viața mea”. Norocul meu: să fiu mereu al doilea, ceea ce n-ar fi tocmai rău, dacă un predecesor te scutește de-o intervenție sângeroasă. Numai că performanța de a fi întotdeauna secund mi-a amintit că și la școală premiul doi se cuvenea și se cuvine mai multora, când mediile sunt aceleași. Și cum bilanțul e comun, ne aflăm cam toți pe același loc. Rar să întâlnești o femeie care să știe să numere corect. Crede-mă, niciodată nu mi s-a întâmplat să fiu al treilea!

— Crezi și tu ce vrei. Ai să te convingi!

O noapte ne-am bălăbănit - vorba lui Creangă - cu strădania de a face și desface un început fără de sfârșit, cu răbdarea de-a o lua mereu de la capăt, ca niciodată până atunci.

Dimineața, după atâta trudă și năduf, ni se cuvenea o cafea dublă, așa că m-am dus la bucătărie s-o pregătesc. La întoarcere, ia-o pe Mariana de unde nu-i. Dispăruse cu geamantan cu tot, fără să uite să ia cu dânsa și cearșaful. Nu tu scrisoare, nu tu adresă, ori număr de telefon, ca și cum totul s-ar fi petrecut în vis. Prinde orbul, scoate-i ochii, pentru că n-aveam cum să-i dau de urmă, decât, poate, întorcându-mă la Moroeni să vorbesc cu soră-sa. Așa că fie și un lup mâncat de oaie!

După trei zile, aveam să primesc un pachet cu un cearșaf

spălat, scrobit și călcat, lăsat în lipsa mea de-o fetișcană, care, din descrierea tatălui meu, nu era totuna cu persoana dorită. În interior, nicio misivă.

Întâmplarea, dacă nu o regie deliberată, ne-a scos în cale peste vreo săptămână, nu departe de casa mea. Fără vorbe, fără pupături, ne-am strâns mâinile și, frământându-le continuu, ne-am îndreptat spre locul crimei. Acolo ne-am sfâșiat, contopind dragostea și ura pentru tot ce-a fost și s-ar fi cuvenit să continue. Ieșeam din casă doar pentru a cumpăra ceva de mâncare de la „Alimentara” din colț.

Precum un câine hoinar, cu timpul se obișnuise în ogradă, împrietenindu-se cu rudele apropiate, tată, soră și cumnat. Pleca uneori la ai ei - pe undeva prin nordul Capitalei de unde venea cu lucruri de demult, precum pungulițe cu paciuli, strecurate printre rufe să le dea un miros plăcut, bibelouri și cești de cafea desperecheate, ori o mașinuță de recondiționat lame de ras, să nu le mai frec în interiorul unui pahar de sticlă, ca să le ascut. Mai mult decât obiectele cărate, venea cu o seamă de povești, care mai de care mai gogonată, pentru care o poreclisem „regina mincinoșilor”. Inteligentă, cultiva o ironie subțire în dialogul cu toate semenele, care, aflând că mă întorsesem de la sanatoriu, mă vizitau. Printre ele, și două doamne căsătorite, în care nu vedea niciun pericol, dar și o domnișorică, Dora Sohm, tăcută și rușinoasă, socotită periculoasă tocmai prin roșeața din obraji.

La douăzeci și cinci de ani nu trebuie să fii Barbă Albastră ca să cunoști și să fii cunoscut într-o lume liberă de prejudecăți - vârsta fiind prin excelență a risipei unde legea cererii și ofertei se aplică prin firea lucrurilor, cu și fără bătăi de inimă suplimentare, mai totdeauna în folosul ambelor părți. Este etatea când agenda de telefoane și adrese se recondiționează anual, precum mersul trenurilor. Timid, nu mă număram printre „cuceritori”, mulțumindu-mă cu ce da Dumnezeu. Și, bun, îmi dădea. O pâine mâncam de pe urma vărului Ion, medic endocrinolog la Institutul

„Saint Vincent de Paul”, de lângă Statuia Aviatorilor, ulterior „C.I. Parhon”. Fără să aibă cabinet particular, o parte din paciente îl vizitau acasă, în Făinari, unde tata îi oferise casă și masă încă din timpul studenției. O vreme locuisem cu el în aceeași cameră, motiv pentru care, în timpul consultațiilor, mă evacua în odaia alăturată, de unde auzeam toată conversația. După ce se convingea că femeile n-au noduli la sâni și tiroidă, ori ganglioni axiali, care să le justifice suferința, insista asupra vieții lor sexuale. Fără nicio jenă, le întreba asupra frecvenței împerecherilor, despre durata fiecărei copulații, despre preludiu - dacă există sau nu, apropo de ce știau să facă ambii parteneri despre finalizare, frigiditate și câte și mai câte finețuri de alcov, până când verdictul cădea ca o ghilotină:

— Stimată doamnă, e momentul să schimbi calul cu un cocoș de prăsilă, să te scoată din obișnuințe.

— De unde să-l iau, doml’le doctor? Îs femeie cinstită, nu damă de bordel. Mi-am văzut de casă, nu de aventuri!

— Casa-i casă și sexu-i sex. În cazul dumitale, e medicament. La bărbat, fidelitatea prelungită duce întotdeauna la impotență, după cum la femei lipsa de experiență i-o consolidează, ca și propria-i frigiditate.

Era momentul când m-auzeam strigat și băgat în seamă:

— Vere, dă-mi voie să-ți prezint o doamnă simpatică, cunoștință veche, venită din provincie la un control medical. Mi-ar face plăcere s-o conduci prin București, să vadă centrul Capitalei, Cișmigiul sau un spectacol de cinematograf.

Povestea cu sosirea din provincie o spunea din etică profesională, pentru a nu-i dezvălui identitatea. Inutil, că ele se dovedeau guralive, făcându-le plăcere să vorbească mai totul despre ele, începând cu profesia și locul unde lucrau și sfârșind cu meseria și cusururile soțului. Rar să fi întâlnit vreo nevastă să-și laude bărbatul.

— Nu zic c-ar fi rău, dar e egoist, țipă la mine de parcă i-

aș fi slugă, mă neglijează și nu mă-nțelege defel.

În schimb, aveam eu grijă să le înțeleg, făcându-mi datoria ca la carte.

De-o singură pacientă am fugit, mai îndrăzneață decât toate nevrozatele și frigidele venite la tratament, despre care același doctor îmi spunea că reprezintă peste 70% din masa femeilor. Am auzit-o vociferând:

— De ce cocoș vorbești, doctore? De un' să-l iau? Că bate-o impotență în București, mai gravă decât gripa spaniolă. Găsește-mi dumneata un armăsar, de preferat la etajul 10, să-l am și pe Dumnezeu deasupra, s-aruncăm cheile casei pe geam, ca trei zile și trei nopți să nu știm ce-i somnul. Ca Molotov la Organizația Națiunilor Unite!

— Ce curvărăseală făcea el pe-acolo, de-arunca cheile pe fereastră?

— Nu, frate! El trei zile și trei nopți nu închidea ochii, timp în care își scria și-și susținea discursurile, călare pe toți diplomații occidentali, mereu luați dimineața pe nepregătite, după care rusnacul se culca și dormea alte trei zile și trei nopți, cu un pistol și un salam sub pernă.

Cum n-aveam de gând să concurez cu nimeni, mi-am declinat competența, deși mă convinsesem - nu doar din auzite -, că nu există muieri frigide, ci doar bărbați nepricepuți, atribut ce poate fi atașat și femeilor neinstruite sau blegoase din fire.

Stăteam liniștit și-mi vedeam de treburile mele, fără să fiu obsedat de grija amorului de mântuială. Ajunsesem de mult la concluzia că cele mai bune femei de pe lumea asta sunt cele căsătorite, cu meritul totalei discreții și al deplinei comodități: nu trebuie să te afișezi cu ele, nu te bagă la cheltuieli, nu te ceartă că vii seara târziu, nu-ți impută că-ți petreci vremea cu prietenii - în timp ce pe ele le ignori -, că ai uitat ziua căsătoriei, când li se cuvenea măcar o floare, după cum nu te înfioară știrea c-au rămas gravide. (Știu evreii ce știu, când nu stabilesc etnia după tată.) Mămoase, te iau în grijă și te răsfață, atente la tot ce ți-ar face viața

mai plăcută, minţindu-te duios: „Să ştii că de mult nu mai am contact cu el; e impotent cu vechi state de serviciu”, ori, şi mai elaborat: „Când l-am refuzat definitiv, s-a grăbit să-mi zică ironic că «doamna nu doreşte să-şi înşele amantul cu soţul»”.

Până nu de mult, lucrasem la două războaie: primul aflat în atelierul unui consilier ministerial, deputat în Marea Adunare Naţională - mult prea ocupat de treburile neamului, ca să-şi îngăduie să-şi vadă de nevastă -, al doilea în custodia unui inginer vârstnic, căsătorit cu o studentă la medicină, să-l oblojească la bătrâneţe.

Mariana Rioşanu a ras tot în jur, impunând un alt sistem de relaţii, de dăruire totală. Dar şi nimicitor ca uzură fizică. Din când în când, mergeam amândoi la un control medical, de teamă să nu fi redeschis procesul pulmonar. Bucuroşi de veşti bune, continuam să navigăm pe aceleaşi ape învolburate, în pofida naufragiului ce ne pândea. Până într-o zi când fata a dispărut din nou fără urme. Abia spre sfârşitul anului, mi-a venit o ştire surprinzătoare, adusă de cumnatul meu:

— Cu cine crezi că m-am întâlnit în Piaţa Unirii?

— …

— Cu Mariana! Era gravidă! Mi-a zis că s-a măritat c-un inginer şi c-o duce bine.

Orgolios, deşi mirat, m-am grăbit să adaug:

— Să fie sănătoasă! Dacă te-apuci să găseşti vreo noimă în mintea unei femei, ajungi la Mărcuţa[1].

Când peste mulţi ani, încărunţiţi la tâmple, ni s-au încrucişat drumurile şi am întrebat-o de ce-a fugit, mi-a răspuns senin:

— Am fi suferit amândoi. De la o poştă se vedea că nu eşti om de casă, că-ţi umblă mintea peste tot şi nicăieri. Or, un leu îi frumos doar în libertate; închis în cuşcă e jalnic! De măritat m-am măritat, dar reţine: copilul e al tău! Acu ştie

[1] Primul ospiciu pentru alienaţi, aflat în Capitala ţării.

ce știe, dar va sosi și momentul când îi voi spune tot adevărul.

Numai că atunci, stând în preajma dânsei, leul din poveste ajunsese o pisică jigărită, de unde și miorlăiala de pe streașina Pelișorului, unde a fost să fie să n-aibă parte de odihnă, nevoia popasului la Filaret și a perfuziilor administrate de Miruna, o altă procopseală.

În sfârșit, la Bran descoperisem un colț de rai, un loc de verdeață fără durere, întristare și suspin. Doar Faicevici umbla prin târg, în timp ce-mi încărcăm acumulatorii dormind pe veresie. Îi ascultam cu plăcere pățaniile cu artiști și actrițe, majoritatea avute pe parcursul turneelor, nu lipsite de haz. Până într-o zi când, săturat de singurătate, a hotărât să ieșim în lume.

— Mă uit pe fereastră și văd câteva muieruști de nădejde. Nu știu ce mă face să cred că farfuzele ne caută cu disperare. N-are rost să le dezamăgim. Și-așa au trecut vreo zece zile de când ne duc lipsa. Deci, pe cai, până nu pun alții șaua pe ele. De mâine coborâm în popor, la cantină. Mergem devreme, ocupăm o masă și acceptăm doar companii convenabile.

— Punem undițele pe mal și vedem ce se prinde. Numai că nu conta prea mult pe mine, că nu excelez în branșă. N-am însușiri de fante.

— Nici nu-ți trebuie. La douăzeci și cinci de ani, tinerețea n-are nevoie de proteze, e prin ea însăși o sărbătoare. Taci și faci!

Cu tăcerea m-am descurcat, nu și cu făcutul. Lasă că după hingherea la de până atunci, nici nu-i simțeam lipsa.

Mă bucur de liniște în toate privințele, până-n ziua când impresarul târăște după el două săsoaice din Agnita, pe Liesel și Heinke, prima mai coaptă, cu lecțiile învățate, cealaltă o fetișcană de vreo 18-19 ani, pe chipul căreia cumințenia se citea de la o poștă. Tăcută, căzuse ca musca-n lapte, fără să se întrebe o clipă ce-ar putea s-o aștepte în

casa unor holtei, pe lângă partida de loto unde fusese invitată. Păşise-n vilă ca într-o biserică, jenată să nu ne deranjeze. Un surâs blajin îi flutura continuu pe faţă, mai mult ca o scuză pentru lipsa conversaţiei la care nu participa mai deloc. În schimb Liesel, se înţelege dintr-o privire cu Faicevici, ca doi lucrători puşi să tragă la acelaşi joagăr. După primele partide de loto dispar, lăsându-ne să jucăm în doi.

— Hai să-ţi arăt casa!

Şi duşi au fost, până s-a apropiat ora mesei, când plecăm la masă. La întoarcere, colegul se uită lung la mine:

— Băiete, tu nu eşti în regulă. Dacă şi vrăbiuţa asta te-a scos din ring, e de rău. Parc-ai fi fată, nu bărbat.

— Bag mâna-n foc că Heinke nu-i umblată!

— Şi ce dacă? Oricum nu va rămâne aşa! Sau poate socoteşti că, în viitor, pe tine o să te respecte mai mult? Aiurea: tot de primul care-o bușește îşi va aduce aminte!

Îl las să creadă ce vrea, mai ales că între timp mă leg sufletește de fată. Nu atât pentru drăgălăşenia şi cumințenia ei, ci fiindcă pe nesimțite încep să mă doară suferințele nemărturisite. Acasă erau trei odrasle, iar taică-său, ca să-şi salveze copiii sănătoşi, îi interzise să le scrie, ferindu-i de microbi. Îi scria doar el, în epistole pomenind mereu de nevoia izolării de fraţi, de a se obişnui cu gândul că o vreme va trebui să stea departe de ei. Spre deosebire de săsălăi, eu îi fusesem alături la greu, chiar şi când expectorase cu sânge, ferind-o de hemoptizie. Ştiam de la Moroeni de ce îngrijire are nevoie şi n-am pregetat să i-o acord. Mai revoltat eram pe cugetările lui Faicevici:

— Nu te grăbi să-i blestemi familionul. Ştie neamţul ce face!

— Cum să-şi sacrifice copilul?

— Cum să-i salveze pe ceilalţi. Nimic nou sub soare: la spartani, copiii nereuşiţi erau de mici aruncaţi de pe stânci, daţi pradă vulturilor, iar în triburile boşimanilor bătrânii-s urcaţi în pomi şi arborii scuturaţi cu putere. Cei care pică de

pe crengi îs omorâți cu pietre. Selecție naturală și la nemți, nu organizare socială bazată pe sentimentalism găunos.

— D-aia au belit-o cu supremația ariană.

— În perspectivă istorică, experiențele dureroase ale unui neam nu-s totuna cu falimentul.

— Două războaie mondiale i-au feștelit definitiv!

— În ochii celor ce înțeleg anapoda istoria, după cum a fost scrisă de învingători, nu și după tâlcurile ei ascunse. Pe nemți i-a costat enorm diplomația deficitară, nicidecum lipsa de vitalitate și de putere. Nu ți se pare curios cât de repede s-au ridicat după prima conflagrație mondială? La Paris și Londra, biruitorii nu se treziseră încă din beția victoriei, pe când Reichul era gata să se războiască cu toată Europa. Dacă i-ar fi luat în tărbacă doar pe ruși, demult erau peste Urali, la granița Chinei. De dorul coloniilor, stăpânite într-avuțire de englezi și francezi, au ajuns cu tancurile lui Rommel în pustiul Saharei. Ce le trebuia? Când, după cum s-a dovedit, își puteau impune și altfel voința. Ascultă-mă ce-ți zic: ăștia se vor ridica din nou, că-s uniți și țin cu dinții la rostul lor. Nu-s ca noi, leneși și certați cu simțul datoriei față de neam. Trage singur concluzia, ce-ar fi de făcut.

— Ce concluzie? Zi-o în bani mărunți!

— Ce-ți zic eu și ce pricepi tu! Până una, alta, trage-i-o săsoaicii cât e topită după tine, până nu ți-o trag nemții că te bagi în neamul lor. Nu de alta, dar sunt în stare să te urce-n pom și să-l scuture până-l scot din rădăcini.

Fiecare cu părerea lui. Convin cu domnișoara mea ca la externare să mergem în Capitală, prilej de a împăca capra și varza: pe de-o parte, se izolează de familie, cum doreau ai ei, pe de alta, rămânem pe veci împreună. De locuit aveam unde locui; trebuia doar să repar salteaua și plapuma, din care începuseră să iasă pe-alocuri smocuri de lână. Atât ne despărțea de-o fericire totală. Dar și rugămintea ei:

— Crede-mă: am obligația morală să merg și să le spun părinților ce-am convenit, cu riscul ca dânșii să nu fie de acord. Nu mi-aș ierta toată viața că nu mi-am îndeplinit o datorie elementară față de cei care m-au crescut.

Ne-am despărțit în Brașov, cu hotărârea ca Liesel și Faicevici să ne fie nași.

Am plecat în direcții diferite, fără să ne mai vedem vreodată.

Am păstrat până deunăzi un teanc mare de scrisori, pe care niciodată n-am simțit nevoia să le recitesc, peste adresa expeditoarei.

Cu siguranță, cândva s-au aflat pe strada Mihai Viteazul din Agnita și mai multe epistole, scăldate în dor, cu speranța revenirii pe vechiul făgaș. Vor fi luat și ele calea focului, fără să afecteze cu nimic istoria Germaniei, spre care mai toți sașii s-au îndreptat, lăsându-ne să ne ciorovăim în șatră.

Cu sănătatea înzdrăvenită și puțin întristat, îmi reiau serviciul. Revin la muncă după un an de concediu medical și hărțuire anapoda. În jur, multe rele și dușmănie. Dar, vorba ceea: un om fără dușmani e ca banca fără bani.

X. DESTINE

— Habar n-ai ce rău e Miron Constantinescu!

— Depinde cu cine-l compari! Dacă-l confrunți cu milogii din jurul său, e nemaipomenit de bun; bineînțeles, nu și-n raport cu predecesori ca Dimitrie Guști sau Henri Stahl!

— Nu mă refer la el ca intelectual, ci la sufletul lui, la omul de rând, născut să facă bine sau rău semenilor săi.

— Mata de unde-l știi?

— Pe vremuri ne învârteam în același mediu universitar, mult mai restrâns, nu ca acum, când pe lângă un șef de catedră există o droaie de conferențiari, de lectori, de asistenți și preparatori, că la nevoie poți forma cu ei și un sindicat.

— Auzisem că ar fi fost doi ani și la mănăstire.

— Dracu' să-l pieptene. Eu îl știu doar de la seminarul de literatură al lui Dimitrie Caracostea, cu care lucram direct. Acolo invitam pe cei mai importanți scriitori să vorbească despre ei și cărțile lor, unde Mironache era nelipsit. I se zicea „Șarpele cu ochelari" și cocheta el însuși cu lătrătura. S-ar fi dorit poet, dar s-a rătăcit pe coclaurile luptei de clasă, căreia, între altele, i-a închinat și o plachetă de versuri.

— Miron Constantinescu, poet?

— Da, da! Ia și citește *Moscova Roșie, Moscova aurie.*

— S-ar fi știut.

— N-avea cum, că s-a semnat: *Radu Pădure.* Ce te miri?

A făcut și critică literară, la *Cadran*[1].

Chiar și nedrept în judecățile lui, Barbu Theodorescu putea fi înțeles. Dacă odinioară cei doi fuseseră în aceeași barcă, acum viața îi aruncase la poluri opuse: Miron Constantinescu ditamai conducător de partid, cu funcții superioare în stat, celălalt umil cetățean, ajuns s-o ducă de pe o zi pe alta. Târa după el năpasta de-a fi fost secretarul lui Nicolae Iorga. Legionarii îl uciseseră pe savant, acuzându-l de trădarea idealurilor naționale și, indirect, de uciderea Căpitanului. Crima cădea bine în rechizitoriul staliniștilor împotriva Gărzii de Fier, numai că, mai grav, aceștia îi uciseseră opera, văduvind istoria culturii naționale de o creație inestimabilă, care, mai rar în lume, totaliza peste 1.000 de cărți și broșuri. Or, Barbu Theodorescu nu păcătuia doar prin faptul că i-ar fi fost colaborator, ci, mai ales, că-și dedicase întreaga viață, adunând într-o bibliografie aproape 20.000 de titluri de studii și articole, risipite în presa românească și de peste hotare. În prefața celor zece volume din *Istoria Românilor*, Iorga mărturisea că fără această contribuție n-ar fi știut niciodată unde, când și ce a scris de-a lungul carierei sale. Era firesc să și-l apropie, profilându-l documentaristic pe probleme economice. Mai mult, în scurta perioadă când Profesorul a fost desemnat prim-ministru, l-a angajat ca șef al cancelariei sale.

— De ce ziceai că Miron Constantinescu îi rău?

---

[1] Revistă studențească, cu subtitlul: „*Literatură, teatru, artă*", apărută lunar, la București, în dec. 1931 și, peste ani, între 15 sept-15 dec. 1939, colectivul redacțional gravitând în jurul lui Ștefan Popescu. Periodic cu orientare politică de stânga (între semnatari Alexandru Balaci, Dumitru Corbea, Mihnea Gheorghiu, Silvian Iosifescu, Mihail Levente, Corneliu Mănescu, Manea Mănescu, Petre Năvodaru ș.a). Puținele numere tipărite n-au avut un ecou imediat. Ulterior, mai toți colaboratorii și-au revendicat vechimea în P.C.R., pasagera lor publicistică fiind trecută în contul activității ilegale.)

— Mai bine zis, egoist, incapabil să respecte condiția omului civilizat, care, oricând și oriunde s-ar afla, nu uită de unde a plecat și nici pe cei lăsați în urmă. Iorga, cât era de Iorga, apleca urechea la cetățeanul de rând, bucuros să discute cu țăranii pe ulițele din Vălenii de Munte, ca să nu-ți spun de aplecarea lui față de învățători și preoți, ori de confrații de la oraș. Antonescu, cât era el de Antonescu, avea un respect deosebit față de cărturari, chiar și când ajunsese conducător al statului. La 4 septembrie 1940, când devine șef de guvern, l-a pus pe Dumitru Caracostea în fruntea Educației Naționale, unde profesorul mă luase ca șef de cabinet. Numai două săptămâni i-a durat mandatul, căci legionarii au insistat să preia ministeriatul sub comanda lui Traian Brăiloiu. N-ai să crezi: demiterea n-a urmat un curs birocratic, căci pe nepusă masă ne-am pomenit într-o zi cu generalul în sediul din Spiru Haret, explicându-i profesorului de ce-i obligat să-l revoce. În contrapartidă, l-a rugat să accepte conducerea Fundațiilor Regale, propunere acceptată, unde, de asemenea, m-a luat cu el. La plecare, Antonescu - că de el vorbeam - mi-a întins mâna, deși până atunci nu mă văzuse decât de două ori în toată viața. Miron, în schimb, altă stofă: nu vede, n-aude. Se plimbă pe culoarele Academiei ca vodă prin lobodă. Când, de curând, l-au arestat pe Caracostea, am așteptat să-l văd, să-i cer să facă ceva, că dintre puternicii zilei e singurul care-l cunoaște. Eu am vorbit, eu am auzit!

— Îl acuzi degeaba. Nimeni nu mișcă în front în fața Securității, fără teama de a nu părea dubios, de a fi luat la ochi.

— În cazul lui Caracostea nu risca nimic. L-au arestat cu lotul foștilor guvernanți, iar amărâtul, repet, a fost ministru doar câteva zile și, mai important decât toate, îndepărtat la presiunea arhanghelilor.

În mod cert, Barbu îl știa bine și de demult pe Miron Constantinescu. Cum vestitul bibliograf venea adesea la B.A.R. - unde lucrase în tinerețe -, mi-a fost dat să asist la o

discuție penibilă, prilej de a-mi blestema clipa când m-am aflat unde nu trebuia. Trăind în preajma lui Iorga și a altor savanți - unii ajunși între timp sub cupola nemuritorilor -, Barbu n-avea niciun complex de inferioritate. Continua să trăiască în afara timpului, ca și cum nimic nu s-ar fi schimbat. După obișnuite banalități, îl întrebă cu o rară candoare pe Miron, știindu-l copil din flori:

— Apropo, să nu uit: tu ești chiar băiatul lui Murgoci?

A zis-o simplu, poate cu intenția de a-l măguli, invocând rudenia cu un stâlp al Academiei Române, în fața căreia ne găseam.

— E adevărat!

— Și mama femeie în casă...

— Barbule, știa două limbi străine și cânta la pian...

Asta era problema: dacă știa sau nu să cânte la pian.

Rămași singuri, nu ezit să-i reproșez că m-a luat martor la o discuție pe care oricând putea s-o aibă, nu și în prezența mea.

— Să mulțumească cerului că ai fost de față, că de eram singuri l-aș fi întrebat deschis dacă mă-sa e sau nu ovreică, dacă la naștere l-a chemat Kohn.

— Chiar așa?

— Se pare că da; după cum zvonul că-i băiatul nelegitim al lui Murgoci nu-i departe de adevăr, deși nu seamănă deloc cu el. Savantul mai avea două fete, ambele plecate la Paris, cu care Miron zice că ține legătură. El a rămas însă înconjurat de spirite mărunte, care-au făcut școală bolșevică pe lângă Ilie Konstantinovski, o japiță de spion kominternist. Ca și Gogu Rădulescu, băiatul unui țigan lăutar, care ajunsese cu dibla pe la Petersburg, unde s-a însurat cu o rusoaică, unii zic tot ovreică, precum și nevasta lui de-acum.

— Te miri de ce te ocolește lumea...

— Care lume? Asta de trei parale? Să fie fericită că între atâția anonimi se mai află și oameni de carte care le dau bună ziua. Domnul Kohn, zis și Constantinescu, n-are decât

să se supere. Și-apoi ce-i rușinos să fii evreu? Hristos ce-a fost? Uzbec sau chinez? Ca să nu spun că, dacă o luăm nemțește, cu adeverințe de etnie la două generații, arborele genealogic al multor personalități este pestriț. Cu filiații directe, ori prin alianțe trecătoare, cum e cazul Mareșalului. Știai că prima lui nevastă era evreică? Ce te miri? O chema Rachel Mendel, originară din Franța, și au fost căsătoriți trei ani, pe vremea când ofițerul nostru lucra ca atașat militar la Londra. Moștenise și el gustul tatălui, care, după ce a divorțat de maică-sa, s-a însurat cu Frida Kupperman. Chiar și doamna Maria Antonescu, nevastă-sa, avea amintiri similare: după decesul primului soț, polițai de meserie, a plecat la Paris, unde s-a măritat cu un bijutier evreu, Joseph Fueller. Crezi că legionarii mârâiau degeaba în preajma Mareșalului?

Barbu Theodorescu era o comoară la casa omului. Știa câte-n lună și stele, iar când n-avea un răspuns sigur, te trimitea la o incontestabilă sursă de informație. Drept bonificație, s-a ales cu puțintică pușcărie ș-apoi cu un loc de muncă pe șantier. Ajuns salahor, a încercat să se ridice prin vechea meserie, pregătind o amplă bibliografie a relațiilor româno-ruse, prea la modă ca să-și îngăduie cineva s-o respingă. În schimb, l-au determinat s-o semneze cu pseudonim, deși, altul în locul lui s-ar fi procopsit cu Premiul de Stat. Aprecierea de care s-a bucurat cartea la ruși l-a determinat pe Ștefan Gruia, director în Ministerul Culturii, să-l angajeze la Biblioteca Centrală de Stat, cu o normă draconică: să întocmească lunar liste cu lucrări ce lipsesc din depozitul legal, cu peste 300.000 de titluri, bașca 1.000.000 de exemplare, neinventariate, stocate în diverse clădiri. Pâine greu de câștigat, motiv pentru care îl înjura cu foc pe Gruia, care devenise funcționar superior pentru că ar fi luptat în Rezistența franceză.

— Ce legătură are ăsta cu speța culturii? Să-l fi făcut ministrul Comerțului Exterior, căci cu maghiara știută, franceza căpătată pe drum și idișul de-acasă s-ar mai fi

descurcat. La biblioteci n-are însă ce căuta, câtă vreme aici se izbește la tot pasul de limba română, cunoscută de el cu aproximație.

Când, peste ani, mi-a stat în putință, l-am abordat pe Drăgoescu Petre, pe atunci șef al sectorului editorial de la C.C. al P.C.R. Era după 1964, când apăruseră semnele unor înnoiri. N-a trebuit să stăruiesc, argumentul „e oltean de-al dumitale” fiind suficient.

Ne-a invitat la sediu, după ce în prealabil a ținut să se informeze pe-o linie albastră, dovadă fișa pe care o ținea permanent în fața ochilor. Barbu Theodorescu mai mult curios decât speriat, Petre Drăgoescu, jovial și binevoitor.

— Dom’le profesor, dom’le profesor! Toate bune, dar cu legionarii cum a fost?

Spasmofilia, vizibilă pe fața celui întrebat, părea să-și fi intensificat vibrațiile. Când s-a dumirit că nu-i vorba de-o glumă, Barbu Theodorescu a replicat scurt:

— Rău o duceți p-aici cu politica, dacă vă închipuiți că secretarul lui Iorga putea fi legionar.

Răspunsul era imbatabil, obligând preopinentul să se chiorască iarăși în fișă.

— Bine, bine, dar asta nu v-a împiedicat să publicați articole antisemite.

— Așa le numiți dumneavoastră. Eu știu că n-am avut nimic, niciodată, cu evreii, luați ca etnie, lăsată de Dumnezeu să trăiască alături de celelalte neamuri. Când am scris, am scris despre *capitalul iudaic* dindărătul societăților anonime române, de li se zicea S.A.R. Răspund și acum pentru corectitudinea datelor mele.

Descumpănit și cugetând, poate, la rostul luptei de clasă - de care, ca ditamai activist, nu se putea dezbăra - Petre Drăgoescu păru brusc luminat de utilitatea unei replici, lăsând celui chestionat o fereastră deschisă:

— Important e cum gândiți acum!

— Acum nu mai gândesc deloc.

— Cum adică?

— Foarte simplu. Problema nu mă mai preocupă, căci ați rezolvat-o voi, comuniștii. I-ați naționalizat.

Din acest moment, Barbu Theodorescu a revenit la vechile unelte, din păcate după numeroși ani pierduți aiurea.

— Cei care m-ar fi putut ajuta îmi strângeau mâna prietenește, fără să mă întrebe cum o duc, cu ce m-ar putea ajuta -, deși hainele de pe mine mă recomandau ca sărăntoc. Miron Constantinescu mă onora mereu cu întrebarea „Ce mai faci, Barbule?", fără s-aștepte răspunsul. Ajunsese ditamai vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și, concomitent, ministrul învățământului și Culturii. Așa-s românii: când ești pe armăsar, toți se grăbesc să-l țină de căpăstru, iar când te afli în picioarele cailor se fac că nu te văd. La fel au făcut și cu Iorga. La înmormântarea lui, mașinile din cortegiul Academiei au umblat goale, că majorității nemuritorilor le-a fost frică să n-o încurce cu legionarii.

— I-adevărat că, înainte de a-l asasina, l-au supus torturilor, că i-au smuls barba?

— Palavre! Numai că vorba n-a apărut din vânt. Uite cum a fost: după ce l-au adus din pădurea unde a fost împușcat, eu am fugit la Academia de Arte Frumoase, să vină careva să-i lucreze masca. Maeștrii noștri s-au speriat, n-au avut curajul să miște un deget. Întâmplător, acolo se afla un student care s-a încumetat să mă însoțească. El a realizat masca, dar, lipsit de experiență, n-a tratat cu nu știu ce ulei fața și, când s-a întărit ipsosul, i-a jumulit barba.

Trecerea timpului îl va ajuta pe Barbu să-și întregească frumos cariera, să-și recapete titlul de profesor, ba chiar să-și comande un apartament confortabil pe Popa Tatu, în locul celui avut pe la Gara de Nord. Olteanul va rămâne colțos, indiferent de preopinent. Când, peste ani, va fi invitat la Academie să participe la discuția organizată de Editura Politică în jurul unor proiecte enciclopedice - e vorba de *Enciclopedia României* și *Marea Enciclopedie*

Română - îl deranja enorm că această isprăvnicie fusese încredințată lui Valter Roman.

— Rușinos! Mussolini a sacrificat un savant ca Giovanni Gentile să pregătească *Enciclopedia Treccani,* Carol al II-lea l-a însărcinat pe Dimitrie Guști să întocmească *Enciclopedia României,* iar Coana Leana, în tinerețe vânzătoare de semințe, pe Valter Roman, un nimeni, care, ca redactor, și-a făcut ucenicia la „Radio Moscova" - alături de alți komintemiști -, veniți apoi cu tancurile rusești să ne elibereze, după ce mai înainte se războise cu Franco.

— N-a fost doar opțiunea lui. În Spania, pe aceleași baricade a luptat George Orwell și un Hemingway a fost corespondent de război.

— Cine-i Hemingway și cine-i Valter, băiatul rabinului Neuländer din Oradea, de-al cărui nume - altminteri splendid - s-a scuturat ca de păduchi? Lasă că lui Hemingway nu i-a trecut prin cap să rivalizeze cu Diderot, după cum nimeni nu s-a grăbit să-l facă general. În particular, tovarășului Roman îi place să se laude că decretul de colonel i l-a semnat Mihai I. Lucru posibil. Caută însă mata în *Anuarul Armatei Române* să vezi dacă-l găsești cu vreun alt grad militar. Vax! Pe Bodnăraș da, cu un întreg trecut militar.

— În țara orbilor chioru-i împărat.

— O fi. Dar să știi un lucru: Carol Neuman, și el luptător în Spania, era de zece ori mai bun, când nebunul se apucase să pregătească o mare enciclopedie, înconjurat de oameni cu carte. Uite ce face cu *Lexiconul tehnic român,* operă monumentală.

La discuțiile de la Academie, și-a exprimat scepticismul în privința editării lucrărilor proiectate, exemplificând cu lacunele *Dicționarului Enciclopedic,* apărut sub patronajul aceluiași editor. Scorțos, Valter Roman îl întrerupe scurt, fără să bănuiască o clipă că se leagă la cap fără să-l doară:

— Vreți să spuneți că *Dicționarul Enciclopedic,* în patru volume, nu-i o carte românească?

Privit de sus și parcă provocat să-și retracteze afirmațiile, Barbu Theodorescu a șovăit să-i răspundă, după care se adună în câteva cuvinte:

— Eu n-am afirmat asta, dar, dacă vă face plăcere, îmi însușesc această replică; o fac la fel de bucuros, fiind în stare să v-o și dovedesc. Vă convine - bine; nu - dați ordine să mă lege.

Nu l-a arestat nimeni, a fost doar evitat.

Revenisem la lucru și zăpăceala din conducerea partidului - generată de-o nouă luptă pentru putere - avea ecou prelungit în administrație. Moartea lui Stalin vânzolise mult așezările sovietice și ca urmare nici schimbările în conducerea țărilor satelite nu s-au lăsat așteptate. Părea să bată un vânt bun și pe la noi, mai ales după ce Hrușciov prezentase la congresul partidului bolșevic un raport secret despre crimele Genialului Conducător. Cazanul din Ungaria încă nu explodase, iar ideea falsității tezei luptei de clasă - ce s-ar ascuți pe măsura înaintării în construirea socialismului - bulversase mințile celor care dansaseră îndelung numai pe această melodie.

Deloc prost și bine intenționat - sau poate doar oportunist - Miron Constantinescu a simțit necesitatea schimbărilor și în conducerea partidului său, știind bine că Gheorghiu-Dej n-avea o situație mai fericită decât foștii secretari generali ai partidelor comuniste din țările vecine, care închinaseră steagurile de bunăvoie, ori fuseseră înlăturați de la putere, ca staliniști feroce. Ca și altor ulii din jurul său, i se părea că începuse să miroasă a cadavru și aștepta doar clipa devorării. Bățos, se manifesta extrem de dur în relațiile cu subalternii, adesea cu temei.

La preluarea departamentului de cultură - din noul minister unificat cu instrucțiunea publică -, cere fiecărui director din compartimentele de teatru, muzică, arte plastice, așezăminte culturale ș.a., să spună, ca la armată, cum îl cheamă, de ce răspunde și ce școală are. Cum la

edituri avuseserăm parte numai de lămpi arse, dobândite în urma repetatelor mișcări de cadre, îi veni rândul fostului redactor-șef de la Editura Politică, înscăunat mai mare peste întreaga industrie a cărții.

— Mă numesc Vasile Dinu, sunt director general la edituri și am patru clase de liceu comercial.

— Și merge, merge?

— Mă străduiesc, tovarășe vicepreședinte.

— Mda. Știi cumva de unde vine verbul „a străduiˮ?

— Nu.

— De la slavonescul „stradatiˮ, care înseamnă „a suferi, a chinuiˮ. Chinuiește-te mai puțin.

Din clipa aceea, Vasile Dinu a zburat din schema sistemului editorial, nu însă și a ministerului, condus de însuși Miron Constantinescu: fostul ispravnic avea să fie transferat, incredibil, la Universitatea București, în calitate de prorector. Or, de unde te-ai fi așteptat să-l vezi vânzător de prăvălie, înscris la un curs seral, să-și termine măcar liceul, devenise omul numărul doi peste un învățământ universitar, cu multiple facultăți.

Mai mult decât sigur că în spatele acestor numiri bezmetice se afla o mașinărie diabolică, perseverentă în promovarea oamenilor săi. Altminteri nu se poate înțelege de ce același ministru revocă un demnitar pentru incompetență, pentru a-l promova într-un domeniu și mai neadecvat.

A fost o întâmplare fericită ca în jocul dosarelor de partid să ne fi pomenit cu un director general ca Paul Cornea. Deși tânăr, era jignitor să-l compari cu cei de deasupra lui, ca Ion Pas, din minister, cu Paul Niculescu-Mizil sau Leonte Răutu, de la partid, cărora, din păcate, trebuia să li se supună. Între altele, știa să se înconjoare cu buni colaboratori. Cu timpul, ei înșiși vor cădea, din pricina aceleiași mașinării dindărătul acțiunilor la vedere: Paul Cornea înlocuit cu

Vasile Bihari[1] -, fără studii superioare, dar bun cunoscător al limbii maghiare -, iar Mihai Șora cu un Carusso - proaspăt absolvent al Universității de partid „Ștefan Gheorghiu” -, care, întrebat ce profesie are, răspundea fără să clipească din ochi:

— Filosof!

— Ce făcuși, nea Barbule? Om serios, te-ai apucat să-l dobori pe Miron Constanti**neață**?

— Că bine i-ai zis Neață. Așa se credea în Germania, unde tocmești cu trei să ridici o casă și alți zece nemți îți sar în ajutor. Trebuia să știe că în România te înțelegi cu zece țărani să dobori un urs și doișpe te toarnă la ursoaică.

— Cum doișpe din zece?

— Pune la socoteală și pe ăi de ți-ascultă glasul la telefon, să verifice dacă între timp n-ai răgușit, de n-ai nevoie de frecții și ventuze, de concediu, dacă nu chiar de ieșirea la pensie.

— Pe el l-a găsit gripat rău de tot.

— Pe el și pe Chișinevschi. Sincer să fiu, nu m-am bucurat, pentru că peste tot se mai primenește lumea, numai noi o ținem langa cu strângerea șurubului. Crede-mă că mi-e milă de el. A încercat marea cu degetul, uitând că șeful cel mare-i vulpoi bătrân, de-a izbutit el să-l dribleze chiar și pe Stalin, când le-a tras-o Anei Pauker și lui Vasile Luca.

— Nu-l plânge prea mult pe Miron și nici pe Chișinevschi. Primul a fost numit director al Institutului de Studii Economice, al doilea, o nulitate, director general al industriei poligrafice. Cum în politică cotele activiștilor cresc sau descresc și datorită unor factori externi, nu știi niciodată dacă nu vor scoate capul mai târziu.

Pe nesimțite, schimbările se repercutează și în

[1] Activist din secția de propagandă a C.C. al P.M.R. (șeful sectorului edituri), transferat în minister cu gradul de director general adjunct.

mentalitatea subordonaților, în funcție de aspirații. Neoficial, o tentă antisemită se făcea simțită în vorbirea diverșilor instructori de partid puși să vegheze la „compoziția organelor”, declanșând numărători inexistente până atunci. Cum pomenisem în treacăt, conflicte cu evident caracter naționalist apar la Editura Politică - unde în adunări generale se spune pe șleau că Valter Roman s-a înconjurat abuziv de conaționali, aceeași politică fiind vizibilă și în selecția colaboratorilor externi -, precum și la Editura Tineretului, unde noua tendință se extinde până într-acolo încât biroul organizației de bază respinge primirea în partid a unei evreice de marcă, soția unui mare potentat din Comitetul Central, membru al guvernului. Cauza? În ilegalitate, și-ar fi trădat camarazii de luptă la Siguranță - toți arestați și condamnați, în afară de dânsa -, fapt pentru care, cu mulți ani în urmă, fusese exclusă din organizație. Fiecare tabără are acoperire voalată la niveluri superioare și stimulată să acționeze. Reacțiile adverse sunt prompte și ca urmare „gheorghiazii”[1] sunt risipiți în alte redacții, din afara instituției, iar la Editura Tineretului vechea candidată de partid va reprimi un nou carnet de membru. Conflictul însă continuă să mocnească, încurajat din umbră.

În conducerea departamentului de cultură și artă din cadrul ministerului condus de Ilie Murgulescu, apare o figură nouă: Constantin Prisnea, om de treabă și cu deschidere intelectuală. Are 40 de ani și se comportă liber de orice constrângeri. Există multe istorioare în jurul lui, unele prea romanțate ca să fie luate total în serios. Născut

[1] După numele lui Gheorghe Gheorghe, considerat capul răutăților. El și colegii lui fuseseră recrutați din fabrici pentru a urma studii universitare. G.G. absolvise Facultatea de Drept, iar apoi și-a susținut doctoratul în științe juridice. După alții, porecla se trăgea de la instituția care legitimase o puzderie de diplomați - mulți fără liceu - și anume „Ștefan Gheorghiu".

într-o familie de condiție modestă, mozaicari, cu mulți frați și surori, a urmat Facultatea de Geografie la Iași, apoi o școală feroviară, ca după absolvire să ajungă impiegat la Podul Iloaiei și în cele din urmă șef de haltă, la Săbăoani, lângă Roman. De mic cochetase cu literatura și ca elev frecventează cercul din jurul lui Scarlat Callimachi - denumit și „Prințul roșu” -, care patrona la Botoșani săptămânalul *Clopotul,* publicație cu accentuat caracter antifascist. Aceeași pasiune îi condusese pașii și în anii studenției, colaborând la revista *Însemnări ieșene.* Și cum la Săbăoani trenurile opreau mai mult pentru nevoile conacelor din jur, i-a fost dat să cunoască și să fie plăcut de fata unor ceangăi mai așezați. La prima vedere, nu prea existau temeiuri s-o dorească, fiind mai mare cu câțiva ani decât el - pe deasupra și urâțică, numai că adepții luptei de clasă ar fi insistat să accepte căsătoria. Și astfel, pe vreme de război, când feroviarul e mobilizat pe loc, casa din Săbăoani ar fi devenit o bună ascunzătoare pentru cei urmăriți de Siguranța Statului.

Din cele verificate, am reținut că, într-adevăr, mireasa era mai în vârstă și certată cu Afrodita, motiv pentru care ginerele își va permite până la sfârșitul vieții să zburde cu cine a vrut, când a vrut și cât a vrut. Inteligent și plăcut la înfățișare, cu trăsături bărbătești bine conturate, dotat cu o jovialitate încântătoare, izbutea ușor să deschidă lacătele femeilor râvnite. Când din pricina unui amor tomnatic a fost să-și frângă cariera ministerială, îmi va spune blajin:

— Neculai, avem cel mai îngăduitor partid din lume: te lasă să trăiești cu o mie de femei, să le iubești, să te culci cu dânsele, să le abandonezi, ori să te întorci la ele, cu o singură condiție: *să nu divorțezi.* Eu mi-am petrecut zile și nopți în preajma multor dive, ca abia la urmă să descopăr un spor de candoare în ansamblurile folclorice de cântece și dansuri populare. Dumnezeule, ce fete frumoase! Naiba însă a făcut să mă îndrăgostesc de-o profesoară și să-mi doresc un alt acoperiș, să stau cu o singură femeie, nu cu o

mie. Abatere flagrantă de la morala proletară, că madam Ceaușescu nu m-a iertat, iar el a tăcut mâlc ca un eunuc.

Costache Prisnea avea un mod franc de a te convinge, ajutat de un acut simț al umorului:

— Neculai, auzit-ai matale de Matei Caragiale?

— Auzit-am, tovarășe ministru!

— Măi băiete, fără Matei, literatura română-i ca o mireasă știrbă. Vezi ce fac ăștia de la E.S.P.L.A., că din puzderia de cărți pe care le primesc zilnic, dacă duc vreo două acasă, și alea într-o săptămână.

— Înțeles, domnule ministru! Luăm ediția lui Perpessicius și o prefațăm la iuțeală în redacție.

Ca peste o săptămână să m-aud strigat în holul din Spiru Haret, unde ne era sediul departamental, după ce cu o zi în urmă avusese loc o plenară a C.C. al P.C.R.:

— Neculai băiatule, mai băgați-vă mințile în cap: nu cu Pirgu și cu Pașadia construim socialismul cu un ceas mai devreme, ci cu muncitorii din industrie, cu precădere din uzinele constructoare de mașini, pivotul ei central. Spune-le și ălora de la E.S.P.LA. să știe ce-au de făcut la Jerca.[1]

Și, totuși, alte povești brodate în jurul său trebuie să fi pornit și de la repere biografice exacte, pentru că, altminteri, nu se explică repetatele însărcinări guvernamentale, pe care geograful le-a avut, încă de la 32 de ani: prefect al județului Neamț (1946), adjunct al ministrului Industriei (1948), al Silviculturii (1949), ministru al Industriei Lemnului, Hârtiei și Celulozei (1951-1952), al Agriculturii (1952-1953), prim adjunct la Ministerul Culturii (1954-1959), ulterior vicepreședinte al Comitetului de Radiodifuziune și Televiziune, până prin 1964, data debarcării disciplinare. Bineînțeles, brambureala transferurilor guvernamentale exprimă pe deplin strategia

[1] Cârciumioară din apropierea editurii, cu sediul pe strada Orlando (colț cu Bulevardul Magheru, în clădirea fostei edituri a Fundațiilor Regale). Cârciuma de pe strada Povernei era tapisată cu manuscrise și desene ale clienților, care astfel își mai achitau notele de plată.

dintotdeauna a politicienilor ajunși la putere, din păcate ieri ca și azi aceeași. Contextul însă în care lucrează nu-i este însă nefavorabil, în raport cu ceilalți companioni. Dimpotrivă, relațiile directe avute în timp cu Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol sau Chivu Stoica se vor dovedi extrem de favorabile în perspectiva activității sale. Din acest punct de vedere, noua însărcinare primită în sfera culturii și artei nu poate fi privită ca o retrogradare, ci, dimpotrivă, ca o mutare necesară într-un domeniu sclerozat, ce se preta la înnoiri.

Fără niciun dubiu, era cu un cap deasupra multor puternici ai zilei, dovadă că peste tot unde a lucrat a avut grijă să se înconjoare cu oameni de valoare. Avea s-o dovedească și pe tărâmul cărții, unde vechile monopoluri păreau neclintite. Sub patronajul său este adus Petru Dumitriu în fruntea Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, considerat pe bună dreptate „nex plus ultra”. N-avea să-i fie viața ușoară, că Petru, pe cât de talentat, avea un orgoliu supradimensionat. Trilogia *Cronică de familie* încă nu fusese scrisă, dar și până la ea se lansase cu *Drum fără pulbere* și *Pasărea furtunii,* tributuri conjuncturale, desigur, dar pasabile la lectură, în comparație cu maculatura oficială.

Subordonat, mă bucuram de simpatia ministrului datorită unei întâmplări nefericite. În lotul de dosare cu manuscrise venite de la E.S.P.L.A. se afla și o lucrare subțirică a sa. Ocupat, n-o băgasem în seamă. Cu siguranță că redacția a comunicat autorului că opul zace la Direcția Generală a Editurilor. De aici și discuția:

— Serviciul producției editoriale?

— Da.

— La telefon un umil autor care are o lucrare de vreo patru zile la mărimile dumneavoastră pentru „viza E”.[1]

[1] Înainte de a fi trimise la Cenzură (= Direcția Generală a Publicațiilor și Tipăriturilor, cu sediul pe strada Stanislas Cihoschi), manuscrisele

— De la ce editură?

— E.S.P.L.A.!

— Cum vă numiți?

— Constantin Prisnea!

M-am clătinat și mi s-a uscat gura. Să-i cer scuze? Să-i explic urgența altor lucrări? Ce-o să-nțeleagă? Am preferat o minciună alintătoare, binevenită oricând la casa omului.

— Tovarășe ministru, dacă doriți, vă dăm viza pe loc. Am avut însă curiozitatea să citesc ce-ați scris. Pot termina însă lectura și după ce vă apare cartea. Așa că voi chema curierul editurii să...

— Nu, nu, nu! Citește mai departe și vino să-mi spui părerea.

E clar că toată noaptea am stat să-i citesc capodopera, alcătuită din articole gălbejite, deja publicate, cu date statistice traduse în procente, florilegiu de osanale aduse patriei mărețe. Intrasem singur în belea, luptându-mă acum cu o aritmetică opusă totalmente literaturii. Numai că Dumnezeu m-a ajutat, mi-a dat un capăt de ață de care să mă agăț.

— Să vă spun ce v-ar plăcea, ori ce gândesc?

— Cam ce zici c-aș putea să răspund?

— Atunci ascultați-mi părerea: articole de acest tip s-au mai scris și se vor scrie, fără să se știe niciodată cine-i autorul, dacă nu-s semnate. N-aș fi îndrăznit să v-o spun, dacă nu citeam printre ele o pagină de literatură autentică. E vorba de *Moș Niculae.* De-aș avea convingerea că puteți să scrieți un volum la aceeași tensiune, v-aș sfătui să vă dați demisia din funcția de ministru, fiindcă, la rândul lor, au fost și vor mai fi.

Nu s-a supărat. Dar nici eu n-am mai scăpat de lecturi. Dintre toate, *Țara vinurilor* mi se părea cea mai reușită.

---

treceau pe la Ministerul Culturii, care, prin „Viza E” - aplicată pe lucrare -, atesta că respectivul titlu figurează în planul de apariții. Operația o efectua fiecare redactor atașat editurilor în cauză.

— Vă mai regulează mult ovreii ăștia?

Întrebarea rostită de Prisnea nu mi se pare doar bizară, ci și provocatoare. Cu o săptămână în urmă, chemat la cabinetul său, intrasem în birou, unde, spre mirarea mea, vorbea în idiș cu un director de editură. Uimit, mă împac cu gândul că știe limba de-acasă, fiind, eventual „juma-juma”. Nu-i răspund, schimbând repede discuția, ca să-i distrag atenția. Când peste câteva zile revine cu aceeași întrebare, îmi iau inima-n dinți și-i spun direct:

— De ce mă întrebați, când, fără nicio vină, faceți parte din același neam?

Izbucnește în râs, motiv să-i amintesc ce auzisem cu urechile mele.

— Măi Neculai, i-adevărat că vorbesc idiș, dar asta pentru că biata maică-mea, în Botoșani, ca să mă aibă aproape de fustă, m-a dat să învăț la „șuier”, școală ovreiască aflată vizavi de casa noastră.

Nu-mi fusese dat până atunci să observ cea mai mică tentă de antisemitism la ministru. Dimpotrivă, era extrem de cordial cu foștii și actualii directori de edituri, în majoritate evrei. Nu vedeam cum și-ar fi ieșit deodată din pepeni, joc periculos, atâta timp cât domnia lui Leonte Răutu continua să existe peste tot ce însemna știință și cultură românească, subordonate unui aparat de propagandă și agitație internaționalist. Hotărât, Prisnea nu putea să calce regulile fără acoperire.

— Nu ți se pare straniu că după ’44 mai toți directorii de publicații și de edituri au fost evrei? E normal ca situația să dăinuie?

— Au și suferit în timpul războiului, iar după 23 August românii au stat deoparte, au tras spre țărăniști și liberali. La mine, în Târgu Moșilor, primii care s-au înscris la comuniști au fost evreii. Rar să se fi rătăcit vreun român în partid.

— Pe asta s-a și contat! Zici că ești din cartierul ăsta? Află că pe Calea Moșilor, în casa profesorului universitar Tudor Ionescu, a avut loc, în vara lui ’44, prima ședință a

comitetului revoluționar care a pregătit insurecția de la 23 August.

— Îl știu pe Tudor Ionescu. E ginerele cârciumarului Cristescu, de pe colțul străzii mele, unde are și prăvălia. Casa o au alături, pe Calea Moșilor.

— Loc memorabil, pentru că acolo s-au întrunit delegații partidelor istorice, plus mandatarii comuniștilor, Lucrețiu Pătrășcanu și inginerul Ceaușu - alias Emil Bodnăraș. Casa Regală era reprezentată de Ion Mocioni-Stârcea, iar armata de generalii Aurel Aldea, Gheorghe Mihail și colonelul Dumitru Dămăceanu. Când generalul Aldea a propus să fie aduse din Moldova unități credincioase regelui, Bodnăraș s-a opus și a propus formarea unor gărzi patriotice, contând pe revolta populației evreiești. Amănunt de reținut. Să nu crezi că evreii au fost încântați. Când Filderman, șeful Comunității, a aflat de plan, a luat foc și încă de a doua zi a fugit la Peleș să protesteze, convins că se va declanșa un măcel împotriva conaționalilor săi.

— Bine, asta a fost înainte, nu și după cucerirea puterii. Dacă pot pricepe vechile mașinații de culise, nu văd cum negustorii noștri - n-o spun peiorativ - ar fi putut ghidona mai târziu toată politica și administrația românească, fără un spate asigurat.

— I-adevărat. L-au avut în ruși, care i-au folosit ca o supapă de siguranță. Nu uita că sovieticii aveau toate temeiurile să-i socotească oameni de încredere: pe de-o parte, fuseseră persecutați de nemți în timpul războiului, pe de alta, toată ovreimea văzuse în armata roșie unica posibilitate de salvare.

— Între două rele, ce-aveau de ales?

— Fără îndoială, numai că nu se pot uita antecedentele, care pledau și mai mult în favoarea lor: la cedarea Basarabiei și Bucovinei îi întâmpinaseră pe tovarășii cu flori, ca pe niște eliberatori. Și-apoi reține: Lavrentie Beria, gruzin cu ascendență evreiască, a fost primul adjunct al lui Stalin, pe deasupra și cel care condusese organele

represive sovietice. După încetarea războiului, personal a avut grijă ca în toate țările satelite Moscovei organele Securității să fie conduse de evrei. La rândul lor, aceștia și-au făcut datoria, cu un rabat acordat celor căsătoriți cu evreice. Consilierii sovietici, atașați pe lângă fiecare minister din București, au avizat bob cu bob orice responsabilitate. Pe români îi considerau *ab initio* trădători.

— Greu de susținut contrariul, de la învoielile noastre cu turcii, francezii, englezii și nemții!

— Ți-e clar?

— Cam mult dintr-odată.

— Ei bine, Beria și acoliții lui s-au dus. Acum corecții se fac peste tot. Și în primul rând la ruși. Lumea se schimbă. Gândiți-vă la modificări.

— Cu ani în urmă, a mai fost unul care avansase propuneri menite să restructureze tot sistemul editorial. Îl chema Mircea Voicana, un jurist de mâna întâi, care provenea de pe la Editura de Stat. Lui i se datorează și legea drepturilor de autor, mai altfel decât cea anterioară, adaptată după sovietici. Vrând să scoată din sistem câțiva foști, a ajuns să fie eliminat el.

— Probabil că a acționat de capul lui.

Semn că domnul ministru dădea glas unor porunci superioare în restructurarea aparatului de conducere. Pentru moment, singura metodă mai puțin aspră rămânea divizarea unor edituri, prilej de a promova mai mulți români în fruntea unor noi instituții și implicit de scădere a puterii deținute de vechii directori. Astfel, într-o primă fază, Editura de Stat pentru Literatură și Artă se divizează în trei unități de profil (pentru literatură, arte plastice și, separat, muzică), după cum mai târziu se va separa creația originală de cea tradusă. Și mai dificilă era restructurarea cadrelor la nivelul redacțiilor, unde șefii erau de aceeași culoare, cu excepția lui Virgil Theodorescu, fost șef de redacție la poezie și, ulterior, a lui Alexandru Balaci, care îl va înlocui pe Silvian Iosifescu, trecut în învățământ.

În 1956, când a preluat conducerea Editurii de Stat pentru Literatură Artă, Petru Dumitriu avea 32 de ani. Nu de mult fusese cooptat în biroul Uniunii Scriitorilor, dar odată cu dobândirea noii funcții editoriale a intrat în conflict cu starostele Mihai Beniuc, refuzând să participe la toate convocările sale. La fel proceda în relațiile cu departamentul Culturii, chiar și când era invitat personal de Prisnea sau Constanța Crăciun. Făcuse o fixație:

— L-ați invitat și pe Porcmălniceanu?

Cum să i se răspundă? Atâta timp cât Ov. S. Crohmălniceanu - că despre el e vorba - și Paul „fie și Georgescu” - cum îi zicea Zaharia Stancu - erau reprezentanții criticii oficiale de partid, în care stăpânirea lui Răutu avea cea mai deplină încredere. Cum nimeni nu îndrăznea să-i elimine, Petru nu participa la ședințele cu directorii de edituri, delegând pe Alexandru Balaci, ori pe Ben Marian, adjunctul tehnic, să-l reprezinte. Și, ca să nu lase impresia că-și face de cap, crease un consiliu redacțional, cu participarea câtorva scriitori incontestabili, precum Perpessicius, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Al. Philippide, Stancu, Vianu ș.a., un mod parșiv de a-l minimaliza și mai abitir pe „Marele Pitic”, cocoțat în fruntea breslei. Neputincios și imprudent, acesta îi amintește romancierului că datorează Uniunii Scriitorilor 35.000 de lei, bani pe care noul director ține să-i restituie cu prilejul primei ședințe de birou. Mandatara misiunii financiare este Mioara Georgescu, mică și grasă, cerberul secretariatului său.

— Intri peste ei și pui gologanii pe biroul Piticului. În prealabil, vorbești cu Cristescu să-ți schimbe sutele în hârtii mărunte, să poți umple o sacoșă.

— Îi cer chitanță?

— Nu-i chiar idiot să numere francii, să-ți dea vreo adeverință. O să te trimită la casierie. Tu nu te duci nicăieri. Lași papornița pe birou și pleci! Dacă se zburlește, spune-i

politicos din partea mea că-l pot primi între orele 10 și 11 la editură. Dar să se anunțe dinainte!

Acesta era orarul său de muncă. După care pleca să-și joace partida de tenis cu Ion Gheorghe Maurer, persoană influentă în partid, mai târziu prim-ministru. Cum Alexandru Balaci se dovedea totalmente aerian în treburi administrative, problemele gospodărești reveneau lui Ben Marian și celui însărcinat de Direcția Generală a Editurilor să vegheze la mersul activității curente. Pentru asta, don Pedro - cum i se mai spunea - ne acorda zece minute pe zi.

— Mie îmi spuneți doar în ce hal stăm cu planul de apariții, de ce aveți nevoie și la ce ușă trebuie să bat.

Cum banii și hârtia erau drămuiți de economiști, năpasta cererilor suplimentare cădea pe Mihai Alexandru, secretarul general al ministerului:

— Domnule Alexandru, „nu se poate”, ori „nu poți”? Că-i o diferență uriașă între ce mi se cere să fac și ce-mi oferiți voi. Am ajuns din scriitor un milog: când nu sunt la Mihai Florescu după hârtie, sunt la Zeiger după fond nescriptic. Nu mă mai plimbați de la Ana la Caiafa! E cazul să mă adresez tovarășului Chivu[1]?

N-a fost cazul, cu excepția unei singure dăți, când a făcut-o în interes propriu. Pretextul l-a oferit scoaterea la vânzare a unor limuzine de către o ambasadă occidentală. Prudent, romancierul s-a adresat premierului cu o întrebare, aparent nevinovată: dacă greșește cumva achiziționând o locomobilă din parcul diplomatic. Drept răspuns, E.S.P.L.A. a primit o mașină de lux din garajul Consiliului de Miniștri. Nemulțumit, va reveni cu aceeași dezinvoltură:

— Tovarășe Chivu, ori m-am exprimat greșit, ori nu m-ați înțeles; pe mine mă interesează să achiziționez un automobil *personal*; nu vreau ca mâine, poimâine să-mi aud vorbe prin târg că nevastă-mea face piața cu mașina editurii.

[1] Chivu Stoica, la acea dată prim-ministru.

Suficient ca limuzina să fie trecută pe numele său, la un preț derizoriu.

În 1957, publicarea trilogiei *Cronica de familie,* îi consacră irevocabil un loc de frunte în proza românească și, inevitabil, face să-i crească acțiunile în contextul dat. De la început, beneficiază de o încadrare specială și, lucru totalmente neobișnuit, contractează concomitent a doua ediție, solicitând anticipat o remunerație de 80%, iar apoi restul insignifiant de 20% - sume ce i s-ar fi cuvenit în viitor, cu prilejul unei eventuale retipăriri. Faptul îl determină pe Ben Marian să-l întrebe:

— Petrule, anul ăsta nu ți-am publicat *Cronica* în 15.000 de exemplare, maximul tirajului de bază, ci în 30.000 de exemplare, practic două ediții din start, cu două remunerații. Ai cerut apoi să ți se dea și 80% din viitoarea ediție, de fapt a treia, pe care Dumnezeu știe când o vom tipări. Ei bine, ți s-a aprobat; ai luat o căruță de bani. Ajută-mă să te-nțeleg: ce nevoie mai aveai de un rest amărât, de o bagatelă pe lângă ce-ai încasat?

Petru a zâmbit și, spre surprinderea lui Ben Marian, i-a răspuns în idiș, provocându-i râsul. Nepricepând nimic, l-am întrebat când am rămas singuri:

— Ce ți-a zis?

— „Ce-i luat, e bun luat!”

La scurt timp după apariția trilogiei, într-o ședință de conducere - la care participam de regulă - Petru avea să ne relateze convorbirea cu Leonte Răutu, insistând asupra unei replici, citată acum din memorie:

— Tovarășe Dumitriu, te felicit: *Cronica de familie* este o capodoperă, dar despre un trecut apus. Nu uita că datorezi cititorilor și o carte nobilă despre anii de luptă ai partidului.

Într-un fel, discuția relua un angajament mai vechi, pentru că în planurile de apariții mai figurase titlul *Biografii contemporane,* cu prezentarea: „roman inspirat din istoria Partidului Comunist Român”. I se fixase și tirajul de 30.000 de exemplare. Cert este că prin 1957 autorul era foarte

avansat cu noua carte. Naiv, l-am întrebat cum își apreciază noul roman, luând ca reper *Cronica de familie,* ce ne fascinase pe toți. Nu mi-a răspuns tranșant, dar n-a ezitat să-mi spună:

— Personajele îmi par mai calde, mai pline de sevă, dar n-am găsit încă ața pe care să le înșirui, să se adune într-o carte rotundă.

Terminată, lucrarea a fost trimisă spre aprobare secției de propagandă de la Comitetul Central, îndrituită să verifice și să avizeze toate manuscrisele cu tematica ilegalității partidului. Sarcină extrem de anevoioasă, atâta timp cât doar ficțiunea putea repara istoria unui partid minuscul, robit Moscovei și măcinat de lupte intestine. Obedient, Petru Dumitriu se angajase, totuși, la o asemenea aventură periculoasă.

În interiorul editurii, predarea manuscrisului și acceptarea lui de către redacție fusese însoțită de plata în avans a drepturilor de autor, pe același principiu: „Ce-i luat e bun luat”. Cine să-l fi refuzat pe romancier? Atâta vreme cât, prevalându-se de „istoria” la care lucra, vizitase mahării din conducerea de partid și de stat, chipurile să se documenteze. Inevitabil, le lăsa impresia că vor fi imortalizați și toți zâmbiseră cuminți ca la fotograf. Cu excepția lui Leonte Răutu, cotoi bătrân, care intuia pericolul „reflectării realității”.

După multe tergiversări, două exemplare din prima variantă a *Biografiilor contemporane* ne-au fost returnate fără „bun de tipar”, în urma unei discuții pe care Petru a avut-o direct cu Răutu, relatată ulterior celor apropiați:

— Îmi impută că în loc să fac literatură m-am apucat să scriu istoria Partidului Comunist Român. „Și ce e rău în asta?” Mai rău nici nu se poate - zice el - că, la o lectură atentă, lași să se înțeleagă, fără dubii, că toată mișcarea este creația unor evrei și basarabeni. „Dar nu le-am dat numele exacte, nici adevăratele locuri, fiind românizate.” „Ce folos? Se recunosc de la o poștă!”

Neîndoios, această replică o va fi întrebuințat Răutu și cu mai-marii lui, în cap cu Gheorghiu-Dej, știind că latura națională din partid nu-i defel interesată într-o atare abordare istorică. Este o ipoteză plauzibilă, întrucât Răutu nu-și putea lua riscul de a-l ataca direct pe romancier, fără o acoperire prealabilă. În mod precis, Petru fusese asaltat concentric, căci aderenții lui Beniuc erau masați în toate organele dependente de direcția de propagandă a Comitetului Central, inclusiv componenții acesteia, de aceeași culoare cu patronul ei. Bietul Prisnea va avea sarcina dificilă de a-l descăuna:

— Petrule! A fluierat unul și am tăcut. Au fluierat zece, au fluierat douăzeci și am tăcut. Acum fluieră toți. Nu se mai poate. Pune-te în locul nostru. Dar, ca să fii liniștit, îți promit că te numesc mai mare peste toți directorii de edituri; te fac președintele Consiliului Editurilor, funcție pe care până acum am deținut-o eu. În aceeași zi, voi semna o demisie și o promovare.

Era o încercare nefericită de a liniști orgoliul lui Petru. Pe deasupra și ipocrită, deoarece, de la numirea lui Petru în fruntea Consiliului Editorial, nu va mai avea loc niciun conclav, nici măcar pentru prezentarea noului președinte.

La E.S.P.L.A. va fi înlocuit cu Ion Bănuță, elogiat la instalare de Mihai Beniuc ca „poet revoluționar de la Grivița”, chemat „să pună capăt tendințelor cosmopolite și liberaliste din activitatea de până atunci”.

Piticu jubila. Mai mult: va folosi noua conjunctură pentru a-și consolida puterea pe tărâmul cărții, prin secretarii săi de la Uniune: Aurel Mihale și Mihai Gafița. Schimbările sunt cunoscute și înregistrate în breviarul breslei scriitoricești. Comentariile marginale au omis însă adevărata lor cauză, tragicomică, aparent fără nicio legătură cu subiectul amintit.

Cu multe luni în urmă, mai precis între 14 și 16 noiembrie 1957, la Moscova se întruneau reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste să adopte o

declarație de strategie comună, urmată, în următoarele zile (16-19 nov.), de-o întrunire mai largă pentru proclamarea unui „Manifest al păcii”. Avionul cu care se deplasează delegația română are o avarie catastrofală la aterizare, în urma căreia Grigore Preoteasa moare, iar Leonte Răutu se accidentează grav.

Este motivul pentru care directorul propagandei și agitației de partid va fi condamnat să rămână multe luni în spitalele moscovite să se doftoricească. Numai că, stupoare: la București viața culturală și științifică își urmează cursul: ziarele apar, editurile scot cărți, studiourile de radio-televiziune rămân în priză, cele cinematografice la fel, elevii și studenții merg la școală, profesorii continuă să le predea, institutele de cercetări își văd de rostul lor, expozițiile și teatrele funcționează după program, la Operă se cântă, și astea toate, culmea, în timp ce însuși tovarășul Leonte Răutu lipsește, se află pe alte coclauri, departe de cârma corăbiei sale ideologice. De unde concluzia nefericită și periculoasă că în România știința, artele și cultura pot exista și fără domnia sa. Și cum se poate nărui o asemenea aberație decât inventând marele pericol al deviaționismului, nevoia urgentă a unor restructurări de natură să pună bazele unei adevărate purități politice în viața spirituală a românilor, văzută ca o componentă a muncii de partid. Trupele sovietice încă mai staționau în România, iar Kremlinul, pățit cu experiența ungară, era interesat să pună piciorul în prag în țările aservite Moscovei. Relațiile lui Răutu cu ideologii P.C.U.S., în cap cu Mihail Suslov, erau vechi, iar Gheorghiu-Dej mult prea supus ca să nu le asculte indicațiile.

Nu poate fi explicată altfel cumplita vânătoare de vrăjitoare - declanșată în 1958 și în anul următor. Serviciile de cadre iau dosarele la puricat și directorii de editură, între care și Petru Dumitriu, primesc liste centralizate cu proscrișii cărora urmează să li se anuleze contractele de muncă. Între aceștia, tineri de excepție, viitori membri ai

Academiei Române, universitari, critici și istorici literari onorabili, precum Radu Albala, Dan Grigorescu, Zigu Ornea, Cornel Regman, Ion Roman, Alexandru Săndulescu și alții, a căror soartă a fost hotărâtă peste noapte de doi agramați: Petre Croicu (șeful serviciului de cadre din editură) și tovarășa Riezel, deja prezentată într-un capitol anterior. La rafistolarea dosarelor sunt depistați salariații care au ascendențe legionare, sioniste, liberale - personale sau în familie -, indivizii excluși din Partidul Comunist, ori U.T.M. De pildă, Dan Grigorescu făcuse imprudența ca în studenție, la o oră de marxism, să scrie o misivă de dragoste către o colegă. Exigent, un coleg îl demască și băiatul este exclus din organizație. Albala a frecventat organizația tineretului liberal, Zigu Orenstein pe sioniști, Săndulescu are un tată la închisoare, condamnat pentru crime de război (sentință totalmente absurdă)[1]. Epurările se țin lanț, dar se ivesc și încurcături: când unui cadru de bază din redacția de arte i se desface contractul, din pricina unor ani de detenție și excluderii din partid, decizia reintegrării aparține directorului general adjunct V. Bihari, care se justifică lui Petru: „Dispoziție de la gradații noștri în civil, cu imputarea: «Ce faceți, oameni buni, ne desfaceți rețeaua?»”

Petru îl reangajează, după o clipă de meditație:

— Întrebați-vă ce și când ați discutat cu „martirul” nostru, despre care știam că a făcut pușcărie politică, deși fost membru de partid, cu activitate antifascistă în anii războiului!

— Cum te poți tu înțelege cu Petru? Că-i extrem de

[1] Trei țărani din sat au declarat că învățătorul Anton Săndulescu - tatăl redactorului exclus din editură - ar fi ordonat executarea unor partizani sovietici, deși niciunul din ei nu făcuse parte din aceeași unitate militară cu cel învinuit. Cu prilejul pregătirii redacționale a volumului *În țara celor 200.000.000* de Petru Groza, i s-au prezentat acestuia documente de arhivă revelatoare pentru nevinovăția celui osândit, fără niciun rezultat.

iritabil, gata să explodeze la cea mai mică neînțelegere! mă întreabă Prisnea, pus el însuși în dificultate de superiorii săi.

— N-avem motive de sfadă. Și-apoi la mine n-are ce sfida: nu-s ministru, n-am nicio funcție de care să se izbească, nu-l împiedic cu nimic, dimpotrivă, îl ajut cu Marian în treburi la care nu se pricepe. Adăugați că-s mai tânăr cu cinci ani decât dânsul și că i-am citit toată opera. Presupun că la rându-i a citit în ochii mei admirația ce i-o port, de unde imboldul de a ieși din cercul obișnuit al preocupărilor editoriale și a-mi spune uneori lucruri care țin de intimitatea lui.

— Pe Irina Fotino o cunoști?

— A venit odată la E.S.P.L.A., când eram cu toții într-o ședință de conducere, prezentându-ne viitoarei soții. Aflat în dreptul secretarului de partid și a noului șef de cadre, soios în toate privințele, n-a uitat să adauge: „stâlpii editurii”.

— După cum vezi, „cadrele hotărăsc totul”.

Parafrazând cu ironie pe Stalin, Constantin Prisnea se desprindea parcă de tot ce se petrece în jurul său, de aberanta politică de personal, una din racilele vechiului regim, căreia el însuși îi va cădea pradă. Nu-i o întâmplare că întregul sistem de recrutare și de promovare a personalului de specialitate era încredințată unor pauperi intelectuali. Între altele o dovedea și schimbarea noului cadrist[1] de la E.S.P.L.A. Sistemul se dovedea atât de

[1] Palade, fost pescar în Deltă, fruntaș în producție, selectat pentru frecventarea Facultății de Filosofie. La terminarea cursurilor, a refuzat oferta de a rămâne în Universitate ca asistent - cu memorabila replică: „Iar să învăț?"-, precum și funcțiile de redactor, oferite de două organe centrale de presă; a acceptat însă postul de șef al serviciului de cadre. L-a înlocuit pe P. Croicu, fiind mai înțelegător decât el. Pentru a scăpa de acesta din urmă, Al. Balaci l-a trecut pe o listă cu tineri muncitori, propuși să urmeze Facultatea de Filologie (deși nu întrunea condițiile selecției). Neajutorat mintal, Petrică va avea o evoluție spectaculoasă: revenit peste ani în editură ca redactor, este propus, *pe aceleași considerente de incompetență și grave fisuri de caracter,* ca instructor

diabolic încât nici mahării din conducerea de stat și de partid nu cutează să curme decizia unor epurări. Este și cazul lui Petru Dumitriu, înlocuit în zilele când în fruntea guvernului se află Ion Gheorghe Maurer, partenerul său de tenis, devenit prim-ministru (la 7 ian. 2008, după moartea lui Petru Groza). „Curățenia” politică dictată de Moscova depășea cu mult ierarhia de partid.

În pofida compromisurilor știute, Petru nu se grăbise să semneze vreo adeziune care să-l lege statutar de obligații în afara propriei voințe. De aici și libertatea de a se îmbrăca extravagant, în culori frapante, ori, dimpotrivă, de a umbla într-o simplă rubașcă sau bluzon acolo unde alții veneau într-o ținută sobră. Așa l-am văzut la Ateneul Român, cu prilejul unei festivități, dominând tot holul alături de Irina Medrea. Nici nu puteau să nu-ți sară în ochi: Petru peste 1,90 m, Irina, de asemenea, foarte înaltă. Clevetească în jurul lor cât cuprinde, pornită de la date reale. Ea fusese soția lui Nicolae Fotino, ambasadorul României în Cehoslovacia. Voci autorizate din aparatul Externelor îl deplângeau, amintind momentul când „tovarășii din centrală” îi ceruseră să divorțeze, dacă dorește să rămână în corpul diplomatic.[1] Credincios căsniciei, el ar fi refuzat să le dea satisfacția dorită. De unde întrebarea dacă nu cumva, deliberat, soața ar fi încercat să-i salveze cariera diplomatică.

La rândul său, Petru nu scapă de tăvăleală, amintindu-se că a fost luat de suflet de Henriette Yvonne Stahl, când tânărul debutant în literatură nu împlinise încă 21 de ani, doamna având pe atunci doar 45 de ani. Timpul avea să

---

de partid la sectorul 1 (era nevoie de un „intelectual"), de aici aceleași necesități îl vor transfera la Comitetul Municipal, iar apoi la Comitetul Central, în secția organizatorică, *ca instructor special pentru Academia Română*.

[1] Considerente de dosar: tatăl, fost colonel, făcuse parte din apropiații lui Iuliu Maniu din Partidul Național Român; mama, nemțoaică, avea rude apropiate în Germania; în plus, întreaga familie figura printre cele mai înstărite ale Clujului de odinioară.

accentueze prăpastia, dar, foarte ciudat, fără să le deranjeze traiul în comun. Dușmanii prozatorului au avansat chiar ideea că autoarea romanului *Voica* ar fi stat în umbra creației sale, teză falsă, reluată de Securitate după fuga scriitorului din țară (1960). Se urmărea totala discreditare a lui Petru Dumitriu, a cărui *Cronică de familie,* apăruse deja în capitala Franței cu un an înaintea plecării definitive. Ceea ce m-a uluit însă mai mult a fost replica lui, pe care încerc s-o transcriu cât mai fidel, măcar ca sens:

— Înainte de a mă căsători cu Irina va trebui să legalizez legătura cu Yvonne. Ea spune că-i o copilărie, dar eu am insistat, spunându-i că suntem scriitori și ca atare nu putem fi indiferenți la ecoul de mai târziu al relației noastre.

Drept pentru care s-au căsătorit și divorțat la scurt interval. Prin această decizie Petru trecea ultimul examen față de institutoare, demonstrându-i că nu mai are nimic de învățat de la domnia sa.

Joaca de căsătoria și divorțul mă lăsase perplex. Văzusem mult prea multe în viață, aflate între dragoste și ură, cu mirese și metrese, dorite și abandonate, cu scandaluri de soți ce-și băteau nevestele sau amantele, cu muieri aprige care-și țineau bărbații sub papuc, dar asemenea delicatese rămâneau total în afara bucătăriei amoroase de care avusesem parte. Umblam capiu să joc și eu într-o piesă similară, să mă căsătoresc din cavalerism și apoi să divorțez măreț. (Nu pot să mă plâng că am așteptat prea mult, numai că matrimoniul a fost la fel de rapid, nu și despărțenia legală. Dar, pe tema asta: „Honni soit qui mal y pense.”[1]

Șocul deciziei luate de Petru și Irina Dumitriu de a părăsi țara va veni mai târziu, când libertatea râvnită nu implica și păstrarea vechilor privilegii. Una era să fii răsfățat în orfelinatul literar din România și alta să înfrunți o

[1] „Rușine celui ce de rău gândește" (fr.).

concurență acerbă în Occident. Cel care la E.S.P.L.A. trecea o oră pe zi doar să vadă despre ce mai e vorba, renunțând la salariu în favoarea părinților, acum va fi pus în situația de a lucra din greu într-o editură germană din Frankfurt - la „Fischer Verlag”, de unde va fi și îndepărtat -, apoi ca agent de publicitate, cu contracte limitate în timp, ca modest funcționar de minister, după care se va stabili în Franța, la Metz. Scrie mult și nu rău, cum e cazul romanului *Incognito,* apărut la Editions du Seuil, care-i tipărise și *Cronica de familie.* Numai că dacă în țară fiecare lucrare de-a lui fusese tratată ca un eveniment cultural, în lumea aleasă se pierde printre multe alte cărți, reflectoarele fiind concentrate pe uriașii epocii, stabiliți uneori ca atare și de marile impresariate din spatele lor.

Nemulțumirile din familie culminează cu divorțul intervenit în 1988, cele două fete ale sale rămânând cu Irina.

Rămas singur, clepsidra îi va fi favorabilă: dacă în tinerețe a stat îndelung alături de o femeie cu 24 de ani mai în vârstă, la bătrânețe se va bucura de compania unei doamne iubitoare și devotate, Françoise-Amélie-Julienne Mohr, cu 20 de ani mai tânără.

Dezamăgirile scriitorului rămân însă aceleași.

Tăvălugul stărilor conjuncturale nu iartă nici pe superiorii lui, care sufletește i-au fost mai aproape. Sunt mutați din serviciu halandala, precum Prisnea la Radio-Televiziune, Paul Cornea la Studioul Buftea, iar Pavel Țugui dat afară cu fulgere și tunete. (Avusese bafta să se găsească o poză cu el îmbrăcat în „zeghe legionară”, fără să fie crezut că acesta era portul bucovinean pe locurile de baștină.[1]

În vânzoleala creată, nimeni nu se mai înțelege cu nimeni, curioși în fiecare zi cine mai pică dintre ilegaliști și

[1] Destituit din funcție în 1960, va fi suspendat din partid și anchetat ani în șir, ca în cele din urmă să scape de povara acuzațiilor.

demnitari, români și de alte naționalități, naționaliști, sioniști, revizioniști, onaniști sau masochiști, epurările și mutațiile având ca unic obiectiv: puritatea ideologică și politică a partidului, activitate la care tovarășul Leonte Răutu se dovedește un mare impotent de neînlocuit.

Dintre toți prezumtivii vinovați, scapă omul numărul unu, Gheorghe Gheorghiu-Dej, care, orice-ar fi făcut, n-avea cum să se lepede de umbra lui Pătrășcanu, de victimele regimului torționar din lagăre și închisori - chiar și din propriul partid -, ofrande aduse cu devoțiune măreței țări a socialismului glorios. Se spălase pe mâini ca Pilat din Pont, ca și cum crimele înfierate de Hrușciov la al XX-lea congres al P.C.U.S. nu l-ar fi privit deloc. Pentru a-și salva propria piele, liota din jurul său îi devine complice și îngenunchează din nou în fața Kremlinului, numai că spre ghinionul bunilor români frații sovietici începuseră să-și diversifice cărările, unii chiar în căutarea unui nou lider.

Drept răsplată, Dej va fi ajutat la Moscova s-ajungă mai repede în viața de apoi, cu aceleași mijloace de care s-au bucurat și alți fruntași căzuți în dizgrație.

XI. LA PORȚILE ORIENTULUI

Dacă demiterea lui Petru Dumitriu fusese privită cu bucurie de apropiații lui Mihai Beniuc, înlocuirea cu Ion Bănuță îi siderase pe toți, în cap cu el însuși. Până la venirea noului director, pe culoarele editurii se vânturaseră numele unor potențiali urmași, între care, pe primul loc, se situa Eugen Jebeleanu, urmat de Marin Preda, deși, în afara instituției, se mai vehiculaseră numele lui Ov. S. Crohmălniceanu și Paul Georgescu. Niciunul dintre ei nu era o ipoteză gratuită: în afară de poezie, Jebeleanu revendica niscai activitate militantă, încă de pe vremea când frecventase câteva publicații de stânga; Marin Preda - cu doi ani mai mare decât Petru Dumitriu și remarcat încă de la debut (*Întâlnirea din pământuri,* 1948) -, plătise și el o poliță conjuncturală (*Desfășurarea*, 1952), dar cu apariția primului tom din *Moromeții* (1955) rupsese inima târgului; Ov. S. Crohmălniceanu - inginer constructor la obârșie - beneficia de o imensă încredere în ochii politrucilor și de o instrucție superioară gazetărașilor din jur ce băteau alvița în jurul realismului socialist, el având și învățătura talmudică de a împărți firul în patru, în așa fel încât, la divizarea lui, toată lumea să fie mulțumită (Marin Preda îl asculta orbește, convins că prin vocea lui glăsuiește întotdeauna Puterea); Paul Georgescu nu dispunea de un credit mai mic; dimpotrivă, se zicea că în favoarea sa ar exista și puțintică activitate clandestină ce-l condusese în beciurile Siguranței; acum, alterna cu Crohmălniceanu la conducerea revistelor *Gazeta literară* (mai târziu *România literară)* și *Viața Românească,* cu meritul de a fi strâns în

jurul său tineri pe care avea să-i propulseze.

La ora selecției, în afară de dânșii, mai trăiau Perpessicius, Tudor Vianu, G. Călinescu, Vladimir Streinu sau Șerban Cioculescu - ca să ne oprim doar la marii importatori și exportatori de literatură, nu și la producătorii ei. Atunci, ca și azi, asistam la eterna ciondăneală dintre tineri și bătrâni, sub privirile debusolate ale unei generații de scriitori scoși din drepturi, între care Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, dar și ale multor mânji ce tropăiau în grajdurile de partid, dornici să ajungă cât mai repede în arenă. Printre aceștia, unii de mare perspectivă, cum fuseseră cândva și seniorii izgoniți din cursa de foc a realismului bolșevic, condamnați acum să trăiască din traduceri.

Te-ai fi așteptat ca atunci să se bată la ușa unui editor de marcă, liant între generații prin natura profesiei. Să nu uităm că, la acea dată, trăia în plină vigoare Alexandru Rosetti, vechiul mentor de la Fundațiile Regale, care, în plus, semnase pactul cu diavolul, înregimentându-se în Partidul Comunist Român. Deși corcit prin trădare cu vechii socialiști, noul Partid Muncitoresc Român l-a preferat pe Ion Bănuță. Cu ani în urmă, același lingvist fusese înlocuit cu A. Toma, care, de-ar fi să-l credem, avea meritul suplimentar că în timpul războiului își ascunsese versurile revoluționare într-o sticlă, îngropată în pivniță și desfundată cu oportunitate după 23 August 1944. Memorabil rămâne și răspunsul său, dat lui Chemendia, șofer mucalit, moștenit de la Fundațiile Regale:

— Apoi, domnule director, să mă iertați că vă întreb: cine e mai mare, dumneavoastră sau Eminescu?

— Dragă băiete, fiecare în felul său!

Bănuță venea din neant, după cum, bietul de el, n-avea nicio vină. Picase precum Agamiță Dandanache în plină campanie electorală, când jocurile păreau făcute. Au trebuit să treacă zile multe, ca să aflăm că până atunci condusese

o publicație obscură, *Lupta C.F.R.,* pe care n-o găseai nici pe peronul Gării de Nord, darămite s-o și citești. Muncitor la Uzinele Grivița, fusese potcovit cu ani grei de închisoare în contul unei activități ilegale; își terminase pe sponci liceul după August 1944, iar acum făcea eforturi să absolve și secția de ziaristică a Universității din București. Dar, surpriză: după eliberarea din închisoare, ca activist în zona Banatului, tipărise o plachetă de versuri - *Cetatea tăcerii* (1946) -, urmată după un deceniu de un alt volum ocazional, *Izvoare* (1956). Cartușe oarbe trase în gălăgia vremii, neauzite de nimeni. Nu și de colegul său de atelier, lăcătușul Leontin Sălăjan, ajuns ditamai conducător de partid, ministru al forțelor armate, post-mortem nume de bulevard în București, iar azi nimic. Atunci însă enorm, deși apostrofat cu prietenie de cel care ținea să „se dea mare” în ochii mei, spunându-i la telefon:

— Bă Leontine, într-o zi o să te lauzi c-ai muncit cândva lângă poetul Ion Bănuță și nimeni n-o să te creadă!

O spunea pe jumătate în glumă, dar și serios, dacă ținem seama că nici nu trecuse Dincolo și jerbele de flori aveau să-i însoțească sicriul liric. Proaspăt ieșit din închisoare, Vladimir Streinu, impresionat de atenția cu care-l înconjurase directorul editurii, încercase să împace și capra, și varza, publicând în gazetă tripticul *Arghezi, Beniuc, Bănuță.* Clasament beton.

Nu-i greu să intuiești ce-or fi spus și alții, grav este că însuși poetul fusese dat peste cap. N-am să uit niciodată că, mergând la el, l-am găsit cufundat în lectura acestui articol, poate citit și recitit de nenumărate ori, zicându-mi cu o candoare angelică:

— Tovărășele! Mă crezi că eu n-am știut niciodată cât de mare e poezia mea?

O spunea buimăcit de elogiile lui Streinu, care, în ochii săi, nu era doar un ilustru critic, ci și argeșean, pe deasupra din Teiu, la doi pași de Siliștea-i natală. (Când aveam să-i spun că și părinții mei sunt de pe aceleași meleaguri, i-a

lucit privirea, ca și cum s-ar fi întors acasă. De-atunci nu-mi mai spunea: tovarășe, ci mai familiar: argeșene.)

Departe de mine gândul să-l ridiculizez pe Bănuță. Ridicolă se dovedea epoca, singura în stare să-l așeze deasupra valurilor ei; ridicoli eram noi, cei din jur, realizând grotescul situației și tăcând din lașitate. Fiecare avea ceva de ascuns, fiecare se simțea vulnerabil, timorat de necontenitele „completări la autobiografie", cerute sistematic de serviciile de cadre, apropo de rude și paparude. Or, dacă noi, tinerii, puteam avea atunci asemenea reacții, nu-s greu de întrevăzut simptomele fricii la scriitorii vârstnici, care apucaseră să mai gazetărească sub liberali, țărăniști și legionari, sub rege sau mareșal, cântând ca soliști sau doar în cor pe scena diverselor partide, în vreme de pace sau de război antibolșevic, făuritori ai României Mari și însângerați apoi într-o țară mai mică, alături de nemți și împotriva lor, contra rușilor și prieteni la toartă cu ei, așa cum îi stă bine bunului român, cu fundul în toate luntrile.

Acum, să vezi și să nu crezi: omul potrivit la timpul potrivit. O spun fără nicio umbră de ironie - și asta din pricină că lui Ion Bănuță nu-i era teamă de nimeni. Mai ales de când aflase că este și un mare poet. De cine să-i fie frică, atâta vreme cât ai lui se aflau la putere? Fără glumă: de data aceasta, zeița înțelepciunii, a artelor, dar și a meseriilor, fusese bună cu noi. Aveam „spate" și totul depindea doar de calitatea colaboratorilor lui, mai toți tineri. Or, din acest punct de vedere, între zidurile vechii Edituri a Fundațiilor Regale se adunaseră redactori buni, precum Radu Albala, Ioana Andreescu, Tiberiu Avramescu, Aurelia Batali, Maria Bănulescu-Graciov, Elis Bușneag, Liviu Călin, Geta Dimisianu, Domokos Geza, Domnica Filimon, Dan Grigorescu, Ionel Jianu, D. Mazilu, Vasile Nicolescu, Z. Ornea, G. Pienescu, Const. Popescu, Cornel Popescu, Cornel Regman, Ion Roman, Andrei Rusu, Aurelia Rusu, Al. Săndulescu, Maria Simionescu-Cazimir, Raul Șorban, Virgil

Teodorescu, C. Țoiu, Romică Vulpescu, Olga Zaicik, unii dintre ei deveniți cu timpul membri ai Academiei, alții universitari, dar și „liber profesioniști” (după trierea politică amintită în capitolul precedent). Cu ani în urmă, tot aici lucraseră Zoe Dumitrescu (ulterior și Bușulenga), Vera Călin, Constantin Țoiu ș.a.

Acum, la prora noului comandant de vas se aflau, ca secunzi, profesorul universitar Alexandru Balaci - transferat de la Radio pe scara din dos, în urma unei emisiuni ce deranjase Ambasada U.R.S.S.; filosoful Mihai Șora, recuperat hotește din Franța, după ce se stabilise acolo cu întreaga familie și debutase la Editura Gallimard cu o carte de antropologie metafizică (deloc actuală în peisajul ideologic democrat-popular); farmacista Ilca Melinescu, cândva femeia numărul 2, după Ana Pauker, în ierarhia de partid.

În principiu, toți existau pe un palier politic comun, de stânga, numai că se deosebeau între ei precum pantofii de lac și bocancii cazoni. În tinerețe, Alexandru Balaci cochetase cu mișcarea antifascistă, Șora luptase în „maquis” - fiind și membru al Partidului Comunist Francez -, Ilca Melinescu, scăpată de gratiile din Mislea, se agitase prin conducerea Editurii Politice și a Ministerului Sănătății, pentru ca în cele din urmă să-și afle liniștea revoluționară la „Cartea rusă”, desființată, prin 1956, la un colț de cotitură.

Un italienist, un filosof și-o farmacistă, în așteptarea unui lăcătuș care să-i împace în dirijarea literaturii române, după demiterea lui Petru Dumitriu. Din acea clipă, scandalul plutea în aer și mai vârtos, reflex al unei lupte surde din interiorul aceluiași partid, condus de muncitori și garnisit - la nivel superior - cu intelectuali de mâna a patra.

Ce nu se aude în țara lui Mitică, mai ales de când a devenit revoluționar, membru al partidului unic de avangardă?

Cu o zi înainte de a ne vedea în comitetul de direcție,

unde urma să-l cunoaștem pe Ion Bănuță, Alexandru Balaci intră în biroul Ilcăi Melinescu spunându-i cu o ușoară maliție, la care contribuia și privirea lui de miop, fiind prea cochet ca să poarte ochelari:

— Vă felicit pentru noul director ce-l va înlocui pe Petru Dumitriu, vă felicit călduros pentru tovarășul Ion Bănuță, un ilegalist de-al dumneavoastră.

O cută nu se mișcă pe fruntea Ilcăi, semn că știa, că fusese informată înaintea deciziei finale.

— Să fie sănătos; tot ceea ce pot să-ți spun este că eu n-am trădat!

Replica, surprinzătoare, nu este comentată de nimeni, dar nici întregită. Prinde orbu', scoate-i ochii!

În afară de cei doi, în cabinetul Ilcăi Melinescu se mai afla Alexandru Georgescu, secretarul organizației de partid.

Și vorba se duce.

Desigur, cuvintele doamnei ne puseseră pe gânduri, numai că niciunul din noi n-a simțit nevoia să ceară detalii.

La prima întrevedere cu comitetul de direcție, Ion Bănuță părea mai temător de cei pe care îi avea în față decât de suprastructura care ne da fiori. Neîncredere adamică? Complexe? Dumnezeu știe! Altminteri se dovedea un om pașnic, binevoitor prin excelență, dornic să fie util. Nu-i trebuie mult să se convingă de buna-credință a noilor colaboratori. Repetă cu obstinație:

— Înainte de a mă duce cu pantahuza după aprobări de plan, de hârtie, de bani, lămuriți-mă pe mine de ce e bine să fac așa și nu altfel. Dacă mă dumiriți, merg până la Papa de la Roma, asumându-mi întreaga răspundere.

Extrem de important pentru acea vreme, când, urcând pe scara ierarhiei de stat sau de partid, toți te ascultau cu atenție, terminând discuția cu invariabila replică: „Faceți un scurt referat, cu o propunere concretă la urmă", hârtie care se plimba apoi cu liftul în sus, până se rătăcea.

Coordonator al compartimentului de valorificare a moștenirii literare, Mihai Șora - revenit din minister - are

răbdarea să-i explice, mai abitir decât un învățător, necesitatea fiecărei cărți din patrimoniul național. Își însoțește cuvintele cu un zâmbet binevoitor, argumentând subiectul și predicatul oricărei acțiuni inițiate de redacție, până-l vedea pe Bănuță cu fruntea descrețită.

— Am înțeles, Mihai; dă drumul la manuscris!

Deși aristocrat în mișcări, Balaci își trăda oltenia de obârșie fixându-și mai repede ținta, animat, la rândul său, de bune intenții. Răspundea de creația contemporană, sector mai agitat, profesorul pendulând între facultate și editură (de altminteri, fusese luat în vizor de conducerea Uniunii Scriitorilor, care, după ce-l plantase pe Aurel Mihale ca director general al editurilor, îl va înlocui cu Mihai Gafița, întrucât Balaci, pus să aleagă între două funcții, optase pentru calitatea de decan al Facultății de Filologie). Cu promovarea vechilor lui secretari de la Uniune, Beniuc își împlinise visul de a prelua frâiele literaturii originale. (În prima carte, publicată de Petru Dumitriu la Paris, în 1960 - e vorba de *Rendez-vous au Jugement dernier* -, a scris corosiv despre... Heracles „Nițeluș”, fără să-i uite pe colaboratorii amintiți mai sus: „unul cu ochi de pește mort, celălalt congenital idiot”.)

Cu Ilca Melinescu, raporturile se complică. Câtă vreme se aflase între editori de marcă, avându-l ca stăpân pe Petru Dumitriu, ea respira aerul unui om onorat de mediul în care trăia, mai ales că acum nu răspundea doar de bucoavnele rusești, ci de tălmăcirile din întreaga literatură universală. În pofida reacțiilor sale rigide din viața cotidiană, pentru care mereu i se atribuia epitetul de stângistă -, era un cititor avizat. De fiecare dată când se întorcea din Franța aducea cărți valoroase, vorbindu-ne despre noutățile occidentale. La întrebarea jucăușă a lui Balaci: „De ce nu onorați și poporul muncitor cu asemenea delicatese?”, răspundea cu gravitate:

— Profesore, nu a sosit momentul; poporul să deguste mai întâi litera alfabetului și apoi să i se ofere desertul!

Răspuns de tinichea, dacă ținem seama că elita în care îi plăcea să se includă nu începea și nu se sfârșea cu dânsa. Un motiv în plus să fie nemulțumită că tocmai un neavizat îi devenise director, în numele unei activități ilegale de care nici dânsa nu dusese lipsă. În plus, insistența cu care ținea să sublinieze că, spre deosebire de alții, n-a tras după ea în închisoare pe nimeni părea să aibă o adresă precisă.

Din pricina aceasta, în editură nu făcea casă bună cu Ion Bănuță, plăcându-i să-l irite de câte ori i se oferea prilejul, pentru a-l face să-și simtă inferioritatea intelectuală.

Până într-o zi, când tovarășul Alexandru Georgescu, secretarul organizației de partid, s-a convins în ce parte înclină balanța puterii și i-a spus noului director „secretul lui Polichinelle”: întunecata sa trădare din luminoasa luptă ilegală.

Din clipa aceea, puținul păr pe care Bănuță îl purta în jurul unei chelii lucii s-a răzvrătit și mai mult decât îi plăcea să-l așeze precum în pozele lui N.D. Cocea. Nu e nicio glumă: deși păr n-avea mai deloc, nu uita să-l scarmene continuu cu un nelipsit pieptene ce se ivea precum periscopul unui submarin din buzunarul de sus al hainei.

În aceeași zi, n-a stat mult pe gânduri și a părăsit instituția fără prea multe explicații:

— Ori eu, ori ea. Până n-o dă afară, n-am de ce pune piciorul în editură. Ori eu, ori ea!

Și, efectiv, câteva zile n-a ieșit din grevă. Vizitându-l acasă - stătea în centru, pe o străduță dintre fostul sediu al Ministerului Forțelor Armate și Sala Palatului - a ținut să-mi adauge, (după inevitabilul *ăăăăăăăăă* cu care își începea orice spusă):

— Argeșene, ori capra pe urs, ori ursu’ pe capră. Ai să vezi: îi dau cu Ancateu în cap!

Abia acum aveam să aflu ce-i cu Ancateu, nume folosit în loc de înjurătură. Multă vreme fusesem nedumerit; de Anteu auzisem încă din școala primară, dar de Ancateu nici la facultate. Îl căutasem prin enciclopedii, dicționare, cu

speranța să-i dau de urmă. Nimic. Până când mă hotărăsc să-l întreb direct:

— Cine-i, dom'le, Ancateu ăsta?

— Ancateu? Hm! Paznicul meu de la închisoarea din Caransebeș, băga-l-aș în mă-sa!

Fără acest scurtcircuit din comunicarea cu Bănuță, n-aș fi înțeles poate niciodată sincopele limbajului său liric, de tipul umorului hurmuzian: „Pelicanul sau babița".

Mai puțin suprarealiști se dovedeau diriguitorii aparatului de propagandă de la C.C. al P.C.R., care trebuiau să hotărască între Bănuță și Ilca, o babiță care nu pica din cer, precum pelicanul nostru. Dacă ani în șir acesta stătuse pe aceeași baltă cu Leontin Sălăjan, Ilca avea continuu ușa deschisă în casa lui Alexandru Drăghici, topor ascuțit în conducerea de partid, pe deasupra și ministru de Interne. Reamintesc că el îl înlocuise pe Teohari Georgescu la conducerea ministerului, când ancheta lui Lucrețiu Pătrășcanu trena, grăbindu-i forțat ritmul până la execuția „trădătorului". (Se spunea că, la procesul „spionului", Ilca figurase ca martor al acuzării, ba chiar că, trecând prin fața boxei în care se afla acesta, l-ar fi și scuipat.) De notorietate era însă prietenia de ilegalitate și bridge a tovarășei Melinescu cu Marta Drăghici, soția marelui securist. Altă relație de beton! Și acum, amintindu-ne de titlul unui roman de Hemingway, ne puteam întreba și noi: pentru cine urmau să bată clopotele?

Era clar că, striviți între sfinții Drăghici și Sălăjan - ambii cu pistoalele pe masă împotriva dușmanilor de clasă -, Constanța Crăciun, Manea Mănescu, Paul Niculescu-Mizil sau Pavel Țugui se dovedeau niște bieți mucenici. Privirile se îndreptară atunci spre Lionea Răutu, balșoi komandir al găvăritului și pișetului de partid. Numai că starostele era mult prea versat în arta păpușăriei ca să-și mânuiască sforile printre baionete. Căută un prostănac disciplinat ca să-și vâre mâinile în jarul discordiei și-l găsește în persoana primului-secretar al sectorului 1 de partid, care se grăbi să-i

convoace pe cei doi împricinați, ca și pe martorii conflictului ivit pe nepusă masă. Discuție lungă, pe care mă grăbesc s-o reduc la câteva replici esențiale.

— De ce l-ați făcut pe tovarășul Bănuță trădător?

— Eu nu l-am făcut trădător; de-a fost sau nu, e treaba dânsului. De unde să știu? Amândoi am făcut parte din anchete și închisori diferite.

Evocându-se momentul percuției inițiale, la care acum participau și alții pentru spălarea rufelor în familie, Ilca îl invită direct pe Alexandru Balaci să spună ce-a auzit, mai precis: dacă ea a zis că Bănuță e un trădător. Mai mult decât jenat, profesorul ține s-o asigure că nu de la el s-a ajuns la situația creată, pentru a nu fi bănuit de „turnătoriu”, dar că, totuși, dânsa i-a lăsat să înțeleagă „inconsecvența” fostului ilegalist.

— Profesore! Repet: m-ai auzit pe mine spunând că Bănuță a trădat?

— Ați afirmat-o indirect, printr-o comparație mai mult sau mai puțin transparentă: când a fost vorba de dânsul, ați ținut să precizați că dumneavoastră n-ați trădat!

— Și știi dumneata că am trădat?

— Dar nu de dumneavoastră era vorba, ci de Ion Bănuță.

— Atunci întreabă-l pe dânsul dacă a trădat sau nu. Eu nu am insinuat nimic pe tema asta. Am spus ce repet și acum, în legătură cu viața mea: eu nu am trădat! Dacă știți voi că lucrurile stau altfel, făceți-vă datoria și informați pe cine trebuie. Pot să plec?

N-a mai așteptat răspunsul. S-a ridicat și a părăsit încăperea, lăsându-i pe toți cu ochii în soare.

Limpede ca lumina zilei avea să fie decizia finală de partid: Ministerul Învățământului și Culturii va înainta Consiliului de Miniștri proiectul unei Hotărâri, prin care, începând cu data de..., va lua ființă Editura pentru Literatură Universală, prin desprinderea de Editura pentru Literatură. Aceasta își va continua activitatea, având ca obiectiv principal promovarea literaturii originale, clasice și

contemporane.

Scurt pe doi! Se pronunța astfel divorțul dintre Ion Bănuță și Ilca Melinescu, încetarea ostilităților sub cupola aceleiași edituri.

Nepotrivire de caracter, acceptată cu blândețe de cei doi mari generali, lăsați în liniște să ne păzească sărăcia și frica.

Manifestare de forță, dar nu în favoarea Ilcăi Melinescu, întrucât, după un lung interimat, la conducerea noii edituri de traduceri se vor perinda Pompiliu Marcea, Dumitru Trancă, ba chiar și Vladimir Streinu, și el „ilegalist”, dar de cealaltă parte a baricadei.

Până să intervină generalii Leontin Sălăjan și Alexandru Drăghici pentru stingerea războiului din conducerea E.P.L., în culisele vieții literare se fixase cu precizie politica aliațelor pragmatice. Așa se face că Ov. S. Crohmălniceanu și Paul Georgescu, stâlpii criticii de partid, se învoiseră ca în raportul cu privire la starea poeziei - prezentat pe la începutul anului 1959 - să-l scoată pe Ion Bănuță de pe firmamentul liricii, pornind de la volumul *Izvoare,* apărut... cu trei ani în urmă. Nu pun la îndoială că majoritatea observațiilor critice erau întemeiate; dubios era doar momentul ales pentru desființarea unui poet inexistent. Mai grav pentru acesta era că raportul cu pricina fusese introdus într-un volum despre realismul socialist, programat să apară cu prilejul celei de-a XV-a aniversări a marii „eliberări” de la 23 August 1944.

Într-o zi, în frecventele deplasări de serviciu ce le făceam la E.P.L., l-am găsit pe poet pleoștit, cu manuscrisul în față:

— Argeșene, am ajuns bătaia de joc a ăstora; am ajuns să semnez trimiterea la tipar a unor pagini în care sunt făcut albie de porci. Iată ce zice-n raport...

Neîndoios, atacul era neloial, decizia fiind luată la umbra partidelor de bridge cu d-na Ilca Melinescu, motiv pentru care îmi asum sfatul de-atunci, cu riscurile de rigoare:

— Dă afară raportul din volum, că ai temei!

— Ce temei, când e vorba de brontozaurii criticii de partid?

— Îi dai afară tocmai pe baza indicațiilor de partid.

Văzându-l răvășit, i-am explicat că sumarul volumului cu pricina se fixase la C.C. al P.C.R. demult, încă de pe vremea când el nu fusese înscăunat ca director, cei doi primind sarcina să scrie un amplu studiu cu tema: „Spiritul de partid în literatură”.

— Asta-i sarcina; n-ai nicio vină că ei n-au luat-o în serios.

Sfat pe măsura loviturii primite.

În fața deciziei de eliminare a paginilor din cuprinsul volumului, Ica Batali, redactorul de carte, rămâne stupefiată:

— Un volum de critică fără Crohmălniceanu și Paul Georgescu?

— E hotărârea lor, nu a mea. Cere-le să dea repede studiul ce li s-a indicat la partid și adăugați-l în sumar. Deocamdată, cartea pleacă în tipar fără dânșii.

Ulterior, vorbele lui Bănuță mă conving, încă o dată, dacă mai era nevoie, că trăim la porțile Orientului:

— Argeșene, nu știu ce să cred: a venit la mine Paul Georgescu și a zis că de s-ar da peste cap n-are cum să scrie în câteva zile studiul despre spirit... Mi-a propus să elimine răutățile despre poezia mea și să las materialul în volum. S-a jurat că bazaconia îi aparține lui Crohmălniceanu. Asta n-ar fi nimic; a doua zi a venit la mine Crohmălniceanu cu aceeași propunere; a ținut să-mi adauge confidențial că bazaconia a făcut-o Paul Georgescu; după cum vezi, care mai de care mai nevinovat. Ca și cum nu s-a petrecut nimic, redacția mi-a returnat manuscrisul pentru tipar. M-am uitat prin el și, într-adevăr, măturaseră înjurăturile.

Cum cei trei împricinați s-au grăbit să ne părăsească pentru totdeauna, nu mă încumet să afirm care dintre ei n-a spus adevărul. Cert e că cine ar avea curiozitatea să

confrunte primul raport al celor doi din paginile *Vieții Românești* cu versiunea din volumul aniversar s-ar convinge de încă o minune a eticii socialiste, din gingașul domeniu al creației spirituale. Sau, dacă vrem să știm mai repede ce-a fost cu studiul despre spiritul de partid, să apelăm la spiritism.

După cum se știe, editarea volumelor de poezie nu presupune eforturi deosebite nici în redacție, nici în tipografie, nici în casierie, motive suplimentare pentru ca Ion Bănuță să deschidă cu larghețe porțile editurii confraților săi, spre dezamăgirea lui Virgil Florea, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, despre care se spunea că odinioară fusese aviator, apoi activist, ministru, profesor de marxism, în trei cuvinte: mereu în aer.

— Șaizeci de plachete de versuri, tovarășe Bănuță?

— Șaizeci, tovarășe ministru. Românul e născut poet!

— Eu zic că douăzeci într-un an ar fi destul.

— Și cu celelalte patruzeci ce fac?

— Le amâi, le triezi, le restitui, păstrezi doar ce-i bun. Chiar să fie toate geniale?

— N-au cum să fie toate geniale, că nu le-am scris eu pe toate. Aveți planul în față. Tăiați ce nu vă place și luați-vă răspunderea; nu încercați să scoateți castanele din foc cu mâinile mele.

Mărturisesc cu tristețe că nu am asistat de multe ori la un atare schimb de replici între reprezentanții autorităților de stat sau de partid și intelectualii mai răsăriți din administrația subordonată, de regulă „supuși”. Din acest punct de vedere, dârzenia cu care Bănuță își apăra autorii depășea pasivitatea lui Petru Dumitriu, prea încântat de el însuși pentru a fi insistent în susținerea altora.

Tot lui Bănuță i-am mai dat un sfat la începutul directoratului său, pentru care aveam să regret. Discutam adesea având de regulă ca martor pe unul din cei mai

devotații amici ai săi, pe nume „Martel”, înlocuit uneori cu o rubedenie la fel de încântătoare, „Courvoisier”, ambii nobili „par excellence”.

Nu umbla la nicio sticlă - păstrată în partea de jos a biroului, precum soldatul cu pușca-n repaus -, fără să se asigure de discreția fericitei reîntâlniri, anunțându-și secretara, pe inconfundabila Mioara Georgescu:

— Vă rog, nu lăsați pe nimeni să intre. Avem de lucru.

Nu știu la ce Griviță Roșie sau închisoare de foc și de inimă albastră se îndrăgise de coniac, dar plăcerea de a-l plimba într-un pahar pântecos, de a-și vâră nasul în el ca să-i adulmece parfumul, de a-l încălzi în căușul palmelor până a-l savura picătură cu picătură ținea de un ritual ce-i depășea condiția socială.

— Nu te grăbi să-l dai pe gât; așteaptă să se enerveze, să-ți explodeze fiecare strop pe limbă.

Și, din strop în strop, exploda și Bănuță:

— Argeșene, uite aici: am pe masă noul meu volum, *La hotarul dintre lumi.* Ai văzut ce-mi făcură cu placheta de-acu’ patru ani, *ăăăăăăăă,* de care nimeni nu-și mai aducea aminte? Să vezi când or sări pe mine după ce l-or vedea p-ăsta!

Cum în 1959 îi apăruse lui Arghezi ediția bibliofilă de versuri - pentru care încasase o căruță de bani -, plătită în rate săptămânale, întrucât administrația încă nu se împăcase cu gândul că un scriitor poate primi dintr-odată o sumă uriașă -, i-am mai sugerat cu cinism o idee, ce nu mă onorează defel:

— Cere-i lui Arghezi o recomandare, câteva cuvinte introductive!

N-am să uit că, atunci când l-a rugat să scrie zece rânduri, poetul *Florilor de mucegai* i-a răspuns dezinvolt:

— Scriu chiar cinșpe!

Nu le-ar mai fi așternut! Că, între vorbele așternute pe hârtie, nu lipsea remarca potrivit căreia Revoluția Franceză l-a dat pe Rouget de Lisle, cea rusă pe Maiakovski, iar

revoluția ciocănarilor de la Grivița pe Ion Bănuță.

Revoluționarul era în al nouălea cer. Numai că oameni de bine din jurul său l-au sfătuit să-i ceară lui Arghezi să renunțe la această frază, invocând o firească modestie. Aflat abia acum „la hotarul dintre lumi”, Bănuță a acceptat cu greu propunerea, realizată în final cu înlocuirea unei pagini, lipitură vizibilă la consultarea exemplarelor difuzate.

Cum pe noua tablă de șah prima mișcare a fost făcută de însuși Arghezi, cartea avea să apară în aplauzele criticii literare, în conformitate cu principiul răsăritean: „Azi e zi de sărbătoare, țarul se spală pe picioare”.

Și astfel contraofensiva din interiorul editurii (și nu numai) trebuia să aștepte o nouă dezechilibrare de forțe. Prilejul avea să-l ofere reclamația lui G. Călinescu, făcută direct lui Gheorghiu-Dej, în legătură cu amânarea *sine die* a romanului *Scrinul negru,* predat cu ani în urmă spre publicare aceleiași edituri.

Vestea că autorul *Enigmei Otiliei* fusese invitat de primul-secretar al Partidului Muncitoresc Român ne parvenise pe cale oficială, dar amănuntele picante ale discuției continuau să circule „pe cale bucală”, având ca sursă aceiași aparatcici din jurul cancelariei și secției de propagandă. Este ușor de presupus că Leonte Răutu - sub supravegherea căruia se înfăptuise și trierea cadrelor universitare, când Profesorul fusese înlocuit cu I. Vitner n-avea nicio șansă să se apropie cu folos de G. Călinescu. Or, după ce fostul electrician de la atelierele C.F.R. Grivița, Gheorghiu-Dej, dobândise un rol dominator în partid - nu de fațadă, ca pe vremea Anei Pauker -, atari reparații de forță majoră fuseseră preluate de el. La fel procedase și cu Tudor Arghezi. Cei care, într-o situație similară, l-au cunoscut reținuseră deopotrivă simplitatea intervenției sale: „Când muncitorii au preluat puterea în stat, atunci, ca și acum, nu știau prea multă carte; ordinea și dezordinea au asigurat-o tot intelectualii dumneavoastră!”.

Intelectuali... Intelectuali cu scăzământ, comandați de un

analfabet ca Ioșca Chișinevschi.

Acum se punea problema alcătuirii *Istoriei literaturii române,* ofertă de coordonare făcută celui care, în 1941, se încumetase s-o facă de unul singur.

— De ce mă invitați s-o fac eu și nu-l chemați pe Winter?

În germană, numele anume pocit de G. Călinescu se traduce prin *Iarnă,* poreclă înlocuită de critic și cu „Dantistul”. Cu același prilej, creatorul Otiliei și al lui Ioanide s-a plâns că de câțiva ani are un roman la Editura pentru Literatură, fiind tratat mai rău ca un debutant.

Brusc, intransigența revoluționară a capelmaistrului Leonte Răutu s-a transformat în totală amnezie, scuzabilă doar printr-o demență senilă. Mai grav era că boala se dovedise contagioasă, deoarece niciun ispravnic din direcția de propagandă a Comitetului Central al P.M.R. nu-și mai aducea aminte de *Scrinul negru.*

N-aș vrea să se înțeleagă defel că starostele Leonea era un individ oarecare, lipsit de perspicacitatea regizorului de culise, pe scena politică dovedindu-se a fi și un desăvârșit păpușar. Bruma de inteligență și mai ales viclenia n-aveau însă cum să-i înlocuiască acea cultură solidă necesară unui ideolog român, obligat să se descurce și la el acasă, peste preceptele lui Jdanov. Locotenenții lui, câți au fost de-a lungul vremii, nu-l întregiseră, ci-l slugăriseră, prevalându-se uneori de cunoștințele economice de care dispuneau, precum Paul Niculescu-Mizil și Manea Mănescu, de unde și morga lor de „oameni de carte”, în realitate șefi de călimară.

Pare curios ce voi afirma, dar în acest atelier meșteșugăresc de propagandă violentă, făcută la ciocan și nicovală, mai bine intenționat se dovedise fostul învățător Pavel Țugui, care, prin multe inițiative personale, încerca să mai repare mașinile tamponate de colegii lui. O spun cu aceeași dorință de adevăr cu care am scris cândva un pamflet în *Adevărul literar și artistic* despre el, răspuns la niște violențe de limbaj ce se cereau achitate pe măsură.

Când nimeni de la partid nu și-a mai amintit de romanul lui Călinescu, pentru a se putea da explicațiile cerute de Gheorghiu-Dej, au început să sune telefoane la Ministerul Învățământului și Culturii: ce se știe despre carte și, mai ales, de ce nu se publică? O clipă nu s-a sugerat trimiterea manuscrisului în tipar, ci mai degrabă reluarea vechii motivați politice, exprimată cu ani în urmă de cenzură și preluată ca atare de aceeași direcție de propagandă de la Comitetul Central. Mai mult decât orice, se aștepta ca această decizie să fie asumată, semnată de un factor „responsabil".

Altă surpriză: nimeni din conducerea ministerului, chiar și a Direcției Generale a Editurilor, nu știa nimic. Amnezie totală, deși povestea romanului o cunoșteau vecinii toți - vorba cântecului -, chiar și portarul din strada Spiru Haret, de va fi participat la adunările generale de sindicat, cu trimiteri la cărți bune și rele din edituri, apărute sau aflate în portofoliu.

Fără glumă: basmul cu Verde-Împărat începuse la puțin timp după apariția *Bietului Ioanide* (1955). Deși Silvian Iosifescu îi făcuse o prezentare elogioasă în *Scânteia,* opera continua să fie hulită în lumea activiștilor de partid, lume adesea subiectivă, ca să nu spun discriminatorie. În mare, se aprecia că noul volum nu corectează „păcatele" primului tom: 1. confuzia creată în jurul mișcării legionare („bandă de criminali", cu exponenți netipici în paginile romanului, personaje care își îngăduie să gândească periculos în jurul unor credințe nocive); 2. palida reflectare a lumii socialiste, aproape ridiculizată prin construirea unui circ etc.

Și-acum, tam-nisam *Scrinul negru*: „Kakoi *Ciornâi Komod?".* Greu de răspuns și la Moscova, de când „balșoi kritik" Călinescu saluta cu fervoare marea sărbătoare de la 7 Noiembrie[1], măreția proiectului de raport pentru

[1] Cf. *Contemporanul*, nr. 44, din 7 nov. 1958.

Congresul XXI al P.C.U.S.[1], după ce, în prealabil, avusese grijă să-și fixeze bine locul în contemporaneitate: „Adevăratul patriot privește cu încredere opera clasei muncitoare și pune disciplinat umărul la ridicarea întregii zidiri”[2], treabă mare, același autor având grijă uneori să menționeze și numele iubitului conducător[3].

Ca să nu fiu bănuit de ingratitudine, aș adăuga că, azi, mulți scribi, care n-au nici pe departe zestrea culturală a lui Călinescu, se dovedesc și mai slugarnici față de rocadele puterii, fără ca aceasta să fi mișcat un deget în sprijinul vreunui scriitor mai răsărit. Ceea ce doresc să subliniez este că Profesorul devenise o nucă tare, în care mulți politruci riscau să-și strice protezele.

Toată vifornița a fost îndreptată atunci spre editură, deși, la început, și-acolo uitarea intrase în legile omenești. Mucenici se mai găseau în redacție, cu bună memorie, dar se schimbaseră apostolii. Să fi fost pe timpul când la cârma corăbiei se afla Ali Ștefănescu? Sau pe vremea când a guvernat Petru Dumitriu?

În ziua în care nicio investigație nu ducea nicăieri, a fost luat la întrebări Ion Bănuță, singurul care, într-adevăr, n-avea nici în clin, nici în mânecă, nimic, cu istoria *Scrinului negru.*

Ilca Melinescu jubilase, întrevăzând iremediabila compromitere a noului director, mai mult lăcătuș decât poet.

— E normal să citiți romanul și să decideți.

Calculul era simplu: omul citește, vede că nu se poate publica, semnează nota de respingere a romanului, merge la partid, Călinescu urlă și bâlbâitul dispare de pe firmament.

O săptămână n-a mai pus Bănuță piciorul în editură, după

---

[1] Ibid., nr. 48, din 5 dec. 1958.

[2] Cf. *Patria poporului muncitor*, ibid., nr. 33, 22 aug. 1958.

[3] Vezi *Urări*, ibid., nr. 52,30 dec. 1958.

care ne-a convocat în ședință de consiliu:

— Am citit manuscrisul din doască-n doască. Eu zic că merge. Nu e împotriva noastră!

Abia atunci a sărit redacția în capul lui, amintindu-și câte-n lună și stele: că ghicitoarea din carte îi citește lui Cati Zănoagă în palmă, prevestindu-i că va pleca de pe lume săracă-săracă, luând cu ea doar o bocceluță - ceea ce se va și întâmpla, de unde concluzia nocivă că chiromanția ar fi o adevărată știință; mai grav: că va naște un copil de os domnesc, când - cine nu știe? - abia isprăvisem cu monarhia ș.a.m.d.

Bănuță s-a uitat la ei nedumerit, ca și cum ar fi citit o altă carte. Nu i-a contrazis, ci doar le-a cerut să pună observațiile în scris, să le discute cu autorul.

Călinescu și Bănuță... Parcă vedeam tot ce urma, mai ales că, nu cu mult timp în urmă, magnificul critic - n-o spun cu ironie - își alergase consoarta cu un retevei prin țigănia din Floreasca, nederanjat că-i în pantaloni scurți și papuci, ci doar că-i gras și că n-o poate prinde din urmă.

Să adaug că decizia lui Bănuță i-a consternat pe toți superiorii săi, dar nimeni n-a cutezat să-l contrazică.

În ultima sa formă, referatul redacției, alcătuit „în colectiv”, a fost cizelat de Liviu Călin, purtătorul de cuvânt al editurii urmând să fie noul ei director. Era pur și simplu aruncat în cușca leului.

— Mergi cu mine, argeșene?

Trebuia să fiu nebun. I-am explicat poetului că a face observații unui autor ține de-o intimitate echivalentă cu discreția amorului fecund. L-am întovărășit, totuși, până în Piața Dorobanți, unde, în dreptul magazinului „Aprolacta” de pe colț, aveam să-l aștept împreună cu Chemendia, devenit între timp și șoferul său.

Pot fi considerat cinic - deși plăcerea de a râde am practicat-o adesea și pe propria-mi piele -, dar când l-am văzut cum se îndreaptă spre casa lui Călinescu, având ca toiag un referat de 20 de pagini cu „sugestii”, n-am putut

să mă abțin:

— Nea Chemendia, ai să vezi ce n-ai văzut. Ferește-ți geamurile la mașină și lasă o ușă deschisă, ca să-ți poți recupera directorul din mers.

Drept e că majoritatea „observațiilor” erau ciupeli din textul încredințat tiparului, nu sugestii de regândire a vechii redactări, dar, oricum, existența lor și bâlbâială mesagerului se anunțau primejdioase.

Am așteptat mai bine de un ceas revenirea lui Bănuță. Intrasem la bănuieli, neștiind ce s-a întâmplat. La un moment l-am văzut venind agale, după care s-a așezat liniștit în dreapta șoferului, mulțumit de ce făcuse.

— …

— Și de observații ce a zis?

— Le-a acceptat pe toate.

Romanul avea să apară în 1960.

Editorul-poet - apreciat peste poate de Tudor Arghezi, Adrian Marino, Perpessicius, Vladimir Streinu și prefațat de însuși G. Călinescu - se va substitui pe nesimțite Necuratului și, după *Lacrima Diavolului* (1965), va fi încântat de un titlu generic, *Olimpul Diavolului,* sub care avea să publice o puzderie de *Panorame*[1], mult lăudate de clienții editurii.

N-a mai apucat să scrie și *panarama* iscată în 1968 - după apariția unei antologii lirice, alcătuită de Nicolae Manolescu -, pentru care a fost mătrășit, în 1969, de la E.P.L. și retrogradat la revista *Albina,* insulă rătăcită pe

[1] În paginile revistei *Cultura* (nr. 34), am reprodus facsimilul paginii de titlu a volumului de versuri *Panorama sărutului* (prefațat de Perpessicius în 1969), purtând dedicația: „**Lui Niculae Gheran, Istoricului literar, suflet din sufletul meu argeșan, iubirea, stima și lacrima unui Diavol. Ion Bănuță**”. Am simțit nevoia unei atari reproduceri, pentru a întări credibilitatea relatărilor de mai sus. (Profit și de faptul că un martor viu a fost și mai este Mihai Șora.)

oceanul lui Gutenberg.

Poate părea curios, dar etapa de 12 ani, cât s-a aflat Ion Bănuță la conducerea Editurii pentru Literatură, a fost extrem de fructuoasă, dacă nu chiar cea mai reprezentativă din istoria instituției. Este perioada în care asistăm la debuturi istorice în toate compartimentele literare, de la poezie și proză, la critică și istorie literară. Dintre poeți amintim, ca la catalog, pe Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Cezar Baltag, Constanța Buzea, Mircea Ciobanu, Leonid Dimov, Ștefan Augustin Doinaș, Ion Horea, Cezar Ivănescu, Mihai Neagu-Basarab, Adrian Păunescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei, dintre prozatori pe George Bălăiță, Ștefan Bănulescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Alexandru Ivasiuc, Fănuș Neagu, D.R. Popescu, Sorin Titel, Dumitru Țepeneag, Constantin Țoiu, cărora li se alătură critici precum Matei Călinescu, Valeriu Cristea, G. Dimiseanu, N. Manolescu, Lucian Raicu, Cornel Regman, Eugen Simion, Mircea Zaciu, precum și dramaturgi ca Paul Everac, Theodor Mazilu - înșirați în fugă, conștient că, fără voie, nedreptățesc pe alți creatori, poate și mai importanți.

S-ar putea invoca și schimbarea de climat de după trecerea în neant a lui Gheorghiu-Dej. Și nu fără temei. O afirm ca unul care, între 1964 și 1968 - perioadă considerată „de dezgheț” -, am lucrat la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă ca secretar cu probleme editoriale (până când am fost îndepărtat de-o trupă de meseriași, specializată în strângerea șuruburilor și reabilitarea vechii cenzuri, desființată cu ani în urmă și reactivată în interiorul ministerului)[1].

Pe parcurs, mulți din ispravnicii lui Răutu își păstraseră funcțiile, ca și năravurile, datorită lipsei de instrucție:

— Ascultă, Bănuță, ai transformat editura în fabrică de poeți? îl luase peste picior Paul Niculescu-Mizil, școlit la

[1] Perioadă angajată în volumul ce urmează.

Academia Comercială, dar opac la receptarea noutăților din domeniile artei și literaturii,

— Au transformat-o ei, *ăăăăăăăă,* tovarășe Mizil.

— Ai început să publici deșeuri. I-am dat băiatului să învețe pe dinafară o poezie și n-a putut să recite o strofă. Credeam că n-are mintea întreagă. Apoi l-am pus să repete o poezie de Coșbuc și a declamat-o pe de rost.

— Făceți-l inginer, tovarășe Niculescu.

Bineînțeles, redau dialogul din memorie, dar esența lui n-o pun la îndoială. De bine de rău, Mizil era un om mai spălat decât mulți milogi din jurul său, dar, involuntar, cobora ștacheta unei evaluări critice la nivelul odraslei sale.

Alții erau de-a dreptul obraznici. Cazul lui Sion Bujor, mai-mare peste presă și tipărituri, care, în loc de reproșuri și sfaturi, ne-a oferit un spectacol în legile filmului mut. Ne-a chemat la el în cabinet, din care reține o masă lungă de ședință, la capătul căreia se afla un morman de cărți. După ce s-a ridicat de la biroul său, s-a apucat s-arunce volum de volum din teancul stivuit, cărți care alunecau pe tăblie, până la capătul drumului, de unde cădeau pe podea. Mi-am stăpânit cu greu râsul, când îl vedeam pe Bănuță cum urmărește patinajul fiecărui tom, poate din dorința de a vedea numele autorului și titlul operei. Când n-a mai avut ce să arunce, Bujor ni s-a adresat scurt:

— Până când?

Răspunsul lui Bănuță, a fost pe măsura impostorului:

— Ascultă, tovarașu, *aaaaaaaaa,* să știi că eu nu sunt de pe gârlă, *ăăăăăăăă,* asta să știi.

Greu de crezut, dar fără îndrăzneala acestui modest confrate, zborul multor șoimi ar fi fost întârziat sau imposibil. Dispus să dea cu Ancateul lui în capul oricărui potrivnic, se dovedea de o sută de ori mai apropiat de scriitori decât frânarii de partid, unde nea Ionică avea oamenii lui.

Revista *Albina* - revistă pentru sate, editată de Consiliul

Culturii și Educației Socialiste, fondată de Spiru Haret la 1897 - ajunsese un loc de pelerinaj și de exil al spiritelor incomode, de-ar fi să ne gândim la anii petrecuți acolo de Constantin Prisnea și Ion Bănuță. De asemenea, la conducerea Editurii pentru Literatură, după Alexandru Rosetti, au urmat Alexandru Toma, Alexandru I. Ștefănescu, Petru Dumitriu, Ion Bănuță și Ion Marinescu (trei de Alexandru, doi Ioni și un singur Petru, inconfundabil).

Ultimul Ion provenea din fosta Direcție Generală a Editurilor (botezată mai târziu: Centrala Cărții) și nu era străin de profesia de editor, fiind cândva și secretar al C.S.C.A. Apreciat de scriitori, n-a scăpat de tandrețea unei epigrame semnate de Tudor Măinescu:

Ce rău îmi pare, dom'le Marinescu,
Că azi nu scrii și dumneata ceva.
Toți criticii în cor te-ar lăuda,
În cap, de-ar mai trăi, cu Călinescu.

Același regim - specializat în roata norocului, de unde, poate, și expresia „rotirea cadrelor" - l-a detașat la un organ departamental, rudă cu *Albina.*

— Azi pe cal, mâine pe jos, Doamne cât e de frumos!

— Asta-i hora: când la stânga, când la dreapta, uite-așa se joacă fata. Încet, încet, ne întoarcem de unde-am plecat!

— Bate-te peste gură, că ne-o fi ajuns!

XII. ROATA LUMII

— Știi că Gică Grăbitu traje să moară? Madam Pitrescă o chimat „Salvare”, da’ n-o vroit să-l ieie, că nu-i lefegiu și nici pinsonar. Ce să-ți spun?! Capul lor di pereți, că și io pot să calc p-o coajă di pepene, să-mi sparg capu’ fără di vichime-n cămpu’ muncii. Ca și cum pănă acum aș fi stat cu burta la soare. Bini că i-o lăsat rațetă, da’ amărâții împușcă francu’ și n-o pot face la farmacie. S-o dus vremea când merjeai la șpițer, ți-o lucra ș-o trecea în condică.

Herșcu Rudel rămăsese cea mai autorizată voce a mahalalei, de când continua să umble din curte-n curte cu treburi mărunte. Știa mai departe tot ce se petrece deosebit în viața cartierului, fără s-adauge o iotă peste noima adevărului. Discret, n-avea deliciul bârfei, ci doar intenția de a-ți vinde un pont, ori de a-și găsi de lucru. Renunțase la negustoria de haine vechi, înlocuită acum cu cea de comisionar. Oamenii erau ocupați și-i lăsau cheile pe mână să ducă și s-aducă un copil de la grădiniță, să facă unele cumpărături din târg, să pună gheață-n răcitor, să expedieze vreun pachet, mărunțișuri de pe urma cărora trăia la limita sărăciei.

— Ai încurcat-o, jupâne, de când ți s-a dus pe copcă Ana Pauker cu tot neamul jidovesc.

— Ascultă, Gogoșar, iar ai tras la măsea și iar o să-ți aduci aminte cum l-am ucis pi Isus Cristos. Numai că pi Ana Pauker, mătăluță ai cărat-o în spinare la manifestații, tu i-ai lătrat numele pi străzi, tu și camarazii tăi, ieri verzi, azi roșii, că nu eu m-am înhăitat cu derbedeii voștri. Cu ovreii ai o picătură di răbdare, că-ncetu cu-ncetu’ o șterg în

Jidania. Cum ați scăpat di sași și șvabi, o să vă scuturați și di ei. Noroc că vă rămăn țiganii, care se înmulțesc ca mușteleși preiau cumerțul din mers și frâiele nației. Balaocheșii se simt la dânșii acasă și d-aici nu-i scote nimeni.

— Fugiți de pe navă ca șobolanii!

— Numai că șubulanii părăsesc corabia doar când simt că să scufundă. Nu-i și cazul socialismului victorios, cu garanții în băncile din Cișmigiu. Firescă Dumnezeu ca măine, poimâine să vă luați și voi șaua-n spinare să vă cărați undi videți cu ochii, să câștigați o pâine ca lumea, nu amară.

— Fuga-i branșa voastră, jupâne, scrie și-n *Biblie,* de zice popa c-ați șters-o, lipa-lipa, și din Egipt, când a dat Moise cu toiagu-n Marea Roșie, de-a despicat-o să nu vă udați țoalele.

— Numai c-a dat prost, când s-or așezat în deșert. Puțin s-o fi luat mai acana și era un adevărat ghișeft. Toți arabii din jurul Israelului stau pi zăcăminte di țiței - să trăiască făr' să muncească -, numai fiii lui David zac în pustiu, far' o găleată di gaz.

— Pedeapsa Domnului ca să trăiți din sudoarea frunții, jupâne!

— Tu să fii sănătos, că ai o frunte di două deșteși ti tragi din maimuță, nu din păcatul Evei.

Știrea că nea Gică Petrescu e grav bolnav mă afectase mult. Băiatul său, Puiu, îmi fusese coleg de bancă și cel mai bun prieten, iar de vreo opt ani se afla în pușcărie ca deținut politic. Din 1956 dispăruse de pe firmament și familia nu știa nimic de el. Oficial, aflase că a fost condamnat la 12 ani de închisoare pentru „crimă împotriva umanității, participare la organizație de tip fascist paramilitară" și atât. Când l-au arestat, avea 27 de ani și lucra ca inspector la Banca de Investiții. După vreo patru ani de detenție, bătrânii se pomeniseră cu vizita unui necunoscut care le spuse că odrasla le trăiește, că de la

Gherla l-au dus în Balta Brăilei, unde muncește la castelul de apă. Atât! Cine era omul care adusese vestea nu se știa; unii presupuneau că ar fi un client de drept comun - slabă ipoteză, pentru că deținuții politici n-aveau fronturi comune cu ei -, alții că putea fi un ins ce-și ispășise pedeapsa, după cum nu era exclusă posibilitatea să fi fost vreun individ din rețeaua sanitară, vizitată cu prilejul unor afecțiuni mai grave. Herșcu boccegiul încercase să vină în ajutorul bătrânilor:

— La așa un necaz, m-am gândit că-i bună o listă di subscripții, care cu ce poate, să plătim rațeta lu' nea Gică, da' m-a domolit la cârciumă avucatu' Dorojan: „Ninorocitule, ai nebunit? Vezi-ți di treabă că-i bagi pi toți la țuhaus-, că dacă sprijinești o familie di deținuți politici devii cumplice mascat la crimă împotriva țării." Așa o țară, ce să-ți spun?! Ca să vezi, lojică: ai voie s-ajuți un căine strivit di mașină, nu și un om căzut la pat.

Ca un făcut, seara ne-a vizitat coana Zoica. De la dânsa am aflat că medicația bărbatului era scumpă din pricina dozelor mari de antibiotice, obligatorii în cazul unei duble pneumonii. În aceeași zi, luasem chenzina și puteam s-o ajut. Cum soluția împrumutului mi se părea că exclude orice acuzație, m-am oferit s-o creditez cu o sută de lei.

— Mulțumesc, Nicule, dar n-am cum să-ți întorc banii.

Desigur, nu mă îngrijea restituirea sumei, numai că, de ochii lumii, trebuia s-aleg o formulă care să mă ferească de belea; așa că am convenit ca în contul gologanilor să-mi dea borș. De altfel, acest negoț era singura lor resursă de trai. De la ea cumpărau toți vecinii, cu 50 de bani litrul, borș din tărâțe, acrit pe cale naturală într-o putinică de tei, numai că dânsa mai adăuga la fermentație o crenguță cu frunze de vișin, o legătură de leuștean și o coajă de lămâie, de-i dădea gust și miros aparte. Nu degeaba Herșcu se lăuda că din toate băuturile pământului cele mai bune sunt braga lui Osman, care colinda vara cu rezervorul de alamă în spinare, și borșul doamnei Petrescu, bun și iarna, pe

plită, când mai băga în el câțiva cartofi, un morcov, o ceapă și puțintică verdeață. Cu o farfurie, două de ciorbă și un sfert de pâine neagră scăpa de chiorăiala mațelor. Oricum, nu se simțea amenințat de foame, de când mai trebăluia și pe lângă domnul Segal, care, din viticultorul lui Bădărău, ajunsese responsabilul unei prăvălioare din rețeaua „Alimentara”, unde robotea cu o nepoată, Rebeca, fericită că un fost barosan ca unchi-su o luase de nevastă. Cumpărând săptămânal o spată de vacă, domnul Ștrulică cerea măcelarului să-i decupeze antricoatele, carcasa cedând-o lui Herșcu.

— Boierul tot boier, da’ și ovrei prost. Habar n-are ci supă delicioasă scot eu din oasele astea, ci gust are carnea ci să desprinde di pi ele la fiert, ci mâncăruri pot găti din resturi. Important e să am în casă ceva tăieței, roșii, ceapă, usturoi și orez, că trii feluri - supă, ustrupel și pilaf - le am asigurate, sărate și piperate după plăcerea clientului.

— De unde știi, Herșcule, să gătești? Că familist n-ai fost!

— Ar trebui să-ți zic: tocmai d-aia. Da’ eu am diprins bucătăria la liceul „Cultura”, unde era un semiinternat și tot personalul administrativ mai dam o mănă di ajutor la curățat cartofi și ceapă, la ci vrai și ci nu vrai. Chior să fi fost și tot auzeai ci se pitrece-n jur. Mă laud că pot să gătesc cu parale puține, fără să simt sărăcia. Cu bani mulți știe oricine s-arunce un mușchiuleț sau fleică pi grătar, ori să fiarbă un rasol la oală. Da’ persoana mea îți face dintr-olecuță di carne și câțiva cartofi niște chifteluțe di ti linji pi bot; chiftele simple sau marinate, cu sos di roșii picant, ori alb, di rejim. Vrai cartofi? Îți pregătesc la comandă trii, patru feluri: prăjiți românești cu mujdei di usturoi, gratinați franțozești cu brânză la cuptor, sau pireu’ berlinez.

— Ăsta cum e?

— Fără mișmașuri, mai din sărăcie, da’ rezonabil când îi agăți un nume di fason, că face impresie. Dacă zdrobești cartofii’ și-l amesteci cu ceapă prăjită, îi zici „țărănesc” sau „polonez”, că sună mai bine. Eeei, dacă ai puțin unt îl poți

boteza „pure elvețian”, di mare clasă, că-n Șvițera vaca-i neutră, nu face politică, are doar grija laptelui și a turismului plimbăreț.

De la Herșcu am aflat și povestea Victoriei Moga. Fată chipeșă, cuminte și cultă, avusese un singur iubit, cu care urma să se căsătorească. Băiatul a dat însă bir cu fugiții, după ce averea ei - moștenită de la părinții dispăruți într-un accident stupid - se dusese pe apa Sâmbetei. Ceea ce nu știa el era că și după naționalizarea din 1948 fetei îi rămăseseră mulți bani, din care ar fi avut cu ce să trăiască. Presimțise poate că viitoarea stabilizare monetară o va duce în sapă de lemn. Fără îndoială, frumusețea unei femei este prin ea însăși o bogăție uriașă, când știi s-o administrezi. De pildă, Toni Righele, cât a fost puștancă, și-a risipit adorabil averea cu care o înzestrase natura, până când a înțeles că - mai puțin darnică la drum de seară și așternut - își sporește valoarea. Ca amică a unui domn primar, s-a ales încă din ziua când l-a cunoscut cu repartiția unei garsoniere, pe care cu aceeași bunăvoință tovarășul a mobilat-o, ca să se simtă bine amândoi, o dată pe săptămână. Prudentă, îl învățase să-și anunțe din timp vizita, „să nu dea nas cu mămica”, prezentă, chipurile, mai toată ziua la dânsa cu treburi gospodărești. Cu dorința de a o avea mai aproape, omul o angajase în primărie, prilej ca fata să-și valorifice puterea de influență. Primii care au colat-o în cârdășiile lor au fost cei de la spațiul locativ și funcționărimea din gospodăria comunală. Pe lângă dânsa, din cartier mai mâncau o pâine Cornel-Șase-Luni, specializat acum în aprobări pentru racordări la gaz metan, și Nelu Haralambescu, în schimbul de locuințe. Medi Müller, la rândul ei frumoasă, plutea mai departe în mister, fără ca cineva să știe de unde i se trage eleganța vestimentară și frapantul huzur. Cândva, se bucurase de mărinimia Victoriei. Acum îi venise rândul s-o ajute, ceea ce a și făcut până în ziua când aceasta s-a îmbolnăvit de tuberculoză și

ar fi avut nevoie de schimbarea radicală a climatului și a întregului regim de viață. Cu bune intenții, i s-a adresat prietenește:

— În situația în care te afli, norocul de a fi frumoasă te salvează și te înfundă. Se vor găsi destui să te ajute, dar, cu cât sunt mai mulți, cu atât e mai rău. Tu ai nevoie de un bărbat matur, cu suport material, care să te ia sub ocrotirea lui. Nu-i obligatoriu să fie necăsătorit. Dimpotrivă, dacă e însurat relația îl obligă la discreția de care tu însăți ai nevoie. Evită raporturile cu puștii, oricât ar fi nutrite de sentimente duioase. La vârsta lor, se aprind ca pojarul: debutează cu febră înaltă și se sting ușor, după ce buboiul de la inimă explodează ceva mai jos. Eu știu ce vorbesc și nu degeaba. Aștept să primesc viza de plecare în Israel și-ți promit că, înainte să ridic ancora, te voi lăsa pe mâini sigure, să te simți lipsită de griji și, în plus, să fii foarte puțin deranjată. Lucru esențial pentru o femeie copleșită de obligații în căsnicie.

Cuvintele nu se lipeau defel de mintea Victoriei. Imaginea lui Mihai, primul și ultimul bărbat din viața ei, îi persista încă în suflet prin drăgălășia chipului și robustețea tinereții. Cu doi ani mai mare decât dânsa, o cucerise prin vioiciunea ochilor și zâmbetul ce-i flutura mereu pe buze, alintare copilărească care-l scutea de vorbe. Și-acum inepția de a-l înlocui cu un „bărbat matur”, eventual căsătorit, care s-o susțină cu discreție din umbră, pasămite să nu se compromită în lume. Brrrrr!

Gravitatea bolii o obliga, totuși, să întreprindă ceva, să solicite sprijinul unui om apropiat. Cum după moartea părinților de administrarea averii s-a ocupat domnul Bucur Popa, i se păru că-i omul potrivit. Bun prieten cu taică-su, avuseseră multe afaceri împreună, posedând amândoi câteva exploatări de var în sudul Dobrogei, de pe urma cărora câștigaseră bani buni. Deși nu o dată fusese avertizată că în gospodărirea avuției este înșelată grosolan, dânsa a avut încredere în onestitatea coproprietarului,

mulțumită cu suma primită lunar. După naționalizarea carierelor și varnițelor, trăise din dobânzile conturilor bancare. Numai că bucuria n-a durat decât doi ani. Încetul cu încetul, lucrurile de preț au luat drumul consignației și a talciocului, până efectiv n-a mai avut ce vinde. Încercarea de a dobândi un serviciu ca traducătoare se izbise de refuzul serviciilor de cadre din pricina originii sociale „nesănătoase”. Cu o recomandare din partea unei rubedenii, ajunsese la o cooperativă de confecționat pungi, dar cu prilejul controlului radiologie necesar angajării descoperise că are o tuberculoză avansată.

Domnul Popa o așteptă pe Victoria cu un borcan de dulceață și altul de șerbet, ambele nedesfăcute.

— Te rog să te servești singură, după preferință, ba chiar să le iei acasă pe amândouă, că nici eu, nici frate-miu nu suntem amatori de dulce. O murătură acră ne răcorește mai bine, mai ales la o țuiculiță înaintea mesei. Îți mai dau și unul de peltea, primit de la aceeași vecină, pe care o împrumut din când în când cu ceva bani. Ți le-aș fi adus eu acasă, că de mult aveam în plan să te vizitez, dar mă ține-n loc un nenorocit de genunchi, cum nu se poate mai rău. Doctorii îmi zic că-i și din cauza greutății, c-ar trebui să slăbesc, dar asta presupune să fac mișcare, ceea ce mi-e imposibil. Asta-i situația: bătrânețe haine grele.

Sprijinit cu bărbia pe baston, domnul Bucur o ascultă cu atenție, până când fata lăsă ochii-n pământ, împăienjeniți de lacrimi.

— Câți ani ai, Victorițo?

— V-aș ruga să nu-mi spuneți Victorița, diminutiv prea des întâlnit la patrupede. La toamnă împlinesc 26.

— Mulți înainte! La vârsta asta doar o căsătorie te poate scoate la liman. Numai că beteșugul bolii te trage la fund ca o piatră de moară. Cine-și leagă viața de un om care, în loc să împingă la căruță, se așază în cârca lui? Tu ai nevoie de tihnă, de un trai lejer, cu tot ce-ți trebuie la îndemână, să

stai la munte, să n-ai nicio grijă, să nu te bată nimeni la cap. E o afacere grea. Lasă-mă să mă gândesc. Deocamdată am să-ți dau cinci sute de lei să-ți plătești datoriile de care mi-ai vorbit și să te poți mișca. Fă-mi o vizită peste câteva zile.

Revederea a avut loc peste o săptămână, timp în care Bucur Popa a măcinat același gând, cântărind câștigul și pierderea pe ambele talere.

— Victorie dragă, m-am gândit și răzgândit de-o mie de ori - și asta fiindcă am fost prieten și tovarăș de afaceri cu taică-tu, fie-i țărâna ușoară. Acum ești ca frunza pe apă, te duci la vale, ori te lipești de mal. Eu vreau să te sprijin și m-am hotărât să-ți iau o căsuță la Breaza - pe care am și găsit-o - cu două camere, sobe de teracotă, baie și bucătărie, cu o verandă în care poți sta la umbră și-n vreme rea, cu o curticică, pivniță, magazie de lemne și pomi fructiferi. Am aranjat cu nea Costică Ștefănescu, vechiul nostru client de afaceri, să-ți găsească și o femeie care să te ajute-n gospodărie cu gătitul și curățenia. Eu ar urma să vin doar la sfârșit de săptămână, fiindcă n-am cum să mă desprind de București. O fac înainte de toate că mi-ești dragă și-n amintirea tatălui tău.

— Și cum m-aș putea achita de bunătatea dumitale?

— Simplu: te măriți cu mine și ți-aș fi soț și părinte.

— Soț?

— Altfel cum? Ce-ar zice lumea, văzând cum vin și plec de la tine? Din țiitoare nu te-ar scoate, iar eu îs om cu frica lui Dumnezeu, aș păcătui să fac un pas creștinesc fără cununii. Nu uita că până acum am fost holtei. Oi avea eu șaizeci de ani, dar sunt încă verde. Și-apoi în afacerea asta eu bag o mulțime de bani. Cu ce m-aș alege în urma unei cheltuieli care abia începe? Ce-ți propun e o negustorie curată: fiecare dă ce poate, spre mulțumirea amândurora. Târg cinstit, deși pentru mine costisitor, altminteri mizeria și prostituția te mănâncă.

Trei ani a stat Victoria la Breaza, scutită, într-adevăr, de griji materiale. Bătrânul nu s-a dat înlături de la nicio plată ce i-ar fi ameliorat starea sănătății sau i-ar fi îndulcit viața. Numai că boala i-a ros plămânii, din nefericire ambii lezați de ftizie. S-a stins pe nesimțite, fără nevoia vreunui dric, fiind îngropată în cimitirul de la capătul străzii unde locuise, aproape de râu și de calea ferată, cu țiuitul acelorași trenuri după care își urmărea zilnic scurgerea timpului.

Odată cu trecerea vremii, sărăcirea de care suferise cândva Victoria Moga l-a contaminat și pe Bucur Popa, obligat să vândă din bijuterii și alte bunuri, inclusiv căsuța din Breaza și cavoul din apropiere, cu obligația, nerespectată, de a elibera toate criptele, în speță una singură. Ocazional, închinase imobilul de pe strada Cimitrului în regim sezonier, dar asta presupunea ca vara să fie și el prezent în localitate, așa că i-a îngăduit unui căpitan de la Liceul Militar s-o locuiască, cu condiția s-o întrețină cum se cuvine și să achite impozitele la primărie. Drept mulțumire, ofițerul îi trimitea toamna o ladă de mere, chiar și după ce îi cumpărase imobilul.

— Domnu Nicu, domnu Nicu, să vezi și să nu crezi! Ce-ai auzit îi zero față di apocalipsa ce-ți zic. Vine într-o zi domnu Bucur la nea Ghiță să joace un tabinet și mă-ntreabă dacă nu cumva am vreun căruț. Auzi întrebare! Ci negustor *andetai* pot să fiu far' așa ceva? El să fie sănătos, că io am curucior pi două roți, chiar și pi patru, măricel - dipinde di marfă -, ba chiar și cadru di transportat butelii. Îmi spune că mă cinstește să car o lădiță di mere di la poștă pi Gineral Budișteanu, undi locuiește. Merjem împreună, se lejitimează, ia culetu' și mi-l dă să-l transfer la adresă. O iau pi jos trăgând după mini un căruț pi două roți, un fleac di nimica. Numai că pi la catedrala Sfântul Iosif un individ care fujea di nibun mă lovește tocmai când doream să trec strada di pi trotoar. Zbang! Și se disprinde o scândură di la lădița cu mere, di se vede acum paiele în care erau învelite.

Dacă tot s-o dăsfăcut și-i cald afară - îmi zic - ia și mănâncă o fructă. Scormon în paie și nebunesc: dau di-un cap di mort. Maschez repede osemintul cu paie și prind lădița cu cureaua di la pantaloni. Dans macabru: c-o mână trag de curucior, cu ailaltă mă țin de nădragi, să nu-mi cază. Noroc că domnul Popa stă după colț. Ajuns la adresă, ghinion. Fratele di la el nu-i acasă, așa că rămân pi săliță în așteptarea vreunuia dintre dânșii. Numai că întârzie și se face seară, vine întunerecul, iar eu zac în companie cu mortu'. Poți să râzi di mine, da' m-o apucat așa o frică de-mi dărdăiau dinții să-mi pierd plombele, nu alceva. Dumnezeu să mă ierte, am părăsit lădița, cu roate cu tot, și-am întins-o la domiciliu. Am revenit a doua zi, mai mult din curiozitate, decât pentru bacșiș și curucior. Ci crezi? Frații Popa ședeau la masă cu doi domni, beau și jucau cărți. Între timp, întăriseră lădița cu alte șipci, piste care trăsese bentiță di metal, ca la import-export. Mi-a dat un pol și mi-a explicat că nenorocitu' căruia îi vânduse cavoul cu șase cripte n-a avut loc să se învârte în el și s-o împiedicat di schiletul domnișorei Victoria. Sufletul m-a durut, că jumătate din casa ei io am vândut-o în talcioc, de m-o plătit regește și când aduceam marfa înapoi. Iar acum am ajuns să car și ci-o mai rămas din dănsa, fără să-și găsească un loc în pământ. Di undi ziceam c-o să-l moștenească pi nea Bucur - de-o mie di ori mai șontorog dicât domnișoara Victoria -, acum așa o fată drăguță a divenit oale și ulcele.

— Viață legată cu ață! Dumnezeu s-o odihnească, c-o știu de când eram de-o șchioapă.

— Unde și cum să se odihnească? Când di șase luni stă în același loc, pusă la colț, în gălăgie și fum de tutun. Iartă-mă, da' la ovrei n-ai să vezi așa ceva. Ti bagă-n pământ, acolo rămăi, până la Judicata de Apoi. Nu dai riprezentații, matineu și seara, ba jos, ba sus, că nu ești găleată di fântână și nici lift.

Fără oameni ca Herșcu, aparent lipsiți de căpătâi,

așezarea Oborului și-ar fi pierdut culoarea. Majoritatea populației ce se îngrămădește dimineața în autobuze și tramvaie - agățată de scările vehiculelor, de teama întârzierilor la serviciu, contabilizate cu strictețe - se uniformizează, răspunzând militărește la comenzi. În ochii stăpânirii, bieții oameni se transformaseră în cifre. Câți sunt? Câți au venit din ei? Câți au lipsit? Câți urmează să fie restructurați? Spre neliniștea lor sufletească, temători că-și pot pierde oricând locul de muncă. La înghesuială, oamenii își pierd identitatea, iar disciplina oarbă îi aplatizează și mai mult.

„Mahala, mahala, cuib de vise!” Care mahala? Mahalaua lui Nenea Iancu? A lui Mateiu Caragiale? A lui G.M. Zamfirescu? Barbu, Călugăru sau Petre Belu? Cu rame de aur, sculptate-n lemn sau turnate în ghips, tabloul variat al vieții semiurbane păstrează multe elemente comune, mozaicat cu noblețea și sordidul aceleiași lumi, dar și diferențiat de harul artistului.

Pe nesimțite mahalaua se mutase în centru, mai ales în privința vocabularului. La o ședință a Consiliului editorial de la E.S.P.L.A., de față cu Camil și Cezar Petrescu, Perpessicius, Philippide ș.a., Stancu se înfurie și condiționează: „Să vă c... în gura mea, dacă mai pun eu vreodată piciorul p-aci!” Zice și pleacă, iar peste o lună revine la ședință ignorându-și legatul. Repus în drepturi, Arghezi îl vizitează adesea pe Balaci la aceeași editură. Fumând, oferă un spectacol de zile mari. Îi tremură mâna și se încăpățânează să-și dirijeze singur mișcările, de la scoaterea din buzunar a pachetului de Kent, la folosirea bățului de chibrit, mișcat anevoie pe scăpărici. Când, în sfârșit, izbutește să țâșnească flăcăruia, o plimbă dârdâind spre gură, își aprinde țigara, trage de câteva ori și se liniștește cu: „F...-..-n cur pe mă-ta!” Nu iartă pe nimeni, ironia venindu-i mănușă, poate ca reflex al nedreptăților îndurate. La apariția lui Ionel Jianu, care vine și pleacă din

birou, poetul ține să spună:

— Prăpăditul ăsta mă consideră ramolit. A picat odată în Mărțișor să-mi dăruiască un album Luchian. S-o fi gândit că scriu despre el. Fiind în grădină, m-am oferit să-i dau un fotoliu de nuiele, să nu stea în picioare. Mi l-a luat din mână, scutindu-mă de efort. I-am mulțumit, rugându-l să nu se supere, că-s om bătrân. Ce crezi că mi-a zis păcătosul? „Cum să mă supăr, maestre? Între noi, oltenii?!” Auzi: între noi, oltenii! Ăsta când și-a ales numele de Jianu a uitat să pună un „d” la mijloc.

Nici pe Stancu nu-l iartă, venit și el la Balaci:

— Descultul ăsta n-o să mă ierte niciodată că semnam pe state cu o mie de lei mai mult decât el.

N-am priceput la ce se referă, decât mai târziu, când mi se spune că semnăturile ambilor scriitori fuseseră găsite pe statele de plată ale Ministerului de Interne, pentru răsplata unor prezumtive colaborări, în realitate gesturi filantropice ale confratelui Octavian Goga, care, ca ministru peste amintitul departament, n-avea obligația să-și motiveze daniile.

Jucăuș, Arghezi întinde capcane și celor apropiați, cu toate că n-are îndoieli în privința prețuirii lor:

— Ce-ai mai compus, dom’le Bănuță?

— Maestre, *âăâăâăâăă,* în ultima vreme am mai compus *ăăăăăăăăă* un nou volum de panorame *ăăăăăăăăă...*

— Aoleo, frate! „Compus!” Ce cuvânt oribil, să nu-l mai folosești, frate, că pute!

La spitalul din Otopeni, mai mult casă de odihnă, asist la o scenă bizară, față de ce văzusem și auzisem în mahala. După vizitele din Bulevardul Aviatorilor, unde se mutase poetul, era prima oară când, cu Alexandru Balaci și Bănuță, îl întâlnim în afara casei sale, alături de coana Paraschiva și Gheorghe Pienescu, câinele lui păzitor. Ca și până atunci, împietrit că stau în fața nemuririi, mă cufund în tăcere, temător să nu rostesc vreo prostie. Mai ales după ce am făcut imprudența să-i amintesc de cartea lui Cioculescu, ca

replică la observația lui că: „nimeni n-a înțeles din ce-am scris”. Îl enervasem peste măsură:

— Fugi, frate, de-aici. Cioculescu n-a priceput nici el nimic. Venea și se cățăra pe ulucile din Mărțișor, când auzise că-s bolnav, așteptând să mor.

A mai adăugat atunci câteva cuvinte: „ca să-mi ia pe Paraschiva”, omise de mine la o relatare anterioară, de teamă că pot fi acuzat de exagerare, în lipsa martorilor trecuți pe cealaltă lume (în afară de G. Pienescu, din păcate în conflict cu Mițura, deci sursă discutabilă). Numai că între timp am descoperit că „noutatea” era știută și de Barbu Cioculescu, deloc lipsit de umor, așa că...

La plecare, Pienescu se grăbește să-i sărute mâna, la fel Bănuță și, spre marea mea uimire, chiar și profesorul Balaci. Se părea că eu vin dintr-altă lume, unde, în afară de popă, nimeni nu săruta mâna bărbaților, nici măcar taților. Ca să nu fac notă discordantă, mă hotărăsc să repet același gest, numai că, precum unele cucoane țâfnoase, poetul își încordează mâna, fără s-o pot duce la buze. Cu siguranță, citise uimirea din ochii mei.

Deși a elogiat în scris mulți creatori de sub cupola artelor, nu-mi amintesc ca la bătrânețe să fi rostit o vorbă bună despre careva. La apariția volumului bibliofil, Rosetti ne reclamă omisiunea dedicației de pe ediția princeps a *Florilor de mucigai*[1]. Nici prin cap nu-i trece că decizia i-a aparținut lui Arghezi, surprinsă în notesul lui Pienescu, după obișnuitele lecturi de dinaintea trimiterii manuscriselor în tipar:

— „*Domnului Al. Rosetti...*

— Șterge!

— O să se supere!

— Să se supere! Ce fac, frate, din seria asta de *Scrieri?* Cavou?”

---

[1] La nevoie, vezi scrisoarea lui Al. Rosetti, reprodusă în volumul meu, *Sertar*, 2004, p. 242-243.

Același Rosetti îi publicase la Editura Fundațiilor Regale creația poetică în seria de „Opere definitive”, după cum tot el mijlocise mărinimia regelui Carol al II-lea de a-i achita datoriile. Fuse și se duse, că acum alte amintiri trecură pe prim-plan:

— Odată, de ziua mea, când Rosetti a venit să mă felicite în Mărțișor, a luat un buchet de flori de la intrare și mi l-a oferit dezinvolt, fără să știe că înlăuntrul lui se află și cartea de vizită a altcuiva.

Dorința de a cunoaște mai de aproape marii scriitori români mă dusese și în casa lui Camil Petrescu. Ca și Arghezi, care în copilărie învățase la liceul Cantemir din cartierul nostru, Camil a locuit în Obor, pe Câmpului, la o zvârlitură de băț de Făinari. Acum stătea în Cotroceni, unde am însoțit-o pe Coca Chivulescu, redactorul romanului *Un om între oameni.* După Sadoveanu - care prin *Mitrea Cocor* încercase să-și acordeze mandolina în fanfara realist-socialistă Camil pășise pe același drum, atras de figura lui Nicolae Bălcescu, ceea ce, inevitabil, îl apropia și de pocita interpretare a mișcării de la 1848, cu un Eliade Rădulescu fanfaron și nu doar atât. Editura Tineretului se angajase să-i împrospăteze documentarea, în spiritul noii școli istorice, inaugurată de Roller, Barbu Câmpina *ejusdem farinae*[1]. Curios de ce i se dădea la mână, parcurgea fișă de fișă în living, unde ne aflam pe o banchetă. La un moment dat, pe scara interioară a apartamentului coborî o femeie frumoasă, cu o coadă blondă ce-i ajungea la nivelul șoldului. Se opri pe la mijlocul treptelor, ne privi de sus și rosti un singur cuvânt: „Idiotule!”

Cum Camil și Coca erau cufundați în lectura fișelor, am considerat că mi se adresează mie, singurul care o urmărisem cum pășește. Îmi crăpa obrazul de rușine, când Camil, căruia i se adresase, potoli scandalul ce dădea să izbucnească, adăugând zâmbitor, ca și cum nu se

[1] Cei de aceeași teapă.

întâmplase nimica:

— Așa-i nevastă-mea. Îi sare țandăra din nimic.

Soția, Eugenia Zaharia, era actriță la Național, mai tânără cu vreo 20-30 de ani decât el. Îi făcuse doi băieți, mai târziu ingineri, strămutați în America după moartea tatălui, împreună cu mama lor, de care Camil Petrecu divorțase. Rostul căsătoriei - petrecută în aprilie 1947 -, îl înțelegi mai bine când o cuplezi cu nașterea primului băiat, Camil-Aurelian, consemnată peste două luni, la 27 iunie. Burlac, scriitorul dăduse iama în muieri, priceput nevoie mare în arta seducției. Doar Ionel Teodoreanu îi clintise performanțele sentimentale. Cu mulți ani în urmă, Camil îl rugase pe Rebreanu să-i fie naș, hotărât să se căsătorească cu Cella Serghi. Cum aceasta era evreică, a fost necesar ca înainte de cununie să se boteze, după care mirele s-a răzgândit, mulțumit doar cu creștinarea virtualei mirese.

Nevestele... Reazemul și blestemul scriitorilor. Nu degeaba majoritatea soțiilor le-au supraviețuit. Despre una dintre ele, Agatha Bacovia, îmi vorbea Pienescu, redactor pus să vegheze la alcătuirea unui volum de versuri. Într-o vreme, îl vizita pe autorul *Plumb*-ului dincolo de Bellu, la confluența șoselelor Giurgiului și Olteniței, nu departe de Mărțișorul lui Arghezi. Se culesese volumul, iar acum editorul îi căra corecturile în șpalt pentru o revizie finală. Pe măsură ce poetul citea și revenea asupra unor cuvinte, doamna Agatha îl servea pe redactor cu o cănuță cu țuică, pe care, după ce soția părăsea încăperea, Bacovia o înșfăca și-o dădea pe gât dintr-o singură mișcare.

— Îmi crăpa obrazul de rușine, că de fiecare oară când femeia revenea în odaie și vedea cănuța goală, pornea s-o umple la loc, cu grija de a nu lăsa vreo sticlă cu rachiu în cameră. O vorbă nu mi-a suflat Bacovia, ca și cum nu m-aș fi găsit acolo. M-am mulțumit că-mi rămăseseră șpalturile cu intervențiile lui manuscrise. Bucurie de scurtă durată, că le-am împrumutat lui Romică Vulpescu și a uitat să mi le restituie până-n ziua de azi, deși nu o dată i le-am cerut.

Peste un timp, am avut curiozitatea să-l vizitez și eu. Am plecat cu o echipă de fotografi de la „*Decorativa*” la modestul domiciliu din strada Frăsinetului (astăzi Bacovia). Ca să evit orice discuție, m-am pierdut printre tehnicienii aduși de Lazăr Cassvan, șeful tehnoredacției noastre. Vorbăreață, doamna Agatha se scuza întruna de zugrăveala fumegită a casei, de vopseaua scorojită a ferestrelor și, în general, de șubrezenia întregii clădiri. Din când în când, îndrepta degetul spre soțul ei, întins piele și os pe o sofa, incapabil să rostească un cuvânt. Doar ochii îi rămăseseră treji, aprinși ca jeraticul.

— După ce n-o să mai fie, o să fac curățenie generală, că de ani de zile tot amân să văruiesc, să revăd instalația, că acum crapă țevile și ne lasă curentul când ți-e lumea mai dragă.

„După ce n-o să mai fie!” - când încă mai trăia și auzea, indiferent cum se rostogoleau vorbele în capul său răvășit. Mă uitam pe furiș la Bacovia, cu capul sprijinit în gaura unui perete, făcută de el pe nesimțite de-a lungul timpului. Urmă vie a unei treceri prin vreme, astupată de zugravi la renovarea casei. Boem și trăind de-a-ndoaselea într-o lume anapoda, Poetul va fi simțit neîndoios ajutorul soției sale, mai cu picioarele pe pământ. La însușirile ei, se mai adaugă și meritul atribuit de Eugen Jebeleanu: „A izbutit să-l întristeze”, treabă esențială în devenirea operei sale.

Tânăr, am continuat să colind casele scriitorilor interbelici, mai ales după ce mă aplecasem asupra creației lui Brăescu, primă incursiune în publicistica de odinioară. Mă obișnuisem să frecventez zilnic Biblioteca Academiei Române, aflată în apropierea instituției unde lucram. Ca editor, aveam acces și la „Sala 3”, cu publicații interzise în circuitul liber, dar și la „manuscrise”, consultate într-un birou special, frecventat aproape zilnic de Perpessicius, Cioculescu, C.G. Giurescu, Papadima, Chițimia, Barbu Theodorescu, Vatamaniuc, George Potra, Nicolae Missir și

mai tinerii Tiberiu Avramescu, Gabi Ștrempel - la vremea respectivă șef la paleografie - și Theodor Vârgolici. Cu o atare companie, crescusem în propriii mei ochi și mă minunam de ce citeam în presa liberă de odinioară. Nicio școală de până atunci nu-mi garantase că în seara fiecărei zile voi ști mai mult decât în dimineața când mă trezisem. Lume bună, spălată și limpezită, dar nici ea lipsită de scame. Mă gândesc, de pildă, la reacția lui George Călinescu, care, văzându-l pe Perpessicius, aplecat cu opt dioptrii pe manuscrisele lui Eminescu, n-a ezitat să-l apostrofeze în public:

— Îți pierzi timpul degeaba, colega; tot ce era de spus am spus eu.

S-ar zice că groapa din Florească, din vecinătatea casei marelui critic, romancier, poet și eseist - cu oameni și magherniță demolate într-o noapte de Doncea -, lăsase împrejur o dâră olfactivă greu de îndepărtat.

Cel care mi-a deschis ușile multor confrați din vechea generație a fost poetul Tudor Măinescu, rămas în conștiința literară ca un epigramist de forță. Fost judecător, târa după el acuzația de a fi fost directorul personalului din Ministerul de Justiție, funcție nocivă în mintea vechilor activiști. Îl ajutasem să revină în circuit cu un volum de versuri, *Flori și ghimpi,* urmat mai târziu de altul, *Florile prieteniei,* apărut la Editura Militară, condusă de colonelul Eugen Bantea - mai târziu general -, cu care mă împrietenisem la toartă.

— Prea multe *Flori,* nea Tudorică, pentru o vreme întunecată.

— Lasă-le-n pace, că-s potrivite și la înmormântări.

Extrem de sociabil, mă invita la el acasă, unde, ca din întâmplare, se afla un om strivit de nevoi, din categoria persoanelor *non grata,* aflate pe liste speciale, comunicate redacțiilor prin serviciile de cadre. Ridicarea unor interdicții se realiza doar prin direcția de propagandă a Comitetului Central și, uneori, când nominalizările erau mai multe, îmi

îngăduiam să adaug și eu un ins sau altul, profitând de faptul că indicațiile veneau de la cabinete diferite, cu girul lui Manea Mănescu, Paul Niculescu-Mizil, Pavel Țugui, Sion Bujor, ori Vasile Bihari, subalterni ai lui Leonte Răutu, totdeauna rămas în umbră. Așa am procedat în cazul lui Petru Manoliu, Emil Manu sau Petre Pintilie, foști deținuți politici. De s-ar fi ivit vreo încurcătură, aveam răspunsul pregătit, profitând de faptul că adesea indicațiile se dovedeau contradictorii: „Nu-mi amintesc cine mi-a transmis dispoziția, am să mai verific prin caiete!”

De data asta, era vorba de Alexandru Hodoș, persoană cu rosturi mai complicate în istoria țării, ca să nu cer o aprobare „mai sus”, altminteri respinsă. Mai târziu aveam să aflu că primul refuz a aparținut oprimaților, care s-au opus colaborării cu organele Securității, cum va fi cazul lui Nichifor Crainic și al celor grupați în jurul revistei *Glasul patriei,* periodic destinat românilor de peste hotare, un soi de hârtie gumarabică de prins muște.

Hodoș dorea să traducă *Mizerabilii* lui Victor Hugo, operă voluminoasă ce i-ar fi îngăduit să scape de hangarale. Cum de când mă știu nu mi-a plăcut să rostesc „nu se poate”, i-am propus lui Tudor Măinescu să preia contractul pe numele său și să-l lase pe ardelean să lucreze în voie, mergând apoi cu dânsul la Fondul literar să-și încaseze drepturile. La fel procedase Petru Dumitriu cu Ion Vinea, ori Mihnea Gheorghiu cu Igiroșanu. Cât a trăit traducătorul, totul a fost perfect, după care aveau să curgă reproșurile:

— M-ai nenorocit, prietene, cu facerea de bine. Fără să mă anunțe, editura a reeditat *Mizerabilii,* iar nevasta lui Hodoș din „hoț ordinar” nu mă scoate, urlând în târg că i-am escrocat bărbatul. Dă-i un telefon și potolește-o, spune-i că pentru noua ediție n-am luat niciun ban, că toate drepturile ce i se cuvin bărbatului sunt neatinse și-i vor reveni. Muierea dracului. De-o sută de ori îi mai bună nevasta lui Sorbu, care, cu 50 de ani mai tânără decât el, îți încântă măcar privirea.

Până atunci, mi-o bârfise întruna și-l condamna pe colonelul Borneanu - în civilie și prozator -, că i-o vârâse-n casă, deși acesta se jura cu mâna pe inimă:

— Nea Tudorică, m-acuzi degeaba. Eu i-am recomandat-o pentru o noapte, nu pentru 1001 de nopți.

Din aceeași sursă am aflat că după ce fata își făcuse serviciile de noapte, și-ar fi întrebat gazda dacă mai poate sta și peste zi, ceea ce n-avea decât să-l bucure pe Sorbu, ședere care cu timpul s-a prelungit spre bucuria ambelor părți până la Oficiul Stării Civile.

Întreaga poveste mi-o relatase Măinescu în drum spre casa celebrului dramaturg, care locuia împreună cu Al. Cazaban, autor mai puțin impus în marea istorie literară, dar, prin vârstă, decan al scriitorilor de-atunci. Pe el doream să-l cunosc mai mult, contând pe etatea și obârșia sa ieșeană, utile în deslușirea biografiei lui Gheorghe Brăescu. Cum în perspectivă mă angajasem să predau aceleiași redacții și integrala nuvelisticii rebreniene, mă interesa și discuția cu Mihail Sorbul, cumnat și bun prieten cu autorul *Pădurii Spânzuraților.*

De la locuința lui Măinescu - stătea pe una din aleile adiacente străzii Dristorului - până-n Vatra Luminoasă, unde se afla casa longevivilor confrați, era cale de câteva stații, așa că ne-am încumetat să mergem pe jos.

— Fă socoteala: Sorbul să tot aibă vreo 77 de ani, pe când feblețea lui nu cred să atingă 30, deși, după cum arată, nu-i dai peste 25. Ai s-o vezi și dumneata. E prea de tot.

— Nu pricep; dumneata îl plângi pe el sau pe ea?

— Cum, domnule? Sorbul i-o statuie în literatura românească. Numai că, de unde avea un prestigiu în ochii lumii, și-l spulberă de-a binelea. De când statul îi fixase o pensie viageră de vreo două mii de lei, ca și lui Cazaban, pe amândoi îi vedeai la Athénée Palace, mâncând la prânz, cu ochii la mișcarea de pe Calea Victoriei. De fiecare dată, menu fix, niciodată *à la carte,* dar cu două feluri de

mâncare, plus desert, pentru care fiecare dădea doișpe lei. Chelnerii îi știau și-i serveau automat, fără să aștepte comanda. Adesea se adăuga și o baterie de vin, „vinul casei”, taxat cu 20 de lei, ca și la „Ambasador”. Atunci amândoi scoteau din buzunar câte 22 de lei. Până la două mii lunar, să tot cheltuiești. Acum doamna i-a schimbat bucătăria: i-a luat cartelă la cantină, unde masa costa zilnic doar cinci lei.

— Lasă că și Casa Scriitorilor, unde îl văd adesea, nu-i o prăvălie obișnuită; se mănâncă destul de bine și are hazul ei. Și apoi știi dumneata ce supliment primește acasă după cină?

— Orice ar primi, liniștea i-a dat-o peste cap. De unde n-avea nicio grijă, acuma își tocește pingelele pe la edituri și pe la teatre, doar-doar îi va scoate careva o carte sau vârî vreo piesă în repertoriu. A avut o căsuță de vacanță-n Argeș - ș-aia s-a dus pe apa Sâmbetei, că moara trebuie să macine.

Între timp am ajuns în Vatra Luminoasă, într-una din casele denumite odinioară „locuințe ieftine”, azi prea scumpe pentru românii osândiți să trăiască în criptele de beton ale societății postbelice. Am sunat și ne-a deschis Sorbul, înalt și deșirat ca o lumânare de nuntă; el ocupa parterul clădirii, iar Cazaban etajul.

Doamna nu era acasă; am aflat că plecase la mare. Epigramistul era de-al casei, așa că Sorbul l-a invitat direct:

— Tudorică, ești mai tânăr, servește tu dulceața.

Tânărul tocmai împlinise 70 de ani. La fel de tânăr putea să pară și Sorbul în ochii lui Cazaban, pregătit sufletește să aniverseze 90.

Înainte de a-l invita să coboare, Sorbul ne-a spus oarecum jenat:

— E supărat pe mine că nu-l dau la telefon. Degeaba îi zic că nu l-a sunat nimeni. E convins că-l caută niște cucoane, iar eu, de-al naibii, n-aș dori să-l chem. Nu-ți spun că, așa de-ar fi, tot n-ar putea discuta, fiindcă, atunci când

formează vreun număr, n-aude nimic. Aveți grijă să vorbiți foarte tare, că altminteri nu vă înțelegeți.

Așa am făcut, numai că personal n-am obținut prea multe date peste ce aveam să scriu în studiul despre Brăescu. Poate că nici nu l-am prins într-o zi bună, lipsindu-i hazul de-altădată. Cândva, după ce a bubuit cu pușca prin curtea palatului de la Mogoșoaia, am fost martorul unei discuții pacifiste din incinta restaurantului, purtată cu o grațioasă ziaristă de teatru, pe cale de a deveni scriitoare:

— Domnule Cazaban, ce aveți cu bietele păsările? De ce nu trageți în critici? Întrebări însoțite de o gingașă mișcare de mână spre masa unor cunoscuți cronicari literari.

— Stimată doamnă, mi-e imposibil. Credeți-mă: de când mă știu, n-am fost și nu sunt antisemit!

Doamna s-a făcut că nu pricepe aluzia moldoveanului, adăugând în șagă:

— Atunci de ce nu trageți într-o jivină sălbatică?

— Doamnă, așa ceva nu există pe aici.

— Ei, nu există... Să veniți cu mine în pădure să v-o arăt!

— Nu vreți să mi-o arătați aici?

Zâmbetul bonom și supus în fața frumoasei doamne anula duhul licențios al replicii, fiind mai degrabă reflexul unei bărbății răzvrătite, trecută în rezervă.

Pușca o primise plocon de la Gheorghe Apostol, după o împrejurare care făcuse vâlvă în lumea iubitorilor de frumos, prilejuită de banchetul ce-a urmat celui de-al doilea Congres al Scriitorilor, prezidat de Mihail Sadoveanu. Ospățul avusese loc la Casa Armatei, printre invitații de onoare aflându-se și reprezentanți de seamă ai protipendadei politice, risipiți în masa congresiștilor, dar cu grija marcării din timp a locurilor. Cu mici excepții, aceștia erau certați cu bucuria lecturilor, de unde un respect aproape mistic față de scris și scriitori. Din această pricină, în sarcina Protocolului intra și alcătuirea unor scurte fișe biografice ale mesenilor din stânga și din dreapta „mărimilor”. Dintre participanți, Gheorghe Apostol era cel

mai înalt reprezentant al partidului, așa că i-a fost așezat alături și Cazaban, menționându-i-se printre alte informații că este cel mai în vârstă scriitor - avea pe-atunci 84 de ani - și că are ca hobby vânătoarea. Cum bătrânul se cufundase într-o tăcere nefirească, fostul președinte al Confederației Generale a Muncii, ditamai membru al Biroului Politic P.M.R., se încumetă să lege o discuție de pahar:

— Cum mai merge cu vânătoarea, tovarășe Cazaban?

— Nu mai merge deloc! Mi-au luat ăștia pușca!

— Cum asta?

— Foarte simplu; în fiecare an făceam cerere de permis și o completam în oraș: nume, anul nașterii, adresa, marca armei și seria. Numai că eu nu mergeam cu pușca la Athénée Palace sau Capșa, așa că treceam un număr oarecare. Până într-o zi când m-au invitat să merg cu arma la poliție. Una scria pe permis, alta pe pușcă. Și mi-au confiscat-o, nenorociții!

Unde-i lege nu-i tocmeală, așa că Apostol, împăciuitor, se simți dator să stingă litigiul:

— În cazul ăsta, vă dăruiesc pușca mea de vânătoare.

Cum figura tuciuriului de-alături nu-i spunea nimic, Cazaban se grăbi să-i răspundă:

— Vă foarte mulțumesc. Vă promit și eu că primul iepure ce-l scap vi-l fac cadou.

Ce-or mai fi discutat nu știu. Cert este că, a doua zi, Sorbul a fost nevoit să deschidă ușa unor necunoscuți „în civil”, care îi aduceau vecinului său de apartament o pușcă făloasă, pe deasupra cu lunetă. Aveau s-o cunoască toți confrații mai tineri sau bătrâni ce frecventau palatul de la Mogoșoaia, dat și el în folosința uniunilor de creație.

Am părăsit casa din Vatra Luminoasă, fără să știu că, peste patru ani, amândoi bătrânii vor trece Stixul, în pofida diferenței de vârstă. Alexandru Cazaban moare la venerabila etate de 94 de ani, iar Mihai Sorbul la 81, doar după două luni de la dispariția primului. Parcă s-ar fi jurat să rămână împreună.

Cam în același timp cu intenția lui Tudor Măinescu de a-i fi de folos lui Alexandru Hodoș, apare și oferta lui Josefini, mai puțin dezinteresată. Pe neașteptate, faimosul iluzionist, care transformase vechile barăci ale circarilor din Târgu Moșilor în Academie, apare în redacția Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, în calitate de autor, o altă formă de prestidigitație. Era însoțit de Petre Pintilie, un domn cu totul deosebit, prezent, la începuturile sale literare, în Cercul literar de la Sibiu, alături de Radu Stanca, I.D. Sîrbu, Doinaș, Regman ș.a., iar mai târziu colaborator la *Glasul Ardealului* din Cluj, împreună cu Vasile Dumitrescu, Francisc Păcurariu ș.a., intrați ulterior în lumea diplomației. El însuși fusese pregătit pentru o carieră asemănătoare, numai că un complex nefericit de împrejurări îl aruncase îndărătul gratiilor. Originar din Brăila, revenise după cinci ani de detenție pe malurile Dunării, purtând povara unei „omisiuni de denunț", acuzație totalmente absurdă, câtă vreme marele făptaș urmărit de „lege" - totuna cu fratele soției sale - va fi absolvit de orice pedeapsă, singura lui vină constând într-un nume și o profesie comune cu ale unui client autentic al Securității. Despre povestea lui, absolut demențială, ne spune câte ceva Fănuș Neagu în *Cartea cu prieteni,* făcându-ne să regretăm lipsa mai multor detalii legate de viața aceluiași proscris.

Nu intenționez să intru în amănunte. Să remarc doar faptul că, în loc să-și fi luat ca reper propria existență tragică, Petre Pintilie s-a văzut nevoit să scrie o carte pe calapodul unor amintiri patetice, de a doua mână. Pe-atunci, erau la modă cărțile cu caracter memorialistic ale unor actori și actrițe, iar Titus Popovici, invitat cândva să scrie despre Josefini o biografie romanțată, declină vechea ofertă în favoarea brăileanului. Romanul *Străinul* îl mântuise de păcate în ochii stăpânirii, lăsând pe seama altora anonima salahorie literară de până atunci.

A urmat o negustorie cinstită: Josefini - pe adevăratul său

nume: Aurel Iosif - oferea colaboratorului său casă și masă - în vechea sa locuință din apropierea restaurantului „*Izvorul rece*”, din zona Pache Protopopescu-Traian -, iar fostul deținut de la Canalul Dunărea-Marea Neagră se angaja să-și însoțească binevoitorul mai peste tot pe unde umbla, s-asculte și să scrie. Cum realitatea șchiopăta în dauna imaginației, Petre Pintilie s-a lăsat ispitit de farmecul unui roman de factură picarescă, puțin obișnuit într-o literatură osândită să cânte „marile realizări socialiste”. Titlul cărții - *Oameni și paiațe* -, dar mai ales numele de pe copertă al iluzionistului, ce părea să-i confere o tentă biografică, o scuteau din capul locului de canoanele vremii. Mai mult decât s-ar putea crede, Josefini era scutit de orice oprelișteș, circulând la guvern, prin ministere, la toate instanțele de partid sau prin redacțiile ziarelor ca la el acasă. Aceasta se datora abilității cu care își cultiva admiratorii. Peste tot oferea spectacole „la botul calului”, făcând să dispară și să apară portofele, cărți de joc, să împrumute diverselor batiste mirosul coloniei preferate etc. Rămăsese de pomină un revelion de la Comitetul Central al P.C.R., când, cu pretextul că-l hipnotizează pe Alexandru Drăghici - pe atunci ministru la Interne -, a izbutit să-i șterpelească ceasul de la mână, spre hazul tuturor. Se număra printre puținii artiști preferați de Gheorghiu-Dej, care, în materie de cultură, rămăsese cu gusturi infantile, frecventând spectacolele de circ chiar și cu prilejul unor vizite oficiale ale altor conducători de stat.

Tot Josefini era cât p-aci să-și omoare cartea, îndemnând pe mai-marii zilei s-o citească:

— Am scris un roman ca o bomboană. O să vă placă. E acolo una care moare-n sulă.

Suficient pentru a se da alarma. Indicația de a opri imediat cartea - aflată atunci în „bun de tipar”- a fost driblată de Ben Marian, directorul tehnic al Editurii pentru Literatură, care a anunțat, fals, că „s-a tras întregul tiraj”, promițând să vadă ce se mai poate face, terorizat de

insistențele de la capătul firului:

— Faceți, totuși, ceva, ca femeia să moara altfel: s-alunece și să-și spargă țeasta, să se sinucidă, s-o calce tramvaiul, treaba ei, da' nu așa, că nu suntem în Tanganyka.

Cartea a apărut și s-a bucurat de succes. Din acea clipă, popularul artist era nelipsit de la Casa Scriitorilor, oferind ospețe peste ospețe și împrumutând bani în dreapta și-n stânga, fericit să-și știe „confrații" datori. Cu vremea, i s-a părut firesc să ceară intrarea în Uniunea Scriitorilor, solicitarea nemulțumind pe mulți datornici. Memorabilă rămâne replica lui Titus Popovici:

— Eu, dimpotrivă, sunt de părere să fie primit imediat în Uniune; cu o singură condiție: cererea pe care ne-a adresat-o s-o scrie cu mâna lui, în fața noastră.

În lipsa calității de prozator, lui Josefini i se putea conferi titlul onorific de doctor în economie, ca unul ce făcuse posibilă existența capitalismului în plină orânduire socialistă. Să amintim că ani în șir refuzase angajarea la Circul de Stat, trăind exclusiv de pe urma turneelor în țară - de regulă oblăduite de sindicate -, ca și a gheretelor de tir, plasate pe litoral, sau a jocurilor mecanice. Cum își contabiliza veniturile nu știa nimeni, putând fi contrazis doar de cei care își primeau partea. Angajarea la Circ a fost precipitată de refuzul Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă de a-i viza un turneu în Uniunea Sovietică, ceea ce l-a deranjat grozav:

— O să vă arăt eu, căcănarilor, să mă țineți minte!

Și s-a ținut de cuvânt. Și-a potrivit pașii pe Bulevardul Primăverii, la ora când Gheorghiu-Dej se întorcea acasă, amuzându-i pe cei din fața clădirii cu prestidigitația lui. Când a sosit cortegiul de mașini, a știut unde să se plaseze și să rostească o replică leșinată - relatată de el ca atare -, dar cu ecou în mintea deloc cizelată a fostului conducător:

— Tovarășe Dej! Vreau să știți că Josefini nu râde mereu. El mai și plânge...

La început nu l-am crezut, când mi-a zis c-a fost invitat în casă pentru a-și spune oful. Dar peste vreo săptămână, m-am dumerit că nu minte. Mă convinsese Ion Florea, directorul general adjunct de la Arte, când mi-a spus revoltat:

— De când e ministru, o dată nu m-a chemat la el Athanasie Joja - și nu-ți spun ce probleme grave avem cu bugetul teatrelor -, iar acum, zor-nevoie, mă cheamă pentru angajarea lui Josefini. I-am spus că-l primim oricând, numai că el impune și angajarea nevestei și fiicei (nu-i era fiică, n.n.*),* deși alea nu fac nimic, mimează doar uimirea. Or, mai bune decât ele sunt berechet în schema Circului. Pe Joja nu l-a interesat, ci a dispus imediata angajare a celor trei.

În realitate, problemele Circului erau mult mai serioase și numai Josefini avea să le vină de hac. La acea oră, instituția cu pricina ființa cu o pierdere anuală de două milioane de lei, sumă importantă. Exact cât pierdea și Editura Politică, un alt circ, dar funebru, avându-l ca dresor pe Valter Roman.

— Dați-mi libertatea să decid - și-ntr-o lună rentabilizez Circul.

Replica lui Josefini a fost luată în serios de Mihai Alexandru, secretar general al C.S.C.A., care i-a cerut detalii asupra intențiilor sale.

— Nimic mai simplu: înființez „Luna Parc”, pe lângă Circ, și adun sub acest acoperământ pe toți saltimbancii din țară care înghit săbii și ceasuri de buzunar, pe dresorii de maimuțe și alte orătănii, pe acrobați, pe toți care robotesc prin bâlciuri, pe patronii de „lanțuri”, căișori și mașinuțe etc. Lor le facem un bine, că-i scutim să mai dea peșcheșuri grase la obținerea atestatelor anuale, le confirmăm vechimea în muncă - s-aibă și ei o pensie la bătrânețe -, iar noi le percepem impozite, care, oricum, se varsă acum la administrațiile financiare din toate orașele, vămuite și ele în fel și chip. Oul lui Columb!!!

Zis și făcut. Ajuns șef de compartiment la „Luna Parc”,

Josefini înfăptuise minunea, mulțumind vistieria statului și pe toți amărâții soartei de prin bâlciuri. Peste noapte, devenise regele circarilor, recunoscut ca atare de toți care intrau în contact cu el la calcularea impozitului.

Cum între timp mă împrietenisem cu Petre Pintilie - eminența lui cenușie eram inevitabil la curent cu toate mișcările de buzunar, de familie și de inimă ale celui care-l păstrase drept consilier, oferindu-i amiciția. Nu de pomană, căci, în pofida „monstruoasei coaliții", mariajul artistico-literar avea să fie benefic pentru ambele părți, prezente în schema de organizare a circului.

După cum se știe, prin pârghiile sale de comunicare arta circului n-are granițe. Așa se face că Josefini și-a întins antenele și peste hotare, facilitând schimbul de trupe, între dolari și riscul ca „hartiștii" să uite să se mai întoarcă acasă, s-a optat în favoarea verzișorilor. Totul pe răspunderea celui ce se lăsa zălog. S-a întâmplat, totuși, ca o trupă să-și ia adio de la splendorile socialismului prosper.

— Și care-i problema? a întrebat candid marele iluzionist, lăsând impresia că țara nu pierde nimic.

După care s-a urcat în avion și a revenit peste câteva zile cu circarii în dinți, convingându-i că altfel vor suferi toți amărâții de acasă. Or, dintotdeauna lumea „de jos" este mai solidară decât cea de partid, ca să fim în actualitate. În libertate și în pușcărie, un circar își împarte pâinea mai cinstit decât o fac mulți parlamentari cu alegătorii lor.

Minunile lui Josefini sugerau ideea de a fi investit în funcția de director al Circului de Stat. Numai că legea nu-i îngăduia; n-avea studii superioare, de orice fel, chiar și de teologie, dar să fi avut o diplomă. Derogare i s-ar fi putut da, dar n-avea nici cursuri liceale.

— Vorbiți serios sau vă țineți de bancuri? Ce-mi trebuie mie diplomă? Facultatea mea-i de strictă specialitate și-am ajuns la ea după ce, de mic copil, am plimbat o cămilă prin Târgu Moșilor, călărind toate bâlciurile din țară. Acum îs

academician în materie pe tot mapamondul. Nu mă luați la mișto, c-o dăm pe țigănește!

Predică-n pustiu, rostită nu arareori în fața unor diplomați de partid fără șapte clase elementare. După care, peste vreo trei luni, termen de grație, aveam să asist la altă minune a marelui iluzionist.

— Nae dragă, mi-am găsit diploma. Nu-ți spun cât am căutat-o, bătând Moldova-n lung și-n lat. Mi-am zis: nu se poate ca-n focul celui de Al Doilea Război Mondial să nu fi fost un liceu bombardat. Și l-am aflat. N-a fost ușor să fac din noapte zi, s-alerg după foștii „colegi”. Ce mai tura-vura: important e c-am izbutit să probez liceul cu martori, c-am scăpat de geanabeții din minister.

Mă gândesc la Josefini și la noii ispravnici culturali, cu și fără de carte, obligați să administreze o largă rețea de instituții artistice cu o părticică din buget, ornată oficial cu un zero, urmat de-o virgulă și cifre mici. Ca organizator, Aurică a realizat tot ce și-a propus. Nimeni n-a putut să-i stea în cale. Închid ochii și mi-l închipui printre marii circari ai vieții noastre politice. În dialog cu ei, niciun răzvan, nicio vidră, caramitră, ori muscă, n-ar fi putut obține mai mulți bani pentru cultură ca el. Îi storcea și din piatră seacă. N-avea mamă, n-avea tată, când era nevoit să-și apere breasla. Nu s-ar fi mulțumit niciodată cu firimiturile căzute de la masa îmbogățiților de tranziție. La bariera dintre vremi, în marele Circ cu saltimbanci o mie, s-ar fi dovedit *maître*.

EPILOG

„Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!” Cu un an înainte de a muri, cel care patronase partidul și țara se încumetase să ordone eliberarea deținuților politici, măsură ce părea să promită o revenire la normal. Nimeni nu știa însă ce va fi mai departe sub domnia mai tânărului Ceaușescu, mereu cu mâinile agitate, venite în sprijinul unei vorbiri precare. Unele măsuri de liberalizare a vieții culturale se anunțau de bun augur, sporind speranțele, dar și sudalmele împotriva vechilor abuzuri.

— Tu las-o mai moale cu păcatele lui Dej - îmi spune Paul Lippman, amic din copilărie -, ori, dacă le amintești, nu uita să prezinți și cealaltă parte a efigiei. Altminteri, e ca și cum ai vorbi despre împăratul Constantin cel Mare și te-ai opri la samavolniciile sale împotriva creștinătății. Cine nu știe că la ordinele păgânului au căzut multe capete de credincioși, care poate și acum îl aleargă pe nea Costică prin Rai să-l ciufulească?! Dar nu pentru prigoanele lui figurează ca *Sfânt* în istoria bisericii.

— Sanctificarea la comuniști nu miroase deloc a bine, așa că nici lor nu le-ar conveni să-i zicem Sfântul Dej. Sună rău.

— Lasă că Sfântul Ștefan cel Mare răsună mai plăcut! Măcar Fănică Babanu - cum îi mai spun puștii la școală a rămas în memoria pământului strămoșesc și ca un crai de forță. Nu era târgușor în Moldova unde să nu fi avut o țiitoare, așa că pe lumea ailaltă are cine să-l ocrotească de mânia copiilor din flori.

— În privința asta, nici sfântul tău n-a fost mai breaz. Când, după „evadarea” din lagăr, s-a ascuns în casa

Rămeștilor de Vâlcea, mai-mai să n-o părăsească de dragul gazdei, al cărei soț se lupta și el corp la corp, dar cu bolșevicii. Ba gurile rele bârfesc că la Târgu-Jiu l-ar fi avut pe Nicu bâlbâitu alături să-i mai țină de urât, că amândoi s-ar fi putut spovedi de păcate preotului ce-i vizita de Paște și de Crăciun cu împărtășania.

— Ce nu știu nu știu, dar e de notorietate că, ajuns pe cai mari, n-avea gusturi rele. Numele Dinei Cocea îți spune ceva? A luat-o cu el și la Paris, în 1956, la adunarea O.N.U.

— Nu era deloc rău ca din delegația română să facă parte și o femeie frumoasă. Prețuirea artei cade bine în cartea de vizită a oricărui conducător de stat, deși lui îi plăceau mai mult spectacolele de circ. Bine și așa, decât s-adormi la un concert simfonic, să te pomenești trezit din somn la bubuiala talgerelor.

— Ne place, nu ne place, scânteia eliberării de sub obrocul rușilor a țâșnit din amnarul lui. S-a târât ca un șarpe printre picioarele lor, le-a făcut pe plac până la slugărnicie totală, în așteptarea momentului decisiv. Și l-a găsit, ca tot românul învățat de-a lungul istoriei să sară la beregata „amicului” doar când îl prinde pe picior greșit.

— A călcat peste cadavre mai rău ca pe front, s-a dovedit o hienă.

— Dacă tu crezi că altul ar fi putut să joace altfel în hora rușilor, te înșeli. Țara n-a dus lipsă de caractere. Mulți dintre martirii ei zac în gropi comune, reabilitați abia postum.

Lippman avea toate motivele să fie ușor nostalgic când venea vorba de zilele trecute. Depășise cu mult condiția socială a familiei sale. Tatăl, umil funcționar de primărie, aducea cândva singurul salariu într-o familie cu cinci guri, prea multe pentru buzunarul lui. Se mândrea însă cu doi băieți și o fată, toți isteți, dar greu de întreținut în școli. Trăiau cinci suflete în două cămăruțe ale căror ferestre dădeau într-o săliță îngustă ce ținea loc de sufragerie și prin

care se aerisea întreaga casă. De gătit și de spălat mai foloseau o magazioară din fața locuinței. Schimbarea vremurilor a îngăduit fiecărei odrasle să-și facă un rost, fratele cel mare fiind de mult un respectat ofițer de carieră, floare rară într-o armată decimată de ignorarea promovărilor cinstite. Fata se măritase onorabil, numai Paulică rămăsese de izbeliște. Mahalaua îl învățase însă cea mai bună lecție a ei, solidaritatea, așa că, fără niciun fel de ifose, nu s-a rătăcit de turmă. După sfârșitul războiului, umbla într-o uniformă nemțească, adusă de frate-su de pe front, și nimeni nu s-a grăbit să i-o confiște, că l-ar fi lăsat în izmene. Cine să-și bată capul cu un copil de paișpe ani? Ca și alți amici de-ai săi, își abandonase școala, nu doar din pricina sărăciei, ci și sub imboldul dorinței de a trăi evenimentele, cu riscul de a-și arde aripile. O va relua mai târziu, cu toate foloasele. De mic avea facilități de peniță, așa că, după ce a slugărit o vreme la „Legume și fructe”, a insistat pe lângă Lenuța Pârvan, ajunsă șefă de cadre la „Agerpres”, să-l încadreze pe orice post, că pe urmă se descurcă. L-a angajat om de serviciu și nu s-a supărat, pentru că, perseverent, s-a apucat să scrie cu năduf la gazeta de perete a instituției, oricum mai bine decât o făceau unii din presa timpului, în frunte cu Nicolae Moraru, șef de șef, certat rău cu limba română, dar politruc de nădejde. Și-a croit drum pe merit cu creionul și radiera, bănuit de unii că și el este fiu al poporului sfânt. Paradoxal, peste mulți ani avea să tragă și ponoasele de pe urma presupusei obârșii, deși era român sadea, cu ascendențe alsaciene, dacă săpai la temelia familiei paterne, cu străbuni veniți în zona Banatului încă de pe vremea stăpânirii austro-ungare. Fusese luat la ochi și din pricina libertății de a cugeta, motiv pentru care se pierde în noianul epurărilor din 1958-59.

— Măi băiatule, tu *pe mine* să mă crezi! Măcar pentru că am suferit în zilele lui Dej. Dar nu pot uita cu câtă abilitate

i-a driblat pe ruși, de le-a retezat rădăcinile Kominterniste, în cap cu Ana Pauker, încă de pe vremea Tătucului, cum l-a făcut pe Hrușciov să-și retragă trupele din România, în 1958, și cum le-a tăiat macaroana, prin desființarea sovromurilor[1].

— A trebuit să se îmbolnăvească de cancer ca să se redreseze, cu aspirația de a intra în istorie.

— Asta se va petrece mai târziu, când se propune mediator în conflictul dintre China și U.R.S.S. Mutare de geniu pe arena politică: se înfruntă doi giganți și un pitic - Mucea, fratele miresei - se oferă să-i arbitreze. Prilej de a-și declara neutralitatea și de a-și reclama independența! Și-apoi nu uita: până la el, mulți domnitori se obișnuiseră să pupe papucul sultanului, atenți întotdeauna să nu-și piardă capul. Spune-mi unul singur care a obținut și izbăvirea țării. El închide o perioadă din istoria țării - într-adevăr cumplită -, dar totodată întredeschide ușa emancipării naționale.

— Revoltă pe patul morții!

Exista însă și adevăr în spusele lui Lippman. Mai ales dacă ții seama de intențiile curmate de membrii biroului politic, bonzii partidului, precum Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș, Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer. Știindu-l cu zilele numărate, nu-l contraziceau pe Dej, dar nici nu se grăbeau să-i execute dispozițiile. Mai ales în privința bruierii Tratatului de la Varșovia și convențiilor din C.A.E.R. [2] În acest context, marele cârmaci și-l apropie pe Prâslea - cum era denumit Nicolae Ceaușescu de mai-marii amintiți -,

[1] Societăți mixte sovieto-române prin care economia țării era exploatată crunt, potrivit zicalei din epocă: „Noi le dăm grâul, iar ei în schimb ne iau petrolul”.

[2] Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, cu sediul central la Moscova, care, după crearea sa, tindea să formeze în statele membre comitete coordonatoare pe toate ramurile vieții economice. Ruptura învoielilor va fi evidentă în 1964, odată cu dezvăluirea „planului Valev“, amestec brutal în independența unor țări învecinate.

lăsat până atunci să se ocupe de viața de partid, de cadre și de organizațiile de masă. Obedient, îi execută orbește ordinele, primenind eșalonul doi al aparatului de stat. Ca să fie ascultat, Dej promovează oameni tineri, care la 23 August 1944 să fi avut în jur de 10-15 ani, deloc servili Moscovei. Și ca bun exemplu, închide cu mâna lui conducta de petrol care până atunci curgea zi și noapte, prin punctul de frontieră de la Galați, în contul prieteniei româno-sovietice.

Bolnav, îl cheamă pe doctorul Theodor Burghele să-i mulțumească pentru operația făcută cu ani în urmă, sperând că va repeta minunea. Chirurgul nu se angajează să intervină, misiune preluată nefast de dr. Gheorghe Olănescu.

La ceremonia funerară, Prâslea este singurul din jurul catafalcului care nu-și poate stăpâni plânsul. Își bocește stăpânul în hohote, poate și din teama că rămâne prea mic între prea mari. Nu va trece mult și tot el va critica aspru organele „Secorității" că nu s-au ocupat de „idepedența" țării, promovând „tomnai" cultul personalității fostului conducător. Despre care, tot el, va rosti că avea mâinile pătate cu sânge. Îl reabilitează pe Miron Constantinescu, pentru a șantaja veteranii partidului aflați la cârma țării, români ce aprobaseră condamnarea la moarte a lui Pătrășcanu. Aceștia se apăraseră în bloc, invocând dispozițiile date de Moscova. Dezinvolt, Miron declară însă că la vremea respectivă a fost trimis cu dosarul osânditului la Moscova, dar că „tovarășii sovietici au zis că nu se bagă în treburile interne ale României".

Basme de adormit copiii, pălăvrăgeală în întâmpinarea Epocii de Aur!

— Și mai departe?
— Omul, cât trăiește, speră!
— Că, de ajuns, tot acolo ajunge!
— Nae, până Dincolo, ar mai fi de umblat. Nu se poate:

odată și odată vine și primăvara.

— Ca totdeauna, scurtă. După care zăpușeala verii, inundațiile toamnei și-apoi iarna, a dracului de lungă în vecinătatea crivățului.

— Șansa noastră de a trăi la încrucișarea drumurilor, cu prea multe anotimpuri. Și, totuși... Cu scepticismul ăsta, de mult am fi vorbit rusește. Roata morii s-a-nvârtit și se-nvârtește. Apă să fie. Ne-ar trebui însă mai multă unitate și demnitate.

— Apă de ploaie! Mai uniți și mai demni decât ungurii în ’56 n-am cunoscut. Eram la Budapesta cu profesorul Domokos Samuel și am văzut ce n-ai să găsești în nicio carte de istorie sau în vreun tratat de tactică militară: un liceu de fete lichidând o unitate de tancuri sovietice, pe bulevardul Kossuth. Când le-au venit în întâmpinare cu buchete de flori, toată lumea de la ferestre le huiduia și le scuipa. Și bietele de ele au răbdat, până când, la un semnal, au aruncat buchetele pe turelele deschise sau între șenilele carelor de asalt, florile ascunzând dibaci cocteiluri Molotov. Pârjol sinistru pe tot bulevardul. Și unde s-au înfuriat rușii, de-au adus noi unități de tancuri din Cehoslovacia; două zile și două nopți au tras bezmetic în toate casele, ciuruindu-le cu rafale de gloanțe, de nu mai ieșeau oamenii din locuințe. Le-au lipsit unitatea?

— S-au pișat împotriva vântului!

— Mai înainte, toată conducerea partidului și a statului, împreună cu toți deputații, se adunaseră sub cupola Parlamentului - mai pașnic nici că se putea - și au cerut țărilor occidentale să le vină în ajutor. Le-au lipsit demnitatea națională? Cu ce i-au ajutat Aliații? Cu bomboane pe colivă, cu jelanii și proteste la „Europa liberă”, ca și în presa liberă. Liberă de ce? Liberă să latre, când caravana marilor borfași mergea mai departe.

— Între Yalta și Teheran!

— Deocamdată! Că altminteri ce te face să crezi că nu vor mai fi și alte întâlniri de afaceri? O să-i apuce mila de

noi? Mai curând trage cu urechea la soața lui Pristanda: „Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând!” Dar nu ca Ghiță-Dej, care a confundat botul cu fundul!

— Până s-a trezit!

— Pe lumea ailaltă!

Agitație mare. Cu o zi înainte de a muri Gheorghiu-Dej (19 martie 1965), Marea Adunare Națională îl alesese președinte al Consiliului de Stat, pe Ion Gheorghe Maurer președinte al Consiliului de Miniștri, iar pe Ștefan Voitec președinte al Marii Adunări Naționale. Congresul al IX-lea al P.C.R., urmat de o sesiune extraordinară a MAN., restructurează vechile căprarii. Țara nu poate fi izolată de restul lumii, așa că se stabilesc relații diplomatice, la rang de ambasadă, cu Regatul Hașemit al Iordaniei, Chile, Somalia și Senegal, plus raporturi de bună vecinătate cu Rwanda. Au loc primele deplasări oficiale efectuate de mai-marii noii administrații: Ceaușescu zboară la Moscova și Sofia, Maurer la Viena. Chivu Stoica, devenit președinte al Consiliului de Stat, rămâne în țară să împartă decorații, în virtutea noii Constituții ce proclamă Republica Socialistă România. Curtea Palatului e plină de zgribuliții ce așteaptă să-și audă numele, pentru a intra în posesia ordinelor și medaliilor cu care au fost blagosloviți.

Vreme de promoroacă. Doar ghirlandele și becurile colorate din bradul înălțat în mijlocul pieții te fac să speri că anul ce vine va fi mai bun.

C U P R I N S

Cuvânt înainte....6
I. REGELE, PATRIA ȘI COMISARUL....11
II. LEONARD....36
III. DIN JURNALUL FIULUI RISIPITOR....59
IV. ILEGALIȘTI ȘI ILEGALITĂȚI....95
V. REMEMBER....121
VI. DRAGĂ-I VIAȚA DE OSTAȘ....154
VII. DIN LAC ÎN PUȚ....178
VIII. SANATORIUL....206
IX. PERPETUUM MOBILE....234
X. DESTINE....259
XI. LA PORȚILE ORIENTULUI....287
XII. ROATA LUMII....308
EPILOG....333

Volumul 2 reia lumea personajelor din *Târgul Moșilor,* adăugând portrete și situații relevante din viața literară a primelor decenii de după 1944, văzută din culisele cultural-artistice ale vremii • Tomul anterior a beneficiat de cronici elogioase în: *Convorbiri literare, Cultura, Evenimentul zilei, Luceafărul, Jurnalul literar, Mesagerul literar, Minimum* (Israel), *Observatorul cultural, Origini* (S.U.A.), *Pro Saeculum, România literară, Sud, Tribuna și Vatra* • Alte două titluri, vizând „Epoca de aur” și „Epoca de arginți”, ar urma să încheie ciclul acelorași

păgubași.